

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LXXV/2

CATALUNYA CAROLÍNGIA

VOLUM II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS A CATALUNYA

PER

RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

SEGONA PART

TEXTOS. ADDICIONS I CORRECCIONS

MAPES. ÍNDEXS

EDICIÓ FACSIMIL

BARCELONA

2007

CATALUNYA CAROLÍNGIA

II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS
A CATALUNYA

This One

WUEG-2BT-PD53

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LXXV/2

CATALUNYA CAROLÍNGIA

VOLUM II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS A CATALUNYA

PER

RAMON D'ABADAL i DE VINYALS

SEGONA PART

TEXTOS. ADDICIONS I CORRECCIONS

MAPES. ÍNDEXS

EDICIÓ FACSIMIL

BARCELONA

2007

Els Diplomes carolingis a Catalunya. — Ed. facsím. — (Catalunya carolíngia ; 2)
(Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 75/1 ; 75/2)
Conté: 1. Introducció. Textos / prefaci per Anscari M. Mundó — 2. Textos. Addicions i correccions. Mapes. Índexs
Facsím., Barcelona : Institut d'Estudis Catalans, 1926-1952
ISBN 978-84-7283-934-2 (o. c.)
I. Abadal i de Vinyals, Ramon d', ed. II. Mundó, Anscari M., prol. III. Institut d'Estudis Catalans
IV. Col·lecció: Catalunya carolíngia ; 2 V. Col·lecció: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 75/1 ; 75/2
1. Carolingis 2. Catalunya — Història — S. VIII — Fonts 3. Catalunya — Història — S. IX — Fonts
4. Catalunya — Història — S. X — Fonts
946.71 "07/09" (093)

© Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: octubre de 2007
Tiratge: 100 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer del Peu de la Creu, 5. 08001 Barcelona

Imprès per fotocomposició gama, s. l.
Carrer d'Aristides Maillol, 9-11. 08028 Barcelona

ISBN obra completa: 978-84-7283-934-2
ISBN segona part: 978-84-7283-936-6
Dipòsit Legal: B. 32399-2007

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

EDICIÓ FACSIMIL

CATALUNYA CAROLÍNGIA

II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS A CATALUNYA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA. II

CATALUNYA CAROLÍNGIA

VOLUM II

ELS DIPLOMES CAROLINGIS A CATALUNYA

PER

RAMON D'ABADAL I DE VINYALS

MEMBRE DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

SEGONA PART

PUBLICAT A DESPESES DE LA
INSTITUCIÓ PATXOT

BARCELONA

1952

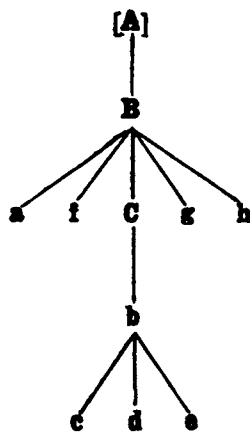
**Publicat per acord de l'Institut,
pres en sessió del 8 d'abril de 1920**

PRECEPTES PER A PARTICULARS

I

AQUISGRAN, MARÇ [795].

PRECEPTE DEL REI CARLES CONFIRMANT A JOAN, QUI HAVIA VENÇUT ELS
SARRAÏNS AL LLOC DE PONTS EN EL «PAGUS» DE BARCELONA, I QUI LI ÉS
PRESENTAT PER CARTA DEL SEU FILL LLUÍS, EL LLOC DE FONTS QUE AQUEST 5
LI HAVIA ATORGAT. A MÉS, LI CONCEDEIX EL QUE EXTIRPÉS AMB ELS SEUS
HOMES A LA VILA DE FONTJONCOSA, TOT LLIURE DE CENS

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XII, en un Cartoral de Narbona, a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11015, f. 9.

10

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 374, f. 431.

a. — Casaneuve, *Le franc-allou de la province de Languedoc*, p. 298.

b. — Baluze, *Capitularia*, 2, ap. 19.

c. — Le Cointe, *Annales*, 7, p. 341.

15

d. — Bouquet, *Recueil*, 5, p. 778.

e. — Mansi, *Concilia*, 18, p. 829.

f. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 12

g. — *Cartulaire de Fontjoncouse*, n.º 1.

h. — Mühlbacher, *Die Urkunden der Karolinger*, n.º 179.

20

REGISTRES. — Sickel, *Regesta*, n.º 275. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 328.

FONTS UTILITZADES. — B.

La transmissió de la data per B és errònia: l'any 25 correspon al 793; el 18, al 792; en tots dos anys el rei Carles pel mes de març es trobava a Regensburg. A Aquisgran hi era en 786, 789, 795, 796 i 797; pels funcionaris de la subscripció cal que el diploma sigui posterior al 790 per Gila- 25
bert, al 794 per Radon, almenys per les dates que de la seva actuació són conegudes. En la indecisió optem per l'any 795, seguint el criteri assentat per Mühlbacher en la seva edició h. Els fets

bèl·lics en el comtat de Barcelona poden haver-se produït un temps abans, potser en ocasió de la gran ràtzia d'Abdalmàlik del 793; no en sabem altra cosa que l'al·lusió del precepte. En canvi, estem ben assabentats de les incidències que anaren seguint a aquesta primitiva concessió del vilar de Fonts i de les aprisions que Joan i el seus fessin a Fontjoncosa. És un capítol molt interessant, perquè

5 il·lustra el procés i les dificultats i conflictes als quals donaren lloc les aprisions dels hispans.

Ens en donen la història unes declaracions testificals jurades a Narbona l'any 834.^{a)} en un plet que sobre l'aprisió sostenia el fill de Joan, aleshores ja difunt, Teodfred. En primer lloc expliquen com fou feta l'adjudicació dels béns concedits: «nos supranominati testes [fuimus] et vidimus quando venit Sturmio comes (de Narbona) ad eo tempore super ipsum villare (de Fonts), dum heremus fuisset, et ibidem ostendit jamdictus Johannes epistolam scriptam ad relegendum quo dominus Ludovicus, dum rex fuisset, ad Sturmioni comiti direxit, quod revestisset ipsum Johanne, condam patrem de isto Theudefredo, jamdicto villare Fontes ab omne integritatem, cum omnes suos terminos et adjacentias et pertinentias ipsius villare, ut Johannes et habuisset per suam adprisionem absque ullo socio vel herede. Et per [e]dictum domini imperatoris (l'edicte de l'emperador era de segur el precepte

10 que estem comentant) et per suum verbum, de ipsum villare ab omnem integritatem Johanne revestivit qualiter superius scriptum est. Et dum Sturmio comis cum suis judices Narbonenses in ipsum villare fuisset, sic inter dicto villare et villare qui vocant Gurgos, terminos et limites misit, et invenit veteres et misit novos inter villare Fontes et villare Gurgos per ipsum ilicem ubi ipse comis caractere facere ordinavit qui est ipse ilices secus via publica qui discurrit a Colusiano; et misit alium

15 termine inter jamdictum villare Fontes et villa Custodia per ipsam viam publicam qui venit de Petramala usque ad locum ubi vocant ad illum Vadello; et misit tertium termine in loco ubi ipsa via venit de villare Fontes et intrat in via publica qui venit de Petramala.» Revestit del lloc, convenientment atermenat, Joan començà la seva explotació i a fer concessions beneficiàries a fidels seus; ho continuen explicant els testimonis: «Et vidimus quando occupavit Johannes ipso villare Fontes pro sua adprisione, cum omnes suos terminos et adjacentias eorum, et ibidem domos et curtes et ortos construxit, et terras aravit et cultivavit. Et vidimus quando Johannes misit in ipsum villare suos homines ad habitandum, his nominibus: Christiano et filios suos Atonello, Ele et Mansionone, et Tamunno, Imbolaso presbytero, Aterrenario, Fedantio cum filios suos et genere suo Ildebono; et beneficiavit illis ipsum villare cum domos et curtes et ortos constructos et terras aratas et cultatas

20 que ipse cultivavit; et ipsi homines ad tunc sui commenditi erant et illum habebant patronem; et quantum ipsi homines in ipsum villare domos et curtes et ortos et vineas construxerunt et araverunt, per donitum et per beneficium de Johanne hoc fecerunt, nam non per illorum aprisione, nec per beneficio comes, nec vicedomino, nec de alium quodlibet homine.» Totes aquestes operacions degueren anar-se fent els últims anys del segle, i el vilar degué ésser normalment explotat.

35 Però amb l'augment de riquesa vingué el moment en què despertà l'ambició del comte, el qual pretengué imposar el predi, al·legant que es tractava d'un benefici comtal. Fou un fenomen de ca-

a) Publicades més avall, apèndix IX. Sobre *la Septimanie aux VIIIe et IXe siècles et sur la* Joan i les aprisions, es pot veure: Cauvet, *Étude fondation de Fontjoncouse par l'espagnol Jean au* *historique sur l'établissement des Espagnols dans* VIIIe siècle, Montpellier, 1898.

ràcter general, que explica molt clarament el precepte del 812 que més avall publiquem (Particular 11). En el cas present, el comte ja no era Sturmió, sinó el seu successor a Narbona, Ademar. Joan acudí a defensar-se a la cort imperial, a Aquisgran, per la primavera de l'any 812. Van con-
 tant-ho els testimonis del 834: «Et dum Johannes ipsum villare a bone integritate habuisset per suam
 adprisionem, sic Ademares comis eum mallavit, quod ipse villares suos beneficius esse debebat, magnis
 palatii vel ante Gaucelino, Berane, Giscafredo, Odilone et Ermengario com[it]es seu etiam iudices
 Cixilane, Jonatam, Vincentio et Angevaldo, qui erant ad tunc iudices dominici, seu etiam Archibaldo
 notario et alios plures; et Johannes in supradictorum iudicio sua dedit testimonia his nominibus:
 Huitalane, Alapodius, Offoilolliames, Reccesindus, Salmonius, Tremirus et Ermegildus; et sic testi-
 ficaverunt in supradictorum iudicio et serie conditiones hoc juraverunt in ecclesia Sancti Martini,
 cujus basilica sita est in Aquis palatii; et viderunt quando fuit ipse villares ab omne integritatem de
 Johannes per suam aprisionem, quam beneficius comitis vel vicedominis».

L'escull fou salvat gràcies a aquest judici i al precepte al·ludit (Particular 11), que manava als
 comtes la restitució de les aprisions envaïdes, i nominativament citava Joan. Aquest, per major
 assegurança, mort Carlemany, acudí a l'emperador Lluís, i en recaptà un nou precepte conforma-
 tori del del seu pare; és el que porta la data de 1.º gener 815, que donem més avall (Particular VII),
 la mateixa data en què el nou emperador regulava la situació dels hispans immigrants (Capítular de
 1.º gener 815, apèndix III).

Joan degué disfrutar, després d'això i per una llarga temporada, del fruit dels seus esforços, al-
 menys pel temps en què visqué el comte Ademar, que no sabem quan morí; però l'arribada del
 successor Laibulf, resuscità les pretensions comtals i Joan fou novament despullat, aquesta vegada
 per ell d'una manera definitiva; així ho donen a entendre les repetides declaracions testificals: «Et
 postea (després del judici d'Aquisgran de 812) vidimus ipsum villare habentem et dominantem ad
 Johannem, cum omnes suos terminos et adjacentias et pertinentias eorum, et vestituram habente
 per ipsa epistola domini imperatoris (el precepte de 815, Particular VII) et per suas conditiones qui
 sunt superius scriptas (les declaracions testificals jurades a Aquisgran), usque quod Leibulfus comis
 eum abstulit ad Johanne sua fortia injuste absque iudicio». Laibulf degué concedir el vilar de Fonts,
 en concepte de benefici, a un tal Dexter. És contra aquest Dexter que pledejà, en 834, davant del
 vescomte narbonès Esteve, Teodfred, el fill de Joan, reclamant les aprisions de les quals el seu pare
 havia estat despullat per Laibulf. Els testimonis que declaren en el judici, la veu dels quals acabem
 de fer sentir repetidament, són molt afirmatius sobre la raó que atenia a Teodfred; diuen: «et hodie
 per lege et iusticia ipse villares ab omne integritate, cum omnes suos terminos et adjacentias eorum,
 plus debet esse de Theudfredo per aprisionem patris sui Johannem quam ad beneficio comitis vel
 vicecomitis vel de quolibet hominem». El tribunal ho entengué també així i Teodfred fou reintegrat
 en la possessió de l'aprisió paterna.

Aquesta vegada seria una reintegració definitiva. Deu anys més tard Teodfred recaptà de Carle-
 el Calb, a Sant Cerní de Tolosa, un precepte confirmatiu; es tornaren a al·legar els antics títols: «Oss
 tendit etiam nobis — diu el rei — epistolam domni et genitoris nostri Hludowici piissimi augusti ad
 Sturmionem comitem directam, ut praedictam villam, id est Fontes, memorato Johanni abaque ullo
 censu et inquietudine habere dimitteret, propter quam epistolam avus noster Karolus, ut in sua

auctoritate continetur, illi fieri jussit hoc; també havia estat presentat el precepte que estem comentant: *nostris obtulit obtutibus auctoritatem avi nostri Karoli, qua continebatur qualiter patri suo nomine Johanni, praescriptus bonae memoriae avus noster Karolus concesserat villarem ad laborandum qui vocatur Fontes, cum omni sua integritate, et quantumcumque ille in Fontejoncosa de heremi vastitate traxit cum suis hominibus*. En aquesta confirmació de Carles el Calb s'explica que en l'explotació de Fontjoncosa col·laborà amb Joan un seu germà, Wilimir, amb els seus homes ^{b)}.

Encara Carles el Calb, amb ocasió de passar per Narbona l'any 849, tornà a confirmar amb un nou precepte a Teodfred els antics béns aprisionats pel seu pare de Fonts i Fontjoncosa, concedint-los-hi en plena propietat ^{c)}.

¹⁰ Després d'això no queda ja altre document sobre l'afer que la donació que Joan, un successor del primitiu Joan català, i la seva esposa Oda, fan a l'església de Narbona de Fontjoncosa, si bé se'n reserven l'usdefruit; és d'abril del 963 ^{d)}; no deurién tenir successió. Amb els béns passà a l'església llur titulació, i aquesta ha estat la causa que se salvés i poguéssim aprofitar-la.

¹⁵ Publiquem la sèrie dels quatre preceptes: el present; el de 815, Particular vii; el de 844, Particular xvii, i el de 849, Particular xix. Encara que els béns fossin radicats fora de Catalunya, la condició de català del titular originari, Joan, ens ha semblat de prou pes per a incloure dins la nostra col·lecció tota la sèrie. Altrament són d'un interès especial per la història de les aprisions hispàniques, puix que ens donen el procés sencer d'una d'elles.

....¹ Carolus² gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum omnibus³ episcopis, abbatibus, ducibus, comitibus vel cunctis fidelibus nostris, tam presentibus quamque futuris. Rectum est [ut] regalis potestas illis tuitionem⁴ [impertiat]⁵ quorum necessitas comprobatur. [Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra]⁶ qualiter Johanne ad nos veniente et ostendit nobis epistola que dilectus filius noster Ludovicus ei fecerat et per ipsum ad nos direxit. Et invenimus in ipsa epistola insertum quod Johannes ipse super ereticos sive Sarracenos infideles nostros magnum certamen certavit in pago Barchinonense, ubi superavit eos in locum ubi dicitur ad Ponte, et occidit de jamdictos infideles et cepit de ipsis spolia; aliquid exinde a dilecto filio nostro obtulit equum optimum et brunia optima et spata india cum techa de argento parata, et [petierat ei]⁷ in pago Narbonense villare eremum ad laborandum que dicunt Fontes; ille vero dedit ei ipsum

1. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti B. — 2. Carolus serenissimus B. — 3. Notum sit omnibus B. | 4. tuitione B. — 5. imperio at B. — 6. restitució proposada per h. — 7. peterat eis B.

b) Precepte de 844, Particular xvii.

c) Precepte de 849, Particular xix.

d) Vegeu-lo en la *Histoire de Languedoc*, v, ap. 113.

villare et direxit eum ad nos. Et cum ad nos venisset cum ipsa epistola, quod filius noster ei fecerat, in manibus nostris se commendavit et petivit nobis jamdictus fidelis noster Johannes ut ipsum villarem, quod filius noster ei dederat, concedere fecissemus. Nos vero concedimus ei ipsum villarem cum omnes suos terminos vel pertinencias suas ab integre et quantum ille 5 cum homines suos in villa Fontejoncosa occupavit vel occupaverit vel de heremo traxerit vel infra suo termino sive in aliis locis vel villis seu villares occupaverit vel aprisione fecerit cum homines suos. Hec omnia concedimus ei per [nostram donationem]⁸ ut habeat ille et posteritas sua absque ullum censum aut inquietudine, dum nos aut filii nostri fideles extiterint. [Et ut 10 hec]⁹ auctoritas firmior habeatur, de anulo nostro subter sigillavimus.

[Signum (*Monograma*) Caroli gloriosissimi regis].

Gilabertus ad vicem Radoni recognovit et scripsit.

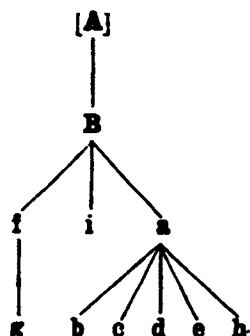
Data in mense marcio, anno xxv[II]¹⁰ et x[xI]¹¹ regni nostri. Actum Aquisgrani palatio nostro, in Dei nomine feliciter. Amen. 15

8. nostrum donitum B. — 9. Quam vero B. — 10. xxv. B. — 11. xviii. B.

II

AQUISGRAN, 2 ABRIL 812.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES ADREÇAT ALS COMTES BERA, GAUCELM,
 GISCLAFRED, ODILÓ, ERMENGUER, ADEMAR, LAIBULF I ERLÍ, NOTIFICANT-LOS
 5 LES QUEIXES QUE LI HAN FET QUARANTA DOS HISPANS DE LES SEVES OPRES-
 SIONS I DE COM SÓN DESPULLATS DE LLURS APRISIONS. MANA QUE SIGUI OR-
 DENADA LA SITUACIÓ JURÍDICA DELS DITS HISPANS PEL SEU FILL EL REI LLUÍS,
 EN UNA REUNIÓ A LA QUAL HAURAN DE PRESENTAR-SE ELS COMTES. PROHI-
 BEIX A AQUESTS D'IMPOSAR-LOS CAP CENS NI DESPULLAR-LOS; I ORDENA
 10 RESTITUIR-LOS TOT EL QUE INJUSTAMENT ELS HAGUÉS ESTAT PRES.

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XII, en un Cartoral de Narbona, a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11015, f. 8.

a. — Baluze, *Capitularia*, I, p. 342.

b. — Le Cointe, *Annales*, 7, p. 193.

c. — Bouquet, *Recueil*, 5, p. 776.

d. — Mansi, *Concilia*, 14, p. 341.

e. — Walter, *Corpus juris Germanici*, 2, p. 255.

f. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 20.

g. — Boretius, *Capitularia*, I, n.º 76.

h. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, n.º 1.

i. — Mühlbacher, *Die Urkunden der Karolinger*, n.º 217.

REGISTRES. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 456.

FONTS UTILITZADES. — B, i.

25 Sobre la data del precepte, malgrat algunes faltes de transcripció comeses en la còpia B, no pot haver-hi dubte; l'any del regne a Itàlia, la indicció i el lloc de lliurament, són definitius.

El precepte és adreçat a una sèrie de comtes. Auziàs ha fet un estudi sobre quins comtats regia

cada un d'ells^{a)}. Bera és el conegut i cèlebre comte de Barcelona. Odiló era comte a Girona i l'hem vist citat en el precepte Banyoles 1. Gisclafred fou comte de Carcassona, com ho havia estat el seu pare Belló i ho sigui el seu germà Oliba. Gaucelm en aquells temps era comte del Rosselló, i també l'hem vist citat en el precepte Sureda 1. Ermenguer és el comte d'Empúries del qual parlen els «Anals reials» a l'any 813. Ademar és el comte de Narbona que figura en les declaracions testificals reportades en el comentari a l'anterior precepte (Particular 1). Laibulf també és citat en aquelles declaracions com a comte de Narbona, després d'Ademar; en el temps de l'actual precepte ho era probablement d'Arles de Provença, d'on consta ésser-ne en 824-825^{b)}; de totes maneres intervingué com a «missus» de Lluís a Narbona abans del 814^{c)}. Finalment, Auziàs suposa, per eliminació, que Erlí era comte de Béziers; no n'hi ha però cap prova.

Dels quaranta dos hispans citats en el precepte i que compareguren a Aquisgran amb les queixes i reclamacions, sols en coneixem un, el segon, Joan. És el Joan del precepte anterior (Particular 1). És una sort que sapiguem la història de les seves tribulacions, perquè il·lustra amb llum viva el contingut del present precepte. D'ell sabem que immigrà a Septimània a mitjans de la darrera dècada del segle; molts dels seus companys d'Aquisgran serien entrats molts anys abans, puix que es parla en el precepte de com tenien llurs aprisions de feia trenta anys; això ens portaria als volts del 780, o sigui a poc de la gran convulsió produïda per l'expedició del mateix Carlemany a Saragossa; gent partidària d'ell i que la sobtada retirada del rei deixà penjats i en situació compromesa en el país, pel qual motiu es veieren obligats a expatriar-se i acollir-se «ad nostram fiduciam», com diu el mateix rei. Altres serien traspassats de temps més rescents, si s'havien establert en els comtats de Girona i sobretot de Barcelona als comtes dels quals el precepte s'adreça també.

La regulació que el precepte encarrega al rei Lluís, sobre com i de quina manera hagin de viure els hispans immigrants, tardà vora tres anys a quedar enllestida; és formulada en el capítulat d'I de gener de 815, que publiquem com a primer dels «Apèndixs».

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Karolus serenissimus augustus a Deo coronatus, magnus, pacificus imperator Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum, Berane, Gauscelino, Gisclafredo, Odilone, Ermengario, Ademare, Laibulfo et Erlino comitibus. Notum sit vobis quia isti Ispani de vestra ministeria: Martinus presbiter, Johannis, Quintila, Calapodius, Asinarius, Egila, Stephanus, Rebellis, Ofilo, Atila, Fredemirus, Amabilis, Christianus, Elpericus, Homodei, Jacentus, Esperandei, item Stephanus, Zoleiman, Marchatellus, Teodaldus, Paraparius, Gomis, Castellanus, Ardaricus, Wasco, Wisifidus, Witericus, Ranoidus, Suniefredus, Amancio, Cazerellus, Longobardus, Zate militeis, Odesindus, Walda, Roncariolus, Mauro, Pascales, Simplicio, Gabinus, Solomo

a) Auziàs, *L'Aquitaine carolingienne*, p. 71 i nota 5.

b) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 65, 66 i 76.

c) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 26.

presbiter, ad nos venientes suggererint quod multas oppressiones sustineant de parte vestra et juniorum vestrorum, et dixerunt quod aliqui pagenses fiscum nostrum sibi alter alterius testificant ad eorum proprietatem et eos exinde expellant contra justiciam et tollant nostram vestituram quam per
 5 triginta annos seu amplios vestiti fuimus et ipsi per nostrum donitum de eremo per nostram datam licentiam retraxerunt. Dicunt etiam quod aliquas villas, quas ipsi laboraverant, laboratas [ab] illis eis abstractas habeatis et beboranias illis superponitis et saiones, qui per fortia super eos exactant. Quam ob rem jussimus Johanne archiepiscopo misso nostro ut ad dilectum
 10 filium nostrum Lodoicum regem veniret et hanc causam et per ordinem recitaret, et mandavimus illi ut per tempore oportuno illuc veniens et [vos]¹ in ejus presentiam venientes hordinare faciat quomodo aud qualiter ipsi Ispani vivere debeant. Propterea has litteras fieri precipimus atque demandamus ut neque vos neque juniores vestri memoratos Ispanos nostros, qui
 15 ad nostram fiduciam de Ispania venientes per nostram datam licentiam erema loca sibi ad laboricandum propriserant et laboratas habere videntur, nullum censum superponere presumatis neque ad proprium facere permittatis quoad usque illi fideles nobis aut filiis nostris fuerunt, quod per triginta annos abuerunt per aprisionem, quieti possideant et illi et posteritas eorum et vos
 20 conservare debeatis. Et quicquid contra justiciam eis² vos aut juniores vestri factum habetis aut si [aliquid]³ eis injuste abstulistis, omnia in loco restituere faciatis, sicuti gratia[m] Dei et nostram vultis abere propiciam. Et ut cercius credatis, de anulo nostro subter sigillari jussimus.

Guidbertus diaconus ad vicem Er[can]baldi⁴ recognovit et SSS.

25 Data IIII. nonas aprilis⁵, anno Christo propicii imperii nostri .XII.⁶, regni vero in Francia [x]LIII. atque .XXXVIII. in Italia, indictione quinta. Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

1. vas B. — 2. eis justiciam B. — 3. aliquis B. — 4. Erancnbaldi B. — 5. menses aprili B. — 6. XIII. B.

III

..... [ABANS DE 814].

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES CONCEDINT A BORRELL, PARE DEL FIDEL
SUNIEFRED, LA VILA DE FONTCUBERTA EN EL «PAGUS» DE NARBONA

D'aquest precepte perdut no queda més notícia que la donada pel precepte posterior de l'em- 5
perador Lluís a Suniefred, del 14 d'octubre de 829 (Particular 1x), quan diu: «concessimus ad pro-
prium cuidam fideli nostro Suniefredo quandam villam juris nostri, quae est in pago Narbonense, cujus
vocabulum est Fons Cooperta quemadmodum dominus et genitor noster Carolus bonae memoriae
serenissimus imperator Borrello patri suo quondam concessum habuit...»

És corrent d'identificar aquest Borrell amb el Borrell comte al qual fou encarregada l'ocupació 10
de la regió fronterissa desguarnida des de Cardona, baix Bergadà, Llusanès, Ausona, fins a Roda,
en 798, segons explica l'Astrònom en la seva «Vita Hludowici»: «Ordinavit autem illo in tempore in
finibus Aquitanorum circumquaque firmissimam tutelam. Nam civitatem Ausonam, castrum Car-
danom, Castaserram et reliqua oppida olim deserta munivit, habitari fecit et Burrello comiti cum
congruis auxiliis tuenda commisit, i que prengué part en la primera expedició contra Tortosa de 15
l'any 809, comanada pel rei Lluís, segons explica el mateix Astrònom.

Però aquesta identificació del comte Borrell amb el destinatari del present precepte de Carle-
many és purament hipotètica, no té altres bases que la identitat de nom i la contemporanietat.

IV

..... [ABANS DE 814].

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES CONCEDINT AL PARE DE WIMAR I DE
 RADON ELS BÉNS QUE HAVIA EXTIRPAT A SEPTIMÀNIA, DETERMINADAMENT
 5 LA VILA DE CERET, QUE HAVIA CONSTRUÏT EN EL VALLESPÍR, I LA DE VILANOVA,
 EN EL ROSSELLÓ

El precepte és perdut; ens recorden la seva existència dos preceptes posteriors obtinguts pels dits
 Wimar i Radon: són el de l'emperador Lluís, de 29 desembre de 814 (Particular vi), i el de l'august
 Lotari, de 18 desembre de 832 (Particular xi). El primer diu: «...Wimar vasallus noster suam exe-
 10 quendo fidelitatem ad nos veniens petiit pietati nostrae ut ei et fratri suo, Radoni nomine, tale con-
 cederemus privilegium quatinus res quas genitor eorum per concessionem patris nostri Caroli prae-
 stantissimi imperatoris ab eremo in Septimania trahens ad villam construxit quae vocatur vicus Sirisi-
 dum, consistentem videlicet in valle Asperi...»; el segon reproduceix literalment la primera frase, i
 continua: «...res quas genitor eorum per concessionem avi nostri Caroli praestantissimi imperatoris
 15 ab eremo in Septimania trahens ad villam construxit quae vocatur Villanova, consistentem videlicet
 in Rossilione...»

Deuria ésser un dels nombrosos preceptes perduts que Carlemany concedí a immigrants hispans,
 dels quals sols ha estat conservat el de Joan publicat més amunt (Particular i). Probablement cada
 un dels hispans anomenats en el precepte del 812 (Particular ii), en tindria un de semblant; el fet
 20 que no se'ns doni el nom del pare de Wimar i Radon ens impossibilita de saber si ell era un dels
 hispans que figuren en aquella llista.

V

..... [ABANS DE 814].

PRECEPTE DE L'EMPERADOR CARLES CONCEDINT ALS HISPANS ILDERIC, PERE,
ERMENISIL I ALTRES PARENTS LLURS, TERRES FISCALS ERMES PER A APRI-
SIONAR EN LES VILES D'ASPIRAN I ALBAGNAN DEL COMTAT DE BÉZIERS

5

Dóna coneixement de l'existència d'aquest precepte el posterior de Carles el Calb, de 844 (Particular xvi), concedit als familiars successors dels sobredits, quan explica com aquests «innotuerunt mansuetudini nostrae qualiter Ildericus et Petrus seu Ermenisilus et quamplures eorum propinqui confugerint in villas quae dicuntur Aspirianus et Albinianus et eas juste tenerent et quasi proprietario jure possiderent. Quas siquidem aprisiones praefatorum Hispaniorum progenitores *per licentiam seu concessionem imperatoris avi nostri Karoli*, ac, post obitum illius, genitoris nostri augusti Ludovici, ex deserti squalore habitabiles frugumque uberes proprio labore fecerunt».

10

VI

AQUISGRAN, 29 DESEMBRE 814.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL SEU VASSALL WIMAR, CONCEDINT A ELL, AL SEU GERMÀ RADON I A LLURS HEREUS LA PROPIETAT DE LA VILA DE CERET, AMB L'ESGLÉSIA DE SANT PERE, EN EL VALLESPÍR, QUE EL PARE D'ELLS HAVIA CONSTRUÏT PER CONCESSIÓ DE L'EMPERADOR CARLES

[A]

[A] — Original perdut.

[B]

[B] — Còpia del XIII, en el Cartoral d'Elna, avui perdut.

C

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 88.

a. — *Maria Hispanica*, ap. 8.b. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 84.

a

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 183. — Sickel, *Regesta*, n.º 36 vitiata. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 539. — *Catalogue d'Elna*, n.º 2.

b

FONTS UTILITZADES. — C.

Una mala lectura del copista del Cartoral B convertí en «xx» l'any de l'imperi de Lluís en la data, on deuria dir «primo». Això donà lloc que els editors, Baluze, historiadors del Llenguadoc, adjudiquessin aquest precepte erradament al 833. Mühlbacher assenyalà l'error i la vertadera data. Altrament, el mateix dia que Wimar obtenia a Aquisgran aquest precepte, l'arquebisbe de Narbona, Nebridi, en rebia també un per a la seva església¹), la qual cosa fa pensar que tots dos haurien fet el viatge plegats.

La referència a un precepte de Carlemany al pare de Wimar ha estat consignada ací (Particular iv). El present diploma fou utilitzat per redactar el que Wimar obtingué de Lotari en 18 de desembre de 832, com podrà veure's en el lloc corresponent (Particular xi).

No tenim de Wimar i de Radon altres referències que les contingudes en aquests preceptes.

In nomine domini [Dei et salvatoris] nostri Jesu Christi¹. Ludovicus divina ordinante providentia imperator augustus. Justum est ut imperialis

1. In nomine domini nostri Jesu Christi Dei eterni C.

a) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 31.

dignitas his qui suam devocionem erga suam fidelitatem illibatam conser-
 vare noscuntur plurimis subleuet munificentis, quatenus et in se hoc fe-
 cisse gratulerunt, et alios ad hoc exequendum plenissime exortare valeamus.
 Igitur notum sit omnium fidelium sancte Dei Ecclesie nostrorumque presen-
 cium scilicet et futurorum sagacitati [quia]² Wimar, vassallus noster, suam
 exequendo fidelitatem ad nos veniens petit pietati nostre ut ei et fratri suo,
 Radoni nomine, tale concedimus beneficium quatinus res quas genitor eorum
 per concessionem patris nostri Caroli, prestantissimi imperatoris, ab heremo
 in Septimania trahens, ad villam construxit, que vocatur vicus Sirisidum,
 consistentem videlicet in valle Asperi, terminia habentem a parte orientali
 villam que vocatur Locertetum, a parte meridiana villam que dicitur Maca-
 netum, ab occidentali plaga villam vocatam Paladdanum, a septentrione
 siquidem vocatam villam Laurosone, cum omnibus adjacentiis suis, vel cum
 ipsa ecclesia que ibidem sita est in honorem beati Petri, silvis videlicet vel
 campis, vineis seu pratis, pascuis, aquis aquarumve ductibus vel decursibus,
 proprietario jure concederemus ad habendum suisque posteris in hereditate
 perennis mansurum temporibus, quod et nos fecisse omnium [cognoscat]³
 fidelium nostrorum sagacitas. Et ideo eis has nostras litteras fieri jussimus
 ut per quas abhinc in antea ipsi et posteritas eorum [eam]⁴ proprietario jure⁵
 possidere valeant. Precipientes ergo jubemus ut nullus fidelium sancte Dei
 Ecclesie nostrorumque de prefata villa, infra prefata terminia cum omnibus
 adjacentiis suis, eis ullam inferre presumat contrarietatem, sed liceat eis
 nostra auctoritate eam [quiete]⁶ tenere et possidere suisque heredibus here-
 ditario jure conferre, similiter faciendo quicquid elegerit. Et ut hec nostre
 largitionis precepta plenior in Dei nomine obtineat vigorem, et a fidelibus
 sancte Dei Ecclesie nostrisque verius⁷ credatur diligentiusque observetur,
 manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione signari⁸ jussimus.

Signum Ludovici gloriosissimi imperatoris.

[Durandus diaconus]⁹ ad vicem Elisacar recognovit.

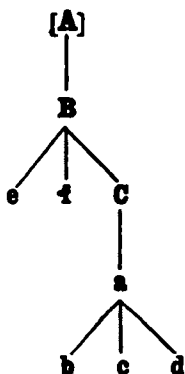
Data .IIII. kalendas janurias, anno Christo propicio [primo]¹⁰ imperii
 domni Ludovici piissimi augusti, indictione .VIII. Actum Aquisgrani palacio
 regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

2. quod C. — 3. cognovit C. — 4. ac eis C. — 5. jure concederemus C. — 6. eamque C. — 7. veriusque C. —
 8. assignari C. — 9. H.D. C. — 10. xx. C.

VII

AQUISGRAN, I GENER 815.

PRECEPT DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL SEU FIDEL JOAN,
 QUE S'ENCOMANÀ A ELL, CONFIRMANT-LI I MILLORANT-LI EL PRECEPT DEL
 5 SEU PARE CARLES SOBRE LES APRISIONS, I CONCEDINT-LI ESPECIALMENT LES
 FETES EN ELS VILARS DE FONTS, CELLO, CARBONILS I FONTJONCOSA; I EL DE-
 CLARA FERM PER ELL, ELS FILLS I LLUR POSTERITAT, MENTRE ES MANTINGUIN
 FIDELS

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XII, en un Cartoral de Narbona, a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11015, f. 10.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze 374, pàgina 451.

a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1405.

b. — Le Cointe, *Annales*, 7, p. 341.

c. — Bouquet, *Recueil*, 6, p. 472.

d. — Mansi, *Concilia*, 18, p. 932.

e. — *Histoire d: Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 34.

f. — *Cartulaire de Fontjoncouse*, n.º 2.

20 REGISTRES. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 547.

FONTS UTILITZADES. — B.

Sobre aquest precepte, vegeu el comentari inscrit en el precepte donat per Carlemany al mateix Joan, en 795 (Particular 1).

25 In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus divina
 ordinante providentia imperator augustus. Omnibus fidelibus sancte Dei
 Ecclesiae tam nostris praesentibus scilicet et futuris notum sit, qualiter

quidam homo fidelis noster, nomine Johannes, veniens [in] nostra praesentia
 que in manibus nostris se comendavit, et petivit nobis sua aprisione quicquid
 genitor noster ei concesserat hac nos, et quicquid ille occupatum habebat
 aud aprisione fecerat, vel deinceps occupare aut prendere potebat, sive filii
 sui cum homines earum, et ostendit nobis exinde auctoritate quod genitor 5
 noster ei fecit. Nos vero alia ei facere jussimus, sive melioravimus, et conce-
 dimus eidem fideli nostro Johanne in pago Narbonense villare Fontes et
 villari Cello, Carboniles, cum illorum terminos et pertinentias, cultum et
 incultum ab integre, et quantum ille in villa Fontejoncosa vel in suos ter-
 minos, sive in aliis locis vel villis sive villares occupavit sive aprisionem 10
 fecit una cum suis hominibus, vel deinceps facere poterit tam ille quam filii
 sui; omnia per nostrum donitum habeant ille et filii sui et posteritas illorum
 absque ullum censum vel alicujus inquietudine. Et nullus comes, nec vicarius,
 nec juniores eorum, nec ullus judex publicus illorum homines, qui super
 illorum aprisione habitant, aut in illorum proprio, distringere nec judicare 15
 presumant, sed Johannes et filii sui et posteritas illorum illi eos judicent
 et distringant, et quicquid per lege judicaverint stabilis permaneat, et si
 extra legem fecerint per legem emendent. Et hec auctoritas nostra firma
 permaneat, dum ille et filii sui et posteritas illorum ad nos et filios nostros
 aut ad posteritate illorum fideles extiterint. Et ut credatis, de anulo nostro 20
 inpressione signari jussimus.

[Signum Ludovici gloriosissimi imperatoris.]

Durandus diachonus ad vicem Helisachar recognovit.

Data kalendas januaras, anno Christo propicio primo imperii domni Hlu-
 dovici piissimi augusti, indictione VIII. Actum Aquisgrani palacio regio, in 25
 Dei nomine feliciter. Amen.

VIII

..... [814-815].

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, CONFIRMANT ALS HISPANS ILDERIC, PERE,
 5 ERMENISIL I ALTRES PARENTS LLURS LA CONCESSIÓ QUE EL SEU PARE, L'EM-
 PERADOR CARLES, ELS HAVIA FET, DE TERRES FISCALS ERMES PER A APRI-
 SIONAR EN LES VILES D'ASPIRAN I ALBAGNAN, DEL COMTAT DE BÉZIERS

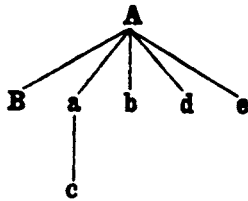
La notícia de l'existència d'aquest precepte deriva del mateix text reportat més amunt en parlar
 del precepte de Carlemany que confirmava (Particular v). Els mots *per licentiam seu concessionem*
 10 *imperatoris avi nostri Karoli, ac post obitum illius genitoris nostri augusti Ludovici*, donen a entendre
 que la confirmació per Lluís es féu poc després de la mort del seu pare; jo m'inclino a suposar pel
 desembre 814 o gener 815, a exemple de les confirmacions semblants damunt esmentades (Preceptes
 particulars vi i vii). Vegeu la nova confirmació de Carles el Calb en 844 (Precepte particular xvi).

IX

TRIBUR, 14 OCTUBRE 829.

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS CONCEDINT AL SEU FIDEL SUNIEFRED LA VILA DE FONTCUBERTA, EN EL «PAGUS» DE NARBONA, TAL COM L'EMPERADOR CARLES L'HAVIA CONCEDIT AL SEU PARE BORRELL

5

A — Original a Carcassona, Arxiu del departament de l'Aude, H 11, fons de La Grasse.

B — Còpia de 1668, a la Bib. Nationale de París, Col. Doat 66, f. 27.

a — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 77.

b — Verguet, *Diplômes Carolingiens de l'Aude*, n.º 2 (amb reproducció fotogràfica). 10

c — Bouquet, *Recueil*, 6, p. 561.

d — Laurent-Bloch-Doinec, *Inventaire des Archives, Aude*, 3, p. 211.

e — Lot-Lauer, *Diplomata Karolinorum, Louis le Pieux*, n.º 42, (amb reproducció fototípica). 15

REGISTRES. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 875.

FONTS UTILITZADES. — **A**.

S'han marcat, al llarg de la historiografia catalana, dues tendències sobre la identificació del fidel Suniefred obtentor del present precepte. La més general, iniciada pels historiadors del Llenguadoc en el moment en què per primera vegada donaren a llum el document, fou considerar que es tractava del comte Suniefred d'Urgell-Cerdanya, el pare de Wifred el Pilós. Aleshores el Borrell del precepte hauria estat l'avi de Wifred. 20

En canvi, quan el professor Calmette inicià la teoria que Wifred era nét d'Asnar Galindó, hagué de contradir la identificació sostinguda per aquells historiadors i acudí a la solució de veure en el Suniefred del nostre precepte el pare de Winidilda, la muller de Wifred el Pilós. És a dir, que en lloc de tractar-se del pare del comte, es tractaria del seu sogre, que portava el mateix nom. 25

Aquesta darrera afirmació es basa en les següents paraules de l'acta de dotació del monestir de Sant Joan de les Abadesses, de 885 : «Et ego Winedildes commetissa jamdicta trado ibi in comitatu

Impuritano, in villa que nuncupant Chabannas, omnem porcionem mihi deditam quem ego ibidem habeo in prefatam villam de comparacionem de patre meo nomine Soniefredo.^{9*}

La identificació feta per Calmette pren un caient especial de versemblança si hom té en compte que el comte Suniefred, pare del Pilós, fou — com provarem en un treball que tenim entre mans — fill
 5 no d'un Borrell, sinó del comte Belló de Carcassona, fet que tira per terra la identificació proposada, i generalment acceptada, dels historiadors del Llenguadoc. En canvi, res no s'oposa que el Suniefred pare de Winidilda, que per cert no és comte, pugui ser el fidel Suniefred fill de Borrell del precepte. Ni el fet que aquests dos, pare i fill, siguin hisendats a la regió de Narbona, puix que si bé el fill apareixeria, de ser ell, com a propietari a Cabanes de l'Empordà, es tractaria d'una finca sobrevin-
 10 guda, obtinguda, com diu el document de 885, per compra.

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jhesu Christi. Hludowicus divina ordinante providentia imperator augustus. Imperialem decet celsitudinem fideliter sibi famulantes donis multiplicibus a[t]que honoribus magnis hono-
 15 r[ar]e atque sublimare. Proinde notum esse volumus cunctis fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris praesentibus scilicet et futuris, quia concessimus a[d] proprium cuidam fideli nostro Suniefredo quandam villam juris nostri, quae est in pago Narbonense, cujus vocabulum est Fons Cooperta. Hanc vero villam cum omni integritate sua et cum omnibus adjacentiis et finibus suis et cum villaribus, domibus, aedificiis, terris cultis et incultis, vineis, pratis,
 20 pascuis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, molendinis, exitibus et regressibus, praedicto Suniefredo fideli nostro ad proprium concedimus, et de nostro jure in jus et dominationem ejus cum omni integritate transfundimus, quem admodum domnus et genitor noster Karolus bonae memoriae, serenissimus imperator, Borrello patri suo quondam concessam habuit; ita videlicet, ut
 25 quidquid exinde jure proprietario facere atque ordinare voluerit, libero in omnibus potiatur arbitrio faciendi quidquid elegerit. Et ut haec auctoritas largitionis nostrae per futura tempora inviolabilem atque inconcussam obtineat firmitatem, manu propria nostra subter firmavimus et anuli nostri inpressione subter adsignari jussimus.

30 Signum (*Monograma*) Hludowici serenissimi imperatoris.

Meginarius notarius ad vicem Fridugisi recognovi. (*Lloc del segell.*)

Data II. idus octobris, anno Christo propitio XVI. imperii domni Hludowici serenissimi imperatoris, regni Hlotharii VIII., indictione VIII. Actum Triburini palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

a) Document conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, pergamins de Wifred I, n.º 3 duplicat.

X

..... [820-830].

PRECEPT DE L'EMPERADOR LLUÍS AL COMTE [D'ARAGÓ] ASNAR GALINDÓ
CONCEDINT-LI TERRES FISCALS PER A REPOBLAR, EN ELS COMTATS D'URGELL
I DE Cerdanya

5

Asnar Galindó fou el cap de la família comtal aragonesa, expulsat del comtat pel seu gendre Garcia Malo, en combinació amb Ennecó Aritza de Navarra; un episodi de la lluita entre els afrancesats i els independentistes de la regió. L'expulsió degué tenir lloc pels volts del 820. Asnar es refugià vora els seus aliats francs, comptant amb la protecció de l'emperador, el qual segurament li concedí el comtat d'Urgell-Cerdanya i, mitjançant el present precepte, el gratificà amb terres fiscals per a aprisionar. El seu fill Galí fou comte de Pallars i Ribagorça per una temporada; després degué reprendre el comtat aragonès, d'on havia estat expulsat el seu pare i on l'anaren succeint els seus descendents^{a)}. 10

Les anomenades «Genealogies de Roda» expliquen d'una manera anecdòtica l'incident de l'expulsió d'Asnar, i afegeixen: «Perrexit igitur Asnari Galindones ad Franziam et projexit se pedibus Carli Magni, et donavit illi populationem Cerretania et Orjello, ubi et tumulatum jacet.» És evident que l'autor de les «Genealogies» s'equivocà en atribuir l'episodi i la donació a Carlemany; es tractava, la cronologia ho imposa, del seu fill Lluís el Piadós^{b)}. 15

Confirma la donació feta per l'emperador franc a Asnar, un document posterior del 23 d'agost de 862^{c)} pel qual fou revestit judicialment de la vila de Sedret, a Cerdanya, un descendent d'Asnar, dit Witiscle. Aquest al·legava haver rebut el lloc d'una tia seva, anomenada Ailona, «per scriptura donationis, et illic evenit de patre suo Asenari Galindonis comite per sua ruptura et aprisione, per 20

a) Sobre Asnar Galindó i el seu fill Galí, vegeu: Valls-Taberner, *Les Genealogies de Roda o de Meyà*, Barcelona, 1920; Lacarra, *Orígenes del Condado de Aragón*, Zaragoza, 1945; Calmette, *Comtes de Toulouse inconnus*, en *Études Médiévales*, Toulouse, 1946; Higounet, *Les Aznar*, en *Annales du Midi*, LXI, Toulouse, 1948, pp. 5-14.

b) Lacarra, *Textos navarros del Códice de Roda*, en *Estudios de Edad media de la Corona de Aragón*, 1, Zaragoza, 1945.

c) Pasqual, *Monumenta*, XI, pp. 9-10; Traggia, *Discurso histórico sobre el Reyno Pirenaico*, en *Memorias de la Real Academia de la Historia*, IV, Madrid, 1805, ap. 3.

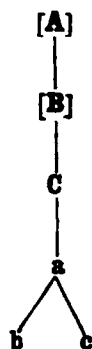
preceptum domni imperatoris, sicut ceteri Spani, et ruperunt ea servi sui his nominibus: Apila, Gomesindus, Ademirus, Franculinus, Sumila, Dulfobieus, Tudila, Eugenius, vel alii plures servi sui. Li calgué presentar testimonis que haguessin vist «ipsa Ailone amita suas» «abentem vel dominantes el predi «infra os xxx. annos per ruptura et aprisione de patre suo Asenarios.

- 5 Es tracta d'un cas característic d'aprisió, amb concessió reial, independentment de l'atribució del comtat. Si s'hagués conservat el precepte, desgraciadament perdut, el trobaríem de segur idèntic a molts d'altres inclosos en aquesta sèrie.

XI

GARDINO, 18 DESEMBRE 832.

PRECEPTE DE L'AUGUST LOTARI, FILL DE L'EMPERADOR LLUÍS, DONAT A PRECS DEL SEU VASSALL WIMAR, CONCEDINT A ELL, AL SEU GERMÀ RADON I A LLURS HEREUS, LA PROPIETAT DE LA VILA DITA VILANOVA, EN EL ROSSELLÓ, QUE EL PARE D'ELLS HAVIA CONSTRUÏT PER CONCESSIÓ DE L'EMPERADOR CARLES

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia del XIII, en el Cartoral d'Elna, avui perdut.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 89'.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 7.b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 365.c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 86.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 183. — Mühlbacher, *Regesta*, n.º 1000. — *Catalogue d'Elna*, n.º 3.

FONTS UTILITZADES. — C.

Per un error en la transmissió de la data, error comès segurament pel copista del Cartoral B, els editors d'aquest precepte l'atribuïren a l'any 834; evidentment pertany al 832^a). Quant al lloc d'expedició, també Mühlbacher ha provat que era millor atribuir-lo a Gardino, en la província de Milà, vora Lodi, que a Gardona, del llac Garda.

Feta excepció dels noms de lloc, aquest precepte és una còpia literal de l'anterior, rebut pel mateix Wimar de Lluís el Piadós en 814 (Particular vi); en recaptar-lo degué ésser presentat el de Lluís, o bé sobre d'ell s'havia calcat l'estorrany de la sol·licitud. Tot el copiat va en lletra petita.

Remetem al lector als dos preceptes, de Carlemany (Particular iv) i de Lluís (Particular vi), directament relacionats amb aquest.

a) Vegeu Mühlbacher, *Regesta*, n.º 1000.

In nomine domini nostri Jesu Christi Dei eterni. Lotarius augustus, domini imperatoris Ludovici filius. Justum est ut imperialis dignitas his qui suam devotionem erga suam fidelitatem illibatam conservare noscuntur plurimus sublevet munificentis, quatinus in se hoc fecisse gratulenter, et alios ad hoc exequendum plenissime exortari valeamus. Igitur
 5 notum sit omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae nostrorumque presentium scilicet et futurorum sagacitati quia Wimar, vasallus noster, suam exequendo fidelitatem ad nos veniens petiit pietati nostrae ut ei et fratri suo, Radoni nomine, tale concedimus beneficium quattimus res quas genitor eorum per concessionem avi nostri Caroli, prestantissimi imperatoris, ab eremo in Septimania trahens, ad villam construxit, que vocatur Villanova, consistentem videlicet in Rossilione, terminia
 10 habentem a parte orientali villam que vocatur Tezanum, a parte meridiana villam que dicitur Villaseca, ab occidentali plaga villam vocatam Rastis vel Tertrium, a septentrione siquidem vocatam villam Orlam, cum omnibus adiacentiis suis, silvis videlicet vel campis, vel vineis seu pratis pascuisque, aquis, aquarumve decursibus, proprietario jure concederemus ad habendum suisque posteris in hereditate perennis mansuram temporibus, quod et nos fecisse omnium cognoscat
 15 fidelium nostrorum sagacitas. Et ideo eis has nostras litteras fieri jussimus per quas abhinc in antea ipsi et posteritas eorum eam proprietario jure possidere valeant. Praecipientes ergo jubemus ut nullus fidelium sanctae Dei Ecclesiae nostrorumque de predicta villa, infra prefata terminia cum omnibus adjacentis suis, eis ullam inferre presumat contrarietatem, sed liceat eis nostra auctoritate eam quiete tenere et possidere suisque heredibus hereditario jure conferre, similiter faciendo quicquid elegerint.
 10 Et ut hec nostre largitionis precepta plenior in Dei nomine obtineant vigorem, et a fidelibus sancte Dei Ecclesie nostrisque verius credatur diligentiusque observetur, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione signari¹ jussimus.

Signum Lotharii gloriosissimi augusti.

[Dructemirus subdiaconus et]² notarius ad vicem [Hermenfridi]³ recog-
 25 novi.

Data .xv. kalendas januaras, anno Christo propitio imperii domini Ludovici serenissimi imperatoris [.xix.]⁴, et Lotharii gloriosissimi augusti. .xiii. indictione .xi. Actum Gardina palacio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

1. assignari C. — 2. Druggemirus sub Dei nutu C. — 3. Hermenredi C. — 4. xxi. C.

XII

..... [ABANS DEL 838].

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS CONCEDINT A UNS HISPANS TERRES ERMES
[EN EL RASÉS], PERQUÈ PUGUIN APRISIONAR-LES

No tenim d'aquest precepte més que una curta notícia donada per un altre precepte que el rei 5
Pepí d'Aquitània lliurà, l'any 838, a favor del monestir de la Grassa. Per aquest darrer diploma s'es-
tenia la immunitat del monestir sobre diversos béns adquirits per aquest, entre ells «...quicquid
Spani praedicto monasterio dederunt de hoc quod ex eremo traxerunt, quem adpriasionem vocant,
et per praeceptum genitoris nostri et nostro tenere videntur...»^{a)}. Com pot veure's, no precisa la situació
dels béns, però cal suposar-los a la regió veïna del monestir. La data del precepte no té altre terme 10
que l'obligat per la present notícia del 838.

a) Levillain, *Recueil des actes de Pépin*, n.º 34.

XIII

..... [ABANS DEL 838].

PRECEPTE DEL REI PEPÍ D'AQUITÀNIA CONFIRMANT EL DEL SEU PARE L'EM-
 PERADOR LLUÍS, PEL QUE ES CONCEDIEN A UNS HISPANS TERRES ERMES [EN EL
 5 RASÉS], A FI QUE LES APRISIONESSIN

REGISTRES. — Levillain, *Recueil des actes de Pépin*, n.º 33.

Tot el que en sabem es redueix a la curta notícia consignada en parlar del precepte anterior de
 l'emperador Lluís als mateixos interessats (Precepte particular xii): el rei Pepí — com dèiem — parlava,
 dirigint-se a la Grassa, en la següent forma: «...quicquid Spani praedicto monasterio dederunt de
 10 hoc quod ex heremo traxerunt, quem adpersionem vocant, et *per praeceptum* genitoris nostri et
nostro tenere videntur...»

XIV

..... [814-840].

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LLUÍS, CONCEDINT L'APRISIÓ D'UNES TERRES
EN LA VILA DE TRESMALS, DEL TERRITORI D'ELNA, ALS HISPANS WADAMIR I
WITIGÍS, PARE I FILL

5

La notícia de l'existència d'aquest precepte la tenim per un judici que se celebrà a Elna pel juny de l'any 858, sota la presidència del vescomte Riquelm, on es discutia entre Recemir i Daniel, l'advocat del vescomte, la condició jurídica d'una sèrie de camps situats dins el terme de la vila de Tresmals, en el territori d'Elna. Recemir els reclamava com aprisió legal feta pel seu avi Wadamir, juntament amb el seu pare Witigis, i l'advocat del vescomte pretenia que eren béns fiscals. Els testimonis aportats per Recemir en la causa juraren en l'església d'Elna: «Sapemus et vidimus oculis nostris et auribus audivimus et de presentes fuimus in predicta villa Tresmalos, quando venit avius istius Ricemiri condam, nomine Wadamirus, et pater ipsius idipsi Ricemiri, nomine Witigisus, et prendiderunt jamdictas terras prius per illorum adprisionem, sicut ceteri Spani, vel *per preceptum domini imperatoris*, et possiderunt eas infra hos legitimos annos, usque dum Suniarius comes eas tulit ad suprascripto Witigiso patre istius meminiti Ricemiri sua fortia et inbeneficiavit eas ad homine suo condam Tructerio, et hodie magis pertinent ad istum Ricemirum pro partibus avii sui condam Wadamiro et patri suo condam Witigiso per illorum adprisione ad habendum per supradictas terras, quam ulli homini ad beneficio, ad cujus vocem Danhiel advocatus Richelmo vicecomite eis repetet»^{a)}.

10

15

Malgrat que els testimonis parlin d'una possessió ininterrompuda dels anys legítims, que foren trenta, com cal comptar-los a partir de la invasió del comte Sunyer, i aquesta no es pot precisar, no és possible fixar la data del precepte que de totes maneres seria en els primers temps de l'imperi de Lluís el Piadós. Sobre el comte Sunyer, vegeu el comentari al precepte del 862 (Particular xxv).

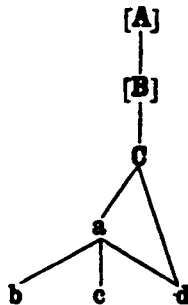
20

a) Document publicat en *Histoire de Languedoc*, II, ap. 150.

XV

SAINT-VAAST D'ARRAS, 25 GENER 843.

5 PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT AL SEU FIDEL [SUNIEFRED, COMTE D'URGELL I Cerdanya], LA PROPIETAT DE LA VILA DE CÀNOES, EN EL «PAGUS» DE ROSSELLÓ; DE LA VILA DE PRADES, EN EL «PAGUS» DE CONFLENT, AMB ELS MANCIPIS D'AQUEST «PAGUS»; DE LES VILES DE MONTELLÀ I «HENCURRIO», EN EL «PAGUS» DE CERDANYA, I DE LA VALL D'ANDORRA, EN EL «PAGUS» D'URGELL, AMB LLURS APÈNDIXS I ELS MANCIPIS DELS DOS SEXES

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia molt antiga, en un còdex del monestir de Sant Martí del Canigó, perduda^{a)}.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 107, f. 411'.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 15.

b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 436.

c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 103.

d. — Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 17.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 208. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1538.

FONTS UTILITZADES. — C, d.

20 Com pot veure's pel text publicat ací sota la transmissió del present precepte, a través de la còpia del còdex del Canigó, és molt imperfecta. Una de les imperfeccions essencials és la del nom

a) El còdex del Canigó és descrit així pel copista de la Col. Baluze: «In archivo publico monasterii Sancti Martini Canigonensis reconditum existit quoddam volumen in pergamenio exaratum, manu inscriptum, antiquissimum, 46 fol. insertum, auctore et fine carens, in cuius principio sequitur...» i transcriu la Crònica de Moissac; al final es

copia el present precepte, sota la rubrica: «Hec est scriptura de autentico fideliter tulta». L'original en 865 el tenia l'abat de la Grassa; el seu mandatari el va presentar en un judici contra el comte Salomó de Cerdanya. Vegeu: Alart, *Cartulaire Roussillonnais*, ap. 1.

del beneficiari, Sicfrid; el copista del Canigó llegí «Sicfrido», on de segur deia «Suniefrido». L'equivocació ha despistat molts d'historiadors, però no hi ha dubte que el destinatari del precepte era el comte Suniefred d'Urgell, encara que ací no se li doni més títol que el de fidel.

En efecte, tenim dos testimonis de l'època que permeten d'identificar-lo. En primer lloc, un document de l'any 865 ^{b)}: és un judici entre l'abat de la Grassa i el comte Salomó de Cerdanya; aquest pretenia el vilar de Mata, adjacència de la vila de Prades, com a bé fiscal; l'abat al·legava que la vila de Prades amb el vilar de Mata havien estat donats al seu monestir pel comte Suniefred i la seva muller Ermessinda, i en presentava la carta de donació; i per demostrar com el comte podia disposar-ne, «ostendit preceptum regis Karoli quod fecit ad Suniefridum comiti de ipsas villas Prata et Mata suprascriptas ad proprium». Evidentment, aquest precepte que exhibia l'abat és el que publicuem ací.

El segon testimoni és també un judici, aquest celebrat al Vernet en 874 ^{c)}. Sesenand, «mandatario domno Mirone comite (de Cerdanya) ad causas fiscalis requiendas», reclamava un tal Llorenç «qualiter servus fiscalis debet esse ex nascendo de parentes, de abios suos cum fratres vel parentes suos, et servitium fecerint domno Suniefredo comite, genitore seniore meo, ad parte fiscali, per preceptum quod precellentissimus rex Carulus fecit domno Suniefredo comite, cujus voce me mandatarium mandat inquirere senior meus». També és evident que el precepte al·ludit ací per Sesenand és el nostre, en el qual es concedeixen al beneficiari els mancipis de tot el «pagus» de Conflent.

Encara hi ha un altre testimoni que la vila de Prades pertanyé al comte Suniefred d'Urgell, i que, per tant, ell i el «Sicfrido» del present precepte són la mateixa persona. És la donació que de la dita vila feren els fills de Suniefred i d'Ermessinda: Ermesenda, Suniefred, Wifred comte, Radulf comte, Miró comte, a la Grassa, fent constar que procedia de l'herència paterna ^{d)}.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si enim congruis et oportunis fidelium nostrorum petitionibus libenter assensum prebere non differimus, regie dignitatis debit[a]m¹ consuetudinem exeremus, devoteque hac fideliter nobis jure famulantes honoribus plurimis honoramus, non solum in hoc predecessorum regum actus imitamu[r]², verum etiam in hoc eosdem devotiores hac fideliores nullatenus affore dubitamus. Quocirca noverit³ omnium sanctae Dei Ecclesiae nostrorumque fidelium, tam presencium quam et futurorum, sollercia, [quia] concedimus cuidam fideli nostro nomine Sicfrido et per hanc nostram auctoritatem largimur ob devotione[m]⁴ servicii [sui]⁵ compendium qu[a]sdam⁶ res juris nostri que

1. debitum C. — 2. imitamus C. — 3. noverint C. — 4. devotione C. — 5. seu C. — 6. quosdam C.

b) Alart, *Cartulaire Roussillonnais*, doc. 1.

d) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 200.

c) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 185.

ita noscuntur fore, in pago Ruscilione villa⁷ videlicet que vocatur Kanoas cum suis omnibus appendiciis, et in pago Confluente villa que vocatur Prata cum mancipiis que ad idem Confluente pertine[n]t⁸, seu etiam in pago Cerdanie villa que vocatur Montelianos et Hencurrio, in pago Oriel
 5 villa que vocatur vallis Andorra cum suis omnibus appendiciis, totum ad integrum, per hanc nostram largitionem, sicut nos abere cernebamus, ea videlicet condicione ut quemadmodum de reliquis rebus suis proprietatibus hec suprascriptis rebus cum omni integritate per hunc nostrum largicionis preceptum cum mancipiis utriusque sexus, cum terris, pratis, pascuis, silvis,
 10 montanis, aquis, aquarum decursibus et omnibus adjacenciis vel quicquid dici aut nominari potest, libera[m]⁹ et firmissima[m]¹⁰ in omnibus abeat potestatem faciendi quicquid elegerit, tam donandi quam vendendi seu comutandi vel etiam heredibus relinquendi. Et ut haec auctoritas verius credaturque permaneat, manu¹¹ nostra subter firmavimus et anuli nostri
 15 impressione decrevimus sigillari.

Signum Karoli gloriosissimi regis.

Aeneas notarius ad vicem Ludovici recognovi.

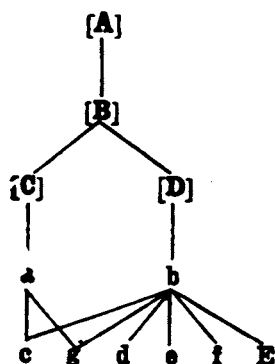
Data decimo kalendas februarias, indictione vi., anno iii°. regni precel-
 20 lentissimi regis Karoli. Actum Atravato monasterio Sancti Vedasti, in Dei nomine [feliciter]. Amen. (*Lloc del segell.*)

7. villam C. — 8. pertinet C. — 9. libera C. — 10. firmissima C. — 11. manus C.

XVI

SANT CERNÍ DE TOLOSA, 19 MAIG 844.

PRECEPT DEL REI CARLES, CONFIRMANT A UNA SÈRIE D'HISPANS DEL COMTAT DE BÉZIERS LA QUASI PROPIETAT DE LES VILES D'ASPIRAN I D'ALBAGNAN, SOTA EL SEU MUNDEBURDI I DEFENSA, TAL COM FOU CONCEDIT PEL SEU AVI CARLES I EL SEU PARE LLUÍS ALS PROGENITORS DELS DEMANDANTS QUE FUGITIUS HAVIEN ACUDIT A AQUESTES VILES I LES HAVIEN CULTIVAT I TRET DEL DESERT; HO FA DESPRÉS D'UNA INVESTIGACIÓ ENCOMANADA A L'ARQUEBISBE NOTON, A ELMERAD, COMTE DEL PALAU, AL MARQUÈS SUNIEFRED, AL COMTE SUNYER I A DIVERSOS NOBLES SEUS

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia antiga, incompleta, perduda.

[C] — Còpia antiga, que es trobava a l'Arxiu de Sant Nasari de Béziers, perduda.

[D] — Còpia antiga, que es trobava a l'Arxiu de l'església de Béziers, perduda. 15

E. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, ms. lat. 11879, f. 86.

a. — Catel, *Mémoires de l'histoire de Languedoc*, p. 559.b. — Baluze, *Capitularia*, 2, ap. 59. 20c. — Leconte, *Annales ecclesiastici Francorum*, 8, p. 717.d. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 110.e. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 456.f. — Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, ap. 15.g. — Tessier, *Recueil des actes de Charles de Chauve*, n.º 40. 25REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 213. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1556.

FONTS UTILITZADES. — a, b, g.

Per més que els béns confirmats en aquest precepte siguin fora de Catalunya l'hem inclòs en aquesta col·lecció, per ésser hispans els concessionaris del diploma. No tal sols interessa en aquest sentit, per completar la sèrie que sobre l'aprisió feta per hispans venim donant, sinó també per la presència i actuació de dos comtes catalans, Suniefred d'Urgell i Sunyer de Rosselló. Sobre el primer, vegeu el que n'hem dit en el comentari al precepte anterior (Particular xv); sobre el segon, el que en 5 direm en el comentari al precepte de 862 (Particular xxv).

Aquest precepte fa referència als dos anteriors de Carlemany (Particular v) i de Lluís el Piadós (Particular viii).

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus¹ gratia Dei rex.
 10 Cum clamoribus pauperum aurem celsitudinis nostrae accommodantes benig-
 num assensum praebeamus² Idcirco³ notum sit omnibus sanctae Dei
 Ecclesiae fidelibus et nostris⁴, praesentibus atque futuris, quia quidam His-
 pani in comitatu Biterrensi consistentes ac in nostrae proprietatis praediis
 commanentes⁵, id est Ranemirus⁶ et Hansemundus⁷ presbyter⁸, Aurifolio,
 15 Elias, Mirabilis presbyter⁹, Cicila, dum obsideremus Tolosam et moraremur
 in monasterio Sancti Saturnini, adeuntes serenitatis nostrae fastigia, inno-
 tuerunt mansuetudini nostrae qualiter Ildericus et Petrus seu¹⁰ Ermenisilus¹¹
 et quamplures eorum propinqui et progenitores eorum confugerint in villas¹²
 quae dicuntur Aspirianus¹³ et Albinianus¹⁴ et eas juste¹⁵ tenerent et quasi
 20 proprietario jure possiderent¹⁶. Quas siquidem aprisiones¹⁷ praefatorum
 Hispanorum progenitores per licentiam¹⁸ seu concessionem imperatoris¹⁹
 avi nostri Karoli²⁰ ac post obitum illius genitoris nostri augusti Ludovici,
 ex deserti squalore habitabiles frugumque uberes proprio labore fecerunt.
 Quam denique rationem, de more regali, fidelibus nostris venerabilibus,²¹
 25 hoc est Notoni archiepiscopo necnon et Elmerado, sacri palatii nostri comiti,
 Suniefrido²² etiam marchioni, et Suniario²³ comiti diversisque nobilibus
 nostris, omnimodis investigare decrevimus²⁴ Jubemus ut ab hodierna die
 et tempore nulli hominum liceat eisdem Hispanis posteritatieque eorum vel²⁵
 30 ipsis qui postea ad eorum fidem venerint²⁶ aliquando²⁷ de²⁸ dictis aprisio-
 nibus²⁹ sive hereditatibus³⁰, id est de domibus, vineis, terris, hortis in prae-

1. Carolus a. — 2. praebeamus a. — 3. manca en a. — 4. et ... manca en a. — 5. commorantes a. — 6. Ran-
 dinus a. — 7. Ransemundus a. — 8. presbiter a. — 9. ceu a. — 10. Ermensilus b. — 11. villis b. — 12. Aspi-
 rianis a. — 13. Albinianis a. — 14. manca et eas, posa injuste a. — 15. manca en b. — 16. aprisiones a. — 17.
 ceu a. — 18. manca en b. — 19. Caroli a. — 20. nostris venerabilibus nostris a. — 21. Sumefrido a. — 22. Suma-
 rio a. — 23. decrevimus etc. ab. — 24. et b. — 25. venient b. — 26. aliquo die b. — 27. cum b. — 28. appri-
 sionibus a. — 29. haereditatibus a.

scriptis villis consistentibus, aliquam inferre calumniam aut ullam facere contradictionem, sed sicut a progenitoribus nostris³⁰, magnis quoque³¹ imperatoribus, parentibus eorum constat esse concessum, ita ipsi et filii filiorum suorum usque in saeculum³² cum omni securitate ipsas res teneant atque possideant, et sub mundeburdo³³ nostrae defensionis contra omnium infestationes³⁴ semper consistent. Sed si etiam ex ipsis aliquis absque filiis et nepotibus mortuus fuerit, volumus atque per hanc nostram auctoritatem³⁵ concedimus quod³⁶ eadem res ad proximiores suos parentes³⁷ revertantur licentiamque inter se vendendi et³⁸ concambiandi plenissime habeant. Haec autem magnificentiae nostrae auctoritas³⁹, ut meliorem semper obtineat⁴⁰ 10 vigorem, de anulo⁴¹ nostro subter jussimus⁴² sigillari.

[Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis].

[Deormarus]⁴³ notarius ad vicem Ludovici recognovit.

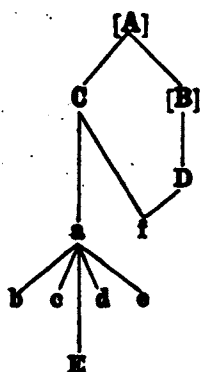
Data xiv. kalendas⁴⁴ junii, indictione vii.⁴⁵, anno iv.⁴⁶ regnante Karolo⁴⁷ glorioso rege, in monasterio Sancti Saturnini dum obsideretur Tolosa⁴⁸, in 15 Dei nomine feliciter. Amen.

30. manca en b. — 31. magnisque b. — 32. seculum b. — 33. mundeburdio a. — 34. infestationem b. — 35. auctoritatem a. — 36. ut b. — 37. proximio ibus suis parentibus b. — 38. manca en a. — 39. magnificentiae et auctoritatis nostrae documenta a. — 40. obtineant a. — 41. annulo a. — 42. commisimus a. — 43. Deornuamius a, Deomarius b. — 44. kalendas a. — 45. septima a. — 46. quarto a. — 47. Carolo a. — 48. dum obsideremus Tolosam a.

XVII

SANT CERNÍ DE TOLOSA, 5 JUNY 844.

PRECEPTE DEL REI CARLES CONFIRMANT AL SEU VASSALL, EL FIDEL TEODFRED,
 LES CONCESSIONS QUE AL PARE D'AQUEST, JOAN, FEREN EL SEU AVI CARLE-
 5 MANY I EL SEU PARE LLUÍS, EN ELS VILARS DE FONTS I FONTJONCOSA [DEL
 COMTAT DE NARBONA]

[A] — Original perdut, abans a l'Arxiu arquebisbal de Narbona.

[B] — Còpia antiga, en un Cartoral de Narbona, al f. 27, perduda.

C. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 374, p. 221.

D. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 374, p. 457

E. — Còpia del xviii, a la Bib. Nationale de París, Ms. lat. 11898, f. 87.

a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1445.

b. — Le Cointe, *Annales*, 8, p. 719.

c. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 459.

d. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 112.

e. — *Cartulaire de Fontjoncouse*, n.º 3.

f. — Tessier, *Recueil des actes de Charles de Chauve*, n.º 43.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 213. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1558.

FONTS UTILITZADES. — C, D, f.

20 Aquest precepte és el tercer de la sèrie sobre l'aprisió de Fonts feta per l'hispa Joan (vegeu el primer de 795, Particular 1, amb el corresponent comentari). L'incloem en aquesta col·lecció, malgrat que els béns afectats no siguin a Catalunya, per tractar-se de la successió d'una aprisió feta per un català. Els altres preceptes de la sèrie són els de 815 (Particular vii) i 849 (Particular xix).

25 In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si fidelium nostrorum petitionibus benignum commodamus assensum, regiam exercemus consuetudinem et hoc postmodum jure firmissimo mansurum esse

volumus. Idcirco notum sit omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus et nostris, praesentibus atque futuris, quia quidam fidelium nostrorum regni Septimaniae, vassus noster nomine Teodtfredus¹ nostris obtulit obtutibus auctoritatem avi nostri Karoli, qua continebatur qualiter patri suo nomine Johanni, praescriptus bonae memoriae avus noster Karolus concesserat villam ad laborandum qui vocatur Fontes, cum omni sua integritate, et quantumcumque² ille in Fontejoncosa de heremi vastitate traxit cum suis hominibus. Ostendit³ etiam nobis epistolam domni et genitoris nostri Hludowici⁴ piissimi augusti ad [Sturmionem]⁵ comitem directam, ut praedictam villam, id est Fontes, memorato Johanni absque ullo censu et inquietudine habere dimitteret⁶, propter quam epistolam avus noster Karolus, ut in sua auctoritate continetur, illi fieri jussit hoc. Unde et praedictus fidelis noster nostram deprecatus est misericordiam, ut nos denuo praedictam villam, quemadmodum dominus⁷ avus noster augustus ac serenissimus augustus genitor noster patri suo per eorum litteras confirmaverunt, nos denuo illi cum sua integritate vel termino confirmare dignaremur. Quapropter et has litteras nostras illi fieri jussimus, per quas volumus atque firmamus, ut praedictus fidelis noster Teodefredus⁸ qui⁹ moderno habet¹⁰ saepedictam villam Fontes perpetuo teneat¹¹, habeat¹² et absque ullius inquietudine possideat¹³. Et concedo¹⁴ tibi quicquid¹⁵ pater tuus aut Wilimirus¹⁶ avunculus¹⁷ tuus aut homines illorum in villa Fontejoncosa habuerunt¹⁸ per aprisione, cultum vel incultum, aut¹⁹ tu fecisti sive feceris cum homines tuos, absque paratas²⁰ aut veredos²¹, et²² habeas tu et²³ posteritas tua absque censu. Et [ut]²⁴ haec autoritas confirmationis nostrae firma valeat permanere, de anulo nostro subter eam²⁵ jussimus sigillari.

Signum (*Monograma*) Karoli glioriosissimi regis²⁶.

Jonas diaconus ad vicem Hludowici²⁷ recognovit et subscripsit.

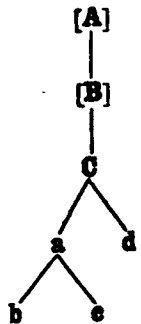
Data nonas junii, anno IIII., indictione VII., regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini prope Tolosa, in Dei nomine feliciter. AMHN. Amen²⁸.

1. Teofredus D. — 2. quantumcumque D. — 3. Ostendit D. — 4. Ludovici D. — 5. Sturmionem CD. — 6. dimitteret D. — 7. dominus D. — 8. Teofredus D. — 9. quae D. — 10. abet C; CD donen la versió transposada; praedictus qui moderno habet fidelis noster Teodefredus saepedictam, que potser ja fora errada de l'original. — 11. tenere C. — 12. habere C. — 13. possidere C. — 14. condono C. — 15. quid C. — 16. Wilimius D. — 17. vunculus C. — 18. abuerunt C. — 19. manca en C. — 20. manca en C. — 21. verderet C. — 22. manca en C. — 23. abeas necnon C. — 24. manca en CD. — 25. cum D. — 26. aquesta railla manca en C. — 27. Ludovici D. — 28. aquest segon Amen en notes tironianes segons C.

XVIII

ATTIGNY, 27 MAIG 847.

- PRECEPTE DEL REI CARLES CONCEDINT ALS SEUS FIDELS ALFONS I NEBOTS GOMESIND I DURAN ELS BÉNS DE PROPIETAT REIAL QUE LLURS PARES HAVIEN
- 5 APRISIONAT EN ELS LLOCS DE LÉZIGNAN, CAUMONT I SAINTE-CANDILLE, EN EL «PAGUS» NARBONÈS, A FI QUE PUGUIN USAR LLIUREMENT EL DRET DE PROPIETAT SOBRE D'ELLS

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia de 1140, en el Cartoral d'Elna, lib. 1, doc. 5, perduda.

C. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 87'.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 20.b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 490.c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 132.d. — Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 94.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 222. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1593. — *Catalogue d'Elna*, n.º 7.

FONTS UTILITZADES. — C, d.

- En rigor aquest precepte, per referir-se a béns situats fora de Catalunya, semblaria haver d'ésser exclòs d'aquesta col·lecció; malgrat això el publiquem, per creure que els agraciats eren catalans i,
- 20 en el cas d'Alfons, resident al Rosselló. En efecte, en un precepte posterior de 854 (Particular XXI), es parla d'un Alfons, pare dels destinataris, que tingué en el Rosselló extenses aprisions iniciades ja pel seu pare Sunvild; la identitat dels dos Alfons no la crec dubtosa, sobre tot si hom té en compte que tots dos diplomes, al present i el de 854, anaren a parar a la seu d'Elna com a titulació de béns que havien estat donats a aquesta església, segurament alhora i pels mateixos causants.
- 25 Tot dóna a entendre que es tractava d'una família radicada originàriamente en el bisbat rossellonès. De la combinació dels dos preceptes semblaria desprendre's que el germà d'Alfons, el pare de Gomesind i Duran, es desplaçaria al Narbonès a cura del lot patrimonial radicat en aquella regió. Del seu fill Gomesind pot refermar-ho el precepte que en 859 rebé del rei Carles agraciant-lo amb

noves propietats en el mateix «pagus» de Narbona^{a)}; la donació es feia per recomanació del comte i marquès Humfrid. Gomesind era un personatge important: l'any 862 formava part d'un tribunal reunit a Narbona sota la presidència d'Isembert, «missus», del comte Humfrid^{b)}. Altrament, aquest comte, tal com havia recaptat el precepte de Gomesind, pocs dies abans n'havia recaptat un de semblant per Isembert^{c)}.

Per cert que en el tribunal d'Isembert figura com a jutge un Alfons que ens atreviríem a suposar germà de Gomesind, per portar el mateix nom que el seu oncle, ja difunt, del Rosselló; suposició feta amb totes les reserves.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Regalis celsitudinis moris est fideles suos donis multiplicibus atque ingentibus honoribus honorare et sublimare. Proinde ergo morem parentum regum videlicet predecessorem nostrorum sequentes, complacuit clementiæ nostræ quosdam fideles nostros, nomine Adefo[n]sum et nepotes suos Gomesin[dum]¹ et Durannum, de quibusdam rebus nostræ proprietatis honorare atque in eorum juris dominationem liberalitatis nostræ gratia conferre. Itaque notum sit omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus et nostris presentibus atque futuris, quod concedimus jamdictis fidelibus nostris Adefonso et nepotibus suis Gomesindo et Duranno ad proprium quasdam res nostre proprietatis que sunt sitæ in pago Narbonensi, in locis que dicuntur Liciniano, Cabi[m]onte² et Sancta Candida, quas etiam ipsi et patres ipsorum per aprisionem habuerunt. Unde et precellentiæ nostræ preceptum hoc fieri jussimus, per quod memoratas res cum omnium rerum summa integritate, id est, cum domibus ceterisque edificiis, terris quoque cultis et incultis, vineis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, molendinis, exitibus et regressibus, et omnibus suis adjacentiis, sicut dictum est, quemadmodum ipsi et genitores ipsorum per aprisionem antea habuerunt, eisdem fidelibus nostris, ut dictum est, Adefonso et nepotibus suis Gomesindo et Duranno, ad proprium concedimus et de nostro jure in eorum jus ad proprietatem illorum solemnem donatione transferimus; eo videlicet modo ut quicquid exinde ab hodierna die et tem-

1. Gomesinno C. — 2. Cabinionte C.

a) Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 210.

b) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 161.

c) Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 208.

pore pro sua utilitate et comoditate jure proprietario facere decreverint, liberam et firmissimam in omnibus habeant faciendi potestatem. Et ut hec nostrę largitionis atque concessionis auctoritas inviolabilis perseveret, manu nostra eam subter firmavimus, et de anulo nostro sigillari jussimus.

5 Signum (*Monograma*) gloriosissimi Karoli regis.

[Jonas diaconus]³ ad vicem Ludovici recognovit.

Data vi^o. kalendas junii, anno vii. regnante Karolo gloriosissimo rege, indictione x^a. Actum Atiniaco palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

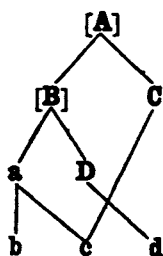
3. Lomardus notarius C.

XIX

NARBONA, 7 OCTUBRE 849.

PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT AL SEU FIDEL TEODFRED, EN EL «PAGUS» DE NARBONA, LA PROPIETAT DEL VILAR DE FONTS I DE TOT EL QUE EL SEU PARE APRISIONÀ A FONTJONCOSA

5

[A] — Original perdut, abans a l'Arxiu arquebisbal de Narbona.

[B] — Còpia antiga, en un Cartoral de Narbona, al f. 26, perduda.

C. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 374, p. 228.

D. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationales de París, Col. Baluze, 374, p. 456.

a. — *Histoire de Languedoc*, 1.ª ed., 1, ap. 73.b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 504.c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 135.d. — Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 118.

10

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 228. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1612.

FONTS UTILITZADES. — C, D, d.

15

Aquest precepte és l'últim de la sèrie sobre les aprisions de Joan de les quals parlàrem detalladament en el comentari al primer (Particular 1) on remetem el lector. La versió oferta per D conté una sèrie d'interpolacions posteriors que traslladem a les variants.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis¹. Karolus gratia Dei rex. Regalis celsitudinis² moris est fideles suos donis multiplicibus et honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde morem parentum regum videlicet praedecessorum nostrorum sequentes, libuit celsitudini nostrae quendam³ fidelem nostrum, Teufredum⁴ nomine, de quibusdam rebus⁵ nostrae pro-

20

1. C *sols dona* In nomine etc. — 2. C *s'interromp aquí*. — 3. C *reprèn*. — 4. Teofredum D. — 5. C *s'interromp aquí*.

prietatis honorare atque in ejus juris potestatem liberalitatis nostrae gratia conferre. Idcirco noverit experientia atque industria omnium fidelium nostrorum tam praesentium quam futurorum, quia concedimus eidem⁶ fideli nostro Teufredo⁷ ad proprium quasdam res juris nostri sitas in pago Narbonense, villare Fontes⁸ integre cum suo termino⁹, et quicquid¹⁰ in Fontjoncosa pater suus¹¹ per apprisionem¹² juste visus fuit¹³ habere¹⁴, et ipse¹⁵ ad praesens legitime habere dinoscitur¹⁶. Memoratas res cum omni integritate vel eorum appendiciis¹⁷, cum domibus, aedificiis,¹⁸ terris, vineis, pratis, silvis, aquis aquarumve decursibus, vel¹⁹ etiam quicquid ad supradictas res
 10 juste et legaliter obtinere videtur²⁰, praedicto fideli nostro Teufredo²¹ per hanc nostrae auctoritatis conscriptionem²² concedimus et de nostro jure in jus et potestatem illius²³ solemnem [donationem]²⁴ transferimus. Ita videlicet ut quicquid ab hodierna die et tempore exinde pro sua utilitate atque commoditate jure proprietario facere [decreverit]²⁵, liberam²⁶ in omnibus habeat²⁷
 15 potestatem faciendi, donandi, vendendi seu commutandi²⁸ et heredibus relinquendi. Et ut haec nostrae largitionis atque donationis auctoritas perpetuam obtineat²⁹ firmitatem, manu nostra subter firmavimus et anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

20 Jonas diaconus³⁰ ad vicem Hludowici³¹ recognovit.

Data nonas octobris, anno x., indictione xii., regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Narbona civitate, in Dei nomine feliciter. Amen.

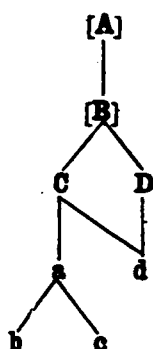
6. *C reprén.* — 7. Teofredo *D.* — 8. Fontis *C.* — 9. suos terminos *D.* — 10. quid *C.* — 11. suus et mater sua *D.* — 12. aprisione *D.* — 13. visi fuerunt juste *D.* — 14. habere tamquam illi fecerunt vel parentes illorum *D.* — 15. et ipse Teufredus *D.* — 16. *D asceix* aut quicquid ille deinceps aut filii sui tam in Narbonense vel in aliis locis regni nostri de aprisione parentum illorum conquirere potuerint vel quicquid illi emerunt vel emerint vel commutatum habent aut commutaverint sive in Narbonense sive in aliis locis regni nostri, ubique in Septimania de aprisione justissime conquirere potuerint vel fecerint. — 17. a pendiciis, cum ecclesiis *D.* — 18. — hediiciis *D.* — 19. vel molendinis seu *D.* — 20. legaliter pertinet *D.* — 21. Teufredo et filiis suis *D.* — 22. — conscriptione *D.* — 23. eorum *D.*; *C s'interromp aquí.* — 24. dotatione *D.* — 25. decreverint *D.* — 26. *C reprén.* — 27. habeant *D.* — 28. comutandi *D.* — 29. obtineant *D.* — 30. diaconus *D.* — 31. Ludovici *D.*

XX

QUIERZY, 17 GENER 853.

PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT AL SEU FIDEL TEUTMUND SET MASOS DE PROPIETAT REIAL, EN EL LLOC TAULÍS, DEL «PAGUS» DE ROSSELLÓ. LI'N TRANSFEREIX LA PROPIETAT PERQUÈ PUGUI DISPOSAR-NE LLIUREMENT

5

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia de 1140 en el Cartoral d'Elna, perdut.

C. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de Paris, Col. Baluze, 108, f. 87.

D. — Còpia de 1601, a l'Arxiu episcopal de Girona, calaix 15, la Bisbal, n.º 165. 10

a. — *Marca Hispanica*, ap. 24.b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 520.c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 141.d. — Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 151. 15

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 234. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1631. — *Catalogue d'Elna*, n.º 8.
 FONTS UTILITZADES. — C, D, d.

Les indicacions de data no s'avenen: la indicció xv correspondria a l'any 852 que ha estat el generalment adoptat. Acceptem, però, el 853, xiiii del regnat, com Tessier.

No tenim altres dades de l'agraciat Teutmund.

20

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Carolus¹ gratia Dei rex. Regalis celsitudinis moris est fideles suos donis multiplicibus et honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde ergo nos morem parentum videlicet predecessorum nostrorum sequentes, complacuit celsitudini nostrę

1. Carolus D.

quendam fidelem nostrum nomine Teuthmundum² de quibusdam nostrę proprietatis rebus honorare. Idcirco³ notum esse volumus cunctis fidelibus sanctę Dei Ecclesię et nostris, presentibus atque futuris, quia concedimus ad proprium jam[fato]⁴ fideli nostro Teuthmundo⁵ quasdam res nostrę proprietatis que sunt sitę in pago Rossilionensi⁶ et in loco qui dicitur Teulic-
 5 cius⁷, id est mansa septem. Unde hoc precellentię nostrę preceptum fieri jussimus per quod memorata septem mansa cum omnium rerum summa integritate, id est domibus ceterisque edificiis⁸, terris cultis et incultis, vineis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, molendinis, exitibus et
 10 regressibus, sicut⁹ dictum est, predicto fideli nostro Tetmundo¹⁰ ad proprium concedimus et de nostro jure in jus ac potestatem illius solemnı more transferimus, eo videlicet modo ut quicquid exinde ab hodierna die et tempore pro sua utilitate et commoditate facere decreverit, liberam et firmissimam in omnibus jure proprietario habeat potestatem faciendi. Et ut hec nostrę
 15 largitionis auctoritas inviolabilis perseveret, manu nostra eam subter firmavimus et anuli nostri impressione jussimus sigillari.

Signum¹¹ (*Monograma*) Caroli¹² gloriosissimi regis.

Eneas¹³ notarius¹⁴ ad vicem Ludovici recognovit.

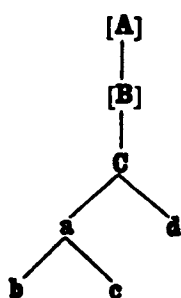
Data xvi^o. kalendas februarii, indictione xv., in anno xiiii. regni Caroli¹⁵
 20 gloriosissimi regis. Actum in [Carisiaco]¹⁶ palacio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

2. Teuchmundum D. — 3. Idcirco C. — 4. fratri CD. — 5. Teuchmundo D. — 6. in paguo Russilianensi D. — 7. Tarelicius D. — 8. edificis D. — 9. sic C. — 10. Tactmundo D. — 11. Sig + num D. — 12. Charoli D. — 13. Aneas D. — 14. nottarius C. — 15. Charoli D. — 16. Carisiacho C, Cariciacho D.

XXI

COSNE-SUR-LOIRE, 7 JULIOL 854.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL MARQUÈS ODALRIC, CON-
CEDINT ALS FIDELS SUMNOLD I RICULF, GOTS, LA PROPIETAT D'UNS BÈNS
REIALS EN EL «PAGUS» D'ELNA, COMTAT DE ROSSELLÓ, EN LES VILES «MONIANO»,
VILANOVA I CABANES, QUE TENIEN JA PER APRISIÓ EN SUCCESSIÓ DELS SEUS
AVI SUNVILD I PARE ALFONS. ELS CONCEDEIX TAMBÉ LES APRISIONS QUE
AQUESTS DARRERS PERMETEREN A ALGUNS BENEFICIARIS; I ENCARA LA ROCA
DITA DE FRUSIND, QUE TINGUÉ LLUR PARE PER APRISIÓ

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia de 1140, en el Cartoral d'Elna, perduda.

C. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 87.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 25.b. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 526.c. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 144.d. — Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 164.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 237. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1640. — *Catalogue d'Elna*, n.º 9. FONTS UTILITZADES. — C, d.

Les indicacions de la data no concorden; la indicció primera assenyalada per C correspondria a l'any anterior, 853; adoptem l'any del regne com a més segura i que s'avé amb el lloc d'expedició. Sobre la identificació d'aquest, vegeu el que en diu Tessier, *Recueil*, a la pàg. 430, nota 1.

El recaptador del precepte, el dilecte marquès Odalric, deuria acompanyar el rei Carles en l'expedició que empenia cap a Aquitània per a expulsar-ne a Pepí II i Lluís el Jove. D'Odalric no tenim, llevat d'aquesta menció feta pel precepte, més que una altra notícia documental: el judici de 10 setembre del 852 celebrat a Crespià, en el territori de Narbona, que diu: «Cum in Dei nomine resideret vir venerabilis Udalricus commis in villa Crispiano, in territorio Narbonense, pro multorum hominum alterchassiones juxta hac recta judicia terminanda, una cum...»^{a)}. Per ell sabem segur que Odalric era comte de Narbona; pel títol de marquès que li dóna el precepte, deduïm que era també comte de Barcelona, comtat fronterís. Hauria succeït ací al marquès Aledran i fóra l'antecessor d'Humfrid, com molt

a) *Histoire de Languedoc*, 11, ap. 139.

bé opina Calmette ^{b)}. Levillain sembla creure que també fou comte d'Autun, com altres comtes de Barcelona ^{c)}. Quant als beneficiaris del precepte, és gairebé segur que es tracta de familiars d'aquells que obtingueren l'anterior precepte del 847 (Particular xviii); el pare, Alfons, crec que deu ésser identificat amb el fidel Alfons que obtingué aquell precepte. Sobre d'això, vegeu el comentari que allí es fa.

5 In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Regalis celsitudinis moris est fideles suos donis multiplicibus atque ingentibus honoribus honorare et sublimare. Ideoque notum sit [omnibus]¹ sanctę Dei Ecclesię fidelibus et nostris, presentibus atque futuris, quia, ad deprecationem dilecti nobis marchionis nostri Odalrici, concedimus ad proprium
10 quibusdam fidelibus nostris, id est Sumnoldo et Riculfo Gotis, res quasdam nostrę proprietatis, quas ipsi actenus per aprisionis jus habuisse cognoscuntur, in pago videlicet Elnensi et in comitatu Rossilionensi, hoc est quicquid in villa Moniano et in Villanova et in Cabanes per aprisionem ex successione avita atque paterna tenuisse usque nunc² comprobantur, simul etiam cum
15 eisdem rebus quas ex ipsis aprisionibus avus eorum et genitor, Sunvildus et Hadebonsus, quibusdam hominibus beneficiario jure habere permis[s]e sciuntur, et preterea rocam quam vocant Frusindi, quam eorum genitor per aprisionis auctoritatem tenuit. Unde siquidem precellentię³ nostrę preceptum hoc fieri jussimus, per quod memoratas res cum propriis et justis terminationibus integerrime memoratis fidelibus nostris Sumnoldo et Riculfo in jus
20 proprietarium habendas concedimus et confirmamus, atque de nostro jure in eorum jus et potestatem solemniter transferimus; eo videlicet modo ut quicquid exinde ab hodierna die et tempore pro sua utilitate et comoditate facere decreverint, jure proprietario liberam ac firmissimam habeant faciendi
25 potestatem. Ut autem hec precellentię nostrę largitio meliorem semper in Dei nomine obtineat firmitatem, manu nostra eam subter firmavimus et anuli nostri impressione assignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

Gi[s]lebertus⁴ notarius ad vicem Ludovici recognovit.

30 Data non[a]s julii, anno xv^o. regnante domno Karolo gloriosissimo rege, indictione [.ii^a].⁵ Actum Condida, in Dei nomine feliciter. Amen.

1. hominibus C. — 2. nunch C. — 3. preexcellentię C. — 4. Girlebertus C. — 5. 1.^a C.

b) Calmette, *Les marquis de Gothie*, en *Annales du Midi*, xiv, 1902, pp. 189-191.

c) Levillain, *Les Nibelungen historiques*, en *Annales du Midi*, xlix, 1937, pp. 387-388.

XXII

..... [ABANS DEL 858].

PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT AL GOT RICOSIND EL CAMP DIT DE
SANTA EULÀLIA, PROPER A LA CIUTAT DE BARCELONA

No ha estat conservat. En tenim notícia pel capitular del sínode d'Attigny de 1.^r de juliol 5
de 874^a). Assistí al sínode el bisbe de Barcelona, Frodoi, i allí explanà diverses reclamacions: «De
hoc, quod se reclamavit, quia Gotus quidam Madascius fraude atque subreptione per praeceptum
ecclesiam Sancti Stephani nobilem et antiquam impetravit, ubi postposito Dei cultu foeda efficitur
conversatio rusticorum, et similiter *Ricosindus Gotus fraude et subreptione agrum Sanctae Eulaliae*
per praeceptum obtinuit, jussio regia haec per fideles missos diligenter ac veraciter inquirere jubeat, 10
et ipsam inquisitionem per fidelium custodiam sub sigillo ad notitiam suam perferri faciat. Et si
inventum fuerit, quod praedicta ecclesia Sancti Stephani et ager Sanctae Eulaliae a praefatis Gotis
per praecepta obtenta sunt, ipsa praecepta secundum legem sigillentur^{b)} et una cum ipsa inquisitione
ad praesentiam regiam perferantur, ut secundum jura forensia^{c)}, qui in precibus fuere mentiti, non

a) Boretius, *Capitularia*, MGH, 2, n.º 303.

b) El capitular de Tusy de 865, capt. 6, deia:
«Ut de injustis commutationibus, quae ad casas
Dei factae sunt sine regia auctoritate, missi nostri
inquirant et eas dissolvant, sicut in capitularibus
avi et patris nostri continentur. Et si mortua manus
vel praeceptum regium super eas interjacet, de-
scribantur diligenter atque fideliter, qualiter factae
sunt, et nobis missi nostri renuntient; et signatis
ipsis praeceptis, sicut lex Romana praecipit, ad
nostram praesentiam deferri faciant, sicut in
capitularibus progenitorum nostrorum contine-
tura. Boretius, *Capitularia*, MGH, 2, n.º 274.
Per analogia és el capitular aplicat al nostre cas.

c) Aplicació del capítol 22 del concili Melden-

Paris de 845-846, que diu: «Praecepta autem re-
galia super precariis ecclesiasticis fieri nec ratio
sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit,
quoniam praecepta in jure ecclesiastico firmare
indignum judicet necesse est majestas regia, nisi
ab ecclesiastico rectore petantur. Isdem autem
custos ecclesiae solertissima caveat, ne sui ordinis
et ecclesiasticae communionis foris inmemor con-
tra auctoritatem praeceptum regium pro quacum-
que adsentatione fieri petat; qui etsi fecerit, non
audiatur. Si autem et obtinuerit, regia discretionem
et episcopali judicis idem rescindatur, et petitor
injustus pro principis injusta suggestionem digne
corripitur». Boretius, *Capitularia*, MGH, 2, nú-
mero 293.

illis prosint, quae impetraverunt, et ibi careant ipso scriptorum beneficio, quo perducentur rescripta, et regia magnificentia recipiat quod est sui juris Barcinonensis ecclesia.»

El resultat de la inquisició degué ésser favorable a l'església de Barcelona, puix que quatre anys més tard, en el precepte del rei Lluís a la dita església (Precepte Barcelona 11), es conté la següent clàusula: «Concedimus [ei] agrum situm prope civitatem Barchinonam, que actenus Godus nomine
5 Recosindus de potestate Johannis episcopi tulit et absque lege tenuit.»

Aquest darrer text ens orienta un xic sobre la data del precepte: si el frau tingué lloc en temps del bisbe Joan, cal que fos abans de l'any 858, puix que en aquesta data regia ja la seu de Barcelona el bisbe Adaulf, successor de Joan^{d)}.

d) Vegeu la introducció als preceptes de Barcelona, més amunt, p. 65.

XXIII

..... [ABANS DEL 858].

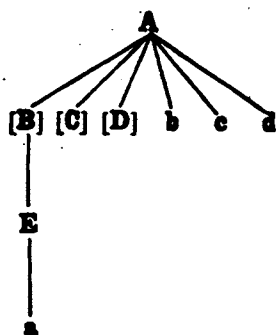
PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT AL GOT MADAIX L'ANTIGA ESGLÉSIA
DE SANT ESTEVE, A LA DIÒCESI DE BARCELONA

També aquest precepte ha estat perdut. L'única notícia conservada de la seva existència és la 5
que es dona en el capitular del sínodo d'Attigny de 874, reportat ací sobre, en parlar de precepte
anterior a Ricosind (Precepte particular xxii). Doni's, doncs, per repetit el que diem allí, recalcant
especialment la frase: «...Gotus quidam Madascius fraude atque subreptione per praeceptum ecclesiam
Sancti Stephani nobilem et antiquam impetravit...» Per la data no tenim la precisió oferta per al 10
dit precepte a Ricosind, sols per analogia l'atribuïm al mateix temps. Tampoc no pot precisar-se
el lloc on radicava l'església de Sant Esteve, necessàriament dintre el bisbat de Barcelona, puix que
el bisbe de Barcelona era qui la reclamava.

XXIV

ATTIGNY, 30 JUNY 859.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL COMTE I MARQUÈS HUM-
FRID, CONCEDINT AL SEU FIDEL ORIOL UNS BÉNS DE PROPRIETAT REIAL, ÇO ÉS,
5 EL VILAR DE SALDET, SOBRE EL FLUVIÀ, EN EL «PAGUS» D'EMPÚRIES, I EL
VILAR DE REQUESENS, EN EL «PAGUS» DE PERELADA

A. — Original, a l'Arxiu del duc de Medinaceli, a Madrid^a).

[B] — Còpia del XVIII, del P. Caresmar, enviada en 1787 a Mr. Fossa de Perpinyà.

[C] — Còpia del XVIII, del P. Caresmar, a la Bib. dels Franciscans de Vic, Col. Caresmar, iv, f. 95. Cremada en 1936, quan la guerra civil.

[D] — Còpia del XVIII, del P. Caresmar, a la Bib. dels Franciscans de Vic, Col. Caresmar, vi, f. 306. Cremada en 1936, quan la guerra civil.

E. — Còpia del XVIII, de Fossa, a la Bib. Nationale de París, Col. Moreau, 2, f. 24.

a. — *Histoire de Languedoc*, 3.ª ed., 2, ap. 153.

b. — Paz y Melia, *Series de los más importantes documentos del archivo y biblioteca del Excmo. Señor Duque de Medinaceli*, Madrid, 1915, p. 305 (amb reproducció fototípica, planxa 39).

c. — Prou, *Un diplôme de Charles le Chauve des archives de M. le duc de Medinaceli*, en *Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Comptes rendus des séances de l'année 1917*, París, 1917, p. 213.

d. — Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 209.

FONTS UTILITZADES. — A, c, d.

a) Aquest original ha perdut el segell; mal conservat, en certs llocs s'ha fet il·legible i ha calgut restituir alguns mots; seguim en les restitucions

les proposades per c i d, fetes en vista d'altres preceptes del mateix escriptor. Les mides del pergami són 450 × 500 mm.

El recaptador d'aquest precepte és el cèlebre marquès Humfrid, que per un temps disfrutà de gran confiança per part del rei Carles — de «carissimi nobis comitis et marchionis» el tracta en els preceptes—, i que acabà en plena traïció.

La història d'Humfrid ha estat repetidament represa: Calmette^{b)}, Prou^{c)}, Auziàs^{d)}, Chaume^{e)}. Succel en els comtats de Barcelona i de Narbona a Odalric, ignorem en quina data, però de totes maneres entre 854 i 858. Devers el 862 degueren iniciar-se les seves diferències amb el rei, que després de molts d'incidents acabaren amb la fugida del marquès cap al nord d'Itàlia, d'on probablement era originari. Al mateix temps que els comtats de Gòtia, era comte d'Autun, i no sembla que acostumés a viure al migdia, sinó més aviat en els volts d'aquest darrer comtat o formant part de la comitiva reial. La recaptació del present precepte per a Oriol la féu al mateix temps que la d'altres dos: un pel seu «missus» a Narbona, Isembert^{f)}, i altra pel fidel Gomesind^{g)}, del qual ens hem ocupat més amunt (comentari al precepte Particular XVIII). El fet de gestionar el present precepte, que afecta exclusivament a béns fiscals radicats en el comtat d'Empúries, és un indicatiu molt favorable a la suposició que també fou comte d'Empúries, com sembla que ho era encara de Béziers.

Quant a l'agraciat Oriol, si bé sols coneixem un altre document que ens parli d'ell, tenim la sort que sigui molt revelador sobre la seva filiació. Es tracta d'una venda que li fa la seva mare Rotruda, d'una vila en el territori d'Elna, una altra sobre la població, tocant al mercat, i una tercera en el Conflent; tot valuat en 50 sous, que és el valor del que el seu pare li deixà «in auro et in argento et in vascula argentea vel deaurata», i que la mare rep com a preu. En el document, Rotruda es diu «filia condam Berani comitis et Romillae», i fa constar que la deixa a Oriol li havia feta «vir meus condam Alaricus comes vel genitor tuus qui fuit». Queda molt clar, doncs, que Oriol era fill del difunt Alaric, que fou el conegut comte d'Empúries, i nét de Bera, l'encara més conegut comte de Barcelona, nomenat en el moment de la lliberació de la ciutat i destituït a Aquisgran l'any 820. El document del qual parlem porta la data del 13 de novembre de l'any 844^{h)}. És probable que en aquells moments Oriol fos encara un infant. Quan quinze anys més tard rep el precepte, ja és un home, un fidel. És possible que la donació que requeia sobre béns fiscals fos com una mena d'indemnització que Humfrid li feia donar en consideració al càrrec que havia exercit el pare i en el qual no l'havia pogut succeir.

b) Calmette, *Les marquis de Gothie*, en *Annales du Midi*, xiv, 1902, pp. 191-193.

c) Prou, *Un diplôme de Charles le Chauve des archives de M. le duc de Médanaceli*, en *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, París, 1917, pp. 15-22.

d) Auziàs, *L'Aquitaine carolingienne*, pp. 296 següents.

e) Chaume, *Onfroi, marquis de Gothie, ses origines et ses attaches familiales*, en *Annales du Midi*, lxi, 1940, pp. 113-136. Aquest treball cal consultar-lo amb precaució, puix que és molt fantasiós.

f) Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 208.

g) Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 210.

h) *Marca Hispanica*, ap. 62. Baluze, atribuint-lo equivocadament al temps del rei Carles el Ximble, el datà al 902. La identificació feta per gairebé la generalitat dels historiadors, del comte Bera d'aquest document amb un comte Bera de Rasés, és falsa. El comte Bera de Rasés no ha existit mai més que en la imaginació del que va falsificar el document de fundació del monestir d'Alet, publicat com a bo en la *Histoire de Languedoc*, II, ap. 23.

(*Chrismon*). In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Regalis celsitudinis mos est fideles regni sui donis multiplicibus et honoribus ingentibus honorare sublimesque efficere. Proinde ergo morem parentum regum videlicet praedecessorum nostrorum sequentes, libuit celsitudini nostrae quendam fidelem nostrum, nomine Aureolum, ad deprecationem Humfridi, carissimi nobis comitis atque marchionis, de quibusdam rebus nostrae proprietatis honorare atque sublimare. Quae [enim] res sunt sitae in pago Impuritano, super Fluvianum, id est villare quod dicitur Salcidum, [cum] omnibus sibi pertinentibus r[ebus]; e[t in pa]go Petralatensi, alterum villare quod vocatur Richusins, similiter cum omni sua integritate. Unde hoc altitudinis nostrae praeceptum fieri ac memorato fideli nostro Aureolo dari iussimus, per quod supra memoratas res cum omnium rerum ad se pertinentium summa integritate illi aeternaliter ad jus proprium concedimus habendas et de nostro jure in jus ac dominationem illius sollemni more transferimus, eo videlicet modo ut quicquid idem fidelis noster Aureolus ex praedictis rebus pro sua utilitate ac commoditate facere decreverit, liberrimo in omnibus potiatur arbitrio faci[endi sicut ex reliquis] rebus suae [proprietatis]. Ut autem haec nostrae auctoritatis largitio majorem in Dei nomine per supervenientia tempora obtineat vigorem, manu propria subter eam firmavimus [et anuli nostri impressione] iussimus sigillari.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

(*Chrismon*) Folchricus diaconus ad vicem Hludowici recognovit et s[ubs] (*Rusc. Lloc del segell*).

Data pridie kalendas julii, indictione vii., anno xx. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Attiniaco palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

XXV

..... 19 AGOST 862.

PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT AL SEU FIDEL COMTE SUNYER UNS
BÉNS DE PROPIETAT REIAL EN EL «PAGUS» DE BARCELONA, AIXÒ ÉS: LA VILA
«BITAMENIA», ARA DITA PALAU, AL TORDERA, AMB LES PARRÒQUIES DE SANTA 5
MARIA I SANT ESTEVE I ALTRE SANT ESTEVE [DE LA COSTA DEL MONTSENY];
I UNA PORCIÓ DE LA MUNTANYA DEL MONTSENY; TAL COM [HUMFRID] ELS
TENIA PER BENEFICI, SEGONS CONSTA EN L'INVENTARI FISCAL. N'EXCEPTUA
TOT EL QUE HAGUÉS ESTAT DONAT AL BISBE FRODOI I ROMPUT PELS HISPANS
O PELS SERVUS [FISCALS?] 10

[A]

[A] — Original perdut.

[B]

[B] — Còpia del 1168, perduda, guardada almenys fins a finals del XVIII, en
l'arxiu de la casa de Cardona, a Barcelona.

C

C. — Còpia de 1785, del pare Pasqual, a la Biblioteca de Catalunya de Barcelona:
Pasqual, *Monumenta*, IV, f. 98, ms. n.º 729 15

a

a. — Valls-Taberner, *Un diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire comte d'Am-
purias-Roussillon*, en *Le Moyen Âge*, XXI, París, 1919, p. 212.

FONTS UTILITZADES. — C, a.

És una llàstima que aquest precepte, tan interessant per a la història dels complicats esdeveni-
ments als quals donà lloc en el nostre país la regència del marquès Humfrid^{a)}, ens hagi estat trans- 20
mès en forma tan defectuosa.

Al senyor Valls-Taberner, en donar-lo per primer cop a la llum i voler restituir alguns fragments
perduts, se li escapà, al meu criteri, el sentit i la intenció del document; així, en la frase: «sicut
prephatus ad suum beneficium visus eas fuit abere», hi suplí «[Suniarius]», on jo crec que diria

a) Vegeu, sobre Humfrid, el comentari al precepte anterior. (Particular xxiv.)

«Humfridus». És clar, la primera menció d'Humfrid falta en el document, tal com ens és transmès; però jo crec que figurava en el blanc que segueix als mots «qua dederimus de jure b[eneficiario]»; ací es diria que el beneficiat havia estat el comte Humfrid. El sentit del diploma era que el rei donava al fidel comte Sunyer uns béns que havien estat cedits abans com a beneficials al marquès Humfrid «sicut in scripto quando ad fiscum nostrum redacte sunt legitime vel scriptum esse dinoscitur»; aquests béns eren represos pel rei, «que nobis cesserunt», i ara els donava en propietat a Sunyer.

Era en el moment en què s'havien trencat les amistats entre el rei i el marquès, quan l'actitud d'aquest provocà, de part d'un tal Warengaud, una acusació formal d'infidelitat davant del sobirà, que estigué temptat d'anar a la guerra; els seus amics fidels li'n dissuadiren ^{b)}. Però Carles prengué mesures per tal de reprimir la situació: una d'elles fou de segur el nomenament del comte Salomó, que apareix actuant a Cerdanya per l'agost d'aquest any 862 ^{c)}; una altra, la concessió que es fa pel present precepte al fidel comte Sunyer ^{d)}.

Amb aquesta segona, el rei hauria pretès lligar l'amistat d'aquest comte, segurament desposseït per Humfrid.

Parlem, doncs, del comte Sunyer. La primera notícia que hom té d'aquest comte és per un document judicial posterior, del 842: el bisbe Wimer de Girona havia obtingut, el desembre del 834, un precepte que li concedia uns drets fiscals (Girona 11); volgué prendre'n possessió i fer-se'n revestir pels comtes de la diòcesi; acudí al comte Bernat, que ho era aleshores de Girona-Besalú, i després «supervenit a Suniario comite hic Impurias civitate tunc statim ipse Soniarius comis revestivit supra memorato episcopo de ipso episcopatu Impuritanense vel Petralatense ^{e)}. Això devia passar cap al 835-836.

Aleshores, doncs, Sunyer regentava els comtats d'Empúries-Perelada; és probable que també el de Rosselló, però d'això no tenim proves. Eren comtats que fins a la tardor del 832 havien estat a mans de Gaucelm, el fill de sant Guillem de Tolosa. Com havien passat a Sunyer? Probablement per indicació del comte Berenguer de Tolosa, que en aquella data tenia gran predicament yora l'emperador Lluís. No sabem qui era Sunyer, però jo sospito que es tractava d'un germà del comte Suniefred d'Urgell, el dels preceptes Particulars xv i xvi.

Es evident que, degut a les lluites entre l'emperador Lluís i el seu fill Lotari, Sunyer fou desposseït. Pels volts de 842-843 el comte d'Empúries és Alaric; el de Rosselló, el seu cunyat Argila; fill aques*, i gendre Alaric, de l'antic comte Bera de Barcelona.

Amb l'ajusticiament de Bernat a Tolosa, l'estiu del 844, les coses canvien; Suniefred, el comte d'Urgell-Cerdanya, que dirigia de segur el partit dels contraris a Bernat i que ja havia estat premiat pel rei Carles amb el precepte de gener de 843 (Particular xv), es converteix en l'àrbitre del país. Pel maig del dit 844 li és encarregada una investigació pel rei, a la regió de Béziers, juntament

b) Vegeu, sobre l'incident reportat pels «Anals Bertinians», Auziàs, *L'Aquitaine carolingienne*, p. 314.

c) Document judicial copiat en Pasqual, *Monumenta*, xi, pp. 18-10, manuscrit n.º 729 de la Biblioteca de Catalunya.

d) És probable que una tercera fos la concessió del precepte al bisbe Frodoï de Barcelona (Barcelona 1).

e) Així ho expliquen els testimonis del judici, publicat per Villanueva, *Viaje literario*, 13, ap. 3.

amb un arquebisbe, el comte del palau Elmerad, i el nostre comte Sunyer (Precepte particular xvi); ací, a Suniefred, se'l titula marquès; opinen alguns autors que aleshores obtingué el comtat de Barcelona. Sunyer, per la seva banda, recuperà el Rosselló; el trobem recaptant un precepte (Sureda 11), per aquest monestir rossellonès, i per un judici posterior, de 858¹⁾, sabem que havia confiscat les

aprisions de Witigís.
És probable que Suniefred morís abans del 848; això comportà una altra vegada el predomini d'elements forasters: d'Aledran, comte de Troyes; d'un Odalric, de procedència desconeguda, i finalment, del comte Humfrid. Sunyer degué tornar a perdre els seus comtats. El marquès Odalric gestiona, en 854, un precepte (Particular xxi) sobre béns del Rosselló; el comte i marquès Humfrid en gestiona un altre, en 859 (Particular xxiv), sobre béns d'Empúries.

En rigor, en el moment de la ruptura entre el rei i Humfrid, Sunyer era segurament el que avui en diríem un cessant; però deuria comptar amb molts partidaris, i al rei li convenia ara fer-se'l seu. D'aquí la concessió del present precepte, a costa dels beneficis de l'infidel marquès.

Ja no tenim cap altra notícia de Sunyer. Els seus presumptes fills, Dela i Sunyer, recuperaren els antics comtats paterns, en 878, en fer-se la liquidació dels honors d'un altre marquès infidel, Bernat de Gòtia.

Quant als béns concedits a Sunyer per aquest precepte, també anaren a parar a mans dels seus successors: Sunyer II d'Empúries els vengué a un jutge Trasovad, i aquest al comte Wifred-Borrell de Barcelona, en 908, qui els recuperà així, momentàniament, pel comtat de Barcelona. Valien la important quantitat de 2.000 sous²⁾.

In nomine sancte et individuae Trinitatis. [Karolus gratia Dei rex. Regalis] celsitudinis mos est fideles regni sui donis multiplicibus et honoribus ingentibus [honor]are a[tque] sublimare]. Proinde ergo noverit omnium sancte Dei Ecclesie fidelium et nostrorum, presentium scilicet et futurorum, industria [quod libuit ex]cellentie nostre quendam fidelem nostrum, nomine [Suniarium, comitem fidelem nostrum]¹ [de quibusdam rebus nostre proprietatis hono]rare sublimesque efficere. Siquidem ipse res que nobis cesserunt in pago Barchinonense, id est vill[a] Bitamenia, nunc autem appellatur Pallatium, super fluvium [Tordaria], qua dederimus de jure b[eneficiario] tur. Unde hoc magnitudinis ac celsitudinis nostre [preceptum] fideli nostro Su[niario fieri illique dari] jussimus [per quod] prememoratas res omnes, cum omni earum suma integritate, idem cum

1. Suniario comiti fideli nostri C.

f) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 150.

L'època comtal catalana, Barcelona, 1917, pàgines 9-11.

g) Sobre això, Valls-Taberner, *Figures de*

- terris, vineis, cul[tis et incultis], pratis, pascuis, aquis, aquarum decursibus, molendinis, exitibus et regressibus, seu et ipsas par[rochias] ecclesias pertinencie, cum decimis et primiciis, id est ad Sancta Maria et ad Sancto Stephano et ad alio Sancto Stephano [in Monte]signo, in² vel rocas, et in omnibus quicquid dici vel nominari potest, cum om[nibus] termines, id est de collo Frumici usque in ipsa Pelanca et de rio Arbuties usque in Truliars vel in ipso alode et usque ad ipso collo que dicitur Inter duos signos seu et in ipso collo de Sabadel et usque in summo Montesign[o] mis ex terminacionibus in integro, sicut prephatus [Humfridus] ad suum beneficium visus eas fuit abere, siut in scripto quando ad fiscum nostrum redacte sunt legitime vel scriptum esse dinoscitur, exceptis his que Frod[o]inus, venerabilis episcopus, preceptum nostre auctoritatis largiti sumus, et exceptis his [que] Hispanis vel servis de heremo traxerunt, perpetualiter de jure [proprietario]³ concedimus habendas, hoc nemine inquietante [sub tali] videlicet pacto ut quidquid ex predictis rebus deinceps pro [sua oportunitate ac comoditate]⁴ libitum [facere decreverit]⁵, liberrimo in omnibus [pociatur]⁶ arbitrio faciendi sicut [ex reliquis]⁷ rebus sue proprietatis. Et ut hec nostre largitionis [auctoritas]⁸ majorem in Dei nomine tempora [obtineat]⁹ vigorem, manu propria subter eam firmavimus et [anuli nostri]¹⁰ impressione [insigniri jussimus]¹¹.

Signum (*Monograma*) [Karoli]¹² gloriosissimi regis.

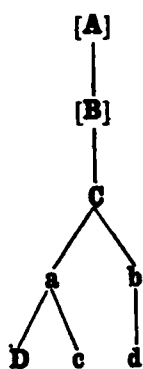
- Data XIII. kalendas septembris, indictione VII., anno XXIII. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum¹³ [in Dei] nomine feliciter. Amen.

2. in roches et in pedres C. — 3. perpetuo C. — 4. sue oportunitatis accomodatis C. — 5. fuerit decrevimus C. — 6. faciat C. — 7. et reliquid C. — 8. auctoritatis C. — 9. obtineant C. — 10. annullo nostro C. — 11. insignivimus signum C. — 12. Karolus C. — 13. Actum per manus ...C.

XXVI

SAINT-DENIS, 28 FEBRER 869.

PRECEPTE DEL REI CARLES CONCEDINT AL SEU FIDEL DODÓ, VASSALL DEL
 SEU FIDEL OTGER, UNS BÉNS REIALS EN EL REGNE DE SEPTIMÀNIA, «PAGUS»
 DE ROSSELLÓ, O SIGUI: LA VILA PRUNET AMB EL VILAR DOMNOLÍ, I EL VILAR 5
 DE MANSALD, AMB LLURS APENDICIS. LI'N TRANSFEREIX LA PROPIETAT PERQUÈ
 PUGUI DISPOSAR-NE LLIUREMENT

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia del XII o del XIII, en un Cartoral de Sant Pere de Rodas, perdut.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 107, f. 428.

D. — Còpia del XVIII, a la Bib. Nationale de París, Fonds latin 11897, f. 128.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 31.b. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1488.c. — Bouquet, *Recueil*, 8, p. 615.d. — Mansi, *Concilia*, 18, c. 984.REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 285. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1754.

FONTS UTILITZADES. — C, a.

Ens manquen notícies segures sobre la persona del agraciats Dodó. No trobem un altre contemporani del mateix nom que un jutge Dodó, que l'any 874 actua sota la presidència del comte Miró de Cerdanya, en un tribunal constituït a la vila del Vernet, al Conflent^{a)}. Serien la mateixa persona? Quant a Otger, no en sabem res.

a) *Histoire de Languedoc*, 11, ap. 185.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus Dei gratia rex. Regalis celsitudinis moris est fideles suos donis multiplicibus et honoribus ingentibus honorare atque sublimare. Proinde morem parentum regum videlicet predecessorum nostr[or]um sequentes, libuit celsitudini nostre cuidam fideli nostro
 5 Dodone, vasso Otgerii fidelis nostri, de quibusdam rebus nostre proprietatis honorare atque in ipsius jus ac potestate conferre. Idcirco noverit experientia atque industria omnium fidelium nostrorum, tam presentium quam et futurorum, quia concedimus memorato fideli nostro Odone, vasso praedicti fidelis nostri Otgerii, quasdam res juris nostri sitas infra Septimaniae regnum, in
 10 pago Russilionense, [id est]¹ villulam que vocatur Prunetus cum suo villare Domnolino vel cum omnibus eorum appenditiis; seu etiam et concedimus [ei]² alium villarem cujus vocabulum est villare Mansaldi cum finibus suis. His vero praedictis villulis cum eorum adjacentiis, huic fideli nostro praedicto Dodoni ad perpetuum per hanc nostrae largitionis constitutionem concedimus
 15 et de nostro jure in jus ac potestatem illius pro solemnī donatione transferimus; ita videlicet ut quicquid ab hodierno die et tempore ex praedictis villulis exinde pro sua utilitate atque comoditate jure proprietario facere decreverit, liberam ac firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi, tam donandi quam et vendendi seu comutandi necnon etiam suis haeredibus relinquendi
 20 inconvulsam ac firmam obtineat firmitatem. Et ut haec nostrae largitionis atque donationis auctoritas perpetuam obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione adsignari jussimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

Almo ad [vicem]³ [Goslini recognovit]⁴.

25 Data .II. kalendas martii, anno .XXVIII., inditione .VII., regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum in monasterio Sancti Dionisii, in Dei nomine feliciter. Amen.

1. idem C. — 2. et C. — 3. invicem C. — 4. Ilgilgerio recognovi C.

XXVII

..... [840-877]

PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT A ANDREU LA VILA DE BELLCAIRE
VEÏNA DE LA D'ULLÀ, A L'EMPORDÀ

L'única referència que tenim d'aquest precepte és la donada per l'acta d'un judici de divisió 5.
celebrat en el vilar «Purtosa», a l'Empordà, sota la presidència del bisbe de Girona, Teutari, i els comtes
d'Empúries, Dela i Sunyer, l'any 881. L'arxipreste Stremir, mandatari del bisbe de Girona, reclamava
d'Andreu uns predis com a pertanyents al terme de la vila d'Ullà, a l'Empordà, propietat de l'església
de Girona, en virtut d'un precepte reial (Girona 111). Andreu els retenia per aprisió, com a part de la
vila Belcaire. A les preguntes dels jutges, Andreu respongué: «...quod ipsas domos, curtes, ortos, 10
pomiferos et terras supradictas, quod iste Stremirus presbiter quod est mandatarius supradicto episcopo
requiret, non eos teneo injuste set per legis ordine eos teneo, per aprisione et per *praeceptum regis*
et pro partibus de supradicta villa Bitinga, sicut ceteri Hispani faciunt». No es posa en el judici dubte
sobre la legalitat dels respectius títols, els preceptes de Girona sobre Ullà i d'Andreu sobre Belcaire;
la qüestió quedava circumscrita als termenals de separació entre les dues viles; per això els jutges 15
anaren al Montgrí — lloc del termenal —, feren mesurar les terres i les dividiren, «sicut lex Gotho-
rum commemorat»; posaren cinc pedres de fita, i cadascú rebé la part corresponent ^{a)}. No és possible
precisar la data en què Andreu hagués rebut el precepte.

a) Document publicat per Villanueva, *Viage literario*, XIII, ap. 6.

XXVIII

..... [840-877].

**PRECEPTE DEL REI CARLES, CONCEDINT A SESENAND LA VILA DE LLUS,
EN EL COMTAT DE Cerdanya**

- 5 Precepte perdut, i del qual dóna notícia l'acta de dotació del monestir de Ripoll, quan la consa-
gració de l'església de Santa Maria pel bisbe Godmar d'Ausona en 888^a). Els comtes Wifred i Wini-
dilda diuen en aquesta acta: «Et in alauda tradimus ibi in comitatu Cerdania una villa cui vocabulum
est Loci, cum omnes fines et termines suos et adjecentias suas, sicut nos eam retinemus, et nobis
advenit ex comparatione de partibus Sesenando, qui eam tenebat *per praeceptum regis*. No és possible
10 fixar data al precepte, però cal suposar que fou expedit en temps de Carles el Calb.

a) *Marca Hispanica*, ap. 45.

XXIX

[ORLEANS], JUNY 889⁴¹.

PRECEPTE DEL REI ODÓ, DONAT A PRECS DELS INTERESSATS, EL PREVERE
 WIFRED I ELS SEUS GERMANS SINDILA I IMBOLAT, CONFIRMANT-LOS EL LLOC
 DE PALOU, AMB ELS APENDICIS DEL RIU QUE EL SEU AVI EXTIRPÀ EN EL «PAGUS» 5
 DE BESALÚ; I ALTRES BÉNS COMPRATS EN EL VILAR «CACAIACI»; I EN LA VALL
 DE MIERES, EN EL COMTAT DE BESALÚ, EL VILAR DE GUIXERES, I ALTRE VILAR
 QUE EXTIRPAREN RECOSIND I OBTAT; CONCEDINT-LOS BÉNS FISCALS EN LA
 VILA DE PARETS I EN EL VILAR «CACAIACI»; I ATORGANT-LOS LA IMMUNITAT
 SOBRE TOTS AQUESTS BÉNS, MENTRE ES MANTINGUIN FIDELS 10

[A]

[A] — Original perdut, que es guardava en el monestir de Sant Pere de Besalú.

|

B. — Còpia de principis del XIX, del P. Villanueva, a la Bib. de la Real Academia de la Historia de Madrid, 12-19-4,65. Colección de copias, f. 36.

B

FONTS UTILITZADES. — B.

In¹ nomine domini Dei aeterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Odo 15
 misericordia Dei rex. Si fidelium nostrorum justa postulantium vota adimplere satagimus, sine dubio regni nostri regumque precedentium stabilitatem nos credimus adimplere. Quocirca noverit omnium fidelium nostrorum, tam

1. Com podrà veure el lector, el text del present precepte és molt defectuós, en certs moments és gairebé inintel·ligible per manca de sentit. Malgrat això, hem preferit publicar la còpia de Villanueva literalment i sense restitucions ni esmenes, puix que essent, com ell afirma, feta sobre l'original, i donada la competència paleogràfica i la cura d'aquest erudit, és molt raonat de pensar que tots els defectes es trobessin ja en el dit original; això podria ésser fill en part de l'esborrany presentat pels sol·licitants, i en part de la descurança que hom observa a la cancelleria d'Odó, de la qual cosa són una mostra fefaent els errors en les dates dels documents que expedia.

a) Sobre la data, vegeu la nota d de la pàg. 113.

presentium quam et futurorum, sollertia, quia adiit clementiam nostram quidam presbiter nomine Wifredus et fratres ejus his nominibus Sindila et Imbolatus, et deprecati sunt nos ut res qui de parte avi sui, qui eas de heremo traxerat, et vocatur Palaciolus, habetque lateraciones vel adpenditia
 5 fluvium qui exinde currit cum farinariis et molinariis et piscatoriis, estque in pago Bisildunense; et in alio loco infra fines² quidquid ibi emimimus, cum casticiis et terris; et ibidem in villare quem dicunt Cacaiaçi, vineas quas emmimus; et in alio loco in valle Miliarias, in comitato Bisildunense, villares his nominibus que vocant Gissarias, et alio villare quod
 10 Recosindus et Obtatus traxerunt de heremo ad fines vel terminos illorum. Hec omnia postulaverunt auctoritati nostre sibi confirmari, et quoscumque emmerint in suo proprio habeant. De fisco etiam nostro petierunt dari sibi domus cum terris que fuerunt Martini cum posteris suis in villa que vocatur Parietes, et in prefato villare Cacaiaçi mansos qui fuerunt condam Truc-
 15 timari et Radonis cum illorum terris ad ipsos jamdictos domos pertinentes. Excubias etiam seu telonea vel pascuario et omnia que superius nobis ab illis postulas, votis illorum annuentes concedimus adque auctoritate nostri precepti indulgentes precipimus ut in nullis suprascriptis rebus comes aut judex aliquis reipublice exactor aut aministrator neque wactas neque aliquid
 20 servitium vel tributum exigat, neque servos vel ingenuos supra res commanentes descriptas superius distringere audeat. Quatinus nullius inquietati incurso fidelitati nostre existant asidui, utilitati vero totius regni nostri inveniantur perpetuo fidelissimi. Ut autem haec precepti nostri auctoritas firmiorem in Dei nomine adque nobiliorem obtineat vigorem, a fidelibus
 25 vero nostris per succedentia tempora firmiter veriusque credatur, manu nostra eam subter firmavimus et anulo nostro insigniri jussimus.

Signum Odonis (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Troanus notarius ad vicem Eboli recognovit et subscripsit.

Datum mense junii, anno DCCCLXXXVIII., indictione VII., anno secundo

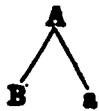
30 Odonis regis, in Dei nomine feliciter. Amen.

2. B no assenyala aci un buit, però sembla clar que fou saltat el nom d'un lloc.

XXX

MEHUN-SUR-LOIRE, 15 JULIOL 891.

PRECEPTE DEL REI ODÓ, DONAT A PRECS DEL BISBE DE GIRONA SERVUS DEI,
 CONCEDINT A PETRONI LA VILA «PALATIUM MAURORE», EN EL «PAGUS» DE GI-
 RONA; TRANSFERINT-LI'N LA PLENA PROPIETAT, EXCEPTE DE LES APRISIONS
 DELS HISPANS

- A. — Original a l'Arxiu episcopal de Girona, de 585 × 496 mm.
 B. — Còpia del xvii, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 116, f. 124.
 a. — Riera, *Document del rei Odó*, en «E. U. C.», viii, 1914, p. 248.

FONTS UTILITZADES. — A.

10

Sobre Petroni sols podem insinuar l'existència, deu anys abans, d'un vescomte Petroni que formava part d'un tribunal reunit a «Purtos», sota la presidència del bisbe Teutari de Girona i dels comtes Dela i Sunyer d'Empúries^{a)}, sense que gosem identificar els dos personatges.

(*Chrismon*). In nomine domini Dei aeterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Odo clementia Dei rex. Si erga utilitatem fidelitatis nostrae aliquid
 transferri regio more consuescimus predecessorum nostrorum futurorum non
 dubitamus. Quocirca omnium fidelium nostrorum, presentium scilicet et
 futurorum, comperiat magnitudo, quoniam Servus Dei nomine, Gerundensis
 episcopus, ad nostram accedens sublimitatis mansuetudinem, deprecatus
 est ut ob regiae fidelitatis nostrae et sub commune utilitati aliquid largiri
 homini nomine Petroni: villam vocabulo Palatium Aurore, sitam pagi Gerun-
 densi, qua etiam terminatur de parte orientis in terminia vel arcas de Sancta

a) Villanueva, *Viage*, xiii, ap. 6.

Maria, de meridie afrontat a domum Sancti Nazarii, de parte occidentis in strata vel serra que discurrit ad flumen Adaron, et de circi in strata que discurrit de Crucilias per fossas usque ad Sanctam Mariam, perpetualiter delegaremus et delegando confirmaremus. Cujus petitionibus et
 5 libentius cessimus quo nobis pro fidelibus caeteris perspeximus amplius. Precipientes ergo jubemus atque jubentes confirmamus ut memorata villa cum fines, adjacentiis, terminia, villaribus ibidem, pertinentibus, juste et legaliter, excepto aprisione Spanorum, aeternaliter ipsi Petroni concedimus et de nostro jure in jus dominationem illius cum omni integritate transferimus
 10 ut ea aeternaliter mancipetur dominio absque aliorum hominum contradic[tione], ita ut, sicut aliis proprietatibus, licentiam obtineat firmitati tam dominandi quam vendendi et commutandi suisque successoribus cui volue[rit re]linquendi libero in faciendo potiatur arbitrio. [Ut] autem hujus nostrae auctoritatis confirmatio plenior in Dei nomine obtinea[t] firmitatis vigor
 15 rem, manu propria subter firmavimus atque anuli nostri impressione insigniri jussimus.

Signum Odonis (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Throannus notarius ad vicem Eblonis recognovit et subscripsit. (*Rusc. Lloc del segell.*)

20 Data idus julii, indictione viiii., a[nno Incarna]tionis Dominice dccc.xc.i., anno iiii. regnante domno Odone gloriosissimo rege. Actum Macduino monasterio, in Dei no[m]ine feliciter. A]men.

XXXI

[MEHUN-SUR-LOIRE, 15 JULIOL 891]?

PRECEPTE DEL REI ODÓ, [DONAT A PRECS DEL BISBE DE GIRONA SERVUS DEI]?
 CONFIRMANT A SISEGUD LA VALL DE LLAGOSTERA, EN EL COMTAT DE GIRONA,
 QUE TENIA PER COMPRA

5

La notícia d'aquest precepte la dona un document de l'agost del 914; per ell una dona, Emo, ven per 500 sous, a la comtessa Garsenda, la meitat de la vall de Llagostera, en el comtat de Girona. Li ven *omne meam porcione quantum in ipsos preceptos de regali donacione insertum est*, unde genitor meus condam Sisegudus hoc ereditavit per sua comparaciones^{a)}.

La notícia és molt vaga i no deixa precisar l'època ni el rei que hagués atorgat el precepte; no podien, però, ésser altres que Carles el Ximple, aleshores regnant, o el seu antecessor Odó. Tractant-se del pare difunt de la venedora Emo, sembla que és prudent de pensar en l'espai d'una generació, i aquesta suposança ens portaria al temps d'Odó. D'aquest rei acabem de donar dos preceptes: un de l'any 889 (Particular xxix), pel qual també es confirmen, com en el cas present, béns comprats, i un altre del 891 (Particular xxx), pel qual es fan concessions a un particular, Petroni, en el comtat de Girona, a petició del bisbe Servus Dei; altrament, en la mateixa data d'aquest darrer, el mateix bisbe obtenia també un precepte per a la seva església (Girona vii). ¿Seria desencaminat pensar que Servus Dei recaptà en aquella ocasió diversos preceptes per a amics seus, i que l'obtingut per Sisegud fos parell al de Petroni, concedit en la mateixa circumstància?

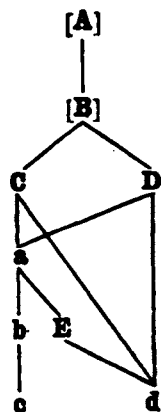
És sols hipotèticament que acceptem aquesta suposició en l'enunciat restituït de la data i de la recaptació del precepte.

a) Miquel Rossell, *Liber feudorum major*, n.º 391. Original? a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. Miró, n.º 28.

XXXII

Vienne, 24 JUNY [898].

- PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL SEU FIDEL ROTBERT, CON-
CEDINT AL SEU FIDEL TEODOSI DIVERSOS BÉNS DEL SEU FISC EN EL COMTAT
5 DE NARBONA; UNES VILES, TAMBÉ DEL SEU FISC, EN EL «PAGUS» D'ELNA DEL
COMTAT DE ROSSELLÓ; I, EN EL COMTAT DE BESALÚ, DIVERSOS VILARS EN EL
FLUVIÀ, EN LA VILA DE MONTAGUT, I EN LA VALL DE BAS LA VILA DE SANT
ESTEVE I LA VALL DE JOANETES. LI DÓNA L·LICÈNCIA DE COMPRAR LLIUREMENT
10 QUE ELS HABITANTS D'AQUELLS LLOCS FEIEN AL COMTE, I LI CONCEDEIX LA
IMMUNITAT SOBRE TOTS ELS SEUS BÉNS

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia del XII o del XIII, en un Cartoral de Sant Pere de Rodes, avui perdut.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 107, f. 428.

D. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 109, f. 30.

E. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Fonds lat. 11898, f. 5.

a. — Baluze, *Capitularia*, 2, col. 1525.

b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 470.

c. — Mansi, *Concilia*, 18, col. 1007.

d. — Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º XIII.

REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 356.

25 FONTS UTILITZADES. — C, D, d.

Aquest precepte posa, per la seva defectuosa transmissió que deriva ja de la còpia B, el problema de la data. Tradicionalment era adjudicat a l'any 904, responnent a la indicció VIII i a l'any VI en

la successió d'Odó, que donen totes les còpies, **C**, **D** i **E**, que tenim del perdut Cartoral de Rodes. Lauer^{a)} veié clar que la subscripció del notari Hervé en nom de l'arxicanceller Folc obligava a datar el document abans de juny del 900 i que, d'altra banda, la menció de la successió d'Odó no permetia de recular més enllà del 898. Proposà, doncs, aquesta darrera data, que acceptem vist que l'altre any possible, 899, el rei es trobava pel mes de juny a Tours-sur-Marne i no a Vienne. En aquest sentit hem restituit en el text els elements de la data. 5

No tinc altra notícia sobre la persona del fidel Rotbert, ni la del fidel Teodosi.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus divina propitiante¹ clementia rex. Regalis celsitudinis mos est fideles suos donis multiplicibus honorare sublimesque efficere. Noverit igitur omnium sanctae Dei Ecclesiae 10 fidelium nostrorumque, tam praesentium quam et futurorum, industria, quoniam placuit serenitati nostrae, per² deprecationem Rotberti, fidelis nostri, quendam fidelem nostrum Theodosium de quibusdam rebus nostrae proprietatis honorare. Sunt autem³ eadem res in comitatu Narbonensi, in pago Minervensi, in villa Honeriaco vel in Vibrano: infra hos fines et terminos 15 quicquid ad nostrum pertinere videtur fiscum. Et in alio loco, in comitatu Rusilionense, in pago Helenense, villa quae vocatur Pullestros cum ipso fisco qui ibidem est nunc, cum Tertio, cum Raste et Cametello, omnia quaeque ad nostrum fiscum pertinere videntur; et in alio loco, in villa Insula, cum Lotas et Laurigano, omnia quicquid ibi ad nostrum fiscum pertinere videntur. 20 Et in comitatu Bisuldunensi, super Fluviano, villare Golorescum, Cameto et Campolongo et Tapiolas, et in villa Monteacuto, et in valle Basse villam quae dicitur Sancti Stephani cum valle Jonathes, cum villis et villaribus quae ibidem sunt; et affrontat ipsa vallis de parte orientis in serra quae dividit inter Girundense et Bisuldunense, de meridie affrontat in fines de 25 comitatu Ausonensi usque ad collum Jonathes, de parte circi in castrum Gorni, de istis vero partibus sicut aqua vergit et pergit usque ad Villarem veterem, pergitque per Arenas⁴ usque ad Pausata Tepidi et pergit usque ad Paratella et inde vadit ad monte Meridiano et usque ad serram Elceriolas et usque ad fines Pinetae. Concedimus etiam sibi⁵ in toto regno nostro Goticae⁶ 30

1. propiciante *D*. — 2. ut per *CD*. — 3. autem manca en *CD*. — 4. Harenas *CD*. — 5. tibi *CD*. — 6. Godnae *CD*.

a) Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, p. 21, nota 1.

vel Septimaniae, ubicunque⁷ emere voluerit licentiam absque ullo servitio. Ipsi vero homines qui in supradictis villis habitant vel habitaturi sunt tale obsequium vel tale servitium supradicto Theodosio vel heredibus⁸ suis faciant vel serviant quale comitibus facere consueverunt, tam Spani quam
 5 ceteri⁹. Has itaque res concedimus jamdicto¹⁰ fideli nostro Theodosio cum terminis et omnibus adjacentiis et de nostro jure in jus et proprietatem ipsius transtulimus et solemni more delegamus. Unde hoc nostrae altitudinis praeceptum fieri volumus et eidem¹¹ dari jussimus. Praecipientes ergo jubemus ut nullus judex publicus vel quislibet ex judiciaria potestate in praedictas
 10 res aut loca ibidem pertinentia, in quibuscunque consistent locis¹², ad causas judiciario more audiendas vel freda seu mansiones aut pafredos sive paratas exigendas vel fidejussores tollendos aut homines ipsius distringendos aut teloneum neque pascuaticum seu aliquas redhibitiones¹³ aut illicitas occasiones requirendas ullo unquam tempore ingredi audeat nec ea quae supra
 15 memorata sunt exigere praesumat; sed cum omnibus saepe memoratis [rebus],¹⁴ in quibuscunque consistent locis, tam ex aprisione quam ex heremo habet tractas vel deinceps excolere potuerit, cum aliis quibuscunque possessionibus quas praesenti tempore ipse Theodosius¹⁵ possidere videtur, liceat jamdicto Theodosio¹⁶ suisque posteris quiete tenere vel possidere vel quicquid exinde
 20 facere voluerit liberam ac firmissimam in omnibus habeat potestatem sicut ex aliis suae proprietatis, nemine inquietante, per nostrum consensum ac jussionem. Et ut hoc praeceptum per omnia tempora majorem, in Dei nomine, obtineat firmitatis vigorem, manu propria eum¹⁷ subter firmavimus et anuli nostri impressione sigillari jussimus.

25 Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Heriveus notarius ad vicem Folconis archiepiscopi recognovit.

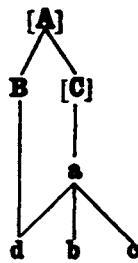
Data VIII. kalendas julii¹⁸, indictione [prima]¹⁹, anno [VI.]²⁰ regnante Karolo serenissimo rege, et in successione Odonis [primo]²¹. Actum apud Viennem villam, in Dei nomine feliciter. Amen²².

7. ubicunque C. — 8. haeredibus CD. — 9. coeteri D. — 10. tam dicto CD. — 11. eadem CD. — 12. consistentibus alias CD. — 13. redhibitiones C. — 14. locis CD. — 15. Teodosius C. — 16. Teodosio C. — 17. eam CD. — 18. junii D. — 19. VII. CD. — 20. v. CD. — 21. VI. CD. — 22. Amen manca in D.

XXXIII

TOURS-SUR-MARNE, 14 JUNY 899.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT AMB INTERVENCIÓ DE LA SEVA MARE
ADELAIDA I A PRECS DE L'ARQUEBISBE ARNUST DE NARBONA, CONCEDINT AL
SEU FIDEL ESTEVE I ESPOSA ANNA LA PLENA PROPIETAT EN ALOU D'UNA 5
SÈRIE DE BÉNS EN EL «PAGUS» DE NARBONA I EN ELS COMTATS DE ROSSELLÓ,
D'EMPÚRIES I DE BESALÚ, I ELS CONFIRMA TOT EL QUE HAGUESSIN COMPRAT
I POGUESSIN OBTENIR EN AQUESTS TERRITORIS

[A] — Original perdut, abans a l'Arxiu de la Grassa.

B. — Còpia de 1668, per Capot, a la Bib. Nationale de París, Col. Doat, 10
66, f. 103.

[C] — Còpia guardada antigament a l'Arxiu arquebisbal de Narbona.

a. — Martène et Durand, *Thesaurus novus anecdotorum*, 1, col. 58.b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 483.c. — *Histoire de Languedoc*, 5, ap. 25. 15d. — Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º xxvii.REGISTRES. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1909.

FONTS UTILITZADES. — B, a, d.

Del fidel Esteve podem donar una altra notícia precedent: l'any 874 formava part, com a jutge,
d'un tribunal reunit al poble de Sant Sadurní del Vernet, presidit pel comte Miró de Cerdanya^{a)}. 20
Al costat seu figurava, també com a jutge, Bera, segurament cosí germà de la muller d'Esteve. Tots
dos jutges tenien béns en la comarca.

És probable que el nostre Esteve fos fill d'un altre Esteve que anys abans havia ocupat una
alta posició en el Narbonès: en 834 havia presidit a Narbona un tribunal en qualitat de vescomte^{b)};
havia rebut, per gestió del comte Aledran, un precepte de Carles el Calb, pel qual li donava béns en 25

a) *Histoire de Languedoc*, 11, ap. 185.b) *Histoire de Languedoc*, 11, ap. 85.

el epaguse de Narbona, l'any 849e); finalment, el trobem, en 852, com a vassall del rei, formant part d'un altre tribunal, presidit pel comte Odalric, a Crespià del Narbonès^{d)}.

Tampoc no ens és desconeguda l'esposa d'Esteve, Anna. Pertanyia a una família encara de més alta posició que la del marit. Era néta del comte Bera de Barcelona, per la seva mare Rotruda; filla d'Alaric, el qual fou comte d'Empúries; germana del fidel Oriol, aquell que rebé el precepte de Carles el Calb en 859 (Particular xxiv), que més amunt hem comentat.

Certifiquen aquesta filiació dos documents: un judici de 868, en el qual es discutia la propietat d'unes viles al Conflent, entre el comte Salomó i el monestir d'Eixalada; els jutges demanaven al mandatari del comte si podia provar que les dites viles eren de trenta anys béns beneficials i no propis de ista Anna, aut de matre sua Rotrude, aut de avio suo Berane comites, a la qual indicació respongué que no podia; els testimonis, en canvi, afirmaren equomodo Bera comes habuit ipsum alodem ex comparatione vel alode parentorum suorum et quiete possedit et dimisit filia sua Rotrude, et Rotrudes quiete tenuit per triginta annis et supra, et quiete dimisit filiae suae Annae vel Eldeperito abbatte pro carta donationis per legis ordines^{e)}.

El segon document és una donació que féu, l'any 876, Anna, equi fuit filia condam Alarici vel Rautrudese, als esposos Radulf i Ridlinda^{f)}. Radulf era un fill del comte Suniefred d'Urgell-Cerdanya, germà dels comtes Wifred i Miró; Ridlinda era probablement una germana de la mateixa Anna, la qual circumstància justifica la donació.

Encara tenim d'Anna un altre record: l'any 883 el comte Miró comprava per 50 sous, a un tal Qualafons, un alou en el lloc de Parazols, vora Elna, que li havia estat venut per Anna^{g)}.

Quant als béns compresos en la donació del precepte, els del comtat de Narbona serien d'Esteve, que era un narbonès de família; els del Rosselló, Conflent, Empordà i comarca de Besalú, pertanyerien a Anna. Hem de creure que en part provenien del seu germà Oriol, que fóra mort sense successió abans del 876, puix que en aquesta data Anna fa la donació esmentada ací sobre a Radulf i Ridlinda i dóna precisament la vila de Trullars, en el Rosselló, i la de Coma en el Conflent, que sabem adjudicades per la seva mare a Oriol en 844^{h)}; la tercera adjudicada, la de Palou, tocant a Elna, també figura com d'Esteve i Anna en el present precepte.

Dels béns donats per Anna a Radulf i Ridlinda, dos d'ells, la vila de Pezillà, en el Rosselló, i la de Romanyà a Besalú, tornen a figurar com d'Anna en el precepte que comentem; això fa pensar en una copropietat familiar.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus divina propitiante clementia rex. Regiae celsitudinis mos¹ est fideles regni sui donis multiplicibus et honoribus ingentibus honorare sublimesque efficere. Proinde ergo

1. manca en a.

c) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 136.

d) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 139.

e) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 169.

f) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 190.

g) *Histoire de Languedoc*, V, col. 1504, extret.

h) *Marca Hispanica*, ap. 62.

nos morem parentum nostrorum et ceterorum regum praedecessorum nostrorum² imitabilem exequentes actionem, placuit celsitudini nostrae, interveniente venerabili genitrice nostra Adheleide³, ad deprecationemque venerandi archiepiscopi sanctae Narbonensis ecclesiae Arnusti, cuidam fideli nostro nomine Stephano, quasdam res in jure proprietatis suae largire et nostra liberalitate in alodem perpetualiter habendum concedere. Quae siquidem res sunt sitae in pago Narbonensi, hoc est: villare quod dicitur Donas cum omnibus suis appenditiis⁴ et⁵ ecclesia Sancti Pauli ibidem sita; et in eodem pago, de villa Liciniano cum finibus et adjacentiis ac villaribus ab omni integritate quartam partem, una cum ecclesiis ibidem sitis in honore sancti Nazarii et sancti Felicis⁶; et in eodem pago, villa Manazeto, quam vocant Caput⁷ monte, cum finibus et adjacentiis suis, et⁸ ecclesia Sancti Juliani; et in eodem pago, in villa Plumbiaco, salinas⁹ quas parentes ipsius ibidem tenuerunt; et in eodem pago alium villare, quod dicitur Monte Auriolo¹⁰, cum omnibus adjacentiis suis; et in eodem pago villa Morarius, quae vocatur¹¹ Rexaco, cum omnibus finibus et adjacentiis suis, et ecclesia Sancti Bartholomei; et in ipso pago, in villa quae dicitur Ederas¹² vel quantacumque infra suum terminum visus est possidere; in eodem pago, in villa quae dicitur Berizani¹³ et in villare quod dicitur Prato omne quicquid¹⁴ ibidem retinet; et in eodem pago, in suburbio Minerbense, villa quae dicitur Fellinas, quantum ibi retinet ex comparatione. Et in comitatu Russilionensi¹⁵ villa Tordarias cum suis villaribus et finibus atque adjacentiis earum, et ecclesia Sancti Martini ibidem sita, et in serra¹⁶ Sancti Petri, et in¹⁷ villa Ulmis, et in villa Lauresono; quantum ibidem retinet; et in eodem pago, villare quod dicitur Palatiolo cum finibus et adjacentiis suis; et infra terminum villae Helnae, quantum ex comparatione retinet; et in eodem pago, villa Peciliano¹⁸ cum suis villaribus, finibus et adjacentiis et ecclesia¹⁹ Sancti Saturnini et Sancti Felicis, vel quaecumque ibidem retinet ex comparatione, et villa quae dicitur Vernetto cum finibus et adjacentiis suis, et ecclesia Sancti Christophori; et in eodem pago, villa quae dicitur Codincus cum omnibus adjacentiis suis et ecclesia ibidem sita; et in eodem pago, villa quae dicitur Tezano cum suis

2. et ceterorum nostrorum *manca en B.* — 3. *manca en B.* — 4. appenditiis *B.* — 5. ac *B.* — 6. Foelicis *B.* — 7. Capud *B.* — 8. ac *B.* — 9. Plumbi ac osalinas *B.* — 10. Aurolo *B.* — 11. vocant *B.* — 12. Edoras *B.* — 13. Berizam *a.* — 14. quicquid *B.* — 15. Russiolonense *B.* — 16. terra *a.* — 17. *manca en B.* — 18. Piciliano *B.* — 19. ecclesiae *B.*

villaribus, id est Anglaies et Salellas, cum finibus et adjacentiis earum, et ecclesia Sancti Petri; et in eodem pago, villare quod divitur Cotas²⁰, cum omni integritate; et in eodem²¹ pago, Fonogtedeso²² villare, quod dicitur Centernaco, cum omni integritate. Et in comitatu Impuritanense²³, villa
 5 Uliastreto cum villaribus, Velloso, Castellare, cum omnibus finibus suis et ecclesiis Sancti Petri et Sancti Johannis; et in eodem pago villare quod dicitur Cadinus, et vocatur Cabannas, cum finibus suis et ecclesiis ab omni integritate. Et in comitatu Bisuldunense²⁴ villa quae dicitur Romagnano cum suis finibus et adjacentiis, et ecclesia ibidem sita in honore sancti Amaterii.
 10 Et in comitatu Narbonense villare²⁵ quod²⁶ dicitur Recanello²⁷ cum omnibus finibus et adjacentiis suis. In his ergo pagis vel²⁸ territoriis omnibus²⁹ quae supra scripta sunt vel quae ad haec pertinent³⁰ ea³¹ quae praefatus Stephanus vel uxor ejus Anna per instrumenta³² emptionis³³ acquisierunt,³⁴ aut quae deinceps obtinere potuerint, per nostrae donationis seu confirmationis
 15 praeceptum memorato Stephano perpetua firmitate possidenda concedimus, per quod praecipientes jubemus³⁵ ut absque alicujus inquietudine vel contradictione teneat, habeat, vel quidquid exinde agere voluerit liberam in omnibus habeat potestatem faciendi. Et ut haec nostrae largitionis³⁶ seu confirmationis praeceptio nostris futurisque temporibus majorem³⁷, in Dei nomine,
 20 obtineat soliditatis³⁸ vigorem, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione³⁹ sigillari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Heriveus notarius ad vicem Folconis recognovit.

Datum XVIII.⁴⁰ kalendas⁴¹ julii, indictione II., anno VII. regnante⁴²
 25 serenissimo Karolo. Actum apud Turnum, in Dei nomine feliciter. Amen.

20. Lotas a. — 21. manca en B. — 22. Frontotedeso a. — 23. Empuritanense a. — 24. Bisaldunense B. — 25. villa a. — 26. quae a. — 27. Tecanella a. — 28. et a. — 29. omnia B. — 30. pertinenda B. — 31. manca en B. — 32. strumenta a. — 33. emtionis a. — 34. acquisiverunt B. — 35. jubenter B. — 36. largitudinis B. — 37. meliorem a. — 38. solidumque B. — 39. improessione B. — 40. decimo quarto B. — 41. kalendas a. — 42. rege B.

XXXIV

..... [898-911].

PRECEPTE DEL REI CARLES CONCEDINT AL COMTE WIFRED-BORRELL LES TERRES FISCALS I ERMES I EL DRET DE LA MONEDA EN EL SEU COMTAT D'AUSONA

Són diverses les referències que tenim d'aquest precepte perdut. En parla un document de l'abril de l'any 926, que és una venda feta per la comtessa Garsenda, vídua del comte Wifred-Borrell, a un tal Miravol. Diu: «...vindo tibi in comitatu Ausona, in apenditio de Sancti Laurenti, in villa Felgeirolas, terra que mihi advenit per *preceptum quod Carolus rex fecit ad viro meo Wifredi*, qui vocabulum fuit Borrello»^a). 5

La donació que els almoiners del comte feren a la seu de Vic, en execució testamentària, el 1.^r de desembre del 911, al·ludeix el precepte repetides vegades: el comte havia manat donar esuos alaudes qui sunt in comitatu Ausona, in villa que dicitur sede Vico, quantum ille ad diem mortis sue ibidem tenebat per comparacionem seu et *per preceptum regis*; i afegia: «ut de ipsa moneta quod *ego per donisum regis tenebam* in villa Vico, ipsam terciam partem similiter donare faciatis ad domum Sancti Petri apostoli vel in manus predicto episcopo, kannonicos adque successores eorum qui in ipsius ecclesia ministrant, donec per se ipsos aut per legatos eorum ad regem pergant et preceptum exinde fideliter requirant ac recipiant»^b); el document acabava: «Hec omnia quod superius insertum est tam in domibus quam eciam in terris quod ad die mortis sue Wifredus comes condam tenebat in sua potestate tam per compara quam eciam *per preceptum regis*, sicut in suo testamento vel iudicio resonat, sic trademus atque donamus...»^c). 10 15 20

Com una tercera referència al mateix precepte, crec que deu interpretar-se la frase cèlebre continguda en el document de venda d'un alou a Sant Julià Sassorba, en el terme de Gurb, al Lluçanès, feta pel comte Borrell a un tal Ansulf, per l'octubre del 961; la frase és aquesta: «Per hanc scriptura vindicionis me (el comte Borrell) vindio tibi alodem meum proprium qui mihi advenit per vocem genitoris mei et parentum meorum, et parentibus meis advenit *per vocem preceptis regis Fran-*» 25

a) Document de l'Arxiu capitular de Vic. Volum episcopal 1, n.º 55; publicat per Ripoll, *Testamento sacramental de la vizcondesa Ricchildis* con otros documentos, Vic, sense data.

b) Vegeu més amunt el precepte de Vic, 11.

c) *Marca Hispanica*, ap. 64. Original a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. Wifredo II, número 3.

chorum quod fecit gloriosissimus Charolus de omnibus fisci vel et eremis terre illorum.^{d)} Aquesta frase fou presentada per Pròsper de Bofarull com una «prueba diplomática concluyente» que «la remisión del feudo o donación del condado (de Barcelona) en plena e independiente soberanía, fué hecha por Carlos Calvo a D. Wifredo el Veloso»; Bofarull argumentava així: «Siendo ... el conde Borrell (l'atorgant del document) hijo de Sunyer, *genit:ris mei*, nieto de Wifredo y Winidilda, *parentum meorum*, y habiendo éstos adquirido *per vocem preceptis regis Franchorum quod fecit gloriosissimus Karolus de omnibus fisci*, resulta evidentemente probado: que D. Wifredo y D.ª Winidilda tuvieron el condado y sus *fiscos* o soberanía por donación de Carlos el Calvo, que fué el rey de este nombre que reinó en Francia durante el gobierno de nuestros condes^{e)}. Aquesta conclusió de Bofarull adquirí un ressò considerable en la història dels orígens catalans, i fou acceptada per tots els historiadors quant a l'atribució; en canvi, originà una prolongada polèmica quant al seu abast: Rubió i Ors^{f)}, Balari^{g)}, Calmette^{h)}, Rovira i Virgili, i Valls-Tabernerⁱ⁾, anaren precisant el significat que pogués tenir el precepte de Carles, i el reduïren a les seves vertaderes proporcions, bo i defugint la idea primària de Bofarull, que representés el títol legal d'una independència catalana. Però ningú fins ara, repetim, no havia posat cap objecció a la creença que el beneficiari del precepte fos Wifred el Pilós, i sols Valls-Taberner apuntà la possibilitat que l'atorgant, en lloc d'ésser Carles el Calb, pogués ésser Carles el Ximble, si bé s'inclinà en el primer sentit.

Jo crec, per contra, com insinuava al principi, que ni l'atorgant fou Carles el Calb ni el beneficiari Wifred el Pilós, sinó que es tracta del precepte que el fill de l'últim, Wifred-Borrell, rebé del nét del primer, Carles el Ximble, precepte del qual hem donat les altres referències. Del text del document aportat per Bofarull no es dedueix de cap manera, com ell vol, que els «parentes» del comte Borrell hagin d'ésser els seus avis; és molt més correcte pensar amb els seus oncles, en aquest cas Wifred-Borrell, del qual rebé Borrell els béns heretats, a través del seu pare, Sunyer. I si Wifred-Borrell fou el beneficiari del precepte, l'atorgant hagué d'ésser necessàriament el rei Carles el Ximble, que regnà contemporàniament a la regència d'aquell comte. El diploma és citat com a donat pel «gloriosíssim» Carles, «rex Franchorum»; i si bé la primera expressió, «gloriosíssim» convé als dos Carles, el Calb i el Ximble, que l'usen tots dos en la signatura de llurs preceptes, la segona, «rex Franchorum», sols comença a emprar-la el segon, en la intitució dels seus preceptes, pels volts del 911; aquest és un altre indicatiu per a l'atribució del document al segon dels dits reis. Ara bé, si el diploma fou expedit per Carles el Ximble, no pogué ésser-ho a favor de Wifred el Pilós, puix que aquest comte morí abans que Carles el Ximble regnés al nostre país, ja que no és admissible la teoria de Valls-Taberner, que hagués estat reconegut en certs casos en vida encara del rei Odó, és a dir, abans del 898.

d) Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. de Seniofredo, n.º 69.

e) Bofarull, *Los Condes de Barcelona vindicados*, I, p. 15.

f) Rubió i Ors, *Consideraciones histórico-críticas acerca del origen de la independencia del condado catalán*, en *Memorias de la Academia de Buenas Letras de Barcelona*, IV, p. 574.

g) Balari, *Orígenes históricos de Cataluña*, p. 336.

h) Calmette, *Notes sur Wifred le Velu*, en *Revue de archives, bibliothèques y musées*, Madrid, 1901, p. 446.

i) Valls-Taberner, *Els documents de Guiffré I*, en *Estudis Universitaris Catalans*, Barcelona, XXI, 1936, p. 18.

En resum, creiem que la referència del document del comte Borrell aportat per Bofarull s'ha d'afegir a les altres dues referències citades al començament, i que totes tres ho són d'un únic precepte, el que estem presentant ací.

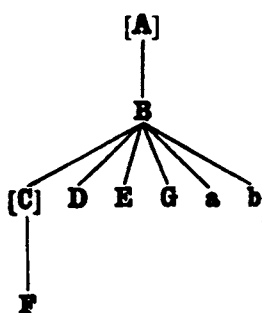
La seva data ve limitada pel temps de convivència de regiment de l'atorgant i del destinatari, és a dir, entre 898-911; dintre d'aquests termes extrems, l'existència dels preceptes anteriorment 5 anotats, de 898 i 899 (Particulars xxxii i xxxiii, Elna iii i iv, Girona viii i Sant Joan de les Abadesses i), ens inclinaria per aquets anys, si no fos l'expressió reportada del «rex Franchorum», que, com hem dit, ens acostaria al 911, si és cas que tradueixi la fórmula de la intitulació, cosa que no és pas segura.

A notar, per últim, que totes les referències versen sobre béns i drets radicats al comtat d'Ausona; 10 també aquest extrem escapà a l'atenció de Bofarull, que parlava com si es tractés del comtat de Barcelona.

XXXV

TOURS-SUR-MARNE, 5 JUNY 922.

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE DE GIRONA WIGO,
 CONFIRMANT ALS FIDELS D'AQUEST, L'ARDIACA SONIFRED I ELS SEUS GERMANS
 GOTMAR, GIBERT, ESCUT I INGELBERT, I GERMANES GERBERGA I AMALTRUDA,
 LLURS BÉNS. MANA QUE DE TOT EL QUE TINGUIN O ADQUIREIXIN EN ELS
 TERMES DE GOTIA O HISPÀNIA NO EN SIGUIN INQUIETATS NI ELS EN SIGUI
 EXIGIT CENS PER CAP COMTE NI ALTRE POTESTAT

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XIII, a l'Arxiu capitular de Girona, Llibre verd, f. 180.

[C] — Còpia del XVI, a l'Arxiu episcopal de Girona, Procés de la Bisbal.

D. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 192'.

E. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 116, f. 123.

F. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 238, f. 90'.

G. — Còpia del XVII, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, ms. n.º 80 dels «Notularum» del P. Ribera, C. n. 4, als ff. 18 ss., a través d'una còpia de Monfar.

a. — Villanueva, *Viage literario*, 13, ap. 11.b. — Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º cxvii.

25 FONTS UTILITZADES. — B, b.

Vegeu, sobre el bisbe Wigo, recaptador d'aquest precepte, el que se'n diu més amunt, pág. 118. Provenia del Palau, i això havia de donar-li sobrada influència per a beneficiar als seus fidels.

L'arxipreste Sonifred signà, l'any 908, l'acta d'entronització de Wigo com a bisbe de Girona^{b)}; l'any 921 o 925 formà part del tribunal que, presidit pel bisbe Wigo i el comte i marquès Miró, es reuní a Esponellà, en el comtat de Besalú, per decidir sobre la propietat d'uns béns a Bàscara, que reclamava i obtingué la seu de Girona^{c)}. Succedí a Wigo en la càtedra episcopal de Girona, i en 944 era ja difunt, com es desprèn del document de donació fet en aquesta data pel comte Sunyer de Barcelona-Girona i la seva esposa Riquilda a l'església catedral^{d)}.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus divina propitiante clementia rex Franchorum. Regalis mos est fideles suos donis multiplicibus honorare. Idcirco noverit omnium sancte Ecclesie fidelium, [presentium]¹ sive futurorum, industria, quoniam accedens ante presentiam nostram venerabilis Gerundensis ecclesie [presul], Guido nomine, expeciit a nostra mansuetudine ut fidelibus suis quasdam res quibus proprio jure utuntur precepto nostro confirmaremus. Cujus petitionem benigne suscipientes, concedimus quibus-[dam] fidelibus suis, videlicet archidiachono suo Sonifredo et fratribus suis Gothmaro, Giberto, Esguto, Ingelberto et sor[or]ibus eorum Gerbergie et Adaltrude Precipimus etiam ut quidquid acquisitum habent vel, Deo propitio, adquirere potuerint, tam ex donatione quam ex aprissione vel comparatione seu per comutationem infra fines Gozie vel Hispanie precipientesque jubemus ut nullus comes vel aliqua potestas prefatas res inquietare audeat vel aliquid ce[n]sum exinde presumat [accipere]², tam ex his quam ex omnibus quecumque potuerint adquirere, set libere teneant atque possideant ipsi et omnis eorum posteritas, nemine inquietante. Et ut hec nostre largitionis munus per succedentia tempora firmitus habeatur attentiusque observetur, manu propria subter firmavimus et anulo nostro impressione jussimus sigillari.

Signum Karoli (*Monograma*) regis gloriosissimi.

a) Document judicial de data dubtosa, però que ha d'ésser del 921 o del 925, és a dir, d'un any abans o dos després del nostre precepte. Villanueva, *Viage*, XIII, ap. 12.

c) Villanueva, *Viage*, XIII, ap. 12

d) *Marca Hispanica*, ap. 80.

(*Chrismon*) [Hagano] notarius ad vicem [Rotgeri] archiepiscopi summi-
que [cancellarii]³ recognovit.

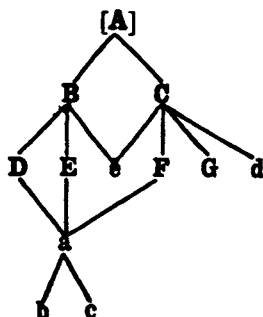
Datum nonas junii, inditione decima, anno xxx°. regnante dompno
Karolo, reintegrante xxv°, largiore vero hereditate [indepta]⁴ xi^a. Actum
5 Turno, feliciter. Amen.

3. cancellarius *B.* — 4. indepte *B.*

XXXVI

NEUVILLE, 7 JUNY 922.

PRECEPT DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DEL BISBE DE GIRONA WIGO, CONFIRMANT A ADROER ELS SEUS BÉNS EN EL COMTAT DE GIRONA: EL VILAR MONTRÀS EN EL TERME «FOLIANE»; TERRES EN ELS LLOCS D'ARMENTERA, DIT 5 TORROELLA, EL EL MONT «TODELLA», A CAMPDORÀ I DAVANT ELS MURS DE GIRONA. MANA QUE DE TOT EL QUE TINGUI O ADQUIREIXI EN ELS TERMES DE GOTIA O HISPÀNIA NO EN SIGUI INQUIETAT NI LI'N SIGUI EXIGIT CENS PER CAP COMTE, VESCOMTE, VICARI O ALTRE POTESTAT

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XII, a l'Arxiu episcopal de Girona, Cartoral de Carlemany, p. 3.

C. — Còpia del XIII, a l'Arxiu capitular de Girona, Llibre verd, f. 180'.

D. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 155'.

E. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 116, f. 155'.

F. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 108, f. 190'.

G. — Còpia del XVII, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, ms. n.º 80 dels «Notularum» del P. Ribera, C. n. 4, als ff. 18 ss., a través d'una còpia de Monfar.

a. — *Marca Hispanica*, ap. 68.b. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 554.c. — *España Sagrada*, 43, ap. 16.d. — Grahit, *Llibre vert del cabildo de la catedral de Girona*, p. 165, n.º 2.e. — Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º cxviii.REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, 1, p. 384. — Boehmer, *Regesta*, n.º 1975. — Botet, *Cartoral*, n.º 36.

FONTS UTILITZADES. — B, C, e.

Aquest precepte fou donat pels mateixos dies que l'anterior i el concedit a l'església de Girona (Girona 1x), recaptats tots pel bisbe Wigo.

Ignorem qui fos l'agraciat, el fidel Adroer, que segurament seria un personatge important. D'un Adroer que havia fet donacions a l'església de Santa Maria i Sant Vicens (de Camós?) parla
5 l'esmentat precepte (Girona 1x), recaptat per Wigo per a l'església de Girona; aquestes donacions revertien a l'església de Girona; ¿podia ésser el precepte per Adroer un acte de regraciament del bisbe Wigo?

També un document posterior, de l'any 949, parla d'un Adroer que tenia possessions a «Villamagnis»^{a)}; però res no assegura la identificació dels personatges.

10 In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus divina propitiante¹
clementia² rex Francorum³. Regalis mos est fideles suos donis multiplicibus
honorare. Idcirco noverit omnium sancte Dei Ecclesie fidelium, presentium
sive futurorum, industria, quoniam accedens ante presentiam nostram vene-
rabilis presul Gerundensis ecclesie, Guigo nomine, expetiit⁴ a nostra mansue-
15 tudine ut fidelibus suis quasdam res quibus proprio jure utitur precepto
nostro confirmaremus. Cujus petitionem⁵ benigne suscipientes, concedimus
prefato Adroario in comitatu Gerundense villarem quod dicitur Monteraso,
qui est in terminio Foliane; terminatur vero predicta possessio a parte orientis
in terminio Teudilane, a meridie in terra Sancti Felicis vel in Aqua mortua,
20 ab occidente in terminio Frugello, a parte cerci in rigo quod discurrit a Teu-
dilane; et in alio loco quod dicitur Exemines, domos, terras; et in alio loco
quod dicitur Armentaria, quem vocant Torecella, vel in ipso monte Todella,
casas, curtes, terras, vineas; et in alio loco quod dicitur Campo Taurane⁶,
casas, curtes, terras, vineas; et in alio loco ante muros Gerunde civitate,
25 domos, ortos, terras, vineas. Precipimus etiam atque jubemus ut quicquid⁷
adquisitum habet vel de reliquo acquirere potuerit⁸ infra fines Gozie⁹ vel
Yspanie¹⁰, tam ex donatione quam ex aprisione vel ex comparatione seu
per commutatione¹¹, precipientesque¹² jubemus ut nullus comes
nec vicecomes aut vicarius¹³ aut aliqua potestas prefatas res inquietare
30 audeat aut aliquid censum exinde presumat accipere, tam ex hiis quam ex

1. propiciante B. — 2. clemencia B. — 3. Franchorum C. — 4. expetiit C. — 5. petitionem B. — 6. Thaurane C. — 7. quidquid C. — 8. acquirere poterit C. — 9. Goeie C. — 10. Hyspanie C. — 11. commucione B. — 12. precipientes C. — 13. vicarius B.

a) Villanueva, *Viage literario*, XIII, ap. 14.

omnibus quecumque potuerit adquirere, sed¹⁴ libere teneat atque possideat ipse et omnis posteritas ejus, nemine inquietante. Et ut hec nostre largitionis munus per succedentia tempora firmitus habeatur et adtencius¹⁵ observetur, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione jussimus sigillari.

Signum Karoli (*Monograma*) regis gloriosissimi.

5

[Hagano]¹⁶ notarius ad vicem Rogerii archiepiscopi summi cancellarii recognovit. (*Signe.*)

Datum vii^o. idus junii, indictione x^a., anno xxx^o. regnante domno nostro Karolo, redintegrante¹⁷ xxv.¹⁸, largiore vero hereditate xi^a¹⁹. Actum Nova²⁰ villa, feliciter. Amen.

10

14. set C. — 15. attencius C. — 16. Hugono BC. — 17. reintegrante C. — 18. vicesimo quinto C. — 19. undecimo C. — 20. Nona C.

XXXVII

..... [ABANS 927].

PRECEPTE [DEL REI CARLES] CONCEDINT UNS BÉNS D'APRISIÓ [EN EL «PAGUS»
DE PERELADA] A TRIECI, CELEDÒNIA I SAVILA

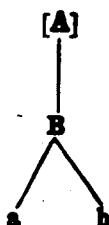
- 5 L'única notícia, i ben imprecisa, que tenim de l'existència d'aquest precepte, la donà el P. Villanueva^a). Es refereix a un document que pogué veure a l'arxiu del monestir de Sant Pere de Besalú, procedent del monestir de Sant Quirze de Culera, incorporat en aquell en 1582. Per aquest document pogué conèixer l'existència d'un abat Manuel: «Existia — diu — en el año xxx de Carlos el Simple (927 de Cristo), como se ve en escritura trasladada en el año siguiente, y en una donación de Tri-
- 10 zius et Celedonia et Savila hacen a San Quirico de una viña quam, dice, *nos tenemus per praeceptum regis* sicut et ceteri Spania. El rei que donà el precepte i el lloc on radiquessin els béns són interpretacions lliures nostres.

a) Villanueva, *Viage literario*, xv., p 105.

XXXVIII

..... [929-935].

PRECEPTE DEL REI RAÜL, DONAT A PRECS DE I BERNAT, CONCEDINT AL SEU FIDEL OLIBA, EN EL COMTAT DE BESALÚ, DUES ESGLÉSIES DEL LLOC DE SANTA PAU I EL LLOC DE ROMANYÀ; I EN EL COMTAT DE ROSSELLÓ, UN ALOU I ELS LLOCS DE CALMELLES I CARCASÉS

[A] — Original perdut.

B. — Còpia figurada del x, a l'Arxiu del duc de Medinaceli a Madrid^a).

a. — Paz i Melia, *Serie de los más importantes documentos del archivo y biblioteca del Excmo. Señor Duque de Medinaceli*, Madrid, 1915, p. 309 (amb reproducció fototípica, planxa 40).

b. — Valls-Taberner, *Un diploma del rei Raül a favor d'Oliba*, en *Recull de documents i estudis*, Arx. Mun. Històric, Barcelona, 1, 1923, p. 193.

FONTS UTILITZADES. — B.

Com que no s'ha conservat llegible la data del document, ens és forçós d'inscriure'l entre la mort de Carles el Ximple, per l'octubre de 929, i la mort del mateix Raül, pel gener del 936. És l'únic precepte del rei Raül del qual es té notícia a Catalunya; aquest rei no fou en general reconegut en el nostre país.

Desconeixem qui sigui el Bernat que figura com a peticionari del diploma, i és una llàstima que no pugui llegir-se el nom de l'altre seu company, que potser ens hauria donat una orientació sobre el lligam de relació entre el rei Raül i l'agraciat Oliba.

Els béns concedits són clarament els actuals Santa Pau i Romanyà, en el comtat de Besalú; i dels citats en el comtat de Rosselló, Valls-Taberner ha identificat «Calmicella» amb la parròquia de Sant Feliu de Calmelles; desconeixem la identificació de «Carcasenses». Santa Pau anà a parar a

a) Aquesta còpia procedia de l'antic arxiu de la casa de Cardona. És figurada, imitant la lletra de l'original, i pel seu mal estat de conservació no permet de deaxifrar algunes paraules, especialment la ratlla de la data, que és absolutament il·legible.

mans del bisbe-comte Miró de Besalú, el qual va llegar-lo al seu germà Oliba Cabreta. Romanyà, en 1017, formava part del patrimoni del monestir de Camprodón ^{b)}.

Per l'adjudicació del lloc de Romanyà podem precisar la personalitat del receptor del precepte. Aquest lloc formava part del conjunt de béns que foren donats per Anna, la filla del combe Alaric d'Empúries i néta del comte Bera de Barcelona, al comte Radulf i esposa Ridlinda, en 876^{c)}. Ara bé, d'aquest matrimoni era fill un Oliba que no pot ésser altre que l'agraciat amb el precepte que estem comentant. Sobre d'ell podeu llegir el que en digué Valls-Taberner en un estudi que li dedicà ^{d)}. Afegim que som d'opinió que aquest Oliba era un nebot d'Anna, per creure que Ridlinda era una germana d'ella, la qual cosa explica tot el procés de transmissió de béns.

10 (*Chrismon*) In nomine sancte et individue Trinitatis. Rodulfus divina propiciante clementia Francorum rex. Si fidelibus nostris benignem aurem serenitatis nostre accomodamus regium exequimur cultum et eos ad nostram fideli[tatem] promptiores etiam putamus. Quapropter notum sit omnibus, presentibus scilicet et futuris, quoniam adhierunt nostram serenitatem

15 et Bernardus. Pecierunt nostram serenitatem quatinus fideli nostro Olibe particulam de terra concedere dignaremur. Illorum fuit peti[ci]o et nostre libuit voluntati. Concessimus supradicto Oliba in comitatu Besuldunense tantum de alode cu videtur in loco qui dicitur Sancta Pace ecclesias duas, una in onore sancta Maria fundatam, altera vero in onore

20 sancti cum fines et adjacentias et terminationes earum. In alio loco Romaniano, cum omnibus terminis suis in comitatu ipso [Besuldunense] cum fines et terminos earum. In comitatu Rosilione alodum qui dici[tur] drarias, cum fines et adjacentias [earum]. In alio loco Calmicella et Carcasense, cum fines et adjacentias earum. Et quicquid re, sive

25 in castris sive in ali[is terris], concedimus supra nominato viro Olibano ut cunctis diebus tenead et possideat et qu[odcumque] voluerit faciat. Ut autem hec ratio firma et stabilis in aevum permaneat et a nullo nostrorum successorum sit permutanda, nostro nomine insigniri hac anuli [impressione] jussimus sigillari.

30 Signum Rodul[fi re]gis (*Monograma*) gloriosissimi.

b) Vegeu Valls-Taberner, *Un diploma del rei Raül*, p. 195.

c) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 190. Vegeu

el comentari al precepte donat a Esteve i Anna en 899 (Particular xxxiii).

d) Valls-Taberner, *Figures de l'època comtal catalana*, pp. 17-19 i 21-25.

XXXIX

LAON, 10 JULIOL 944.

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, DONAT A PRECS DE L'ABAT GOTMAR, CONCEDINT LA IMMUNITAT ALS BÉNS QUE EL CLERGUE ADALBERT I ELS SEUS GERMANS POSSEÏEN EN ELS COMTATS DE BESALÚ I GIRONA

5

[A] — Original perdut.

B. — Còpia del XIII, a l'Arxiu capitular de Girona, Llibre vert, f. 190.

C. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 116, f. 143.

a. — Lauer, *Louis IV d'Outre-Mer*, p. 325.b. — Lauer, *Recueil des actes de Louis d'Outre-Mer*, n.º XXIV.

10

FONTS UTILITZADES. — B, b.

És possible que el Gotmar recaptador del present precepte fos el monjo Godmar que l'any 938 ja havia anat a Breisach a recaptar altres dos preceptes del mateix rei Lluís, el del monestir de Ripoll (Ripoll 1) i el del monestir de Sant Cugat (Sant Cugat 11), a la congregació del qual pertanyia. Hauria esdevingut, mentrestant, abat del seu monestir?^{a)}

15

Quant al beneficiari Adalbert, fou home d'història molt moguda. Era fill d'un tal Rayfred, germà del prevere Sonifred, oncle d'un cert Oliba^{b)}. Seria probablement un potentat, i l'obtenció del privilegi d'immunitat, concedit pel present precepte, deuria infatuar-lo i portar-lo a conflictes amb les autoritats ordinàries del país: arribà fins a la rebel·lió oberta i fins a matar el comte Wifred de Besalú.

20

Una donació feta pel germà del mort, el comte Miró, a l'església de Girona, en 968, reconta així els tràgics fets: «Perspicuum est igitur omnibus nobis in hoc terra degentibus quia quidem homo Adalbertus nomine cum aliquibus ex parentibus suis in contrarietatem domni Wifredi principis popu-

a) Malgrat la relativa riquesa de documentació conservada per Sant Cugat, no tenim notícia concreta sobre qui era el seu abat en aquest temps.

b) Vegeu el document publicat en *Marca Hispanica*, ap. 106.

lique terrae hujus scandala conturbationesque movere conati sunt, in tantum etiam ut praescriptum principem ex oppido suo ejicientes, inimicisque sui illum contradentes, tamdiu inhumaniter illum persecuti sunt usquequo praenominatus transgressor gladio eum peremit. Proinde scilicet jamdictus transgressor, ad instar Judae, omnia quae habere videbatur postposuit et sese exilio contradidit. Rebus igitur suis sub calliditatis studio et concinnatione falsissima in dominio Soniefredo sacerdoti, qui unus ex transgressoribus extitit, per scripturam contulit, sub isto videlicet ordine ut dum superstes ille sacerdos extiterit, eas teneret, post obitum vero suum praefatae sedis habitura relinqueret^{c)}. Annuente igitur potestate divina frater supradicti principis meusque (al·ludeix al comte Seniofred) castrum quod supradicti transgressores praescripto principi subtraxerant acquisivit; et dum in eo cum suis subditis resideret, iudicibus doctoribusque nostrae legis consuluit quid ei de rebus tam nefariis transgressoribus agere oporteret. At illi perspectis venerabilium patrum scriptis dederunt sententiam ut evacuatis scripturis supradicta fraude confectis, res omnes tam nefariorum transgressorum ad ultimum in dominio supradicti principis deberent devenire, et quicquid ex his rebus idem princeps elegerit facere liberam habeat potestatem. Sicque factum est ut per instantiam iudicum auctoritatesque legum rebus praefatis idem princeps in suo recipiret dominio, eas dum superstes extitit quiete tenuit. Post obitum nempe suum mihi praescripto Mironi praefatum alodem habituro reliquit^{d)}. I ell en fa donació a l'església de Girona, i consigna que es tracta de la vila de Parets, en el comtat de Besalú (Parets d'Empordà), i que termeneja a llevant amb Bàscara, a migdia amb Vilademuls, a ponent amb Galliners i Orfans i al nord amb el Fluvià.

En el mateix document es fa constar que, a més del prevere Sonifred, Adalbert tenia per company, en la rebel·lió, a Oliba; ja hem dit que eren, respectivament, el seu germà i el seu nebot. Però per altra donació del mateix comte Miró, feta a Banyoles, en 979^{e)}, es dedueix que també participaren en l'acte nefand els germans Wigila, prevere, i Trasoat, dels quals no sabem la relació que poguessin tenir amb Adalbert; de totes maneres, és un indicatiu de la importància de la sublevació.

El comte Miró, a continuació d'aquesta notícia, afegeix: «Et ita sciendum est cunctis fidelibus nobiscum commanentibus vel ceteris hominibus qualiter comes Borrellus venit cum omni exercitu suo in partibus nostris ad construendum castellum adversum nos in monte quem dicunt Spelio in alaudi Sancti Stephani (Balneolensis)»; pel contingut del document es veu que l'expedició del comte de Barcelona-Girona, Borrell, no passà d'una demostració, però no queda clar si aquesta demostració fou feta al mateix temps i conjugada amb la rebel·lió d'Adalbert o bé si fou un acte enterament deslligat i ben posterior a aquell alçament.

D'aquest cal fixar-ne la data a la tardor de l'any 957, puix que pel 14 de setembre d'aquest any el comte Wifred presidia encara un judici en el castell de Besalú, i d'altra banda, pel gener de 958, els seus marmessors procediren ja a l'execució de les seves darreres voluntats^{f)}.

c) Relació confirmada pel document contingut en el «Cartoral de Carlemany», a l'Arxiu episcopal de Girona, p. 308, registrat en Botet, *Car. oral*, n.º 49.

d) *Marca Hispanica*, ap. 107.

e) *Marca Hispanica*, ap. 126.

f) Bofarull, *Condes vindicados*, I, p. 94, i Villanueva, *Viaje literario*, XIII, ap. 16.

El fugitiu Adalbert moriria poc després de la seva víctima, el comte Wifred: efectivament, el 28 de setembre del mateix 958, els seus elemosinaris Odoari, prevere, Sonifred, sacerdot, i Joan, clergue, feien donació a la canonja de Girona d'un alou del seu difunt mandador, a Parets d'Empordà, amb la condició que fos posseït en vida pel prevere Sonifred, però que cada any lliuraria el terç del producte a l'església donatària, per remei de l'ànima del fidunt ^{g)}. Era l'alou que, confiscat després pel comte Seniofred i llegat més tard al germà Miró, aquest havia finalment retornat a l'església de Girona en 968. 5

No posseïm d'Adalbert altres notícies segures; ¿era el mateix Adalbert qui figura com a canonge de Girona en l'acte de consagració i dotació de l'església del castell de Finestres, l'any 947? ^{h)} També un Adalbert, que podria ésser el mateix, promogué, per la mateixa època, qüestions a l'Empordà contra el monestir de Sant Pere de Rodes. Un document de l'any 968, pel qual el comte Gausfred d'Empúries-Rosselló confirmava al monestir de Rodes la donació de l'estany de Castelló consignada en un precepte del rei Lluís de l'any 953 (Rodes III), donat amb expressa autorització del comte, conta com l'abat Hildesind, després d'obtingut el precepte «ad praefatum coenobium cum gaudio remeavit; et ex illo jam tempore praelibatus abba et congregatio praedicti coenobii jamdictam piscationem vel stagnum dominare volebant. Sed quidam homo, Adalbertus nomine, procaciter illis hoc contendebat». El comte, el bisbe i tota la caterva de clergues i laics que els acompanyaven proclamaren la validesa de la donació al monestir i el dret d'aquest a l'estany i a la pesca ⁱ⁾. El nostre Adalbert era mort des del 958, però el tenor del document precitat no suposa pas que hagués d'ésser viu en el moment en què es confirmava la donació contradita, i, per tant, no s'oposa a la identitat del personatge. 10 15 20

In nomine sancte et individue Trinitatis. Ludovicus divina propitiante clementia Francorum rex. Si fidelium nostrorum petitiones benigne suscipimus, eorum animos procul dubio in nostra certius fidelitate consolidamus. Quapropter noscat totius regni nostri veneranda fidelitas quoniam nostre celsitudinis adiens preminentiam Gotmarus abba satis humiliter expetiit quatinus cuidam clérigo, nomine Adelberto, preceptum nostre auctoritatis fieri darique dignaremur super res sue proprietatis, quod et fecimus. Sunt autem heedem res in comitatibus Bisuldunensi et in Gerundensi, quidquid videlicet in ipsis comitatibus jure hereditario tam ille quam et fratres sui habere videntur vel in posterum adquirere potuerint cum omnium rerum sua[rum] integritate. Unde hoc nostre auctoritatis preceptum fieri ac memorato Adelberto fratribusque suis dare precepimus, per quod ipsas res habeant, teneant atque possideant, quidquid de hujusmodi voluerint facientes. Et 25 30

g) Document que ja ha estat citat en la nota c de la pàgina 388.

h) *Marra Hispanica*, ap. 84.

i) *Marca Hispanica*, ap. 109.

nullus iudex publicus neque comes seu quislibet ex iudiciaria potestate ad causas audiendas vel freda exigenda seu illicitas occasiones requirendas vel homines distringendos aut fures capiendos in eas absque eorum licentia ingredi unquam audeat. Et ut huiusmodi nostre largitionis munificentia
5 inviolabilibus per succedentia conservetur tempora, manu propria subter eam firmavimus, ymagine nostra corroborari precepimus.

Signum Ludovici (*Monograma*) regis gloriosi.

Rorico notarius ad vicem Gerunci archipresulis relegit.

Actum Lauduno, vi. idus julii, anno vero ix. regnante Ludovico rege.

XL

[REIMS, FEBRER 952].

PRECEPTE DEL REI LLUÍS, [DONAT A PRECS DEL COMTE WIFRED], CONCEDINT
 ALS COMTES DE Cerdanya-BESALÚ, ELS GERMANS SENIOFRED, [WIFRED], OLIBA
 I MIRÓ, ELS BÉNS QUE HAVIEN ESTAT DEL VESCOMTE UNIFRED, CULPABLE 5
 DE TRAÏCIÓ, EN LES COMARQUES DE CONFLENT I RIPOLLÈS

D'aquest precepte perdut queden tres memòries documentals: la primera és de l'any 957, en la donació que el comte Seniofred fa al monestir de Ripoll, de la vila d'Evol en el Conflent; allí el comte declara que «advenit mihi ipse alodes aliquid ex comparatione, aliquid per concamiatione, aliquid per cartas emptionis, aliquid per beneficium quod ego habui *per donum regis* de Umfredo filio Guifredi, qui mihi bozavit»^{a)}. 10

La segona, de l'any 959, és més explícita. Es tracta també d'una donació feta pel mateix comte Seniofred, juntament amb el seu germà Oliba, al vescomte Isarn de Conflent, d'un alou en aquesta vall de Conflent, en el lloc dit Aiguatèbia, «sicut retinebat Hunifredus vices comites ante dies obitus sui, unde ad nobis pervenit per ipsa bauzia que nobis fecit in fisco et postea *per preceptum regis*»^{b)}. 15

La tercera, més tardana, de l'any 975, en una donació dels comtes Oliba i Miró, també al monestir de Ripoll, diu: «donamus atque concedimus ad domum Sanctae Mariae Riopullensis coenobii, alodem nostrum qui nobis advenit *per praeceptum domini regis* de quondam Wifredo (segurament mala lectura d'«Unifredo», que diria l'original), vicecomite, quem vocaverunt Falcheto, per ipsam bauziam; et [est] ipse alodes in comitatu Ausonae in fines de Riopullo, et in alio loco in suburbio Ele-nense, in valle Confluente, in appendicio de Foliano vel de Corniliano...»^{c)} 20

Jo no dubto que aquestes tres referències són d'un únic precepte que fou concedit als germans comtes, fills del comte Miró de Cerdanya. A llur favor degueren ésser confiscats els béns del vescomte Unifred, quan aquest realitzà l'acte de traïció que repetidament s'esmenta, però que desconeixem en què consistí. El vescomte Unifred havia presidit, juntament amb els comtes Miró de Cerdanya i Sunyer d'Ausona i el vescomte Ermemir d'Ausona, l'any 913, un judici a Sant Joan de les 25

a) *Marca Hispanica*, ap. 92.c) *Marca Hispanica*, ap. 120.b) Monsalvatje, *Noticias históricas*, xv, n.º 2131.

Abadesses^{d)}; més tard, en 925, figurava com a marmessor en el testament del comte Miró de Cerdanya, on era qualificat pel comte de «fidele meo»^{e)}. La confiscació dels béns d'un traïdor era de regla, i de la confirmació per precepte reial hi ha altres exemples^{f)}.

5 És molt versemblable, i així ho acceptem, que aquesta confirmació la gestionés un dels germans comtes, Wifred, al mateix temps que impetrava un precepte pel monestir de Camprodon (Camprodon 1), que acabava de fundar; un document posterior, del 962, explica així la gestió per Camprodon: «...una cum consilio fratrum suorum, scilicet domini Soniefredi et domini Olibani comitibus necnon et domni Mironi itidem fratri suo levite, perrexit idem comes Wifredus Francie ante domnum Ludovicum imperatorem...»^{g)} El comte Wifred faria el viatge juntament amb el monjo Sunyer de Cuixà, 10 que aleshores recapta també un precepte pel seu monestir (Cuixà 11). Els preceptes de Camprodon i de Cuixà són datats a Reims, el 3 i el 4 de febrer de 952, respectivament; suposem que pels mateixos dies fóra datat el precepte a favor dels comtes.

d) Monsalvatje, *Noticias históricas*, xv, ap. 2062.

e) Bofarull, *Los Condes de Barcelona vindicados*, 1, p. 88.

f) *Histoire de Languedoc*, II, ap. 194. Pel comte Oliba II de Carcassona.

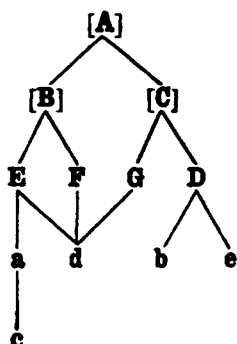
g) Omont, *Diplômes carolingiens*, p. 385.

XLI

LAON, 9 JULIOL 981.

PRECEPTE DEL REI LOTARI, DONAT A PRECS DEL SEU AMIC EL DUC GAUSFRED,
CONCEDINT-LI UNES TERRES ERMES VORA LA MAR, EN EL «PAGUS» DE ROSSELLÓ,
EN EL LLOC DIT COLLIURE O BANYULS, I FIXANT-NE ELS TERMENALS

5

[A] — Original perdut.

[B] — Còpia del XII o del XIII, en el Cartoral de S. Pere de Rodes, perdut.

[C] — Còpia d'últims del XII, en el «Liber feudorum», f. 186, fragment perdut, abans a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona.

D. — Còpia del XIII, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, «Liber feudorum Ceritaniae», f. 49, n.º 177. 10

E. — Còpia del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Baluze, 107, f. 428.

F. — Còpia de finals del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Decamps, 61, f. 270.

G. — Còpia de finals del XVII, a la Bib. Nationale de París, Col. Decamps, 61, f. 411. 15

a. — *Marca Hispanica*, ap. 128.b. — Pujades, *Crònica de Catalunya*, 7, p. 237.c. — Bouquet, *Recueil*, 9, p. 645.d. — Halphen-Lot, *Recueil des actes de Lothaire*, n.º XLV. 20e. — Miquel Rossell, *Liber Feudorum Maior*, n.º 709.REGISTRES. — Bréquigny, *Table*, I, p. 463. — Boehmer, *Regesta*, n.º 2056.

FONTS UTILITZADES. — D, E, F, G.

Es tracta del comte Gausfred d'Empúries-Rosselló, que regí aquests dos comtats des dels volts de 940 al 991^a). El present precepte, el mateix que el del monestir de Sant Genís les Fonts (Sant 25

a) Vegeu, sobre Gausfred, *Histoire de Languedoc*, II, p. 321, nota de Mabille sobre la cronologia dels comtes del Rosselló.

Genís les Fonts III), lliurat el mateix dia, foren recaptats pel comte Gausfred per carta. Ambdós el titulen «dux», i el rei hi fa constar la seva amistat amb l'impetrant: «amicus noster», «carissimus». Gausfred ja apareix indirectament en els preceptes del monestir de Sant Pere de Rodes de 944, 948 i 953 (Rodes I, II i III).

- 5 In nomine sanctae¹ et individuae Trinitatis. Lotharius² divina annuente gratia³ Francorum rex et augustus. Notum esse volumus omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus, tam praesentibus quam futuris, quod quidam dux nomine Goifredus misit ad nostram clementiam⁴ obnixè deprecans quatinus res sitas in pago Rosolionensi⁵ ei⁶ praecepto nostrae auctoritatis con-
- 10 cederemus, quod et fecimus: terras videlicet eremas⁷ sitas super litus maris in locum qui dicitur Caucoliberi vel Balneolis, cum terminis et finibus eorum; et habent terminia de portu qui dicitur Petraficta usque ad pogium⁸ Mulionem, et inde usque⁹ ad pogium⁸ Cariorubio, et usque ad culmen¹⁰ de Romenel, necnon usque⁹ ad pogium Lupicaga, et usque ad pogium qui dicitur
- 15 Spilio, et vadit per pogium qui dicitur Cabannas de Novas et per viam quae discurrit per Crucem, excepto alodo Sancti Quirici, et pervenit usque ad collum de Canellas, et vadit usque ad pogium Madalanco, et discurrit per Suverello¹¹, et pervenit usque ad Malum Pertusum, et discurrit per ipsum rivum usque in mare. Haec omnia secundum petitionem¹² jamdicti ducis
- 20 Goifredi, amici nostri, illi concedimus jure perpetuo perhabendum, atque anulo nostro decrevimus signari.

- Actum Lauduno civitate regia, anno Incarnationis Dominicae DCCC LXXXI., indictione¹³ VIII., VII.¹⁴ idus julii, regnante domino Lothario¹⁵ augusto serenissimo anno XXVII., filio vero ejus domno Ludovico, adolescenti egregio, regnante anno III¹⁶.
- 25

Signum¹⁷ domni Lotharii¹⁸ (*Monograma*) Francorum regis et augusti.

Ego Arnulfus cancellarius ad vicem domni Adalberonis¹⁹ archiepiscopi summi²⁰ cancellarii scripsi²¹.

1. *D* reduceix en e tots els diftongs ae. — 2. Lotarius *D*. Lhotharius *E*. — 3. gracia *D*. — 4. clemenciam *D*. — 5. Rossilionensi *D*. — 6. ex *F*. — 7. ermas *E*. — 8. podium *D*. — 9. manca en *D*. — 10. calmen *D*. — 11. Sunerello *D*. — 12. petitionem *D*. — 13. indictione *D*. — 14. sub die VII. *D*, manca en *F*. — 15. Lotario *D*, Lhothario *E*. — 16. tertio *F*. — 17. d'act avant manca en *F*. — 18. Lhotarii *D*. — 19. Adalfonis *E*. — 20. summeque *D*. — 21. scripsi et firmavi *DG*.

XLII

..... [954-986]?

PRECEPTE [DEL REI LOTARI] CONCEDINT A [FREDOL] LA CEL·LA DE SANT
LLORENÇ DEL MUNT, EN EL COMTAT DE BESALÚ

D'aquest precepte perdut no hi ha més referència que la donada per la butlla concedida l'any 1002 5
pel papa Silvestre II al bisbe Odó de Girona^{a)}; entre les possessions que li confirma, hi ha la se-
güent: «cellam Sancti Laurentii quae est super castrum Bebeta, quemadmodum Fredolo *per praecepta*
regalia detinet».

La cel·la de Sant Llorenç del Munt ja constava entre les possessions de l'església de Girona en 10
els preceptes del rei Carles el Ximple, de 899 i 922 (Girona VIII i IX). Originàriament havia estat
confirmada pel rei Carles el Calb a l'abat Ricimir, en 871, com a possessió del monestir de Sant
Aniol d'Aguges (Sant Aniol d'Aguges 1), monestir desaparegut després.

Com endins ja del segle X anés a parar per precepte a mans de Fredol, ho ignorem. Tampoc no 15
sabem qui fos aquest Fredol; no és un nom gaire comú a Catalunya. Apuntem, amb tota reserva,
una possibilitat: els comtes Radulf i Ridlinda, pares de l'Oliba, que obtingué el precepte del rei Raül, 15
929-935 (Particular xxxvii), tingueren un altre fill, anomenat Bernat; aquest es casà amb una Udal-
garda, filla del comte-marquès de Tolosa, Fredol, que vivia a mitjans del segle IX^{b)}. Podria el present
Fredol ésser un fill o nét d'aquell Bernat? En cas afirmatiu, fou ell o el seu pare, desconegut, qui
obtingué el precepte, com n'havia obtingut un l'oncle Oliba? Posem la hipòtesi d'una generació inter- 20
mèdia, perquè de la butlla del 1002 sembla desprendre's que Fredol vivia encara en aquesta data;
el que no és clar és si el precepte l'havia rebut ell personalment o no; en el primer cas hauria d'ésser
un precepte de Lotari, darrer rei franc del qual sapiguem que donà preceptes per Catalunya; en el
segon cas cal confessar que no sabem més que l'existència d'un precepte que ignorem per qui ni a
qui fou donat.

La notícia del present precepte es la més borrosa de totes les que afecten a la nostra col·lecció 25
de diplomes carolingis.

a) Jaffe-Wattenbach, n.º 3926; publicada en
Marca Hispanica, ap. 150.

b) Vegeu, sobre això, Valls-Taberner, *Figures*
de l'època comtal catalana, p. 24.

APÈNDIXS

INTRODUCCIÓ ALS APÈNDIXS I, II, III, IV i V

En la Introducció general que precedeix aquest volum i en parlar del règim dels hispans hem fet repetidament al·lusió als capitulars legislatius que els reis i emperadors francs promulgaren, i que regulen aquella institució i la situació especial de privilegi per als barcelonins.

Com és sabut, són tres els capitulars d'aquesta mena dels quals s'ha conservat el text: el de Lluís el Piadós, del 1.^r de gener de 815, que regula la situació general dels hispans refugiats, i que fou preparat i promulgat obeint les ordres donades al seu fill per Carlemany, encara en vida, en 812, mitjançant el precepte més amunt publicat i comentat (Particular II); el publiquem com a Apèndix III.

Un segon, del mateix emperador Lluís, promulgat un any més tard, el 16 de febrer de 816, que no és més que un aclariment i complement de l'anterior, i el donem a l'Apèndix IV.

Finalment, l'Apèndix V és el tercer capitular, aquest donat per Carles el Calb l'11 de juny de 844, a favor dels gots o hispans que habitaven la ciutat de Barcelona i el castell de Terrassa i dels hispans residents en el comtat de Barcelona; hi és confirmada també llur situació especial jurídica.

Però el que sols s'hagin conservat tres capitulars d'aquesta mena no vol pas dir que no n'haguessin existit d'altres. És, aquesta, una qüestió de molt d'interès, en relació amb tot el procés del règim dels hispans, que cal aclarir ací, en el possible, per tal de completar la llum que sobre la història de la institució dóna la col·lecció de preceptes publicats en el cos de l'obra.

Fins avui dia aquesta qüestió no s'havia posat. Hom partia, primer, de la base que l'originària regulació legislativa havia estat el capitular de Lluís el Piadós, del 815, i segonament, que el capitular de Carles el Calb, del 844,

no era més que una confirmació d'aquell, feta sobre el seu text, copiant-lo en part i en part modificant-lo i completant-lo.

La concordància d'un seguit important de fragments en els dos textos donava a la segona opinió una gran versemblança. La primera opinió podia molt bé fonamentar-se en les paraules de Carlemany quan, en el precepte del 812 (Particular II), atenent a les reclamacions dels hispans refugiats, disposava que el seu fill, el rei Lluís d'Aquitània, «*ordinare faciat quomodo aud qualiter ipsi Ispani vivere debeant*»; talment semblava que els abusos comesos pels comtes obeïen a una manca d'ordenació que ara anava a subsanar-se i no pas a la insuficiència d'una ordenació ja existent.

Un examen a fons, però, del capitular de Carles el Calb fa trontollar aquestes opinions rebudes. En primer lloc, del contingut del seu preàmbul es dedueix que no té un caràcter general, com el de Lluís el Piadós que es referia a tots els hispans refugiats a la Septimània i a la marca alliberada, sinó que legisla només per aquells «*Gotos sive Ispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum quohabitanes simul cum his omnibus qui infra eundem comitatum Barchinonam Hispani extra civitatem quoque consistunt*»; en rigor es tracta de residents tradicionals del país, en oposició als refugiats d'Hispania per als quals havia legislat Lluís el Piadós en 815; aquests eren uns sobrevinguts que «*de partibus Hispaniae ad nos confugerunt*» «*relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant*»; aquells, o bé havien habitat de sempre en el país, o bé hi eren establerts de molt temps. En el preàmbul de Carles el Calb s'ha de fer una distinció entre els que ell anomena «gots» i els que qualifica d'«hispans». Per gots cal entendre els indígenes que ja residien d'antic a Barcelona i a Terrassa quan ambdues poblacions foren alliberades; per hispans, els sobrevinguts després de l'alliberament, residents però ja de temps, en l'època del Calb, el mateix en les dites ciutats que en el comtat.

El rei volgué legislar a la vegada per a les dues categories de persones: gots i hispans. Es comprèn, doncs, que utilitzés les disposicions donades per Lluís a favor dels hispans amb caràcter general, per a confirmar-les als hispans del comtat i estendre-les als gots de les ciutats anomenades. Però cal tenir present a més que Carles el Calb, en el seu preàmbul, fa constar repetidament que no innova, sinó que «*denuo instituentes corroboramus*» els antics edictes imperials; que imita les disposicions «*progenitorum nostrorum*,

magnorum siquidem hortodoxorumque imperatorum avi videlicet nostri Karoli seu genitoris nostri augusti Ludowici», «sicut et ab illis progenitoribus eorum (dels barcelonins) et ipsis constat per imperialium apicum sanctione[m] concessum clementer conferre». És evident, pel tenor de totes aquestes expressions, que Carles el Calb pretenia renovar i corroborar als barcelonins uns edictes que per a ells especialment havien promulgat el seu avi Carlemany i el seu pare Lluís. És natural, doncs, que en tot cas prenguéssim per base no sols el capítular de Lluís pels refugiats hispans, sinó el primitiu del seu avi pels propis barcelonins, el qual a la vegada hauria rebut una confirmació de part de l'emperador Lluís.

I, en efecte, una lectura atenta del capítular de Carles el Calb (Apèndix V) permet d'endevinar que estem davant d'un text no unitari, sinó inconnex, producte d'una elaboració a base de disposicions anteriors diverses, i que una d'aquestes seria l'edicta del seu avi Carlemany pels barcelonins.

Ja de bon antuvi, en la motivació, s'endevina el manlleu fet a una disposició de Carlemany; explica el Calb, parlant dels barcelonins, com «quorum progenitores crudelissimum jugum inimicissime christiani nominis gentis Sarracenorum evitantes ad eos (els progenitors d'ell) fecere conjugium et eandem civitatem (Barcelona) illorum magnipotencie condonarunt seu tradiderunt et ab eorumdem Sarracenorum potestate se subtrahentes eorum nostroque [dominio] libera et prompta voluntate se subjecerunt». Aquesta justificació convenia perfectament a un estatut originari concedit per Carlemany, i sols s'explica la seva utilització quaranta anys més tard per Carles el Calb, pel fet que aquest no feia més que renovar i corroborar aquell estatut originari adaptant-ne la motivació.

Si del preàmbul passem a la part dispositiva, també s'endevina que els tres primers articles del capítular del Calb tenen llur origen en el mateix estatut originari, del qual són còpia. Aquests tres primers capítols diuen així:

[1º] «Igitur, (sicut dictum est), ad omnium vestrum noticiam pervenire volumus quia eosdem homines sub protectione et defensione nostra (denuo) receptos sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis conservare decrevimus, eo videlicet modo ut sicut ceteri Franci homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo guaitas dicunt, facere non neglegant et missis nostris quos

pro rerum oportunitate illas in partes miserimus aut legatis qui de partibus Hispanie ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent (ipsi videlicet et illi quorum progenitoribus temporibus avi nostri Karoli id ipsum facere institutum fuit). Si autem hi qui veredos acceperint reddere eos neclexerint ac eorum interveniente negligentia perditum seu mortui fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerint sine dilatione restituantur vel restaurentur.»

[2º] «*[Alius] vero census*, (id est nec paschualia in eorum terminis vel eorum villis, nec thelonea infra comitatum in quo consistunt, nec alia quolibet redibitio) *neque a comite, neque a junioribus aut ministerialibus ejus* deinceps ab illis ullatenus exigatur.

[3º] «*Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio*, nec ipsi nec eorum homines a quolibet comite aut ministro judicarie potestatis ullo modo judicentur aut distringantur, sed liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] judicia terminare et preter hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia *mutuo definire.*»

Hem subratllat, posant-los en cursiu, els fragments que concorden amb el capítol de Lluís pels hispans refugiats (el qual també s'havia aprofitat del text de Carlemany pels barcelonins), i hem assenyalat, posant-los entre parèntesis, aquells altres fragments que, al nostre entendre, foren afegits al text primitiu en fer-se la redacció de Carles el Calb.

Doncs, bé; l'expressió «denuo», usada per aquest en el capítol primer, ja ens aclareix que ens trobem davant d'una renovació; i l'aclariment contingut al final del mateix capítol, referint-la al temps del seu avi Carles, ens precisa de qui era la disposició que es renovava; per fi, les paraules «*sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis*» convenen al moment de l'alliberament de la ciutat quan del cruel jou sarraí, enemic del nom cristià, els barcelonins passen al domini dels seus germans en la fe; són paraules que escauen a Carlemany, que no tindrien sentit en boca de Carles el Calb, i que sols s'expliquen en el seu capítol pel fet que copiava el text de l'emperador. L'opinió de Lot i Halphen, Le regne de Charles le Chauve, pàgs. 107 i 109, que aquestes paraules corresponien a Carles el Calb, puix que eren un reflex de les il·lusions que havia despertat l'assemblea de Coulaines, la crec mancada de tot fonament. En el text emanat de l'assemblea (Krause, M.G.H.,

Capitularia, II, pàg. 253) no es troba cap locució que tingui el parentiu més remot amb les expressions comentades.

El redactor de Lluís el Piadós anà amb més compte i substituï aquella frase per la genèrica locució «in libertate». Perquè també aquest copiava pel seu capitular als hispans refugiats el mateix text de Carlemany, i aquesta derivació d'un model comú explica una part de la concordança que hem subratllat entre els capitulars del Calb i el Piadós. Que precisament no podia ésser filla totalment d'una còpia feta pel Calb sobre el text del Piadós, no sols per aquest detall que acabem d'assenyalar, sinó pel fet de donar-nos el Calb en el capítol tercer una versió bàsicament distinta del corresponent capítol del Piadós. En aquest cas, de l'examen acurat de les dues versions es desprèn que Carles el Calb copiava literalment del seu avi, mentre Lluís el Piadós feia una nova redacció del capítol i el canviava essencialment, mogut de segur pels abusos i les dificultats que la pràctica hauria demostrat.

Resumint: opinem que cal acceptar que Carlemany promulgà un edicte, arran de la presa de Barcelona, regulant la condició jurídica dels gots indígenes de la ciutat i dels del castell de Terrassa que acabaven d'ésser alliberats per les tropes de Lluís el Piadós; que el text d'aquest edicte fou de primer confirmat i després, en 815, aprofitat pel seu fill Lluís el Piadós per a la redacció del seu capitular sobre els hispans refugiats, renovant, però, el capítol referent a l'administració de justícia; que més tard, en 844, Carles el Calb l'aprofità novament per al seu capitular als barcelonins; que la versió donada per aquest en els seus tres primers capítols, fent abstracció dels fragments que hem tancat entre parèntesis, representa el text originari de la disposició de Carlemany. És a base d'aquests elements que n'intentem una restitució fragmentària en l'Apèndix II.

* * *

Encara que Carles el Calb aprofités directament per a la redacció del seu capitular l'edicte de Carlemany als barcelonins, no per això deixà de servir-se del capitular de Lluís el Piadós del 815: sembla evident que els seus capítols 4 i 5 no foren més que un aprofitament, amb petites variacions, dels capítols 3 i 4 de Lluís el Piadós. Però en el capitular de Carles el Calb hi ha uns altres capítols, els 6, 7 i 8, que no tenen correspondència amb cap altre text conegut i que, pel seu contingut, es presenten com una unitat, que no pot referir-se als barcelonins sinó a uns sobrevinguts. Diuen:

[6] «Placuit (etiam) nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant.»

[7] «Et omnes eorum possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare posterisque relinquere omnimodo liceat, et si filios aut nepotes non habuerint, juxta legem eorum alii ipsorum propinqui illis hereditando succedant, ita videlicet ut quicumque successerint, servitia superius memorata persolvere non contemnant.»

[8] «Simul etiam precipientes injungimus ut nullus homo de sepe memoratis eorum apprisionibus vel villis, cum propriis terminis propriisque eorum finibus et adjacenciis, injustam inquietudinem illis inferre presumat aut aliquam minorationem contra legem facere audeat, sed liceat eis ipsas res cum tranquillitate pacis tenere et possidere, et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac lingua cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.»

Què pot representar aquest text, inconnexament farcit per Carles el Calb dintre el seu capitular per als barcelonins? És evident que el subjecte d'aquestes disposicions són, com dèiem, uns sobrevinguts i de cap manera els gots indígenes, residents a la ciutat de Barcelona, als quals s'adreçava el capitular de Carlemany. Són unes gentes que van a establir-se o que acaben de fer-ho en qualsevol comtat; hom pensa de seguida en aquells homes que «propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant de partibus Hispaniae ad nos confugerunt, et in Septimania sese ad habitandum contulerunt, et a Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subsiderunt», és a dir, els primitius hispans refugiats.

Si a més d'aquests tres capítols s'hagués conservat també el preàmbul d'aquest text legal que estem comentant, és gairebé segur que hi hauria figurat una frase molt semblant, si no la mateixa, que acabem de transcriure, i que hem manllevat al capitular del Piadós de 815.

Amb tot això volem deixar assentat que la nostra opinió, davant d'aquest text legal, és que ens trobem enfront d'un capitular de Carlemany, desconegut

fins avui en el seu contingut, però l'existència del qual es pressentia per les al·lusions que se'n feien en altres textos legals: el precepte de 812 (Particular II) parla d'aquells «*Ispanos nostros qui ad nostram fiduciam de Ispania venientes per nostram datam licentiam erema loca sibi ad laboricandum propriserant*»; i el capitular de Lluís el Piadós de 816 (Apèndix IV), de «*quando iidem Hispani in nostrum regnum venerunt et locum desertum, quem ad habitandum occupaverunt, per praeceptum domni et genitoris nostri ac nostrum^{a)} sibi ac successoribus suis ad possidendum adepti sunt*». La llicència, del primer cas, com el precepte del segon, són referències claríssimes a una disposició originària de Carlemany, la qual donà base legal a les aprisions dels refugiats des del primer moment.

Així, doncs, d'ésser certes les nostres presumpcions — i tenim d'això una íntima convicció — hauríem recuperat per a la història el primer text legal que obre la sèrie, d'enorme interès, sobre la situació jurídic-econòmica d'aquells pròfugs de l'Espanya musulmana que anaren a refugiar-se sota la protecció dels reis francs.

Com que el precepte donat per Carlemany en 812 (Particular II) parla de temps anteriors de trenta anys i més, ens portaria als volts del 780 com a data en què fou concedida la llicència reial d'extirpació d'erms als hispanos refugiats a Septimània, és a dir, com a data del nostre capitular. Històricament és una data que convé. Es evident que la primera ratxa important d'emigració d'hispanos al veí regne franc es produí i fou motivada per la magna campanya fracassada de Carlemany contra Saragossa l'any 778. Fou una campanya a la qual volgué atribuir-se, ja per endavant, gran transcendència; l'esforç franc de preparació fou enorme, i és natural que provoqués, en les regions que anaven a ésser-ne afectades — Catalunya, Navarra i Aragó —, l'entusiasme de molts elements, especialment entre la gent més lligada a la tradició cristiana. No sols l'entusiasme, sinó la col·laboració.

Però aquests entusiasmes i aquestes col·laboracions, quan es perd, es paguen. La ràpida i desastrosa retirada de Carlemany, després del fracàs davant Saragossa, deixà penjats els seus entusiastes col·laboradors indígenes. El seguit de lluites i reaccions que es produïren arran d'ella, devien posar en greu perill

a) Aquestes paraules «ac nostrum» fan creure que, com en el cas del capitular per als barcelonins, Lluís el Piadós confirmà el precepte

originari del seu pare, fos encara com a rei d'Aquitània, fos en el moment de succeir-lo en l'imperi.

la situació i la mateixa vida dels col·laboradors, i és natural que en aquestes circumstàncies, i donada la proximitat relativa de la frontera, es produís aquella allau emigratòria. En foren figures importants Teodulf, l'abat Atala, fundador del monestir de Sant Policarp de Rasés, el seu jove acompanyant Agobard, després cèlebre arquebisbe de Lió i sant, i tants d'altres.

Carlemany no defugí responsabilitats: es considerà obligat amb aquells que acudien a la seva confiança, i volgué atendre generosament llur establiment i l'oportú socors de llurs necessitats. La circumstància especial de trobar-se a Septimània grans extensions ermes i despoblades, degut a les guerres de devastació menades per Carles Martell, donà oportunitat per a poder-hi oferir residència als immigrants. Amb això s'inicià un corrent que amb major o menor intensitat havia de durar diverses generacions.

Cal convenir que el capitular general de recepció que estem examinant, a no contenir més que el preàmbul i els tres capítols que hem presentat — i ja veurem que en contenia d'altres —, no pecava de casuístic i detallista, però deia el suficient per tal que quedés clara, amb bona voluntat per part de les autoritats, la situació dels refugiats i la de llurs béns adquirits.

Les persones eren posades sota l'especial protecció i defensa del rei; venien obligades a complir els serveis reials — s'entén, com els altres súbdits del regne — dins precisament del comtat de llur residència i, per tant, sots les ordres del comte. Quant als predis que els eren adjudicats per a llur residència i explotació, s'endevina en el text legal la intenció de distingir-los en la condició jurídica dels beneficis, amb els quals s'haurien fàcilment pogut confondre, sobretot a través de la cerimònia de la investidura; en aquest sentit es pot entendre que estan exempts de tota càrrega censual o de servei, i especialment es formula el dret de lliure disposició entre vius de la mateixa condició i el de successió familiar, sempre però que quedi assegurat el compliment dels serveis reials pels nous possessors. El tercer capítol tendeix a garantir la pacífica possessió dels predis i el lliure ús dels drets annexos de pastures, llenyes i aigües, que segons l'antic costum els pertanguessin.

En rigor, el capitular contenia en aquells tres capítols tot el que busquen els erudits interessats en els estudis de repoblació. Suposant, com és segur que així fóra, que en parlar dels serveis reials s'hi entenia comprès el servei militar, el més important de tots, tenim resumits dintre aquest text legal els tres aspectes característics d'aquella operació: 1.º, aspecte econòmic de valorització

de terres abandonades; 2.ª, aspecte militar de defensa de la regió; 3.ª, formulació jurídica d'una forma especial de possessió adaptada al cas i que aquí prenia el nom d'aprisió.

Ara, que el capitular no fou donat en aquest cas precisament als fins de repoblació, sinó, com hem dit, als de recepció i establiment d'una categoria de refugiats polítics, i això comportava un altre aspecte divers del purament militar i econòmic: el de l'adaptació d'aquests nous sobrevinguts a la vida polític-social del nou regne del qual entraven a formar part.

Els capitulars conservats del Piadós, de 815, i del Calb, de 844, contenen dos capítols, els numerats 5 i 6 en el primer i 9 i 10 en el segon, que es corresponen, amb molt poques variants. Justament aquests capítols fan referència al dit segon aspecte; el primer, tracta dels «donat» voluntaris que els refugiats poguessin fer als comtes per captar-se llur simpatia, i n'admet la legalitat, però prohibeix que mai puguin ésser computats com a tribut o cens, dels quals els refugiats queden exempts, així com de bagatge i d'allotjaments per als comtes o llurs oficials; el segon, els permet d'encomanar-se en vasallatge als comtes i de rebre'n el corresponent benefici que es regirà segons és acostumat en els casos semblants, és a dir, que no seguirà el règim privilegiat de l'aprisió.

Aquests dos capítols, a primera vista semblarien originals del capitular de Lluís el Piadós de 815; respondrien molt bé a la finalitat del capitular de «ordinare ... quomodo aud qualiter ipsi Hispani vivere debeant», que li havia estat assignada pel precepte de Carlemany (Particular II). Carles el Calb, en 844, no hauria fet més que copiar-los del text de Lluís, amb petites variants.

Però heus aquí que l'examen d'aquestes variants ens ha portat a una conclusió diferent: que, com en el cas del capitular per als barcelonins, tant el Piadós com el Calb copiaven d'un text anterior de Carlemany i que aquest text anava lligat amb els tres capítols que acabem de comentar, o sigui que els dos nous capítols formaven també part del capitular originari de Carlemany per als hispans refugiats, que suposem donat pels volts del 780. També ací, com en el cas del capitular per als barcelonins, el redactor del Calb s'atenia fidelment al text que copiava, mentre que el de Lluís el Piadós es permetia certs retocs per actualitzar-ne el

Anem a veure-ho. El capitular de Carles, en el seu capítol 9, posa: «sub nostra defensione atque protectione in unitate fidei et pacis tranquillitate residere»; el de Lluís, en el corresponent capítol 5, diu: «sub nostra defensione

atque protectione in libertate residere». En el capítol 10 de Carles trobem: «se in vassaticum comitis nostri sicut alii Franci homines, commendent», mentre que en el corresponent capítol 6 de Lluís, és dit: «se in vassaticum comitibus nostris more solito commendent».

Doncs, bé; la locució de Carles, «in unitate fidei et pacis tranquillitate», és una repetició de la que figuraria en el preàmbul del mateix capitular: «in unitate fidei sic etiam in unanimitate pacis», i ja hem fet notar abans que era una locució que convenia al moment històric de Carlemany, però no al temps de Carles el Calb, ni encara al de Lluís, ja emperador, en 815; per això el redactor de Lluís, més acurat, la substituï ambdues vegades per «in libertate». Es, doncs, una locució característica de Carlemany, i això ens prova que ens trobem davant un text redactat per ell.

Encara més: en el tercer dels capítols que hem donat com a corresponents del capitular originari de Carlemany als hispans, del qual estem tractant, es troba també la locució «cum tranquillitate pacis tenere», que agermana així aquells capítols amb el capítol 9 del Calb sobre els «dona», la qual cosa dóna un nou argument de la comunitat d'uns i altre dintre una única disposició legal.

També el «sicut alii Franci homines», del capítol 10 de Carles el Calb, té la seva correspondència en el capitular de Carlemany per als barcelonins: ací es diu: «sicut ceteri Franci homines», i es fa servir llur llei: «secundum legem Francorum». Lluís el Piadós defuig aquelles expressions amb el «more solito» i amb un «sicut caeteri liberi homines», en el segon cas.

Podem concloure, per tant, que hi hagué un capitular originari de Carlemany per als hispans refugiats; que fou promulgat probablement pels volts del 780; que en tenim bona part del text, conservat dintre els capitulars de Lluís el Piadós, de 815, i de Carles el Calb, de 844, que l'aprofitaren copiant-lo; que els capítols 6, 7, 8, 9 i 10 d'aquest darrer formen una unitat procedent d'ell, amb gran fidelitat de còpia.

També, com en el cas del capitular pels barcelonins, n'intentem una restitució fragmentària a base d'aquests elements; la donem en l'Apèndix I.

* * *

A les dues disposicions legals de Carlemany que acabem de presentar — el capitular originari per als hispans donat pels volts del 780 i el privilegi per

als barcelonins de primers del nou segle —, segueixen cronològicament els dos capitulars de Lluís el Piadós, de 815 i 816, de text tradicionalment conegut.

Ja hem apuntat abans que el capítular de Carlemany per als hispans, bé que clar i suficient, no pecava pas de casuístic i detallista; la pràctica seguida i generalitzada de la institució que havia creat, vingué a demostrar amb el temps la seva insuficiència per a regular-la. Les topades d'interessos contraris feren evident la seva excessiva vaguetat.

Nasqueren aquests interessos oposats, i tota mena d'apetències desordenades al volt de la institució, des del moment en què gràcies als capitals i als esforços dels hispans immigrants, els antics predis erms es convertiren en viles organitzades i en ple rendiment productiu. Es el problema de totes les repoblacions: cedir terres ermes i abandonades sense cap valor econòmic actual, es fa fàcilment i en bones condicions; respectar aquestes condicions quan les terres han estat ja valoritzades, és motiu sempre de conflictes i lluites continuades.

De fet l'exteriorització d'aquest malestar no se'ns manifesta fins l'any 812, amb el precepte de Carlemany adreçat als comtes, on es fa ressò de les opressions de què eren objecte els hispans refugiats (Particular II). Es ací on es constata com Carlemany s'havia donat compte de la insuficiència del seu capítular primitiu davant el xoc d'interessos que la realitat feia patent i, per tant, de la necessitat de fixar clarament i amb més detall l'estatut legal de vida d'aquells hispans per a respondre a la confiança que en ell havien posat en anar a subjectar-se voluntàriament al seu domini. Per això ordena a l'arquebisbe d'Arles, Joan, que, com a delegat seu, vagi al seu dilecte fill Lluís, rei d'Aquitània, i li exposi tot el problema; i que el rei, en temps oportú, amb assistència del mateix Joan i dels comtes, faci ordenar com i de quina manera bagin de viure aquells hispans: «hordinare faciat quomodo aud qualiter ipsi Ispani vivere debeant».

Fill d'aquestes circumstàncies fou el capítular que féu promulgar Lluís el Piadós essent ja emperador, el 1.^r de gener de 815 (Apèndix III), i al qual tan repetidament ens hem referit. Lluís prengué per base l'estatut que Carlemany havia concedit als barcelonins i el reformà i l'addicionà, i adaptà les seves disposicions a tots els hispans refugiats; aprofità també una part del primitiu capítular que Carlemany havia donat per a aquests. Les reformes fetes al primer i la part original de les seves disposicions eren destinades a resoldre les qüestions que la pràctica de la institució havia posat.

Els capítols 3 i 4, que es refereixen a les situacions provocades per les gentes forasteres, incorporades a llurs explotacions pels primitius hispans immigrants, demostren la importància econòmica que aquestes explotacions havien anat adquirint amb el temps, fins al punt que, com veurem de seguida, molts d'aquests hispans, de refugiats protegits, es convertiren en potents abusius. La jurisdicció que els concedeix l'article 3 sobre aquestes gentes aportades es consigna també en el precepte per Joan (Particular VII) donat el mateix dia que el capitular: «*Et nullus comes, nec vicarius, nec juniores eorum, nec ullus iudex publicus illorum homines, qui super illorum aprisione habitant, aut in illorum proprio, distringere nec judicare presumant, sed Johannes et filii sui et posteritas illorum illi eos iudicent et distringant, et quicquid per lege iudicaverint stabilis permaneat, et si extra legem fecerint per legem emendent.*»

* * *

El capitular de 815 fou seguit, al cap d'una mica més d'un any, en 10 de febrer de 816, per un segon, del mateix Lluís el Piadós (Apèndix IV), complementari del primer i motivat per les queixes sorgides arran de la seva promulgació. El seu contingut és prou clar perquè calgui donar ací grans explicacions. Pel de 815 s'havien atès les reclamacions dels «majores et potentiores» i es fixà el seu estatut; valent-se d'aquest, ara ells agarrotaven els «minores et infirmiores», que, mancats de mitjans i d'influència, no havien pogut obtenir preceptes reials de concessió; el nou capitular posa remei al nou abús. Altrament, fixa la situació dels qui s'encomanaren directament a comtes i vassalls i en reberen predis per habitar i explotar, i els garanteix la permanència.

* * *

Poca cosa cal afegir en relació amb l'Apèndix V, el capitular de Carles el Calb de l'11 de juny de 844. Ja hem explicat, en els paràgrafs anteriors, que es tractava d'una confirmació i que, obeint a aquest caràcter, no havia fet més que recopilar, amb molt poques variants, les disposicions anteriors, en forma una mica inconnexa i àdhuc impròpia. Perquè el capitular no es dirigia més que als ciutadans de Barcelona i Terrassa i als habitants del comtat, i en canvi acumulava textos destinats a unes altres gentes i a unes diverses cir-

cumstàncies. És clar, però, que pel fet d'afillar-se aquests textos, llurs disposicions esdevenien d'aplicació legal pels concrets destinataris barcelonins.

Les circumstàncies que donaren lloc a la seva promulgació són conegudes. Carles el Calb, en lluita amb Pipí pel regne d'Aquitània, havia baixat a assetjar Tolosa, i de moment havia aconseguit d'apoderar-se del comte Bernat, que féu judicar i executar de seguida. A la nova de l'esdeveniment, de tota Septimània i de Catalunya acudiren al rei personatges de tota mena a prestar-li fidelitat i cercar restauració de les extorsions de què havien estat objecte sota la tirania del comte executat. Els nombrosos preceptes lliurats en aquesta ocasió, durant els mesos de maig i juny, des del monestir de Sant Cerní on el rei residia, en són la prova. Els ciutadans de Barcelona, d'on Bernat era comte, no hi faltaren, i també ells demanaren ésser restaurats en els privilegis que havien obtingut de Carlemany i de Lluís el Piadós; Carles el Calb els dedicà aleshores el capítular que tornem a publicar.

I

[..... VERS DEL 780.]

**CAPITULAR DEL REI CARLES, QUE POSA SOTA LA SEVA PROTECCIÓ I DEFENSA
ALS HISPANS REFUGIATS O QUE EN EL FUTUR ES REFUGIÏN A LA SEPTIMÀNIA,
I REGULA LLUR SITUACIÓ JURÍDICA**

Com s'explica en la precedent Introducció, d'aquest capítular no ha quedat més que el record i uns fragments que n'utilitzaren els capitulars posteriors de Lluís el Piadós de 815 (Apèndix III) i de Carles el Calb de 844 (Apèndix V).

El present intent fragmentari de restitució és basat, quant al preàmbul, sobre el corresponent de Lluís el Piadós i el capítol primer del privilegi del Calb; i quant a l'articulat, sobre els capítols 6, 7, 8, 9 i 10 d'aquest darrer privilegi, que corresponen als 1, 2, 3, 4 i 5 de la restitució. És de notar que el capítular del Piadós també aprofità els capítols 4 i 5, que restituïm, en els seus capítols 5 i 6, però hi féu significatives modificacions d'adaptació al seu temps.

Sobre la possible data i les circumstàncies històriques del lliurament, veure el que diem en la Introducció.

[Carolus gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum] omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae ac nostris, praesentibus scilicet et futuris, partibus Aquitaniae, Septimaniae [et] Provinciae consistentibus. Sicut nullius vestrum notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppresionem et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant de partibus Hispaniae ad nos confugerunt, et in Septimania sese ad habitandum contulerunt, et a Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt, ita ad omnium vestrum notitiam pervenire volumus quod eosdem homines sub protectione

et defensione nostra receptos sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis conservare decrevimus.

[1]. Placuit nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu ad cultum frugum traxerint aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant.

[2]. Et omnes eorum possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare posterisque relinquere omnimodo liceat, et si filios aut nepotes non habuerint, juxta legem eorum alii ipsorum propinqui illis hereditando succedant, ita videlicet ut quicumque successerint, servitia superius nominata persolvere non contemnant.

[3]. Simul etiam precipientes injungimus ut nullus homo de sepe memoratis eorum apprisionibus vel villis, cum propriis terminis propriisque earum finibus et adjacentiis, injustam inquietudinem illis inferre presumat aut aliquam minorationem contra legem facere audeat, sed liceat eis ipsas res cum tranquillitate pacis tenere et possidere et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua habere ac ligna cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint, nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.

[4]. Si autem illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui, eidem comiti, honoris et obsequii gratia, quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur, neque comes ille aut successores ejus hoc in consuetudinem venire presumat, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare aut veredos dare aut ullum censum vel tributum aut servitium, preter id quod jam superius comprehensum est, prestare cogat, sed liceat tam histis Ispanis qui presenti tempore in predictis locis resident quam his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confluxerint et in desertis atque incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam consedentes edificia fecerint et agros incoluerint, juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in unitate fidei et pacis tranquillitate residere et nobis ea que superius diximus tam cum comite suo quam cum missis ejus pro tempor[is] oportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

[5]. Noverint preterea idem Spani sibi licentiam a nobis esse concessam ut se in vassaticum comitis nostri sicut alii Franci homines commeu-

dent, et si aliquod beneficium quisquam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.

II

[..... VERS 801.]

CAPITULAR DE L'EMPERADOR CARLES, QUE REP SOTA LA SEVA IMMUNITAT I DEFENSA ELS GOTS I HISPANS DE LA CIUTAT DE BARCELONA I DEL CASTELL DE TERRASSA QUE LLIUREMENT SE LI HAVIEN SOTMÈS, I REGULA LLUR SITUACIÓ JURÍDICA

Tampoc d'aquest capítular no n'ha quedat cap còpia i sí sols les notícies de la seva existència consignades en el posterior de confirmació de Carles el Calb de 844 (Apèndix V).

Com hem explicat en la Introducció, Lluís el Piadós n'extragué segurament el primer capítol del seu capítular de 815 (Apèndix III), que pretenia aclarir el règim jurídic dels hispans refugiats, i n'aprofità, amb modificacions essencials, el tema del seu segon capítol.

Però és bàsicament del capítular confirmatiu de Carles el Calb de 844 (Apèndix V) d'on hem pogut extreure els fragments del preàmbul i dels tres capítols que creiem possible de restituir. Aquests darrers corresponen als capítols 1, 2 i 3 dels de Carles el Calb.

És probable que el redactor de Carlemany que fou encarregat d'elaborar el present capítular tingués a la vista l'anterior del mateix rei, dels volts de 780 (Apèndix I), que havia estat promulgat per als hispans refugiats a Septimània i que repetís algun dels capítols del seu contingut; mes, els elements d'informació de què disposem no ens permeten de precisar-ho; només el fragment que posem en lletra petita, si és que la restitució és encertada, semblaria provar la seva utilització.

Les circumstàncies i l'època de promulgació han estat analitzats en la Introducció; fou evidentment motivada per la presa de Barcelona per l'exèrcit de Lluís el Piadós, rei d'Aquitània, l'any 801.

[Karolus serenissimus augustus a Deo coronatus magnus et pacificus imperator Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam Dei rex Francorum et Langobardorum] quia Gotos sive Hispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum quohabitan-
tantes, crudelissimum jugum inimicissime christiani nominis Sarracenorum
evitantes ad [nos] fecere confugium et eandem civitatem [nostra] magnipo-

tencie libenter condonarunt seu tradiderunt, et ab eorundem Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro [dominio] libera et prompta voluntate se subjecerunt, complacuit mansuetudini nostre sub immunitatis tuitione defensionisque munimine benigne suscipere ac retinere et quohabitationem seu necessitatibus eorum oportuno auxilium clementer conferre.

[1]. Igitur ad omnium vestrum noticiam pervenire volumus quia eosdem homines sub protectione et defensione nostra receptos sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis, conservare decrevimus, eo videlicet modo ut sicut ceteri Franci homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo wactas dicunt, facere non neglegant, et missis nostris quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus aut legatis qui de partibus Hyspanie ad nos transmissi fuerint paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent. Si autem hi qui veredos acceperint reddere eos neclerint ac eorum interveniente neglegentia perditum seu mortuum fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerint sine dilatione restituantur vel restaurentur.

[2]. Alius vero census ab eis neque a comite neque a junioribus aut ministerialibus ejus exigatur.

[3]. Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio, nec ipsi neque eorum homines a quolibet comite aut ministro judicarie potestatis ullo modo judicentur aut distringantur, sed liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] judicia terminare et preter hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.

III

AQUISGRAN, 1.^r GENER 815.

CONSTITUCIÓ DE L'EMPERADOR LLUÍS, QUE POSA SOTA LA SEVA PROTECCIÓ I
DEFENSA ELS HISPANS REFUGIATS A LA SEPTIMÀNIA I A LA MARCA HISPÀNICA
I REGULA LLUR SITUACIÓ JURÍDICA

El text d'aquest document no fou conservar més que en la còpia d'un Cartoral de Narbona, fa temps perdut. D'aquesta còpia se serviren per a llurs respectives edicions Pithou i Baluze; totes les altres nombrosíssimes edicions del text deriven d'una o altra d'aquestes dues en la forma consignada per Mühlbacher, *Regesten*, p. 250. La darrera edició de major garantia és la de Boretius, en els *Monumenta Germaniae Historica, Capitularia*, 1, p. 261. Nosaltres ens atensem a la versió donada per aquest i per Baluze.

Posem en lletra petita dintre el text els fragments que al nostre entendre pogueren ésser copiats, per Lluís el Piadós, de disposicions anteriors donades pel seu pare Carlemany, sigui del capitular originari pels hispans, en el preàmbul i en els capítols 5 i 6, (Apèndix I), sigui del privilegi pels barcelonins en els dos primers capítols (Apèndix II).

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Hludowicus, divina ordinante providentia, imperator augustus, omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae ac nostris, praesentibus scilicet et futuris, partibus Aquitaniae, Septimaniae, Provinciae et Hispaniae consistentibus. Sicut nullius vestrum notitiam effugisse putamus, qualiter aliqui homines propter iniquam oppressionem et crudelissimum jugum, quod eorum cervicibus inimicissima christianitati gens Sarracenorum imposuit, relictis propriis habitationibus et facultatibus quae ad eos hereditario jure pertinebant de partibus Hispaniae ad nos confugerunt, et in Septimania atque in ea portione Hispaniae quae a nostris marchionibus in solitudinem redacta fuit sese ad habitandum contulerunt, et a Sarracenorum potestate se subtrahentes nostro dominio libera et prompta voluntate se subdiderunt, ita ad omnium vestrum notitiam pervenire volumus, quod eosdem homines sub protectione et defensione nostra receptos in libertate conservare decrevimus.

[I] Eo videlicet modo, ut sicut caeteri liberi homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explo-

tationes et excubias, quod usitato vocabulo wactas dicunt, facere non negligant, et missis nostris aut filii nostri, quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus, aut legatis qui de partibus Hispaniae ad nos transmissi fuerint, paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent. Alius vero census ab eis neque a comite neque a junioribus et ministerialibus ejus exigatur.

[2] Ipsi vero pro majoribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia, depredationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invasiones, et undecunque a vicino suo aut criminaliter aut civiliter fuerit accusatus et ad placitum venire jussus, ad comitis sui mallum omnimodis venire non recusent. Ceteras vero minores causas more suo, sicut hactenus fecisse noscuntur, inter se mutuo definire non prohibeantur.

[3]. Et si quisquam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi occupaverat alios homines undecunque venientes adtraxerit et secum in portione sua, quam adprisionem vocant, habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicujus contradictione vel impedimento, et liceat illi eos distringere ad justicias faciendas quales ipsi inter se definire possunt. Cetera vero judicia, id est criminales actiones, ad examen comitis reserventur.

[4]. Et si aliquis ex his hominibus qui ab eorum aliquo adtractus est et in sua portione conlocatus locum reliquerit, locus tamen qui relictus est a dominio illius qui eum prius tenebat non recedat.

[5]. Quod si illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui eidem comiti honoris et obsequii gratia quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo computetur, aut comes ille vel successores ejus hoc in consuetudinem praesumant, neque eos sibi vel hominibus suis aut mansionaticos parare aut veredos dare aut ullum censum vel tributum aut obsequium, praeter id quod jam superius comprehensum est, praestare cogant. Sed liceat tam istis Hispanis, qui praesenti tempore in praedictis locis resident, quam his qui adhuc ad nostram fidem de iniquorum potestate fugiendo confluerint et in desertis atque in incultis locis per nostram vel comitis nostri licentiam consedentes aedificia fecerint et agros incoluerint, juxta supradictum modum sub nostra defensione atque protectione in libertate residere, et nobis ea quae superius diximus tam cum comite suo quam cum missis ejus pro temporum opportunitate alacriter atque fideliter exhibere.

[6]. Noverint tamen iidem Hispani sibi licentiam a nobis esse concessam, ut se in vassaticum comitibus nostris more solito commendent; et si beneficium aliquod quisquam eorum ab eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere, quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.

[7]. Idcirco has nostrae auctoritatis litteras eis dare decrevimus, per quas decernimus atque jubemus ut haec nostrae liberalitatis et mansuetudinis constitutio erga illos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris inviolabiliter conservetur. Cujus constitutionis in

unaquaque civitate ubi praedicti Hispani habitare noscuntur, tres descriptiones esse volumus: unam quam episcopus ipsius civitatis habeat, et alteram quam comes, et tertiam ipsi Hispani qui in eodem loco conversatur.

Exemplar vero earum in archivo palatii nostri censuimus reponendum, ut ex illius inspectione, si quando, ut fieri solet, aut ipsi se reclamaverint aut comes vel quislibet alter contra eos causam habuerit, definitio litis fieri possit.

Hanc quippe constitutionem, ut per diuturna tempora a fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris et verius credatur et diligentius conservetur, manu propria subscripsimus et anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum domni Hludowici serenissimi imperatoris.

Durandus diaconus ad vicem Helisachar recognovit.

Datum kalendas januaras, anno Christo propitio primo imperii domni Hludowici piissimi augusti, indictione viii. Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

IV

AQUISGRAN, 10 FEBRER 816.

CONSTITUCIÓ DE L'EMPERADOR LLUÍS, QUE RESOL DUES QÜESTIONS SUSCITADES PELS HISPANS REFUGIATS A CONSEQÜÈNCIA DE LA CONSTITUCIÓ PRECEDENT QUE REGULAVA LLUR ESTATUT JURÍDIC

Talment com el document anterior, el text d'aquest tampoc no fou transmès més que per la còpia del Cartoral de Narbona, avui perdut. El publicaren, igualment, Pithou i Baluze, i segon ells molts d'altres fins a l'edició de Boretius, *Monumenta Germaniae Historica, Capitularia, I*, p. 263. Ens servim de la seva edició i de la de Baluze. La notícia de les edicions, en Mühlbacher, *Regesten*, p. 258.

In nomine domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Hludowicus, divina ordinante providentia, imperator augustus. Notum sit omnibus fidelibus sanctae Dei Ecclesiae et nostris, tam praesentibus quam et futuris, seu etiam successoribus nostris, quia, postquam Hispani qui de potestate Sarracenorum se subtraxerunt et ad nostram seu genitoris nostri fidem se contulerunt et praeceptum auctoritatis nostrae qualiter in regno nostro cum suis comitibus conversari et nostrum servitium peragere deberent scribere et eis dare jussimus, querimoniam aliqui ex ipsis Hispanis nostris auribus detulerunt duo capitula continentem. Quorum unum est, quod, quando iidem Hispani in nostrum regnum venerunt et locum desertum, quem ad habitandum occupaverunt, per praeceptum domni et genitoris nostri ac nostrum sibi ac successoribus suis ad possidendum adepti sunt, hi qui inter eos majores et potentiores erant ad palatium venientes, ipsi praecepta regalia susceperunt, quibus susceptis eos qui inter illos minores et infirmiores erant, loca tamen sua bene excoluisse videbantur, per illorum praeceptorum auctoritatem aut penitus ab eisdem locis depellere aut sibi ad servitium subjicere conati sunt. Alterum est, quod simili modo de Hi-

spania venientes, et ad comites sive vassos nostros vel etiam ad vassos comitum se commendaverunt et ad habitandum atque excolendum deserta loca acceperunt, quae, ubi ab eis excolta sunt, ex quiblibet occasionibus eos inde expellere et ad opus proprium retinere aut aliis propter praemium dare voluerunt; quorum neutrum justum aut rationabile nobis esse videtur. Et ideo per hanc nostrae praeceptionis auctoritatem decernimus atque jubemus, ut hi, qui vel nostrum vel domni et genitoris nostri praeceptum accipere meruerunt, hoc quod ipsi cum suis hominibus de deserto excoluerunt per nostram concessionem habeant. Ceteri vero qui simul cum eis venerunt et loca deserta occupaverunt, quicquid de inculto excoluerunt absque ullius inquietudine possideant, tam ipsi quam illorum posteritas; ita duntaxat ut servitium nostrum cum illo qui ipsum praeceptum accepit pro modo possessionis quam tenet facere debeat. Hi vero qui postea venerunt et se aut comitibus aut vassis nostris aut paribus suis se commendaverunt et ab eis terras ad habitandum acceperunt, sub quali convenientia atque conditione acceperunt, tali eas in futurum et ipsi possideant et suae posteritati derelinquant. Hoc nostrae auctoritatis decretum non solum erga praeteritos et praesentes verum etiam erga futuros, qui adhuc ex illis partibus ad nostram fidem venturi, sunt conservandum statuimus. De hac constitutione nostra septem praecepta uno tenore conscribere jussimus: quorum unum in Narbona, alterum in Carcassona, tertiam in Roscilion, quartum in Empuriis, quintum in Barchinona, sextum in Gerunda, septimum in Biterris haberi praecepimus, et exemplar eorum in archivio palatii nostri; ut praedicti Hispani ab illis septem exemplaria accipere et habere possint, et per exemplar quod in palatio retinemus, si rursum querela nobis delata fuerit, facilius possit definiri. Et ut haec nostrae auctoritatis constitutio firmiorem obtineat vigorem et a fidelibus sanctae Dei Ecclesiae plenius per tempora conservetur, manu propria subter firmavimus et anuli nostri impressione signari jussimus.

Signum domni Hludowici serenissimi imperatoris.

Arnaldus ad vicem Helizachar recognovit.

Data iv. idus februarii, anno Christo propitio tertio imperii domni Hludowici piissimi augusti, indictione ix. Actum Aquisgrani palatio regio in Dei nomine feliciter. Amen.

V

SANT CERNÍ DE TOLOSA, 11 JUNY 844.

«AUCTORITAS» DEL REI CARLES, QUE CONFIRMA ALS GOTS O HISPANS DE LA CIUTAT DE BARCELONA I DEL CASTELL DE TERRASSA I ALS HISPANS DEL COMTAT DE BARCELONA, LA PROTECCIÓ I DEFENSA QUE ELS HAVIEN ESTAT ATORGADES PER CARLEMANY I LLUÍS, I RENOVA LES DISPOSICIONS DONADES A AQUEST FI PELS DITS EMPERADORS EN LLURS CAPITULARS

La transmissió del text d'aquest capitular s'ha fet a través d'una font única: la còpia del segle XIII inserida en el Cartoral de la catedral de Barcelona «*Liber antiquitatum*», I, fol. 1, que a la vegada era transcripció d'un trasllat fet «*in civitate Barchinona, in anno primo quo obiit Odo rex (898), tempore domini Borrelli comitis, filii quondam Wifredi, eidem nominis nuncupati, post reversionem Barchinonensium*».

La darrera i millor edició és la donada per Georges Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, número 46, del text de la qual ens servim. Una notícia detallada de les fonts secundàries manuscrites, així com de les nombroses edicions fetes a partir de la princeps de Diago, la trobarà el lector en el mateix Tessier, en la introducció a l'edició del text.

En la nostra edició posem en lletra petita els passatges que al nostre criteri foren o poden haver estat copiats de textos legals anteriors. Remetem per això a la introducció posada davant l'Apèndix I i, fent referència al que allí diguérem, tornem a consignar que, en tot cas, els fragments assenyalats en el preàmbul i capítols 1, 2 i 3, deuen procedir del capitular donat per Carlemany als barcelonins i terrassencs arran de l'alliberament de les dues ciutats (Apèndix II); els capítols 6, 7, 8, 9 i 10, de l'altre capitular de Carlemany donat pels volts del 780, en els principis de la immigració dels refugiats hispans a Septimània (Apèndix I), i finalment els capítols 4 i 5, foren basats en el capitular de Lluís el Piadós de 815 (Apèndix III).

In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus gratia Dei rex. Si enim ea que ob utilitatem sancte Dei Ecclesie imperialibus edictis sunt constituta magnificentie nostre conservatione denuo instituentes corroborava-

mus, ad diuturnam prosperamque regni a Deo nobis collati stabilitatem id ipsum adtinere non dubitamus, quin etiam ad capescendam eterne felicitatis beatitudinem profuturum nobis liquido credimus. Itaque notum sit omnium sancte Dei Ecclesie fidelium atque nostrorum, presencium scilicet et futurorum, partibus Aquitanie, Septimanie sive Ispanie consistencium magnitudini, quia progenitorum nostrorum, magnorum siquidem hortodoxorumque imperatorum avi videlicet nostri Karoli seu genitoris nostri augusti Ludovici, auctoritatem imitantes, Gotos sive Ispanos intra Barchinonam famosi nominis civitatem vel Terracium castellum quohabitanes simul cum his omnibus qui infra eundem comitatum Barchinonam Hispani extra civitatem quoque consistunt, quorum progenitores crudelissimum jugum inimicissime christiani nominis gentis Sarracenorum evitantes ad eos fecere confugium et eandem civitatem illorum magnipotentie libenter condonarunt seu tradiderunt et ab eorundem Sarracenorum potestate se subtrahentes eorum nostroque [dominio] libera et prompta voluntate se subjecerunt, complacuit mansuetudini nostre sub immunitatis tuitione defensionisque munimine benigne suscipere ac retinere et quohabitationem seu necessitatibus eorum opportunum auxilium, sicut et ab illis progenitoribus eorum et ipsis constat per imperialium apicum sanctione[m] concessum clementer conferre quatenus quoque nostra regalis conservatio constructa atque innovatio in eorum bene gestis operibus exaltationi Ecclesie precioso Christi sanguine redempte eministret augmentum et animabus eorum ac nostre proficiat semper in emolumentum.

[1]. Igitur, sicut dictum est, ad omnium vestrum noticiam pervenire volumus quia eosdem homines sub protectione et defensione nostra denuo receptos sicut in unitate fidei, sic etiam in unanimitate pacis et dilectionis, conservare decrevimus, eo videlicet modo ut sicut ceteri Franci homines cum comite suo in exercitum pergant, et in marcha nostra juxta rationabilem ejusdem comitis ordinationem atque admonitionem explorationes et excubias, quod usitato vocabulo guaitas dicunt, facere non neglegant, et missis nostris quos pro rerum opportunitate illas in partes miserimus aut legatis qui de partibus Hyspanie ad nos transmissi fuerint paratas faciant et ad subvectionem eorum veredos donent ipsi videlicet et illi quorum progenitoribus temporibus avi nostri Karoli id ipsum facere institutum fuit. Si autem hi qui veredos acceperint reddere eos neclixerint ac eorum interveniente neglegentia perditii seu mortui fuerint, secundum legem Francorum eis quorum fuerint sine dilatione restituantur vel restaurentur.

[2]. [Alius]^{b)} vero census, id est nec paschualia in eorum terminis vel eorum villis, nec thelonea infra comitatum in quo consistunt, nec alia quelibet

b) Tessier, seguint la còpia del Cartoral, dóna *Ecclesiis*, i és la lliçó adoptada per tots els editors. No obstant, és evident que és errada, que no té cap sentit. El capitular de Lluís (Apèn-

dix III) diu en el lloc corresponent: *Alius vero census*, i és la lliçó escaient. L'errada degué iniciar-se per una mala lectura del copista del Cartoral.

redibitio neque a comite, neque a junioribus aut ministerialibus ejus, deinceps ab illis ulla-
tenus exigatur.

[3]. Et nisi pro tribus criminalibus actionibus, id est homicidio, rapto et incendio, nec ipsi
nec eorum homines a quolibet comite aut ministro judicarie potestatis ullo modo judicentur aut
distringantur, sed liceat ipsis secundum eorum legem de aliis [omnibus] judicia terminare et preter
hec tria et de se et de eorum hominibus secundum propriam legem omnia mutuo definire.

[4]. Et si quispiam eorum in partem quam ille ad habitandum sibi excoluit alios homines
de aliis generationibus venientes adtraxerit et secum in portione sua, quam aprisiones vocant,
habitare fecerit, utatur illorum servitio absque alicujus contradictione vel impedimento.

[5]. Et si aliquis ex ipsis hominibus qui ab eorum aliquo adtractus est in sua portione col-
locatus, alium, id est comitis vel vicecomitis aut vicarii aut cujuslibet homi-
nis, senioratum elegerit, liberam habeat licentiam abeundi, verumtamen ex
his que possidet, nichil habeat nichilque secum ferat, sed omnia in domi-
nium et potestatem prioris senioris plenissime revertantur.

[6]. Placuit etiam nobis illis concedere ut quicquid de heremi squalore in quolibet comitatu
ad cultum frugum traxerint aut deinceps infra eorum aprisiones excolere potuerint, integerrime teneant
atque possideant; servitia tamen regalia infra comitatum in quo consistunt faciant.

[7]. Et omnes eorum possessiones sive aprisiones inter se vendere, concambiare seu donare
posterisque relinquere omnimodo liceat, et si filios aut nepotes non habuerint, juxta legem eorum alii
ipsorum propinqui illis hereditando succedant, ita videlicet ut quicumque successerint, servitia su-
perius memorata persolvere non contemnant.

[8]. Simul etiam precipientes injungimus ut nullus homo de sepe memoratis eorum apprisio-
nibus vel villis, cum propriis terminis propriisque earum finibus et adjacenciis, injustam inquietudinem
illis inferre presumat aut aliquam minorationem contra legem facere audeat, sed liceat eis ipsas res
cum tranquillitate pacis tenere et possidere et secundum antiquam consuetudinem ubique pascua
habere ac ligna cedere et aquarum ductus pro suis necessitatibus ubicumque pervenire potuerint,
nemine contradicente, juxta priscum morem semper deducere.

[9]. Si autem illi propter lenitatem et mansuetudinem comitis sui, eidem comiti, honoris et
obsequii gratia, quippiam de rebus suis exhibuerint, non hoc eis pro tributo vel censu aliquo compu-
tetur, neque comes ille aut successores ejus hoc in consuetudinem venire presumat, neque eos sibi
vel hominibus suis aut mansionaticos parare aut veredos dare aut ullum censum vel tributum aut
servicium, preter id quod jam superius comprehensum est, prestare cogat, sed liceat tam his
Ispanis qui presenti tempore in predictis locis resident quam his qui adhuc ad nostram fidem de ini-
quorum potestate fugiendo confluerint et in desertis atque incultis locis per nostram vel comitis
nostri licentiam consedentes edificia fecerint et agros incoluerint, juxta supradictum modum sub
nostra defensione atque protectione in unitate fidei et pacis tranquillitate residere et nobis ea que
superius diximus tam cum comite suo quam cum missis ejus pro tempor[is] oportunitate alacriter at-
que fideliter exhibere.

[10]. Noverint preterea idem Spani sibi licentiam a nobis esse concessam ut se in vassaticum
comitis nostri sicut alii Franci homines commendent, et si aliquod beneficium quisquam eorum ab

eo cui se commendavit fuerit consecutus, sciat se de illo tale obsequium seniori suo exhibere debere quale nostrates homines de simili beneficio senioribus suis exhibere solent.

Ut autem he nostre regalis auctoritatis littere erga eosdem Hispanos tenore perpetuo ab omnibus fidelibus sancte Dei Ecclesie et nostris inviolabiliter conserventur, manu propria nostra eas subter firmavimus et anuli nostri impressione signari decrevimus.

Signum (*Monograma*) Karoli gloriosissimi regis.

[Deormarus] notarius ad vice[m] Hludovici recognovit.

Data [III]. idus junii, anno IIII. regnante Karolo glorioso rege. Actum in monasterio Sancti Saturnini prope Tolosam, in Dei nomine feliciter. Amen.

VI

SANT CERNÍ DE TOLOSA, JUNY 844.

CAPITULAR DEL REI CARLES, DONAT PER A ATENDRE LES RECLAMACIONS DELS PREVERES DE SEPTIMÀNIA, QUE REGULA LLURS OBLIGACIONS ENVERS ELS BISBES EN RELACIÓ AMB LES CONTRIBUCIONS PARROQUIALS I LLUR LLIURAMENT, LES VISITES PASTORALS, LA COMPAREIXENÇA ALS SÍNODES I LES DIVISIONS DE PARRÒQUIES

El text d'aquest capitular ha estat conservat en tres manuscrits: un de la Haia, al museu Mermann-Westrenà, del segle ix; un segon dels segles x-xi, a la Biblioteca Nacional de París, n.º 4638, i el tercer, tardà, dels segles xvi-xvii, a la Biblioteca Vallicellana de Roma. El publicà per primera vegada Baluze *Capitularia regum Francorum*, II, col. 21; després Pertz, *M. G. H., Capitularia regum Francorum*, Hannover, 1835, I, p. 378; darrerament Krause, *M. G. H., Capitularia*, II, n.º 255. És aquest darrer, text el que donem nosaltres.

Com que les diòcesis d'Urgell, Girona i Barcelona, pertanyien a la mateixa metròpoli que les de la pròpia Septimània, és de creure que aquest capitular hi fou també aplicat. A la d'Elna indubtablement. No cal ponderar la importància que hagué de tenir en llur administració i l'alt valor informatiu que té per nosaltres.

(Sequentia capitula acta sunt apud Tolosam civitatem, anno quarto regni domini Karoli, indictione vi (pro vii), mense junio...)

Haec quae secuntur, capitula consulentes necessitati episcoporum Septimaniae et subsectorum eis presbyterorum providentes possibilitati, tractantes etiam sacri et juste inreprehensibilis ministerii honestatem, presbyterorum reclamacione commoniti moderamine mansuetudinis nostrae usque ad diligentiolem tractatum synodi generalis decernimus:

1. Ut episcopi nullam inquietudinem sive exprobrationem presbyteris aut aperte ingerendo aut alia qualibet occasione machinando pro eo, quod

se ad nos hac vice reclamare venerunt, inferant; quia longe oppressio hujusmodi itineris eos fecit subire laborem.

2. Ut unum modium frumenti et unum modium ordeï atque unum modium vini cum mensura, quae publica et probata ac generalis seu legitima per civitatem et pagum atque vicinitatem habetur, episcopi a presbyteris accipiant, et frischingam sex valentem denarios aut sex pro ea denarios et non amplius exigant; et si haec non accipiunt, accipiant, si volunt, pro his omnibus duos solidos in denariis, sicut in Toletano et Bracharense consensu episcopi considerasse dicuntur.^{c)}

3. Ut presbyteri, qui prope civitatem quinque miliaria commanent, per famulos suos praedictam dispensam reddi in civitate, cui jusserit civitatis episcopus, faciant; qui autem longius ab urbe commanent, statuunt episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt archipresbyteri, quo similiter et eadem propinquitate caeteri presbyteri per famulos suos debitam dispensam archipresbyteris aut episcoporum ministris convehant. Et procurent episcopi, ne ministri illorum presbyteros dehonorent aut pignora inhoneste tollendo vel locationem pro receptione dispensae exigendo, sed cum gratiarum actione recipiant, quae presbyteri cum hilaritatis humanitate juxta apostolum conferre debebunt. Quodsi ministri episcoporum presbyteros dehonorerint, dignam illis exinde episcopi castigationem exhibeant; quoniam, nisi fecerint et ad nos iterum pro hoc se presbyteri reclamaverint, motus nostros qui culpabilis repertus fuerit sentiet.

4. Ut in circuitione parrochiae episcopi de cetero singulos presbyteros per singulas jacendo euntes ecclesiolas, sicut actenus, non praeduntur; cum scriptum sit eosdem evangelizare debere non turpis lucri gratia, ne vituperetur ministerium sanctum; sed considerent et denuntient loca sibi et populo convenientia, et illuc presbyteri, quotquot possibilitas et moderatio providerit, plebes suas adducant, et ibidem episcopi praedicent, confirment et populi errata inquirant ac corrigant. Iterum autem, quia dominica voce datur licentia, qui evangelium adnuntiant ut de evangelio vivant, licet Paulus apostolus nihil horum fuerit usus, presbyteri tale conjectum faciant, ut et episcopi solacium habeant et ipsi non graventur. Quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet ut quattuor presbyteri ad locum, ubi quintus degit

c) Concili de Toledo VII de l'any 684, de Braga III, de l'any 572, can. 2, en Mansi, can. 4, en Mansi, *Concilia*, x, col. 768. Concili *Concilia*, ix, col. 839.

et episcopus residet, plebes suas de quattuor partibus adducere studeant, et unusquisque eorum decem panes et dimidium modium vini et freschingham de quattuor denariis et pullos duos et ova decem et modium unum de annona ad caballos in subsidium benedictionis gratia praesentet episcopo; et similiter quintus, in cujus domo episcopus residet, faciat, nec amplius ab eo exigatur, nisi forte ligna et utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter episcopus providebit, ne domus aut sepes illius a ministris vastentur.

5. Ut semel in anno episcopi hanc circumitionem tempore congruo faciant; et si amplius ministerium suum per diocesim agere voluerint, hanc tamen dispensam non amplius, quam semel a presbyteris per annum accipiant.

6. Quod et si circumitionem in salutem et necessitatem populi quacumque de causa demiserint, a presbyteris nec hanc dispensam neque pretium illius exigant neque aliis aut suis domesticis aut amicis exigendam concedant. Et quando circumierint et in domo presbyteri resederint, non sub occasione adfligendi presbyteros inmoderate et non necessarie numerum famulorum adducant neque vicinos ad pastum incongrue convocent. Quod et si cum caritate vocare voluerint, faciant; sed non amplius a presbyteris vel sub occasione vendendi vel alio quolibet modo, quam statutum est, exigant neque paraveredos aut alias exactiones tollant.

7. Ut episcopi parrochias presbyterorum propter inhonestum et periculosum lucrum non dividant; sed si necessitas populi exegerit, ut plures fiant ecclesiae aut statuantur altaria, cum ratione et auctoritate hoc faciant, scilicet ut, si longitudo aut periculum aquae vel silvae aut alicujus certae rationis vel necessitatis causa poposcerit, ut populus et sexus infirmior, mulierum videlicet vel infantum, aut etiam debilium inbecillitas ad ecclesiam principalem non possit occurrere, et non est sic longe villa, ut presbyter illic sine periculo ad tempus et congrue non possit venire, statuatur altare; et si ita populo complacet et commodum fuerit, ne sine ratione scandalizetur, parrochia maneat indivisa. Sin autem praefatae causae postulaverint et populus, non conductus neque cupiditate vel invidia excitatus, sed rationabiliter adclamaverit, ut ecclesia illis fieri et presbyter debeat ordinari, hoc episcopi episcopaliter teste Deo in conscientiae puritate cum ratione et auctoritate sine intentione turpis lucri mature consilio canonico

tractent et utilitati ac saluti subjectae plebis quaeque agenda sunt peragant; et secundum quod subtraxerint cuilibet presbytero de parrochia, de dispensa quoque debita ab illo minus accipiant et alteri, qui quod dividitur e parrochia suscipit, sub hac eadem mensura imponant.

8. Ut episcopi sub occasione, quasi auctoritatem habeant canonum, his constitutis excellentiae nostrae nequaquam resultent aut neglegant, sed potius canones, ut intelligendi sunt; intelligere et in cunctis observare procurent; quia, si aliter fecerint, omnimodis et qualiter canones fidelium decimis agendum statuunt et qualiter intellegi ac observari cum mansuetudinis nostrae decreto debeant, synodali dijudicatione et nostra regia auctoritate docebuntur.

9. Ut episcopi synodo a presbyteris, nisi sicut docet auctoritas canonum, duos scilicet et per tempora constituta, non exigant; sed et in eisdem synodis non per occasionem, sed per veritatem ministerii sui teste Deo, ad quod constituti sunt, presbyteros et tractent et teneant et absolvant.

VII

ATTIGNY, 1 JULIOL 874

CAPITULAR ACORDAT EN EL SÍNODE D'ATTIGNY I PROPOSAT AL REI CARLES, ATENENT LES RECLAMACIONS FETES PEL BISBE DE BARCELONA: CONTRA UN PREVERE CORDOVÈS, TIRS, QUE COMETÉ USURPACIONS A L'ESGLÉSIA DE LA CIUTAT; CONTRA INSUBORDINACIONS A TERRASSA, I CONTRA UNS GOTS, MADAIX I RICOSIND, QUE FRAUDULENTMENT S'HAVIEN APODERAT DE BÉNS DE LA SEVA ESGLÉSIA

El primer a publicar aquest document fou Sirmond, *Capitula Caroli Calvi et successorum*, París, 1623, que el tragué d'un còdex desconegut. Repetiren el seu text Baluze, *Capitularia*, II, col. 233, i Pertz, *M. G. H.*, *Capitularia*, I, pàg. 522. La darrera edició, sempre a base del text de Sirmond, donada per Krause, *M. G. H.*, *Capitularia*, II, n.º 303, és la que nosaltres reproduïm aquí.

Malgrat el tenor de la rúbrica, que suposa el capitular promulgat pel rei Carles, fa notar encertadament Krause que fou «ab episcopis in concilio conscripta et regi tamquam consilium tradita», fundant-se en les expressions: «domnus rex commendabit suo marchioni, qualiter eos distringat atque castiget», i «jussio regia haec per fideles missos diligenter ac veraciter inquirere jubeat» contingudes en el mateix text.

Anno Incarnationis Dominicae DCCCLXXIV. haec, quae sequuntur, capitula domnus rex Karolus in Attiniaco kalendis julii statuit.

Cap. I. Episcopus Barcinonensis se reclamavit, quod Tyrsus presbyter Cordubensis in ecclesia intra muros ipsius civitatis sita seorsum conventus agens pene duas partes ex decima ipsius civitatis sibi usurpat et sine illius licentia missas et baptisteria in eadem civitate praesumit celebrare et convocatos ab episcopo ad matrem ecclesiam etiam in solemnitatibus paschae et nativitatis Domini ad se revocat atque contempto episcopo eis communionem largitur. Unde sacrum Nicaenum concilium dicit:^{d)} «quicumque temere

d) Concili Nicea, can. 16, en Mansi, *Concilia*, II, col. 682.

ac periculose neque timorem Dei prae oculis habentes et agnoscentes ecclesiarum regulam discedunt ab ecclesia presbyteri aut diaconi vel quicumque sub regula prorsus existunt, hi nequaquam debent in aliam ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas parochias revertantur. Quodsi non fecerint, oportet eos communione privari». Hoc de Tyrso, qui irregulariter a sua civitate discessit, decretum est. Ceterum de ipso et de aliis contemptoribus Antiochenum concilium dicit:^{e)} «Si quis presbyter aut diaconus episcopum proprium contemnens se ab ecclesia sequestravit et seorsum colligens altare constituit et commonenti episcopo non adqueverit nec consentire vel obedire voluerit semel et iterum convocanti, hic damnetur omnimodo, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quodsi ecclesiam conturbare et sollicitare persistit, tanquam seditiosus per potestates externas opprimatur». Hinc etiam Africae provinciae canones decreverunt.^{f)} Sed tantum hoc capitulum de Antiocheno concilio posuisse sufficiat. De basilicis autem et decimis sacri canones decreverunt:^{g)} «Ut omnes basilicae, quae per diversa loca constructae sunt vel quotidie construuntur, secundum priorum canonum regulam in ejus episcopi, in cujus territorio positae sunt, potestate consistent». Et sanctus Gelasius in decretis suis:^{h)} «Quatuor, inquit, tam de reditu quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet ecclesiae facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri portiones: quarum una sit pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda. De quibus, sicut sacerdotis intererit integram ministris ecclesiae memoratam dependere quantitatem, sic clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolventer noverit expetendum. Ea vero, quae ecclesiasticis aedificiis adtributa sunt, huic operi veraciter prorogata locorum doceat instauratio manifesta sanctorum; quia nefas est, si sacris aedibus destitutis in lucrum suum praesul impendia his designata convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen, juxta quod scriptum est: ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum, qui in coelis est, oportet etiam praesenti testificatione

e) Concili Antioquia, can. 5, en Mansi, *Concilia*, II, col. 1322.

f) Concili Cartago II de 390, can. 8, en Mansi, *Concilia*, III, col. 695.

g) Concili Orleans I de 511, can. 17, en M. G. H., *Concilia*, I, p. 6.

h) Decreta Gelasii, en Mansi, *Concilia*, VIII, col. 45.

praedicari et bonae famae praeconiis non taceri». Et haec quidem de redditibus [et] illis oblationibus fidelium decreta sunt, quae specialiter ad episcopos ecclesiarum in illis regionibus pertinent, quae non abundant rebus, sed tantum de fidelium decimis ac votis subsistunt. Ceterum de rusticanis parochiis, quantum episcopus in partibus Septimaniae atque Galliciae a presbyteris exigere debeat, Bracarense concilium capitulo secundo¹⁾ et Toletanum concilio capitulo quarto²⁾ demonstrant. De his autem, qui contra auctoritatem et Barcinonensis episcopi voluntatem Tyrsum presbyterum in ecclesia Barcinonae civitatis retinent, capitulare augustorum domni Karoli et domni Hludowici decernit hoc modo:³⁾ «De his, qui sine consensu episcopi presbyteros in ecclesiis constituunt vel de ecclesiis eiciunt vel ab episcopo vel a quolibet misso dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum nostrum persolvant, aut aliam harmscaram sustineant». Quia vero longum est istos ad praesentiam regis adducere vel periculosum est longius a marcha eos abducere, domnus rex commendabit suo marchioni, qualiter eos distringat atque castiget. De decimis vero, quae in potestate et dispositione episcopi esse debent, quas illi a matre ecclesia abstrahunt et pro suo libitu alibi donant, idem capitulare dicit: «Quicumque decimam abstrahit de ecclesia, ad quam per justitiam debet dari, et eam praesumptiose vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occasionem ad aliam ecclesiam dederit, a comite vel a misso nostro distringatur, ut ejusdem decimae quantitatem cum sua lege restituat». Et item: «De his, qui nonas et decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus, ut per missos nostros constringantur, ut secundum capitularem priorem solvant unius anni nonam et decimam cum sua lege et insuper bannum nostrum; et hoc eis denuntietur, quod, quicumque hanc negligentiam iteraverit, beneficium, unde haec nona et decima persolvit debuit, amissurum se sciat».

Cap. 2. De hoc, quod se reclamavit, quoniam castrum Terracinense suae subditum potestati factione Baionis per presbyteri insolentiam suo resultat ministerio, definitio praefati Antiocheni concilii sequenda est in causa insolentis presbyteri. Contra factionem autem Baionis sequendum est

1) Concili Braga III, any 572, can. 2, en can. 4, en Mansi, *Concilia*, x, columna 768. Mansi, *Concilia*, ix, col. 839.

2) M. G. H., *Capitularia*, II, pàg. 12, capítol 4.

3) Concili de Toledo VII, de l'any 684, tols I, 5 i 6.

capitulum Carthaginensis concilii, quo dicitur:¹⁾ «Visum est universis ab imperatoribus postulari defensores, propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum cum episcoporum provisione delegentur». Sequendum est etiam supra positum capitulum ex capitulari augustorum «de his, qui sine consensu episcopi presbyteros in ecclesiis suis constituunt vel de ecclesiis eiciunt».

Cap. 3. De hoc, quod se reclamavit, quia Gotus quidam Madascius fraude atque subreptione per praeceptum ecclesiam Sancti Stephani nobilem et antiquam impetravit, ubi postposito Dei cultu foeda efficitur conversatio rusticorum, et similiter Ricosindus Gotus fraude et subreptione agrum Sanctae Eulaliae per praeceptum obtinuit, jussio regia haec per fideles missos diligenter ac veraciter inquirere jubeat, et ipsam inquisitionem per fidelium custodiam sub sigillo ad notitiam suam perferri faciat. Et si inventum fuerit, quod praedicta ecclesia Sancti Stephani et ager Sanctae Eulaliae a praefatis Gotis per praecepta obtenta sunt, ipsa praecepta secundum legem sigillentur^{m)} et una cum ipsa inquisitione ad praesentiam regiam perferantur, ut secundum jura forensia,ⁿ⁾ qui in precibus fuere mentiti, non illis prosint, quae impetraverunt, et ibi careant ipso scriptorum beneficio, quo perducentur rescripta, et regia magnificentia recipiat quod est sui juris Barcinonensis ecclesia.

d) Concili Cartago V, any 401, can. 9, en Mansi, *Concilia*, III, col. 970.

m) D'acord amb el capitular Tusiense de 865, cap. 6, en Krause, *Monumenta Ger-*

maniae Historica, Capitularia, II, número 274.

n) Segons el cap. 22 del concili Meldense-Parisene de 845-846, en Krause, *M. G. H. Capitularia*, II, n.º 293.

VIII

[..... 877]

CARTA DE L'EMPERADOR CARLES ADREÇADA ALS SEUS AMICS ELS BARCELONINS EN LA QUAL ELS LLOA PELS BONS SENTIMENTS QUE LI HAN MOSTRAT I PER LA FIDELITAT AMB QUÈ EL SERVEIXEN SEGONS N'HA ESTAT ASSABENTAT PEL SEU FIDEL JUDAS, JUEU; I ELS EXORTA A CONTINUAR EN LA FIDELITAT MANTINGUDA. AFEGEIX L'EMPERADOR QUE ENVIA DEU LLIURES AL BISBE FRODOÍ PER LA REPARACIÓ DE LA SEVA ESGLÉSIA

Aquesta carta, que es conserva original a l'Arxiu Capitular de Barcelona, fou publicada per primera vegada per Diago, *Historia de los condes de Barcelona*, Barcelona, 1603, fol. 62, i reproduïda després en la *España Sagrada*, xxix, pàg. 185. Modernament la tragué novament a llum el professor Calmette: *Une lettre close originale de Charles le Chauve*, en «Mélanges d'archéologie et d'histoire, publiées par l'École française de Rome», xxxii, Rome, 1902, pàg. 135, i en valorà la significació històrica i diplomàtica. Cal remarcar que es tracta de l'únic original de carta privada expedida per un emperador Carles; un altre n'hi ha de carolingi que pertany a l'emperador Lluís el Piadós.

La publicació de Calmette donà lloc a una polèmica entre ell i el bibliotecari de la Nacional de París, Lauer. Aquest, en un article, *Lettre close de Charles le Chauve pour les Barcelonais*, publicat en la «Bibliothèque de l'École des Chartes», lxi, París, 1902, pàgs. 696-699, sostingué que el post-scriptum de la carta, de lletra diferent a la del propi text, i on l'emperador parla en primera persona del singular en lloc del plural acostumat, és una interpolació posterior, probablement del segle x. També sollevava dificultats sobre la significació de l'adreça que en el revers de la carta és formulada, igualment que en el text, així: «Omnibus Barchinonensibus, peculiaribus nostris». Calmette contestà seguidament: *Sur la lettre de Charles le Chauve aux Barcelonais*, també en la «Bibliothèque de l'École des Chartes», lxi, París, 1903, pàgs. 329-334. Ell creia que el post-scriptum és obra personal de l'emperador, tirant llarg d'un secretari escrivint al dictat directe d'aquell; darrerament s'inclina en definitiva per la primera solució, que sembla en rigor la més natural, o sigui que es tracta d'un autògraf de l'emperador.^{o)} Quant a la significació de l'adreça, es tracta d'un problema obscur: quina pogué ésser la mena de col·lectivitat que suposa l'adreça de la carta. Calmette s'inclina en sentit eclesiàstic, la

o) Calmette, *La plus ancienne lettre d'un roi de France*, en «Les nouvelles littéraires», París, 19-ix-46.

dels parroquians de l'església de Barcelona; per això — diu — s'explica el post-scriptum fent saber la tramesa de diners per a la reparació de llur església i s'explica també que l'original de la carta anés a parar i s'hagi conservat a l'arxiu de la catedral.

La carta de l'emperador Carles no porta data, però suposant, com ha estat admès per tothom, que es tracta de Carles el Calb, queda limitada per les dates extremes en què aquest fruï del títol d'emperador, és a dir, entre el 25 de desembre de 875, quan fou coronat a Roma, i el 6 d'octubre de 877, en què morí. Dintre aquest període, Calmette opta pel corrent del 876; nosaltres preferim el 877, per considerar la carta, en tot cas, expressiva de les circumstàncies polítiques dels darrers temps de l'emperador, quan el marquès Bernat de Gòtia estava en rebel·lió contra d'ell, que era quan la fidelitat dels barcelonins tenia per a Carles el Calb una significació especial.

L'adjudicació a Carles el Calb, en contraposició a Carlemany, s'ha basat en l'al·lusió que es fa en el post-scriptum del bisbe Frodoí. Frodoí fou bisbe de Barcelona a la segona meitat del ix, i per tant era contemporani del Calb. Però la veritat és que el sobrevisqué de molts anys i assolí tot el regnat de l'emperador Carles el Gros; de manera que la disjuntiva no havia de posar-se entre el Calb i Carlemany, sinó millor entre els Carles Calb i Gros. També les circumstàncies polítiques justificarien la carta en els moments de reconeixement d'aquest darrer. El formulari de la carta, el protocol, l'usen tots dos emperadors, però així com el Calb ho fa com a regla general en gairebé tots els seus documents expedits en 876-877, Carles el Gros l'adopta només en una minoria, que no arriba al quart. No veiem, doncs, raons prou justificatives per a canviar l'atribució tradicional, i així datem la carta en [877].

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Karolus ejusdem Dei omnipotentis misericordia imperator augustus omnibus Barchinonensibus peculiaribus nostris salutem. Sciatis quoniam superno munere congrua prosperitate valemus. Apud vos quoque ut et id ipsum maneat, valde desideramus. Plurimas autem vobis grates referimus eo quod in nostram fidelitatem semper omnimodis tenditis. Venit denique Judas hebreus, fidelis noster, ad nos, et de vestra fidelitate multa nobis designavit, unde vestrae fidelitati condignam remunerationem et decens proemium referre parati sumus. De nostrae igitur fidelitatis assiduitate nullo modo retardetis, sed in ea, prout melius scitis et potestis, in omnibus tendentes, permaneat, sicuti hactenus factum habetis. Valete.

Et sciatis vos quia per fidelem meum Judacot dirigo ad Frodoynum episcopum libras .x. de argento ad suam ecclesiam reparare.

IX

TROYES, 18 AGOST 878.

BUTLLA DEL PAPA JOAN VIII, ADREÇADA ALS BISBES I ALTRES ECLESIÀSTICS I ALS COMTES I ALTRES POTESTATS CIVILS DE LES PROVÍNCIES D'HISPÀNIA I GÒTIA, LA QUAL ORDENA, EN ATENCIÓ A LES QUEIXES FETES PER SIGEBOD, ARQUEBISBE DE NARBONA, I ELS SEUS SUFRAGANIS EN EL SÍNODE REUNIT A TROYES, QUE S'APLIQUI A LA COMPOSICIÓ DELS SACRILEGIS LA LLEI DEL PRÍNCIP CARLES, QUE IMPOSAVA TRENTA LLIURES, O SIGUI SIS-CENTS SOUS D'ARGENT, I MANA QUE AQUESTA LLEI SIGUI AFEGIDA AL FINAL DELS CÒDEXS DE LA LLEI GÒTICA

Aquesta butlla fou inventariada en el *Regesta* per Jaffé-Ewald, amb el n.º 3180. Allí el lector podra trobar algunes indicacions bibliogràfiques relativament modernes. L'havia publicat per primera vegada el P. Sirmond en els seus *Concilia Galliae*, III, pàg. 480, i d'allí la reproduí Baluze, *Capitularia*, II, cols. 274 ss., text que nosaltres adoptem per creure'l el més complet.

És una llàstima que sigui perdut un manuscrit que el P. Villanueva, *Viage literario*, VII, pàg. 253, veié encara al monestir de Santa Maria de l'Estany, i que sembla que contenia la versió més completa de les actes del Concili de Troyes, altrament bastant mal transmeses, dintre les quals és continguda a nostra butlla.

En aquest concili assistiren, a més de l'arquebisbe Sigebod, els bisbes Frodoí de Barcelona i Teutari de Girona. Les queixes de Sigebod eren ocasionades pels saqueigs i destruccions que feren el comte Miró de Cerdanya i el vescomte Lindoí de Narbona en les comarques del Rosselló i Narbonès, en ocasió de la seva revolta contra el marquès Bernat de Gòtia, revolta explicada en la carta de Joan VIII de mateix any 878, que publica Caspar en *M. G. H., Epistolae*, VII, pàg. 108.

(Confirmatio legis Karoli de compositione sacrilegii, edita coram Hludovico rege & episcopis LIII. in concilio Tricassino, & eorum auctoritate juncta Gothicae legi.)

Johannes, episcopus servus servorum Dei, omnibus episcopis per Narbonensem atque Hispanicas provincias consistentibus, abbatibus, presby-

teris, cunctisque simul ordinibus divino ministerio mancipatis, necnōn comitibus, vicecomitibus, vicariis, centenariis, iudicibus, & omnibus in potestatibus constitutis in Hispania & Gothia provinciis degentibus, omnique populo occidentali catholico, salutem & apostolicam benedictionem. Auctore omnipotente Deo mediante, Incarnationis Domini nostri Jesu Christi anno DCCCLXXVIII., indictione XI., XV. kalendas septembris, domno videlicet Hludouico serenissimo regnante anno primo, actum est a nobis apud urbem Treca pro statu sanctae Dei Ecclesiae synodale concilium: ubi sedentibus nobis in corona, venit ante praesentiam nostram filius noster Sigebodus primae sedis Narbonensis episcopus cum suis suffraganeis episcopis, & detulit nobis librum Gothicae legis, ubi nihil habebatur de sacrilegiis; & in eisdem legibus scriptum erat ut causae quas illae leges non habent, non audirentur à iudicibus illius patriae. Atque ita jus sanctae Ecclesiae suffocabatur ab incolis Galliae & Hispaniae provinciis. Unde nostra serenitas cum praescriptis episcopis, inspectis legibus Romanis, ubi habebatur de sacrilegiis, invenimus ibi a Justiniano imperatore legem compositionis sacrilegii constitutam, scilicet in quinque libras auri optimi. Sed nos leniorem legem praecipimus esse tenendam quae à Karolo est constituta pio principe de compositione sacrilegii, videlicet in tringinta libras examinati argenti, id est, sexcentorum solidorum argenti purissimi. Ideoque quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, istam leviolem compositionem emendet ipsis episcopis vel abbatibus sive personis ad quos sacrilegii querimonia juste pertinuerit. Et si ipse reus sacrilegii facere noluerit, tamdiu excommunicationi subjaceat usquequo praedictam compositionem sexcentorum solidorum persolvat. Et si in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus ejus cum psalmis et hymnis non deferatur ad sepulturam. Et praecipimus ut in fine codicis legis mundanae scribatur haec lex.

X

TOURS-SUR-MARNE, 6 JUNY 899

«AUCTORITAS» DEL REI CARLES, DONADA A PRECS DE L'ARQUEBISBE ARNÚST DE NARBONA I DIRIGIDA A TOTS ELS FUNCIONARIS PÚBLICS, LA QUAL ORDENA QUE CAP COMTE NI JUTGE GOSI JUDICAR ELS SACERDOTS NI LEVITES DE L'ARXIDIÒCESI, NI EXACTAR SOBRE LLURS BÉNS, SINÓ QUE SIGUIN JUDICATS PER LLURS BISBES; SANÇIONA DEL BAN REIAL ELS INFRACTORS, I POSA ELS BISBES SOTA LA SEVA TUICIÓ I MUNDEBURDI

El text d'aquest document ha estat conservat per una còpia del segle XII en un Cartoral de Narbona, a la Biblioteca Nationale de París, Fonds latin 11015, fol. 12. Publicat diverses vegades, seguim la darrera versió crítica donada per Philippe Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 24.

La situació de les esglésies de la comarca fou molt dura a través dels trasbalsos de les autoritats civils durant el darrer quart del segle IX. Aquesta situació es tradueix en els successius preceptes que rebé l'església de Narbona del rei Carloman, en 881, i del rei Carles, en 898 i 899^{p)} on el rei explica: «innotuit nobis de paupertate sui episcopatus et quemadmodum suas sedes et pene omnes ecclesie ejusdem civitatis ruine jam proxime exstebant, ita ut per ipsum nullatenus possent restaurari».

També es repeteix la mateixa frase en dos preceptes donats per Carles a l'església d'Elna, en 898 i 899^{q)}.

Els trasbalsos havien començat quan el vescomte de Narbona es revoltà contra el comte Bernat de Gòtia, i el comte Miró de Cerdanya es llançà contra el Rosselló, en 878^{r)}.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Karolus divina propiciante clementia rex. Omnibus marchionibus, comitibus, ducibus, vicariis, judi-

p) Vegeu Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, núms. 14 i 23, i *Histoire de Languedoc*, 5, ap. 3.

q) Vegeu el que ha estat dit anteriorment a les pàgines 107 i 109, preceptes Elna III i IV.

r) *Histoire de Languedoc*, 3, pàg. 5; Kehr, *El papat i el principat de Catalunya*, en «Estudis Universitaris Catalans», XII, Barcelona, 1927, pàg. 325; Auzias, *Le personnel comtal en Septimanie*, en «Annales du Midi», XLV, Toulouse, 1933, pàgs. 139-143.

cibus, accionariis, seu cunctis rei publice administrantibus hoc notum esse volumus quia venerabilis sancte Narbonensis ecclesie archiepiscopus Arnustus nostram adiit serenitatem innotescens auribus clementię nostre quod in sua parrochia seu in cunctis episcopiis qui in suffragio ipsius positi sunt gravissima, quedam contra jura canonum atque instituta legum increverit consuetudo, adeo ut comites atque iudices seu ministri illorum sacerdotes Domini sive reliquos ecclesię ministros ad placitum suum violenter ducere et fidejussores tollere atque eos more laicorum distringere presumant. Deprecatus est itaque isdem venerandus vir Arnustus, tam pro se quam et pro reliquis coepiscopis et confratribus suis, nostram regiam celsitudinem ut nostro regali imperio ab illorum ecclesiis hoc resecaretur viciū et tam nefanda presumptio atque illicita amputaretur consuetudo. Nos vero priscorum regum, scilicet parentum nostrorum, morem sequentes, qui semper in divinis cultibus extitere devoti, errata queque in sancta Ecclesia piissima sollicitudine corrigere satagerunt, quia preces jam fati antistitis dignas esse perspeximus, has preceptionis nostre fieri litteras decrevimus, per quas decernimus atque nostra regali auctoritate jubemus precipientes ut nemo comitum aut iudicum vel quislibet publica negocia administrantium in cuncta Narbonensi diocesi, seu et in omnium episcoporum sibi suffraganeorum ecclesiis, aliquem sacerdotum aut levitarum, seu reliquorum Ecclesiae Dei ministrorum violenter sibi subicere, aut fidejussores tollere, vel in placitum laicorum distringere ullatenus presumat; et neque de proprietatibus aut reliquis possessionibus illorum aliquam exactionem aut illicitam redibitionem ullo umquam tempore exigere audeat. Si aliqui vero querimonie adversus illos exorte fuerint, in presentiam suorum episcoporum veniant et ibi de his canonice atque legaliter judicentur, quia juxta sanctiones legum indignum est ut homines judicent deos. Si quis autem contra hanc nostre preceptionis auctoritatem, ductus maligna cupiditate, aliquid agere temptaverit et hoc quod pie a nobis, pro divino amore, in ejus ecclesiis indultum est violare conatus fuerit, sentiat se nostram incurrere offensionem et insuper bannum nostrum persolvere cogatur. Liceat namque ipsis episcopis suisque successoribus, cum sacerdotibus et reliquis ordinibus ecclesiarum, sub nostra regali tuicione et mundeburdo absque alicujus inquietudine vivere et nostro fideliter parere imperio, ut pro salute nostra ac tocius regni nostri statu eos jugiter Domini clementiam exorare delectet. Et ut

hec nostre preceptionis auctoritas a fidelibus sancte Dei Ecclesie per omnia tempora inviolabiliter conservetur veriusque credatur, manu propria subter eam firmavimus et anuli nostri impressione sigillari jussimus.

Signum Karoli (*Monograma*) gloriosissimi regis.

Heriveus notarius ad vicem Fulchonis archiepiscopi recognovit et subscripsit (*Lloc del segell*).

Datum VIII. idus junii, indictione II., anno VII. rege Karolo et in successionem Odonis II. pleniter regnante serenissimo. Actum apud Hturnum villam, in Dei nomine feliciter. Amen.

XI

[PRINCIPIS DE 988]

CARTA DEL REI HUG AL MARQUÈS BORRELL, EN LA QUAL LI OFFEREIX AJUT I L'INVITA A CONFIRMAR LA FIDELITAT PROMESA MITJANÇANT ANAR-LO A TROBAR QUAN SIGUI A AQUITÀNIA AMB L'EXÈRCIT. LI PREGA EL PREVI ENVIAMENT DE LLEGATS PER TAL DE POSAR-SE D'ACORD

Aquesta carta formava part del recull de lletres de Gerbert (després papa Silvestre II), segurament per haver estat escrita per ell personalment en nom del rei. La seva data ha de caure a principis de 988, quan encara podia parlar de la tranquil·litat amb què havia obtingut el regne per no haver començat l'oposició violent del pretendent carolingi Carles de Lorena. El terme de la Pasqua que posa el rei Hug per a la tramesa de llegats s'escaigué aquell any el 8 d'abril. La carta era contestació a una misiva demanant ajut contra els sarraïns que Borrell havia enviat a Hug l'any abans, missiva de la qual ens parla el contemporani Richer, en la seva *Història*.⁵

El recull de cartes de Gerbert ha estat publicat moltes vegades a base de l'edició bàsica donada per Du Chesne, *Historiae Francorum Scriptores*, II, París, 1636, pàgs. 789-844. Donem el text establert darrerament per Julien Havet, *Lettres de Gerbert (983-997)*, París, 1889, n.º 112, el qual se serví especialment dels dos manuscrits que millor ens han conservat el recull: el de la Biblioteca de la Universitat de Leyden, del segle XI, i el de la Biblioteca Vallicellana de Roma, del segle XVI, que deriva d'una còpia feta sobre un manuscrit perdut, contemporani de Gerbert.

Ex persona regis Hugonis Borrello marchioni.

Quia misericordia Dei praeveniens regnum Francorum quietissimum nobis contulit, vestrae inquietudini quamprimum subvenire statuimus consilio et auxilio nostrorum omnium fidelium. Si ergo fidem bociens nobis nostrisque antecessoribus per internuntios oblatam conservare vultis, ne forte vestras partes adeuntes, vana spe vestri solatii deludamur, mox ut exercitum nostrum per Aquitaniam diffusum cognoveritis, cum paucis ad nos usque properate, ut et fidem promissam confirmetis, et vias exercitui necessarias doceatis. Qua in parte si fore mavultis, nobisque potius obaedere delegistis quam Hismahelitis, legatos ad nos usque in Pascha dirigite, qui et nos de vestra fidelitate laetificent, et vos de nostro adventu certissimos reddant.

⁵) Richer, *Histoire de France*, (888-935), ed. Latouche, II, París, 1937, lib. IV, prf. 12, pág. 164.

XII

NARBONA, II SETEMBRE 834

CONDICIONS SAGRAMENTALS JURADES DAVANT EL TRIBUNAL DEL VESCOMTE ESTEVE PELS TESTIMONIS APORTATS PER TEUDEFRED EN CAUSA CONTRA DEXTER. FAN HISTÒRIA DE L'APRISIÓ DEL VILAR DE FONTS PEL PARE DE TEUDEFRED, JOAN; COM LI FOU PLEDEJADA PEL COMTE ADEMAR A AQUISGRAN; I COM DESPRÉS LI FOU INJUSTAMENT PRESA PEL COMTE LEIBULF

Els nous editors de la *Histoire de Languedoc* publicaren per primera vegada aquest interessant document, transcrit d'un manuscrit del P. Laporte a la Biblioteca de Tolosa, en el volum II, ap. 85; no ens donen detalls d'aquesta font i sols fan constar que «la copie est très défectueuse et il nous a été impossible de la corriger en plusieurs endroits». D'ells la reproduïm.

Sobre el contingut del document, vegeu l'història que n'és fet en la nota preliminar al precepte de Joan del 795 (Particular I).

Conditiones sacramentorum ad quas ex ordinatione Stephano vicedomino, Restitundo, David, Aichone, Hisemberto, Scilane, Chilricone, Leone, Adefunso et Benedicto iudicum, vel aliorum bonorum hominum qui ibidem aderant, id est Recharedus, Ursius sajo, Ramirus, Ado, Ataulfus, David. In eorum praesentia quos causa fecit esse [presentes] jurari testes prolaturi, quas profert Theudefredus in facie Dextro, propter villare quae vocant Fontes, territorio Narbonense, unde intencio vertitur [inter eis]. Et haec sunt nomina testium qui hoc jurant, id est [Principius], [Primilicus], Balo, [L]obila, Huneses, Guascuntus, Furriolus. «Jurati autem dicimus per Deum patrem omnipotentem et in Jhesum Christum filium ejus Sanctumque Spiritum qui est in Trinitate unus et verus Deus, et per hoc locum venerationis Sanctae Mariae, cujus basilica sita est infra muros civitatis Narbonae, supra cujus sacrosancto altario has condiciones manibus nostris continemus vel jurando contingimus, quia de villare que vocant Fontes, qui est in terri-

torio Narbonense, unde intentio vertitur inter Theudefredo et Dextro, nos supranominati testes sumus et vidimus quando venit Sturmio comes ad eo tempore super ipsum villare dum heremus fuisset, et ibidem ostendit jamdictus Johannes epistolam scriptam ad relegendum, quo dominus Ludovicus, dum rex fuisset, ad Sturmioni comiti direxit, quod revestisset ipsum Johanne conda[m] patrem de isto Theudefredo jamdicto villare Fontes ab omne integritatem, cum omnes suos terminos et adjacentias et pertinentias ipsius villare, ut Johannes et habuisset per suam adprisionem absque ullo socio vel herede. Et per [e]dictum domini imperatoris et per suum verbum de ipsum villare ab omnem integritatem Johanne revestivit qualiter superius scriptum est; et dum Sturmio comis cum suos judices Narbonenses in ipsum villare fuisset, sic inter dicto villare et villare qui vocant Gurgos terminos et limites misit et invenit veteres et misit novos inter villare Fontes et villare Gurgos per ipsum ilicem ubi ipse comis caractere facere ordinavit, qui est ipse ilicēs secus via publica qui discurrat a Colusiano, et misit alium terminē inter jamdictum villare Fontes et villa Custodia per ipsam viam publicam qui venit de Petramale usque ad locum ubi vocant ad illum Vadello, et misit tertium terminē in loco ubi ipsa via venit de villare Fontes et intrat in via publica qui venit de Petramala. Et vidimus quando occupavit Johannes ipso villare Fontes pro sua adprisione cum omnes suos terminos et adjacentias eorum et ibidem domos et curtes et ortos construxit et terras aravit et cultavit; et vidimus quando Johannes misit in ipsum villare suos homines ad habitandum his nominibus: Christiano et filios suos Atonello, Ele et Mansione et Tamunno, Imbolaso presbytero, Aterrenario, Fedantio cum filios suos et genere sub Ildebono, et beneficiavit illis ipsum villare cum domos et curtes et ortos constructos et terras aratas et cultatas que ipse cultavit; et ipsi homines ad tunc sui commenditi erant et illum habebant patronem; et quantum ipsi homines in ipsum villare domos et curtes et ortos et vineas construxerunt et araverunt, per domitum et per beneficium de Johanne hoc fecerunt, nam non per illorum aprisione nec per beneficio comes nec vicedomino nec de alium quodlibet homine. Et dum Johannes ipsum villare a bone integritate habuisset per suam adprisionem, sic Ademares comis cum mallavit quod ipse villares suos beneficius esse debebat magnis palatii vel ante Gaucelino, Berane, Giscafredo, Odilone et Ermengario comes seu etiam judices Cixilane, Jonatan, Vincentio et Ange-

valdo, qui erant ad tunc iudices dominici, seu etiam Archibaldo notario et alios plures; et Johannes in supradictorum iudicio sua dedit testimonia his nominibus: Huitalane, Alapodius, Offoilolliames, Reccesindus, Salmonius, Tremirus, et Ermegildus; et sic testificaverunt in supradictorum iudicio et serie conditiones hoc juraverunt in ecclesie Sancti Martini, cujus basilica sita est in Aquis palatii; et viderunt quando fuit ipse villares ab omne integritatem de Johannes per suam aprisionem, quam beneficium comitis vel vicedominis, et postea vidimus ipsum villare habentem et dominantem ad Johannem cum omnes suos terminos et adjacentias et pertinentias eorum et vestituram habente per ipsa epistola domini imperatoris et per suas conditiones qui sunt superius scriptas, usque quod Leibulfus comes eum abstulit ad Johanne sua fortia injuste absque iudicio, et hodie per lege et justicia ipse villares ab omne integritate cum omnes suos terminos et adjacentias eorum plus debet esse de Theudefredo per aprisionem patris sui Johannem quam ad beneficio comitis vel vicecomitis vel de quolibet hominem. Et ea quae scimus de hac causa juste et fideliter testificamus atque juravimus per supra adnexum juramentum in Domino». Late conditiones III. idus septembris, anno xx. impera[n]te domno nostro Ludovico imperatore augusto. S. Primilicco. S. Romani. S. Guasconii. S. Lobilani. S. Jonissii. S. Furioli. S. Principius. Wijuvabi subscripsi, qui as conditiones juravimus. S. Stephanus qui hanc exempla subscripsi. S. Vuilialdus exempla firmavi subscripsi. S. Theodosius subscripsi. S. Chiricus qui hanc exempla subscripsi. S. Rekaredus qui hanc exempla subscripsi. S. Aigo subscripsi. S. Baldefredus subscripsi. S. Scila qui hanc exempla subscripsi. S. Undita subscripsi exempla. S. Todalnus qui hanc exempla firmavi subscripsi. S. Bosso clerus qui has conditiones scripsi et subscripsi sub die quo supra.

XIII

BARCELONA, 8 GENER 1025

CARTA DE FERMANÇA DEL COMTE BERENGUER RAMON DE BARCELONA I LA SEVA ESPOSA SANXA, QUE RECONeix ALS HABITANTS DE LA CIUTAT DE BARCELONA, DEL SUBURBI I DE TOT EL COMTAT, I A LLURS SUCCESSORS, MENTRE LI JURIN I MANTINGUIN FIDELITAT I ADJUTORI, LA LLIURE Tinença DE LLURS POSSESSIONS FRANQUES, AMB LES CORRESPONENTS PASTURES, LLENYES, AIGÜES I ENTRADES, I AMB LLURS BÉNS MOBLES; ELS EXIMEIX DE TOTA JURISDICCió QUE NO SIGUI LA SEVA O DEL VESCOMTE O DELS JUTGES PER ELL NOMENATS; ANULA TOTA CÀRREGA QUE ELS HAGUÉS ESTAT IMPOSADA PELS SEUS ANTECESSORS. EL COMTE JURA LA CONCESSIó A L'ALTAR DE SANT JOAN DE LA SEU DE BARCELONA.

Aquest importantíssim document fou publicat per Baluze en la *Marca Hispanica*, ap. 198, per la qual cosa se serví d'una còpia inserida en el manuscrit 1777 de la Biblioteca de Colbert. Nosaltres utilitzem bàsicament el trasllat de primeries del XII conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Barcelona, pergami n.º 50 de Berenguer Ramon I, si bé restituïm alguns mots errats amb ajut de l'edició de Baluze.

Es tracta d'una mena de confirmació dels privilegis acordats als barcelonins per Carlemany i Carles el Calb (Apèndixs II i V), inspirada indubtablement en llur record, i per això creiem d'interès tornar-la a publicar ací, malgrat s'escapi dels nostres límits cronològics; és una etapa en el camí que portaria a certes disposicions posteriors de Ramon Berenguer I incloses dintre el conjunt dels «Usatges».

No ens és possible d'aclarir les circumstàncies que donaren lloc a aquest reconeixement per part del comte Berenguer Ramon; l'estudi històric de la regència d'aquest comte està encara per fer, puix que Pròsper de Bofarull es limità a un estudi genealògic.

In nomine sumi Dei. Ego Berengarius gracia Christi comes marchisius, qui fui Raimundi dive memorie comitis filius, una cum conjuge mea Sancia comitissa, que fuit Sancionis potentissimi comitis filia, vobis omnibus habi-

tantibus Barchinonam civitatem sive ejus suburbium et omnem Barchinonensem comitatum, tam religiosis quam laicis, quotquot per [vocem] franchitatis aliquid in supradictis locis possidetis sive possesuri eritis, eterna[m] in Domino atque mansuram felicitatem. Si pia obsequencium ac tota intencione mentis [vobis] instinctu divino cogimus coequiperare comoda, debite mercedis [auctricem] nobis Domini gratiam, fore credimus, motu istius operis et cumula diverse utilitatis profutura [previdemus] tam [vobis] quam posteris [vestris]. Igitur quoniam res que juris [vestri] sunt aut erunt juste et potencialiter redintegrare atque cum omni cautela munire nos convenit, facimus omnibus suprascriptis et ipsis qui post vos futurum habitatores erunt predictorum locorum, scilicet quod jurejurando nobis fidelitatem et adjutorium firmaveritis et firmaverint, hanc nostre munificencie retribucionem, ut abinceps quidem omnes franchitates aliaque vestra omnia que hodie francha habetis sive habebitis, cum omnipotentis Dei juvamine et nostra confirmacione sine ullius inquietudine teneatis atque possideatis, ita ut nullus nostrorum sive nostre posteritatis seu aliqua alia magna vel parva persona temerario quidem ausu francha vestra omnia predicta, sive illa que pertinent ad franchitatem predictae urbis, sive castri Olertule, sive Penitenssis atque Vallensis et aliarum marcharum predicti comitatus, pertemptet auferre aut in quocunque divellere sive corrumpere. Pascua quoque et ligna et aquas et [conversiones] aquarum, fontes et exitus atque regressus spacia, que ad vocem predictarum franchitatum pertine[n]t, libere habeatis et pro his ullum servitium census nobis aut alicui homini minime faciatis. Mobilia eciam vestra que hodie habetis aut habebitis ex tunc vel juste perdere non pertimescatis. Sine vestra sponte in cujuslibet audientia [non] respondeatis aut distringi a quoquam paveatis [causa], nisi solummodo i[n] nostra recta et justiciali presencia sive vicecomitis predictae civitatis aut nostrorum judicum vel eorum qui a nobis acceperint vim audiendi et juste definiendi causas sibi prolatas. Aliquod autem vicium vel justicie quod hactenus aut per genitores aut per antecessores nostros aut per eorum ministeriales in aliquibus rebus vestr[i]s supradict[i]s adcrevit atque ullomodo immissum est, [ense] justicie rescindimus et modis omnibus extirpamus, necnon ipsas vestras res supradictas ad statum pristinum quem aliquo tempore melius habuerunt intuitu pietatis reducimus, ut presencia atque futura tempora vestra omnia inconcusse possidentes a vobis [et] a

posteris vestris fidelitas et adiutorium nobis et posteris nostris contra omnes qui nostra aut nostros honores tollere voluerint aut tulerunt, aut in necem sive deieccionem nostram intenderint, teneantur et immutata serventur. Attamen ut nostra progenies vel nostri propinqui, cum tempus jurandi attigerint, eodem modo ipsam franchitatem quo nos confirmant. Si quis sane ex nobis aut aliorum, quod fieri minime credimus, hujus nostre munificencie donum a[u]t prescript[am] confirmacionem malivole vel quocumque [modo] movere aut dirumpere temptaverit, primitus iram omnipotentis Dei incurrat et cum Juda proditore flamarum ultricium porcionem accipiat, et pro temporali pena componat vobis aut vestris posteris .c. libras auri purissimi, et insuper hec nostri scripti firmacio vigorem perpetuum obtineat. Et ut hec nostre gracie largicio meliorem atque inconcussum roborem obtineat, juramus per Deum vivum et verum omnium rerum factorem et per altare consecratum sancti Johannis, quod situm est in aula Sancte Crucis sedis Barchinonensis, quod suprascripta omnia sic abinceps tenebimus et conservabimus sicuti suprascriptum est atque confirmatum, et contra eos qui hoc injuste dirumpere aut minuere presumptores extiterint in quantum poterimus adiutorium vobis non negabimus. Acta sunt hec vi. idus januarii, anno Dominice Trabeacionis mxxv., era lxiii. atque millesima, indiccione viii., anno siquidem regni Roberti regis xxviii. digniter pollens in Francia. S + . Raimundi Berengarii comitis. + Sancie gracia Dei comitisse, nos qui hanc scripturam firmitatem fecimus et corroborari iussimus.

ADDICIONS I CORRECCIONS

INTRODUCCIÓ

A pàg. vii, ratlla 25, on diu *tenia* ha de dir *tenim*. — A pàg. viii, nota c, ratlla 6, on diu *el monestir* ha de dir *el monestir, que*. — ratlla 8, on diu *precepte* ha de dir *precepte, ;* ratlla 10, on diu 838 ha de dir 938. — A pàg. xi, ratlla 12, on diu *Apèndix I* ha de dir *Apèndix III*. — ratlles 28-29, on diu *Apèndixs I, II i III* ha de dir *Apèndixs I, II, III, IV i V* — ratlla 30, on diu *Apèndix IX* ha de dir *Apèndix XI*. — A pàg. xiii, ratlla 4, on diu *Apèndix IX* ha de dir *Apèndix XI* — ratlla 10, on diu *clara* ha de dir *clara*. — ratlla 17, on diu *Apèndix I* ha de dir *Apèndix III*. — A pàg. xiv, ratlla 5, on diu *Apèndix II* ha de dir *Apèndix IV*. — ratlla 19, on diu *Apèndix III* ha de dir *Apèndix V*. — A pàg. xv, ratlla 7, on diu *del dit Apèndix III* ha de dir *dels Apèndixs I, II, III, IV i V*. — A pàg. xx, ratlla 4, on diu *al comte Borrell* ha de dir *a Borrell*. — ratlla 7, on diu *XII i XIII* ha de dir *XXII i XXIII*. — A pàg. xxxiii, ratlla 23, on diu *Rozière* ha de dir *Rozières*. — A pàg. xxxiv, ratlla 3, on diu *Rozière* ha de dir *Rozières*. — ratlla 20, posteriorment ha aparegut el segon volum d'aquesta obra. — A pàg. xxxviii, ratlla 25, on diu *als barcelonins*, afegir *i la del rei Hug al marquès Borrell* — ratlla 26, on diu *escapi* ha de dir *escapin*, i on diu *és* ha de dir *son*. — A pàg. xxxix, ratlla 2, on diu *nota a* ha de dir *nota d*.

PRECEPTES PER A ESGLÉSIES CATEDRALS I MONESTIRS

ALBANYA. — I. A pàg. 6, ratlla 17, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 36; Tessier edita, segons **B, C i a**, però ignora la localització del monestir, i sols adverteix que no cal confondre'l amb el de Sant Pere de Besalú.

AMER. — A pàg. 9, ratlla 5, cal aclarir que si bé és cert que fins l'any 949 no fou traslladat el monestir a Santa Maria, amb tot ací hi havia una cel·la que ja s'anomena en el precepte de 844 i que rebia una donació en 892 (Monsalvatje, *Noticias históricas*, II, doc. 43). La consagració i l'elecció d'abat a Santa Maria, el 9 de novembre de 949, les dóna Villanueva, *Viage*, aps. 20 i 21.

I. A pàg. 10, ratlla 19, examinada una còpia de l'original del judici de 898 que pogué fer Francesc Martorell resulta dir: «... Madaxus, qui est mandatarius jamdicto Lupursulleo abate, hic ostendit ad relegendum scriptura donationis, id est preceptio, quod fecit gloriosissimus Ludovicus agustus imperator ad condam Deodado aba»

II. A pàg. 11, ratlla 8, afegir a la còpia d'Olzinelles, perduda, una còpia del segle XI conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, sèrie Monacals d'Amer, procedent de l'antic Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Girona. — A la pàg. 11, ratlla 12, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles de Chauve*, n.º 38, segons **A**. Aquest original ha estat reproduït per Lot, Lauer et Tessier, *Diplomata Karolinorum*, III, n.º 11. — A la pàg. 13, ratlla 10, on diu *propria* ha de dir *propria subter*].

III. A pàg. 14, ratlla 2, on diu *Ponthieu* ha de dir *Ponthion*. — A pàg. 14, ratlla 18, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 221, segons A. Aquest original ha estat reproduït per Lot, Lauer et Tessier, *Diplomata Karolinorum*, IV, n.º 51. — A pàg. 15, ratlla 2, afegir que també aquest precepte, com l'I, fou presentat per Madaix en el judici de 898: «..... et similiter fecit gloriosissimus Karolus rex ad condam Teudosio». — A pàg. 15, ratlla 24, on diu *salas* ha de dir *Salas*. Es la vila Salas a la qual fa referència el repetit judici de 898. — A pàg. 16, ratlla 12, en lloc de *Unruocus comes*, Tessier desxifra la nota tironiana *Unfriedus*.

IV. A pàg. 17, ratlla 18, després de 898, afegir: La menció en el judici es fa a continuació de la del precepte de Carles de 860, i referint-se a la concessió de la vila de Salas i del palau de Merlac, diu: «similiter quomodo Oddo rege fecit ad Aduviro aba».

V. A pàg. 18, ratlla 7. Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, pàgina XLIII, dubta de l'originalitat d'aquest instrument, diu: «Cet acte, d'aspect néglige, diffère très sensiblement de tous les autres et il ne semble pas, à première vue, pouvoir être considéré comme un original, bien qu'une main du XIIIe siècle ait écrit au dos: «Originale est». Cette dernière mention peut même indiquer qu'il y a eu doute, à un moment donné, sur son authenticité. L'écriture n'est pas, en effet, la minuscule diplomatique que nous avons trouvée dans les autres diplômes.» Estudia seguidament una sèrie de particularitats que també el diferencien d'aquests. I conclou: «En raison de toutes ces particularités et quoqu'il ait été scellé, cet acte pourrait être une copie figurée ancienne (fin X^e-XIe siècle) plutôt qu'un original, a moins toutefois de supposer qu'il ait été préparé et écrit par les moines de l'abbaye d'Amer eux-mêmes». — A pàg. 18, ratlla 11, afegir a la llista d'edicions: Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 116, segons A.

ARLES. — A pàg. 21, ratlla 1, on diu 821 ha de dir 820; nota *g* ha de dir: *Vegeu la introducció al precepte per a Albanya*.

III A pàg. 27, ratlla 13, afegir a les còpies manuscrites la que figura a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, en el ms. n.º 80 dels «Notularum» del P. Ribera, C. n. 4, als fols. 18 ss. Aquesta còpia

fou feta a la vegada sobre la que Monfar tragué de l'original i que és perduda. — A pàg. 27, ratlla 20, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 53, segons **B, C i a**.

IV. A pàg. 30, ratlla 12, afegir a les còpies manuscrites la que figura a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, en el manuscrit número 80 dels «Notularum», del P. Ribera, C. n. 4, als fols. 18 ss. Aquesta còpia fou feta a la vegada sobre la que Monfar tragué de l'original i que és perduda. Encara hi ha una altra còpia de finals del XVIII, feta sobre l'edició de Corbera, a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia, de Madrid, Colección de Abad y Lasierra, XII fol. 49. Encapçalar la llista d'edicions amb la de: Corbera, *Cataluña ilustrada*, Nàpols, 1678, pàg. 407, feta segons l'autor sobre l'original de l'Arxiu d'Arles, però probablement a través de la còpia **C** de l'Arxiu de la Corona.

V. A pàg. 33, ratlla 10, afegir a les còpies manuscrites la que figura a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, en el manuscrit n.º 80 del «Notularum» del P. Ribera, C. n. 4, als fols. 18 ss. Aquesta còpia fou feta a la vegada sobre la que Monfar tragué de l'original i que és perduda.

BANYOLES. — Cal fer diverses rectificacions importants a l'explanació sobre aquest monestir, degudes a l'aparició d'una notícia sobre un nou precepte donat pel rei Carles el Calb a l'abat Ansemund, en 870. Això obliga a intercalar aquest nou precepte sota el número IV, passant el de 878 a ésser el V, i el de 916 el VI. Un nou estudi a fons sobre les qüestions relatives als béns esmentats en els preceptes també permet una major precisió.

En la introducció al monestir, de ratlla 20, pàg. 40, a ratlla 2, pàg. 41, ha de dir així: *en el qual serien anomenades les cel·les de Sant Pere de Mieres i de Santa Maria de Vilert, noves adquisicions del primitiu monestir*. A més, cal suprimir la nota *e* de dita pàg. 41. — A pàg. 41, ratlles 5-6, ha de dir: *repetint les cel·les consignades en aquest i afegint la donació especial de les del «pagus» de Perelada: Sant Fruitós de la Vall de Santa Creu, Sant Joan ses Closes i Sant Cebrià de Pineda*. — ratlla 10, cal fer present que les pretensions de Sant Policarp de Rasés sobre les cel·les del «pagus»

de Perelada deurién fonamentar-se en el fet d'haver estat reconstruïdes per l'abat Attala, abans que anés a fundar Sant Policarp. Vegeu, sobre això, el que diem en el nostre discurs sobre *La batalla del Adopcionismo*, Barcelona, 1949, pàgs. 34-35. — A pàg. 42, ratlla 24, on diu *als comtes Deila, de Girona, i Sunyer d'Empúries*, ha de dir *als comtes Deila i Sunyer d'Empúries*. — A pàg. 44, nota *k*, afegir al final que l'índex de «la Mulassa» és avui perdut. En canvi, el Rnt. P. Lluís G. Constans de Banyoles m'indica que s'ha conservat un «Inventario de lo perteneciente a la Abadía», on, sota la rúbrica «Títulos existentes en el Archivo del Monasterio en 24 de diciembre de 1821», són anotats encara: «Precepto de Ludovico Pío (a. 822); Precepto de Carlos el Calvo (a. 866); Precepto de Ludovico Balbo (a. 878)».

I. A pàg. 45, en el quadre de filiació de fonts, l'edició **C** ha de fer-se derivar de [**B**] sense passar per **C**; **c** se serví d'una còpia feta pel monjo Gaudenci Puig sobre [**B**]. La còpia **C** és avui perduda; sembla que fou cremada quan la guerra, en 1936.

II. A pàg. 48, ratlla 7, en lloc de *fent-los donació especial de diverses cel·les*, ha de dir *fent menció especial de dues cel·les*. — ratlles 14 a 18, suprimir tot l'apart a partir de *A ell també deu* — A pàg. 52, ratlles 24-25, suprimir la frase *No insistirem en la nota*. — ratlla 25, on diu *sabem que fou fundació del primer abat Bonito* ha de dir *és la primera notícia que en tenim*. — A pàg. 53, ratlles 17-20, suprimir l'apart *Insuper postulavit defensione reciperemus*.

III. A pàg. 55, ratlla 19, on diu *de Vilert* ha de dir *de Lió*. La identificació d'aquesta Santa Maria en el lloc de Lió, i no a Vilert ni a Porqueres, és deguda al P. Constans de Banyoles, excel·lent investigador de les fonts històriques del monestir i coneixedor expert de la geografia històrica de la comarca. — A pàg. 56, el text comprès entre les ratlles 15 i 18: *Insuper postulavit defensione reciperemus*, ha d'anar imprès en lletra grossa, puix que opinem que fou en virtut d'aquest precepte que Banyoles obtingué la donació de les cel·les del «pagus» de Peralada.

IV. A pàg. 57 s'ha de intercalar un nou precepte, que pren aquest número:

IV

[ATTIGNY, 4 JULIOL 870.]

PRECEPTE DEL REI CARLES, DONAT A PRECS DE L'ABAT ANSEMUND, CONFIRMANT EL QUE ANTERIORMENT HAVIA DONAT A L'ABAT PERE, ANTECESSOR D'ANSEMUND, A FAVOR DEL MONESTIR DE BANYOLES

El Rnt. P. Lluís G. Constans de Banyoles ens ha assenyalat l'existència d'un manuscrit del segle XVIII, conservat encara avui en l'Arxiu de la Casa Missió de Banyoles, que conté un catàleg dels abats banyolencs, en el qual es parla de l'abat Ansemund d'aquesta manera: «Ansemundo, 5 abat. Consta del privilegi de dit emperador Carlos Calvo consedit al dit abat Ansemundo, lo qual fa menció del dit privilegi per ell consedit al dit abat Pere; y est privilegi fou consedit a 4 de las nonas de juliol, indicció 3, any X... de son regnat en Attiniaco palacio. Consta també de altre privilegi consedit per Ludovico, fill de dit Carlos Calvo, al dit abat Ansemundo en la indicció X, any primer de son regnat...». Aquesta nota no pot pas ésser més clara: el seu autor ha vist dos preceptes recaptats per l'abat Ansemund: un de Carles el Calb i un altre de Lluís Tartamut. El segon, de l'any 878, que publiquem a continuació (V), fou conegut de molts dels autors que s'ocuparen de la història de Banyoles (no sembla que ho fos de Marca-Baluze) i es conservà original fins l'extinció del monestir; però del primer ningú més que el dit autor anònim no n'ha conservat record. No es pot pas pensar que aquest autor es confongués: la citació és molt clara i, sobretot, en dóna la data i lloc d'expedició que no són confusibles amb les de cap altre precepte de Banyoles. A més, examinant amb atenció el segon precepte a Ansemund, el de Lluís el Tartamut de 878, es treu la conclusió que fou redactat copiant aquest de Carles el Calb al mateix abat: quan el rei Lluís diu que l'abat Ansemund «obtulit auctoritatis nostrae praeceptum dudum a nobis antecessori ejus Petro venerabili abbati factum», comet una anomalia cronològica, puix que Lluís no podia haver donat un precepte a l'abat Pere, el qual havia mort abans del 870; només s'explica la frase per ésser distretament copiada a la lletra d'un precepte de Carles el Calb a Ansemund; en aquest precepte sí que podia dir-se que Ansemund havia presentat al rei Carles un altre precepte lliurat pel mateix rei al seu antecessor Pere (el III de 866), i és el que fa constar l'anònim, que deia: «el qual fa menció del privilegi per ell concedit al abat Pere». En canvi, de la frase següent del mateix precepte de Lluís (V, de 878): «sicut quondam divae recordationis genitor noster Carolus gloriosus rex illud sui praecepti auctoritate sub sua immunitate

suscepisse dignoscitur», que podria semblar una al·lusió directa al nou precepte del qual ens estem ocupant, no pot fer-se'n massa cas, puix que es tracta d'una frase que es venia arrossegant des del precepte de 866 (III), i ara el redactor del rei Lluís, en copiar, tingué la cura de canviar el nom de l'emperador Lluís pel de Carles el Calb, per a conformar-se històricament amb el «genitor noster».

Ara bé, de l'examen de la data i lloc d'expedició, Attigny, 4 de juliol de l'any x... del regnar, que l'anònim dona pel present precepte, se'n pot deduir també la conformitat amb la seva existència. Cal però omplir el buit que l'autor anònim deixa després del primer x, segurament perquè el mal estat de l'original no li permeté de desxifrar-lo, afegint-hi dues xx i una i. Així tindrem l'any xxxi del regnat, corresponent a l'any 870, data en la qual Ansemund era abat de Banyoles i Carles es trobava a Attigny. Precisament per aquells dies, darrers de juny i primers de juliol, se celebrava a Attigny, on Ansemund era present, la dieta en la qual es discutien els drets de Banyoles contra Sant Policarp, i el rei decidia la baralla a favor d'Ansemund, i prenia a Obtared, l'abat de Sant Policarp, el precepte i la carta que havia exhibit com a títols del seu dret, i els donava a l'abat de Banyoles, com s'ha explicat ací sobre en la introducció històrica al monestir. Res més natural, doncs, que en aquells moments el rei Carles lliurés a l'abat Ansemund un nou precepte confirmatori del que quatre anys abans havia atorgat a l'abat predecessor, Pere (III, de 866).

La concordància de gairebé la totalitat del text entre aquest precepte a l'abat Pere de 866 i el posterior del rei Lluís de 878 (V), tingut esment del que hem dit, ço és, que el de 878 copia sobre el de 870 (IV), del qual estem tractant, ens fa concloure que aquest era a la vegada una còpia gairebé integral del primer de 866 i un model literal del de 878; només foren actualitzats, i encara no sempre, els noms dels abats i dels reis, l'escatocol i la llista dels béns.

Fa de mal dir si els que afegeix el precepte de 878 (V) als enumerats pel precepte de 866 (III) eren ja consignats o no en el present de 870 (IV). Ignorem el moment just en el qual el monestir de Sant Julià del Munt, que també havia rebut un precepte en 866 (vegeu a pàgs. 218-221), passà a ésser dependència de Banyoles, i, per tant, si és en el present precepte de 870 o en el posterior de 878 quan s'anomenen per primera vegada les seves dependències. Les de Vallmala o Fontanet podrien haver figurat ja en l'actual precepte de 870, puix que l'alou de Vallmala fou donat a Banyoles per l'abat Pere en 855, segons consta en una nota del mateix manuscrit banyolenc del XVIII, que hem citat a l'inici d'aquest comentari.

V. A pàg. 58, ratlla 1, s'ha de posar V en lloc de IV. — A pàg. 59, ratlla 10, on diu *la mà de la qual ignorem*, ha de dir *feta pel pare Gaudenci de Puig*. — de ratlla 16 a ratlla 21, substituir el text imprès pel següent: *Excepció feta de la part referent a l'enumeració de béns, que no podem judicar amb seguretat, a l'al·lusió al rei Carles i a la intitució i escatocol, aquest precepte és una còpia de l'anterior, el de Carles de 870 (Banyoles, IV); còpia tan servil, que dona lloc a falsejaments de la veritat. En el del rei Carles es diria que Ansemund «obtulit auctoritatis nostrae praeceptum, dudum a nobis antecessori ejus Petro venerabili abbati factum»; en el present és copiada la frase*

sense caure en què el rei Lluís, el lliurador del precepte, no podia haver-ne donat un a l'anterior abat Pere, difunt d'abans del 870. La frase subsisteix entera i ... — A pàg. 60, ratlla 5, el mot *Petro* ha d'anar en lletra de tipus petit.

VI. A pàg. 62, ratlla 1, s'ha de posar VI en lloc de V. — A ratlla 9, on diu 54 ha de dir 45. — A ratlla 11, afegir a la llista d'edicions: Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 85, segons una còpia de París i a. Lauer assenyala la dita còpia de París, Bib. Nationale, Fonds latin 11 898, fol. 14, com feta sobre l'original; en realitat es tracta d'una còpia feta sobre l'edició de Baluze a. — A ratlla 18, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

BARCELONA. — I. A pàg. 66, ratlles 14 i 20, on diu *Suniari* ha de dir *Sunyer*. — A pàg. 67, ratlla 1, on diu *Suniari* ha de dir *Sunyer*.

II. A pàg. 69, ratlles 26-28, en lloc de dir *vacant*; i *el bisbe de la Marca*, ha de dir *vacant de Bernat, marquès de Gotia i comte de Barcelona*.

MONESTIR DE SANT PERE. — A pàg. 72, ratlla 17, on diu *31 de desembre de 911* ha de dir *1.º de gener de 992*.

I. A pàg. 74, ratlla 9, on diu *991* ha de dir *992*.

CAMPRODON. — A pàg. 75, nota c, afegir: En canvi, Monsalvatje, *Noticias históricas*, 11, n.º 92, dóna l'extracte d'un document de compra amb la data del 14 d'abril de 948.

CUIXÀ. — A pàg. 80, ratlles 15-17, suprimir l'apart referent a la donació de 847, puig que es tracta d'un document fals. — A pàg. 81, ratlla 3, on diu *Origel* ha de dir *Orihel*. — A pàg. 82, ratlla 8, on diu *de Rasés* ha de dir *de Barcelona*.

I. En l'aparat dels tres preceptes de Cuixà, i en els corresponents quadres de filiació de fonts, cal fer les correccions que deriven de la següent constatació: els Cartorals perduts de Cuixà foren tres: el Cartoral major, de mitjans del xii; el Cartoral menor, de mitjans del xiv; i el Cartoral de Vicenç Pisà, de darrers del xv. Les còpies contingudes en l'últim havien estat fetes sobre les del primer. En el precepte I, del 871, les còpies **G**, **H**, **I** deriven del Cartoral major; la **E**, del Cartoral menor; la **F**, del Cartoral de Vicenç Pisà. En el

precepte II, del 952, les còpies **E**, **F**, **G** deriven del Cartoral major; la **D**, del Cartoral de Vicenç Pisà. En el precepte III, del 958, les còpies **E**, **F**, **G** deriven del Cartoral major; la **I**, del Cartoral menor; la **H**, del Cartoral de Vicenç Pisà. — A pàg. 85, ratlla 2, on diu *Dozy* ha de dir *Douzy*. — A pàg. 88, ratlla 4, on diu *Saltó* ha de dir *Sautó*. — ratlla 7, on diu *de Rasés* ha de dir *de Barcelona*. — ratlla 11, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — A pàg. 89, ratlla 13, on diu *habeant et* ha de dir *habeant; et*. — ratlla 17, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — A pàg. 90, ratlla 3, on diu *requirat. Et* ha de dir *requirat; et*. — ratlla 18, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

II. — A pàg. 92, ratlla 8, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlles 19 i 23, on diu *sancti* ha de dir *Sancti*.

III. — A pàg. 95, ratlla 12, on diu *Llaguna* ha de dir *Llagona*. — ratlla 18, on diu *Monells* ha de dir *Monclés*. — ratlla 25, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlla 33, on diu *sanctorum* ha de dir *Sanctorum*. — A pàg. 96, ratlles 7, 9, 10 i 24, els mots *sancti*, *sancto* han de portar majúscula: *Sancti*, *Sancto*. — A pàg. 97, ratlles 1, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 20 i 25, els mots *sancti*, *sanctae* han de portar majúscula: *Sancti*, *Sanctae*. — A pàg. 98, ratlla 6, on diu *sancti* ha de dir *Sancti*.

ELNA. — I. A pàg. 102, ratlla 7, on diu *Sant Feliu aquesta* ha de dir *Sant Feliu; aquesta*. — ratlles 16 i 25, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlles 18 i 21, on diu *sancti* ha de dir *Sancti*.

II. A pàg. 106, ratlla 13, on diu *patiantur, sed* ha de dir *patiantur; sed*.

III. A pàg. 107, ratlla 10, afegir a la llista d'edicions: Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 15, segons **C**, **a**. — ratlla, 21, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

IV. A pàg. 109, ratlla 12, afegir a la llista d'edicions: Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 26, segons **C**, **D**. — A pàg. 110, ratlla 2, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlla 27, on diu *hostolenses* ha de dir *Hostolenses*.

FONTCLARA. — I. A pàg. 115, ratlla 4, on diu *incarnationis* ha de dir *Incarnationis*.

GIRONA. — A pàg. 117, ratlla 2, cal aclarir que Ragonfred, contra el parer de Botet, no fou mai comte de Girona; era comte del palau imperial. — A pàg. 118, ratlla 9, cal rectificar que el bisbe Servus-Dei fos fill del país, precisament era un foraster del Narbonès.

I. A pàg. 119, nota *b*, tenir present que en el volum I de *Catalunya carolingia. El domini carolingi a Catalunya*, seran examinades les circumstàncies del lliurament dels preceptes atorgats per Carlemany a les esglésies catalanes.

III. A pàg. 125, ratlla 27, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chave*, n.º 47, segons **B, C, D, E, J**. — A pàg. 127, ratlla 7, on diu *ecclesię* ha de dir *Ecclesię*.

V. A pàg. 135, ratlla 20, afegir a la llista de còpies manuscrites un trasllat del 2 d'agost de 1483, fet sobre pergamí i segellat pel jutge ordinari de Girona, Quirze Moner, conservat a l'Arxiu episcopal de Girona, Privilegis reials, n.º 21. — A pàg. 136, ratlla 5, on diu *aecclesiae* ha de dir *Aecclesiae*. — ratlla 25, on diu *plantadicium* ha de dir *Plantadicium*.

VI. A pàg. 138, ratlla 20, afegir a la llista de publicacions del precepte la que en féu el professor Pau F. Kehr, *Die Urkunden der deutschen Karolinger, M. G. H. Diplomata. Die Urkunden Karls III*. Berlín, 1937, n.º 148, segons **B**. — A pàg. 139, ratlla 5, on diu *ecclesie* ha de dir *Ecclesie*. — ratlla 31, on diu *plantaticium* ha de dir *Plantaticium*.

VII. A pàg. 141, ratlla 12, afegir a la llista de còpies manuscrites la que figura a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona, en el manuscrit n. 80º dels «Notularum» del P. Ribera, C. n. 4, als fols. 18 ss. Aquesta còpia fou feta a la vegada sobre la que Monfar tragué del Llibre verd, **C**. — A pàg. 142, ratlla 17, on diu *ecclesie* ha de dir *Ecclesie*.

VIII. A pàg. 144, ratlla 22, afegir a la llista d'edicions: Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 19, segons **B i C**. — ratlla 26, on diu *Palau Sa Tor* ha de dir «*Palatium Muroris*». — A pàg. 146, ratlla 7, on diu *plantaditium* ha de dir *Plantaditium*. — A pàg. 147, ratlla 6, on diu *clusione* ha de dir [*successione*], la forma *clusione* és de totes maneres la donada per les dues fonts **B i C**.

IX. A pàg. 148, ratlla 22, afegir a la llista de còpies manuscrites

el trasllat de novembre de 1341, fet sobre pergamí pel notari públic de Girona Pere de Massanet, conservat en l'Aixiu episcopal de Girona, Privilegis reials, n.º 75. — ratlla 26, afegir a la llista d'edicions: Grahit *Llibre vert del Cabildo de la catedral de Gerona*, en *Revista històrica*, 4, Barcelona, 1877, pàg. 166, n.º 3, segons **D**; i Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 120, segons **A**. — A pàg. 149, ratlla 11, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — A pàg. 151, ratlla 17, on diu *Setico* ha de dir *setico*.

LES ESCAULES. — II. A pàg. 154, ratlla 2, on diu *13 maig* ha de dir *12 maig*. Tessier, *Recueil*, n.º 55, ha dubtat sobre la data exacta del document, per manca de còpia de Calmette, de la qual se serví, dels suficients detalls; a mi, em cal rectificar la donada en el text del 13 de maig: fou un dia abans, el 12 de maig. Jo havia llegit «III idus»; Calmette i Villanueva llegiren «III»; em sotmeto a llur lectura, puix que no tinc ocasió de comprovar-la. — ratlla 8, afegir a l'apartat: **B**, Còpia de principis del XIX, pel P. Villanueva, a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia de Madrid, 12-19-4-65, Villanueva, *Colección de documentos*, fol. 24. **a**, Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, número 55, segons l'original a través d'una còpia feta a Girona l'any 1900 per Calmette. Els dos textos, de Villanueva i de Tessier, són fragmentaris, perquè, com s'explica en la nota *b*, faltava a l'original el terç dret; la troballa d'aquesta part esgarriada del pergamí pel canonge Dr. Morera i la seva generosa oferta, m'han permès de publicar el diploma sencer. Ni Villanueva ni Tessier pogueren identificar el monestir favoregut amb el privilegi. — A pàg. 155, ratlla 3, on diu *plenus* ha de dir *plenius*. — ratlla 4, on diu *eundem* ha de dir *eandem*. — ratlla 14, on diu *pagis* ha de dir *pago*. — A pàg. 156, ratlla 18, on diu, *III idus* ha de dir *III. idus*.

RIPOLL. — A pàg. 157; ratlla 6, suprimir la frase: *manant fer una gesta dels alous que pertanyen al cenobi després d'aquesta dotació*. L'estudi especial de la documentació ripollesa, i en general de la relacionada amb el comte Wifred el Pilós, que he estat obligat de fer amb motiu de preparar un treball sobre la vida i les gestes d'aquest comte que tinc

en curs de redacció, m'obliga a senyalar diverses rectificacions importants a fer en el contingut dels comentaris que precedeixen els textos dels preceptes I i II de Ripoll. Com que alguna d'elles té un caràcter prou general per afectar al conjunt dels dits comentaris i a la manera d'ésser enfocats, no m'és possible consignar-les en detall i referir-les a pàgina i ratlla, i és millor que les exposi ací, a fi que el lector pugui prendre-les per guia rectificativa en la lectura i utilització de les dades proporcionades en aquells comentaris.

La primera i més general és la que es refereix a l'anomenada en el text *Gesta de 888*. Ja Valls-Taberner, en 1936 i posteriorment a la impressió del nostre text, en un estudi que féu sobre els documents del comte Wifred (Valls-Taberner, *Estudi sobre els documents del comte Guifré I de Barcelona*, en *Estudis Universitaris Catalans*, 21, Barcelona, 1936, pàgs. 1-21), deixà assentat «que ens trobem davant d'un document factici, conjuminat amb posterioritat. Es una relació — diu — feta probablement en el segle XII, però elaborada sens dubte sobre documents antics, de donacions atorgades a favor del monestir de Ripoll pels comtes Guifré i Guinidilda, document tanmateix interessant, però desproveït del caràcter d'autenticitat i que, per si sol, no arriba a tenir suficient valor com a testimoni històric.»

Nosaltres, però, hem arribat a una conclusió diferent: el suposat document de 888 és un inventari fet a Ripoll, pels volts de 980-982, que, encapçalat amb un protocol de pura invenció i un escatocol inspirat en l'acta de consagració de 888, conté en el cos central la llista de les donacions realment fetes en diverses dates pel comte Wifred al monestir; que aquesta llista fou elaborada a base de la documentació autèntica conservada aleshores en l'arxiu de la casa; i que aquest treball fou probablement fet en ocasió de preparar la requesta a presentar a la cort franca per a l'obtenció del precepte II del 982, on es desitjava que constessin taxativament designades totes les possessions del monestir.

Excusem ací la presentació dels arguments en què es basa aquesta nostra conclusió; el lector podrà trobar-la el dia de demà en el treball que anunciem sobre la història del comte Wifred; però mentrestant cal que tingui la dita conclusió present des d'ara per totes les rectificacions que comporta.

La segona rectificació fa referència a la doble donació de la vila d'Esdús pels comtes Wifred i Winidilda, de què es fa menció en el comentari al precepte II, a pàg. 168, ratlles 15 a 27. Allí es parla de dos documents, un del 890 i un altre del 897. La data d'aquest segon és una interpretació de Bofarull; Valls-Taberner, en el treball esmentat, el judica de 896, i comenta sobre els dos documents: «sense rebutjar totalment l'escriptura de donació d'Exaduce del 890, considero autèntica la de 896, que conté l'enumeració detallada dels béns objecte de la cessió i la descripció de llurs límits». En aquest cas diferim totalment de Valls, per creure que el document de 890 és plenament autèntic i, en canvi, el que ell data de 896, i que rectament caldria datar a 901, com féu Baluze (*Marca Hispanica*, ap. 61), no es més que una elaboració tardana, potser del temps poc posterior al que hem atribuït a la *Gesta del 888*.

En tercer lloc, Valls aporta un nou document a la sèrie que utilitzem per Ripoll, que mereix comentari especial. Diu Valls, sempre en el treball sobredit: «D'una altra donació feta pel dit comte (Guifré) i per la seva muller a Ripoll ..., no esmentada en la *gesta* ..., tenim notícia per l'extracte d'un document de l'Arxiu de Ripoll anotat per Olzinelles, entre els papers del qual, conservats a l'Arxiu episcopal de Vic, hi ha la indicació següent: «Reconocimiento de los hombres de villa Set sobre el agua que debía tener el monasterio per preceptum regis sive per scripturam donationis quod ei fecit Guifredus comes et Winedellis comitissa. Abad Arnulfo en el juicio del conde Seniofredo, 7 idus nov. a 8 de Lotario (7 nov. 962)». Aquest document figurava al foli 89 del Cartulari de Ripoll». Aquí es fa al·lusió a un precepte reial que a primer cop d'ull podria semblar diferent dels dos que nosaltres consignem; amb tot, no crec que aquesta sigui la realitat; al meu entendre l'escrivent del document de 962, en citar la donació de Wifred, es referia a una escriptura concreta, concernent al lloc de Set, mentre que l'al·lusió al precepte tenia un caràcter general adaptat al precepte I de 938, car confirma totes les possessions del monestir «quae retinent per scripturas», entre les quals cal comptar «aquae itibus vel reductibus».

Per últim, quant al problema de les possessions ripolleses al Montserrat, del qual parlem en el comentari al precepte II de 982, a pàg. 167,

ratlla 23 ss., problema una mica complicat i obscur, l'hem desenrotllat amb més detall en la nostra obra sobre l'abat Oliba i el seu temps (Abadal, *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, Barcelona, 1948, pàgines 120-129); allí pot dirigir-se el lector que hi tingui un interès especial.

I. A pàg. 159, ratlla 2, on diu 938 ha de dir 939. Cal esmenar la data a conseqüència d'una millor lectura de l'escatocol feta directament sobre l'original pel pare Roc d'Olzinelles, com s'explica en l'addició següent. — ratlla 6, cal afegir a l'aparat de les fonts de transmissió unes observacions sobre l'original i l'existència d'altres dues còpies antigues, avui perdudes: una en el *Cartulari petit* i una altra en *trasllat de 1369*, segons es deriva de les notes del pare Roc d'Olzinelles següents (precepte del rei Lluís): «Fragmento original. A la derecha del pergamino ... se conserva la señal del sello perdido de cera por estar el pergamino rasgado y manchado precisamente donde correspondía el sello. Entre *indicione* y II. hay un blanco más que regular y parece haberse desgastado el pergamino antes del II. de modo que podía ser muy bien y es regular que hubiese una X. y así sería la indición 12.ª que con el año 4.º correspondería al de 939. De todo el privilegio no se conserva sino la mitad, estando lo restante consumido por la humedad. Copia en el Cartulario verde, fol. 3, retro, y en el pequeño, circa medium, pero en ambos se lee la indición 2.ª y el año 3.º del rey, que es el de 938. Copia auténtica del 1369, indición 2.ª, año 3.º El monasterio no ha hecho uso alguno de estos dos originales (dels preceptes I i II), antes bien, juraron los archiveros que no tenían noticia de ellos. Se descubrieron cuando vino el P. Ribas.» (Olzinellas, *Defensa de algunos documentos*, fol. 26, en el manuscrit n.º 2059 de l'Arxiu episcopal de Vic). «Privilegio del rey Luis a favor del monasterio. Fragmento del original y varias copias auténticas. Armario 1.º del Común, cajón 2.º. Lo publicó Baluzio, n.º 74. Nota: en el original se lee *inditione* 11.ª anno IIII. y en las copias indición 2.ª, año 3.º. En el original hay un blanco más que regular entre *inditione* y II.^a, y parece haberse raspado el pergamino antes de II.^a, de modo que puede sospecharse que había una X, y así sería la indición 12.ª, que con el año 4.º correspondería al de 939. En el año 3.º del rey, 938, que se lee en las copias, no corría la indición 2.ª, sino la 11.ª. Se conoce bien el lugar del sello perdido.»

(Olzinelles, *Indice de las donaciones*, fol. 41, manuscrit n.º 430 de la Biblioteca de Catalunya, de Barcelona). — A pàg. 161, ratlles 2-3, suprimir la frase que diu: *i especialmente la gesta dels alous de Ripoll; feta dreçar pel comte Wifred en 888*. — ratlles 6-19, on diu *Gesta de 888* ha de dir *Inventari de 980-982*. — ratlla 18, suprimir-la. — ratlla 30, on diu *la gesta de Wifred* ha de dir *l'inventari posterior de les donacions de Wifred*. — A pàg. 162, ratlla 8, on diu *Gesta de 888* ha de dir *Inventari de 980-982*. — ratlla 17, on diu *la gesta de Wifred* ha de dir *l'inventari*. — ratlla 18, on diu *Cerdanya* ha de dir *Berguedà*. — ratlla 19, on diu *Gesta de 888* ha de dir *Inventari de 980-982*. — ratlla 28, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — A pàg. 164, ratlla 12, on diu *ecclesias Clavatas* ha de dir *Ecclesias Clavatas*. — A pàg. 165, ratlla 21, on diu *indictione [XI]., anno tertio* ha de dir *indictione [X]II., anno IIII*.

II. A pàg. 166, ratlla 5, cal també, com en el cas del precepte anterior, afegir a l'aparat de les fonts de transmissió unes observacions sobre l'original i l'existència d'una altra còpia antiga, avui perduda, en el *Cartulari petit* de Ripoll, segons es deriva de les notes del pare Roc d'Olzinelles següents (precepte de Lotari): «Original, aunque consumido en muchas partes. Se conserva la firma del rey, no el sello, pero se conoce haberlo tenido de cera, por estar rasgado y manchado el pergamino en el lugar en que correspondía. Copia en el Cartulario verde folio 4, y Cartulario pequeño, después del de Luis.» (Olzinelles, *Defensa de algunos documentos*, fol. 26, en el manuscrit n.º 2059 de l'Arxiu episcopal de Vic). «Privilegio del rey Lotario, año 982. Fragmento del original y varias copias auténticas en el mismo lugar (es refiere al lloc on es trobaven les del precepte de Lluís). Lo publicó Baluzio, n.º 131. También se conoce el lugar del sello perdido.» (Olzinelles, *Indice de las donaciones*, fol. 41, manuscrit n.º 430 de la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona). — ratlla 20, on diu *p. 185* ha de dir *doc. 185*. — A pàgina 167, ratlla 9, on diu *Museolos* ha de dir *Muselolos*. — ratlla 18, on diu *La gesta de Wifred de 888* ha de dir *L'inventari de 980-982*. — ratlla 25, on diu *Exaduce* ha de dir *Esdús*. — ratlla 27, on diu *la gesta de Wifred* ha de dir *l'inventari de 980-982*. — nota *f*, on diu *p. 98* ha de dir *p. 99*. — A pàg. 168, ratlla 9, on diu *Lluc* ha de dir *Llus*. — ratlla 15, on diu *Exaduce* ha de dir *Esdús*. — ratlla 16, on diu

la gesta de Wifred ha de dir *l'inventari de 980-982*. — A pàg. 170, ratlla 8, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — A pàg. 171, ratlla 20, on diu *ecclesias Clavatas* ha de dir *Ecclesias Clavatas*.

SANT ANIOL D'AGUGES. — I. A pàg. 176, ratlla 22, a la llista d'edicions afegir: Miquel Rossell, *Liber Feudorum Major*, Barcelona, 1947, document n.º 2, segons C; i Udina Martorell, *El archivo condal de Barcelona*, Barcelona, 1951, document n.º 2, segons B. — A pàg. 177, ratlla 3, on diu *ecclesie* ha de dir *Ecclesie*. — ratlla 8, on diu *Vitreum* fa notar el senyor Francesc Caula que hauria de dir *in Treum*, lloc que amb el senyor Josep Danés identifica amb el Forat del Treu.

SANT CUGAT DEL VALLÈS. — A pàg. 183, nota a, afegir que el Cartoral ha estat íntegrament publicat, amb posterioritat a la impressió d'aquests plecs de la nostra obra, per Rius, *Cartulario de San Cugat*, Barcelona, 1945-1947.

II. A pàg. 191, ratlles 2 i 10, on diu 938 ha de dir 939. — ratlla 21, on diu *a'aquell* ha de dir *d'aquell*. — ratlla 22, on diu *amb* ha de dir *amb*. — A pàg. 192, ratlla 2, on diu *r. p. p. p.* ha de dir *a. p. p. p.*. — ratlla 3, on diu 938 ha de dir 939. — ratlla 11, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlla 27, suprimir el mot (*abba*). — A pàg. 193, ratlla 14, en lloc de VIII. cal posar punts suspensius...; en lloc de .XI. posar XII.

III. A pàg. 194, ratlla 2, els mots *gener-febrer* han d'ésser inclosos entre [*gener-febrer*]. — ratlla 18, afegir a la llista de publicacions: Rius, *Cartulario de San Cugat*, n.º 173, segons B i C. — ratlla 20, afegir FONTS UTILITZADES - B, C. — A pàg. 197, ratlla 1, on diu 43 ha de dir 42. — A pàg. 198, ratlla 5, on diu *ecclesie* ha de dir *Ecclesie*. — A pàg. 200, ratlla 23, on diu xxxi. ha de dir xxxii. — variant 42, on diu *ssa de iserra comba de Sancosa* ha de dir *serra de ipsa comba de Saucosa*, i on diu *Ausulfus* ha de dir *Ansulfus*. — variant 53, on diu .xxxii., c ha de dir xxxi., B.

SANT FELIU DE GUIXOLS. — I. A pàg. 202, ratlla 21, afegir a a llista d'edicions : Udina Martorell, *El archivo condal de Barcelona*,

document n.º 169, segons **A.** — A pàg. 204, ratlla 1, on diu *valle Lubrica de Romaniano* ha de dir *Valle Lubrica et Romaniano*.

SANT GENIS LES FONTS. — III. A pàg. 210, ratlla 3, on diu *Goifred* ha de dir *Gaustred*. — ratlla 22, on diu *ecclesiam* ha de dir *Ecclesiam*. — A pàg. 211, ratlla 1, on diu *ecclesiam* ha de dir *Ecclesiam*. — ratlla 3, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

SANT JOAN DE LES ABADESSES. — A pàg. 214, ratlla 5, on diu 25 ha de dir 26. — ratlla 7, on diu *L'endema, dia 27*, ha de dir *El 24 de juny de 887*. — ratlla 17, on diu *segle ix* ha de dir *segle x*. — la nota *a* ha d'ésser suprimida i substituïda així: *Còpia del x de Barcelona, A. C. A., Pergami de Wifred I, n.º 3 duplicat*. — nota *b*, suprimir la menció de la còpia del XIII. — nota *c*, afegir la nova publicació, correcta, d'aquesta col·lecció, per Udina Martorell, *El archivo condal de Barcelona*, Barcelona, 1951.

I. A pàg. 215, ratlla 13, afegir l'edició posterior de Lauer, *Recueil des actes de Charles le Simple*, n.º 22, segons **A.** — Ratlles 20-24, aclarir que si bé les cel·les de Sant Quirze de Besora i de Sant Martí del Congost foren realment donades a Sant Joan pel comte Wifred, la seva inclusió en l'acta de dotació de 885 fou filla d'una interpolació posterior a la data de l'acta. — ratlla 25, on diu *villare* ha de dir *in villare*. — A pàg. 216, ratlla 1, on diu *villa* ha de dir *in villa*. — ratlla 3, suprimir la frase *cum ipsa ecclesia quod ibidem est Sancti Mauricii*, filla d'una interpolació.

SANT JULIA DEL MUNT. — A pàg. 218, nota *a*, on diu *Vegeu Banyoles* ha de dir *Vegeu els preceptes IV i V per Banyoles, de 870 i 878*.

I. A pàg. 219, ratlla 15, consignar el registre de Bréquigny, *Table 1*, p. 273. — A pàg. 220, ratlla 1, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

SANT PERE DE RODES. — A pàg. 224, nota *s*, on diu *Vilafor-gars* ha de dir *Fogars de Tordera*. — A pàg. 225, nota *c*, on diu *geintore* ha de dir *genitore*; on diu *palatiolo* ha de dir *Palatiolo*.

II. A pàg. 230, ratlla 2, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. —

A pàg. 231, ratlla 14, on diu *pertinentibus* cal puntuar *pertinentibus*; — ratlla 15, on diu *pertinentibus* cal puntuar *pertinentibus*.

III. A pàg. 233, ratlla 13, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

IV. A pàg. 235, ratlla 14, on diu *p. 184* ha de dir *doc. 184*. — A pàgina 239, ratlla 1, on diu *Folgars* ha de dir *Fogars de Tordera*. — A pàg. 240, ratlla 22, on diu *Vilant* ha de dir *Vilaüt*. — A pàg. 241, ratlla 9, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlla 21, on diu *Fratres* cal puntuar *Fratres*. — A pàg. 243, ratlla 11, on diu *Comanu* ha de dir *Caniano*.

SANT SALVADOR DE LA VEDELLA. — A pàg. 245, ratlla 7, suprimir la frase *ja regia aquell monestir l'any 806*, basada en un document que crec fals.

I. A pàg. 247, ratlla 6, on diu *ecclesie* ha de dir *Ecclesie*.

SANTA CECILIA D'ELINS. — A pàg. 249, ratlla 3, on diu *Cau* ha de dir *Cavo*.

I. A pàg. 250, ratlla 20, completar l'aparat de les fonts amb les següents indicacions: Esteve de Corbera, en el primer terç del segle xvii, vegé a l'arxiu de Castellbó «dos privilegios de Carlo Magno de una misma data de día, mes y año. El uno está ya tan gastado y consumido, que sólo pueden leerse algunas palabras y renglones que en lo mejor se interrumpen, sin que se saque razón entera ni período perfecto. El otro es el que sigue (i el copia a continuació)». Es tracta, respectivament, de l'original [A] d'aquest precepte de Carlemany i de la còpia [B], els mateixos que copia Pujades. De totes maneres cal afegir a la llista d'edicions aquesta de Corbera, *Cataluña ilustrada*, Nápoles, 1678, p. 405, segons [B]. A la vegada, a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia de Madrid, hi ha una còpia de finals del xviii, feta sobre aquesta edició de Corbera, en la Colección de Abad y Lasierra, 12, foli 13. — A pàg. 251, ratlla 9, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

SANTA CECILIA DE MONTSERRAT. — A pàg. 253, ratlles 6-9, suprimir aquest apartat basat en el contingut del document publicat en *Marca Hispanica*, ap. 78, puix que el dit document és una falsificació del segle xi.

I. A pàg. 256, ratlles 3-9, suprimir també tot aquest apartat basat en els aps. 77 i 78 de la *Marca Hispanica*, falsificacions del segle XI. Sobre els orígens del monestir de Santa Cecília, el lector pot consultar la nostra obra *L'abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*, Barcelona, 1948, pàgs. 124 ss.

SANTA GRATA. — I. A pàg. 259, ratlla 16, afegir: L'original d'aquest precepte encara fou vist a l'Arxiu capitular d'Urgell a principis del segle XIX per Villanueva, segons conta en el seu *Viage*, 10, p. 55.

II. A pàg. 263, ratlla 22, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 45, segons B i C. — A pàg. 264, ratlla 5, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*. — ratlla 10, on diu 18 ha de dir 17. — ratlla 11, on diu 19 ha de dir 18, i on diu 20 ha de dir 19. — ratlla 24, on diu *hominum illuc* ha de dir *hominum Deumque timentium hominum illuc*.

SUREDA. — A pàg. 266, ratlla 5, on diu *Sant Martí (d'Albera?)* ha de dir *Sant Martí de La Vall*.

I. A pàg. 268, ratlla 24, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

II. A pàg. 270, ratlla 11, afegir a la llista d'edicions: Tessier, *Recueil des actes de Charles le Chauve*, n.º 122, segons a, i atribuint-lo dubitativament a 844-849. Afegir encara: REGISTRES. — Bréquigny, *Table 1*, d. 232. — A pàg. 271, ratlla 9, on diu *non* ha de dir *nos*. — ratlla 10, on diu *ecclesiae* ha de dir *Ecclesiae*.

PRECEPTES PER A PARTICULARS

PARTICULAR XXIX. — A pàg. 363, ratlla 11, afegir que per una nota d'Olzinelles (en el plec ix del manuscrit n.º 2059 de l'Arxiu episcopal de Vic) sabem que aquest original figurava sota el n.º I en el plec referent a Sant Quirze de Colera, dins l'Arxiu de Sant Pere de Besalú.

PARTICULAR XLI. — A pàg. 394, ratlla 4, afegir: Es possible que el comte Gausfred hagués obtingut, anys abans, algun altre precepte, potser del mateix rei Lotari. En la solemne i molt important donació que féu el comte, junt amb el seu fill el bisbe Sunyer d'Elna, l'any 974, al monestir de Sant Pere de Rodes, els donadors fan constar tot referint-se als bens donats: «Et advenerunt nobis haec omnia tam *per donativum regalem* quam per parentum nostrorum.» (*Marca Hispanica*, ap. 116).

La imprecisió de l'al·lusió no permet d'extreure'n cap particularitat.

ALTRES PRECEPTES

OVEIX

MONESTIR DE SANT VICENÇ

[CLUNY, ABRIL 834]

PRECEPTE DE L'EMPERADOR LOTARI PEL QUAL CONFIRMA ELS BÉNS DEL MONESTIR DE SANT VICENÇ, ENTRE ELS QUALS FIGURAVA LA VILA DE SOMPONIU, I LI CONCEDEIX LA IMMUNITAT

La notícia de l'existència d'aquest precepte ens ha estat transmesa per un document molt posterior, indatat, però que ha de correspondre a l'any 1010. Es tracta d'un plet que sostingué l'abat del monestir de Sant Vicenç d'Oveix contra els homes de Rabeniu, sobre els drets que respectivament pogues-sin tenir en la vila de Somponiu. L'abat presentà al tribunal, com a prova dels seus drets, la carta que el monestir tenia «ab antiquis temporibus, de domno Leutario imperatore», document que demostrava com la vila de Somponiu li pertanyia «tota ab integrum, sine blandimento de ullo homine, cum suis terminis». (Valls-Taberner, *Els orígens de Pallars i Ribagorça*, p. 38).

El plet se celebrà «in presencia de domno Suniario comite et de domno Ermengauda episcopo et de Fedaco iudice», que eren, respectivament, el comte de Pallars, el bisbe de la Seu d'Urgell i un jutge del primer, que apareix altres vegades. Deurien trovar-se reunits a Urgell, amb ocasió de celebrar-se la solemne restauració de la canonja, acte al qual ens consta que assistiren el dit comte Sunyer amb els seus fills i el seu nebot Ermengol. (*Marca Hispànica*, ap. 163).

Segurament moguts els comtes pel contingut del precepte de Lotari, que no sols deuria ésser una confirmació de béns, sinó que contindria també la concessió de la immunitat, és que a seguit de la sentència judicial atorgaren un segon document que, en extracte, deia així: «Ego Suniarius comes, cum filios meos Raimundo et Guillermo et Ato bastardo, facimus carta evacuationis ad domum Sancti Vicentii de Ovece, de ipsa villa Somponiu qui est et qui fuit de Sancto Vicentio... cum suis terminis supradictis. Quantum inter istis terminis laborare vel adquirere potuerint omnes habitantes de predicta villa, solvo eis bannum et decimas et primicias et obla-

tiones et sepulturas et placitos et paradas et albergas et censum et servitium et hostem et cavalcata et missum et totum censum que ad comite vel ad vicecomite vel ad nullum alium seniore unquam fecissent, totum ab integrum per fidem sine enganno.» (Valls-Taberner, *Els orígens de Pallars i Ribagorça*, p. 39.) És evident que una semblant *exvacuació* del comte a favor del monestir, de tots aquests drets comtals, suposava la llur tenència anterior per part de la casa, i aquesta tenència no podia derivar-se d'altre document que del precepte de Lotari que acabava de presentar-se pel plet al·ludit. Altrement, l'enumeració dels drets exvacuats, amb el ban, els censos i serveis, els allotjaments i bagatges, l'host i cavalcades, els drets judicials i les cargues dels missatges corresponen exactament a la fórmula corrent d'immunitat dels preceptes carolingis, cosa que demostra la inclusió d'aquesta fórmula en el precepte de Lotari.

Quant a la data d'otorgació d'aquest, està lligada al curt temps durant el qual Lotari fou reconegut al Rosselló i Pallars, i és molt probable que el diploma fos expedit pels mateixos dies d'abril del 834 en què ho foren els d'Elna i Sant Genís les Fonts, que obeïssin tots ells a una sol·licitació conjunta del bisbe Salomó d'Elna. (Elna I i Sant Genís les Fonts II.)

COLERA

MONESTIR DE SANT QUIRZE

[....., JUNY 922]

PRECEPTE [DEL REI CARLES] PEL QUAL CONCEDEIX BÉNS AL MONESTIR DE SANT QUIRZE DE COLERA

No ha quedat d'aquest precepte més record que una doble al·lusió que se'n fa en l'acta de la segona consagració de l'església de Sant Quirze que realitzà el bisbe de Girona Berenguer Dalmau, acompanyat dels bisbes de Carcassona i d'Elna, l'any 1123. En aquesta acta es confirmen els béns *quae antiquitus concessa sunt atque collata jam dictae ecclesiae Sancti Cirici a regibus et comitibus sive aliis bonis hominibus et a predecessore nostro Guigone episcopo, sicut in alia dote et preceptis regalibus resonat*, (Villanueva, *Viage literario*, 15, ap. 30).

Aquestes al·lusions no poden tenir res a veure amb el suposat judici de Carles el Calb entre el comte Alaric i el monestir de Sant Quirze (Villanueva, *Viage literario*, 13, ap. 4), que és una falsificació evidentment posterior a l'acta de consagració del 1123, i en el qual es feia referència a un precepte de Carlemany absolutament imaginari.

Ens inclinem a creure que les al·lusions es referien a un probable precepte del rei Carles el Ximble, germà dels que concedí a prec del bisbe Wigo de Girona a la dita seu (Girona IX), a)

monestir d'Amer (Amer V), a l'ardiaca Sonifred (Particular XXXV) i a Adroer (Particular XXXVI). Ho fa pensar el fet de que fos el bisbe Wigo qui procedí a la primera consagració; el monestir estaria als seus orígens, puix que el document més antic que el pare Villanueva pogué veure en el fons corresponent de l'arxiu de Sant Pere de Besalú (on havia estat incorporada la casa en 1592) era de l'any 827 (Villanueva, *Viage literario*, 15, ps. 103-105).

Per aquesta probable germandat amb aquella sèrie de preceptes recaptats conjuntament pel bisbe Wigo, és que li atribuïm la mateixa data, sempre dubitativament.

PARTICULAR XLIII

[....., 898 - ABANS 925]

PRECEPTE [DEL REI CARLES] A TEUDEMUND PEL QUAL LI CONCEDEIX UNS BÉNS
EN LA VALL DE SEGÚRIES, EN EL COMTAT DE BESALÚ

En el llibre «Canalars I», guardat a l'Arxiu parroquial de Sant Joan de les Abadesses, al foli 36', n.º 9, hi ha l'extret d'un document que diu així: «Winnidildes devota femina obtulit filiam suam Elonem huic monasterio et Emmone illius abbatisse, et cum ea aliqua alodia scilicet alodium situm in comitatu Bisuldunense, in valle Segurilias, *qui per preceptum regis fuit de viro suo Teudemundo*; afrontat cum torrente della Portela, qui vadit usque ad Junças et in serra Vallis de Biania et in serra de collo de Segurilias et in petra quam Dioscolus erexit, que vocatur petra Teudemundo, et vadit per ipsas Junças ad villam quam nominant Porrerolas, et quidquid habet in eorum terminis, et quidquid habet in villa Malgano et ejus terminis, et aliquas vineas afrontatas, et aliqua alia confrontata. Anno 29 regnante Karolo rege filio Ludovici, anno Incarnationis Dominice *ccccxv*». Aquest extret ha estat publicat per Udina Martorell, *El Archivo condal de Barcelona*, pàg 473.

Essent Teudemund el marit de la donadora Winidilda, el precepte al·ludit en la present donació hagué d'ésser expedit forçosament pel rei Carles el Ximple, sense que pugui precisar-se més la data.

MAPES

A CURA DE JORDI RUBIÓ I LOIS

Hem cregut que seria d'utilitat per als estudiosos buidar en uns mapes l'índex alfabètic dels noms de lloc que figura al final del llibre. No pretenem donar un mapa històric de la Catalunya carolíngia; els estudis toponímics en forma sistemàtica, que en la nostra terra es troben encara en els inicis, no ho permeten, i, per altra banda, no és en aquest llibre on s'escauria aquest treball. Pretenem senzillament donar una idea de les possessions monastirials i particulars que figuren en els diplomes publicats i la seva distribució en el mapa de Catalunya.

Figuren en aquests mapes la quasi totalitat dels noms de lloc identificats que apareixen en l'obra, no solament els llocs confirmats pels preceptes i els seus límits, sinó també els toponímics que apareixen en les introduccions de cada precepte i en nota com a interpolacions posteriors. A més, com a excepció, s'hi han buidat els noms de lloc de l'acta de consagració de la Seu d'Urgell de 839,¹ distingits, això sí, amb un signe especial. Ens ho ha aconsellat el fet d'ésser tan poc explícits els preceptes a aquesta església; sembla com si hi fos donada per inclosa d'una manera genèrica la llista de parròquies continguda en l'acta.

En aquests mapes, com a orientació del lector, s'han marcat les ratlles frontereres modernes amb França i Andorra, i a més, amb una línia blava de punts, la divisió territorial aproximada de l'època. No és una divisió estricta en comtats; ni el Conflent ni el Vallespir, ni Perelada ni tampoc el Berguedà foren en aquestes dates comtats independents, malgrat els fos aplicat sovint aquest nom; així i tot, l'aparició repetida d'aquests territoris a través dels documents com unitats amb personalitat geogràfica i històrica pròpia, ha aconsellat aquesta delimitació de fronteres. No sempre ha estat fàcil; per una banda, ho ha dificultat la manca d'estudis referents a aquest punt i l'escassetat de fonts, i, per altra, les contradiccions que trobem en els documents que mostren la poca precisió que tenien ja aleshores aquestes fronteres. Recordem, per exemple, el cas de La Llagona, en el cantó de Montlluís; trobem una evident vacil·lació en els documents, i encara que queda generalment inclosa dins del comtat de Cerdanya, en alguns casos ho és en el Conflent, i formava part, sens dubte, del bisbat d'Elna i no del de la Seu. La unió posterior del Conflent al comtat de Cerdanya acaba de complicar-ho. En el precepte III de Cuixà apareix citat aquest lloc entre les possessions del Conflent, juntament amb Sant Pere dels Forcats, que formava part de la Cerdanya. Nosaltres, apartant-nos del mapa històric del Conflent, que publica B. Alart, incloem també en la Cerdanya la vessant esquerra de la vall de l'alt Tet fins al coll de La Llagona. Cas semblant és el d'Agullana en l'Alt Empordà. Posem com a límit oriental del Besalú la línia tradicional que segueix la carretera romana i el riu Llobregat des d'Orriols al Pertús. Agullana, que queda a l'occident d'aquesta línia, apareix sovint posteriorment com de l'ardiaconat d'Empúries, i en els preceptes V i VI d'Arles ve citada clarament dins les possessions del Rosselló. Més al sud, i en la mateixa frontera, trobem el cas de Bàscara. Ja Botet i Sisó demostrà com el seu terme cavalca sobre la línia divisòria dels dos comtats. No hem assenyalat les fronteres entre el territori cristià i

1. Hem seguit l'edició de Mn. Pujol.

el territori sarraí; durant els dos segles que comprèn la documentació publicada en el llibre, sofri freqüents modificacions, sense mai quedar delimitada d'una manera precisa. Seguint l'acta de la consagració de la Catedral de Vic, de 1038 (VILLANUEVA, *Viage*, vi, 294), inclouem també el Berguedà dins dels territoris de la marca; sens dubte aquesta comarca tenia molta més extensió vers al sud de la que té actualment; el lloc d'Altarriba, a 8 quilòmetres al nord-est de Cervera, ve inclòs en el Berguedà en un document de 1110 del Cartulari de Santes Creus. És precisament en aquests punts, molt despoblats, on els dubtes són més grans.

Finalment, per a major claredat, de tots els llocs ha estat donada la forma catalana en rodó, i la llatina, en cursiu. Hem preferit de distribuir el mapa en diversos fulls a reduir-lo a un de sol, difícil de manejar. En el primer mapa donem la totalitat del territori, i hi són assenyalats els requadres que comprenen els cinc mapes parcials. En aquest mateix full hom trobarà l'explicació dels signes convencionals utilitzats.

En la tasca de la identificació dels noms de lloc, ultra la bibliografia de la qual parlem després, hem utilitzat sobretot els mapes següents: 1:50,000 i 1:80,000 de França, 1:50,000 espanyol, 1:100,000 català; els mapes topogràfics excursionistes, 1:25,000, de l'editorial Alpina, de Granollers, molt correctes, i els fulls de Girona (any 1851), Tarragona (any 1858) i Barcelona (any 1862), de l'*Atlas Geográfico de España*, de Claudio Coello i Pascual Madoz, tan rics en toponímia, molt sovint arcaica, que ens acosten sensiblement a l'època estudiada. Dificultats d'ordre material ens han permès ben poques vegades de traslladar-nos a les diverses regions. Quan ha estat possible hem consultat a persones que les coneixien directament; el nostre agraïment a totes elles, i especialment als senyors Salvador Cardús, de Terrassa; Francesc Caula, d'Olot; Mn. Lluís G. Constans, de Banyoles; Emili Giralt, de Vilafranca; Henry Jonquères d'Oriola, del Rosselló; Salvador Llobet, de Granollers, i Dom Anscari Mundó O. S. B. del Monestir de Montserrat. Finalment, hem tret bon profit de l'índex de toponímia catalana que sota la direcció del doctor Antoni Badia es va completant poc a poc en el Seminari de Filologia Espanyola de la nostra Universitat.

Donem a continuació una breu nota bibliogràfica de les obres utilitzades que, a part de les enciclopèdies, diccionaris geogràfics, censos, guies excursionistes, etc., han estat la base principal del nostre treball:

ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *Efemèrides mil·lenàries 949-1949. El monestir de Sant Pere del Burgal*. Vic, 1948.

Conté un mapa històric de la regió.

AEBISCHER, Paul, *Études de toponymie catalane* (Institut d'Estudis Catalans, *Memòries*, vol. I, fasc. 3). Barcelona, 1928.

ALART, B., *Géographie historique du Conflent* (Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales, x). Perpinyà, 1856.

Conté un mapa històric del Conflent. Estudia extensament els límits històrics de la regió.

ALART, B., *Géographie historique des Pyrénées-Orientales* (Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales, xii). Perpinyà, 1859.

ALART, B., *Epbémérides* (*Écho du Roussillon*, n.º 20). Perpinyà, 1864.

Estudia el precepte del rei Lotari del 18 de desembre de 832, i els toponímics que hi apareixen.

- ALART, B., *Notices historiques sur les communes du Roussillon*. Perpinyà, 1868. 2 vols.
- ALART, B., *Jugement inédit de l'an 865 concernant la ville de Prades. Examen critique ... des possessions de ... La Grasse en Roussillon, Cerdagne ...* (Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales, xx). Perpinyà, 1873.
- ALART, B., *Rapport sur l'ancien cimetière de la vila vella de Banyuls-dels-Aspres* (Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales, xxi). Perpinyà, 1874.
- ALART, B., *Documentis sur la Géographie historique du Roussillon* (Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales, xxii). Perpinyà, 1876.
- ALART, B., *Cartulaire Roussillonais*. Perpinyà, 1880.
- ALSÍUS Y TORRENT, Pedro, i PUJOL Y CAMPS, Celestino, *Nomenclator geográfico-histórico de la Provincia de Gerona*. Girona, 1883.
- BADÍA MARGARIT, Antonio, *Mal «Roca» en la toponimia pirenaica catalana* (Actas de la 1.ª reunión de Toponimia Pirenaica, Jaca, 1948). Saragossa, 1949.
- BALARI JOVANY, J., *Orígenes històrics de Catalunya*. Barcelona, 1899.
- BOTET Y SISÓ, J., *Cartoral de Carles Many* (Boletín de la Real Academia de Buenas Letras, iii). Barcelona, 1905-1906.
Identifica molts topònims dels comtats de Besalú i Girona, i assenyala els límits entre aquests dos comtats en la regió de Bàscara.
- CARRERAS CANDI, F., *Algunes paraules toponímiques del Vallès* (Biblioteca d'Estudis Comarcals, i). Barcelona, 1930.
- CAULA, Francisco, *Los monjes colonizadores* (Pyrene, ii, n.º 17). Olot, 1950.
Identificació i descripció de les possessions i límits del monestir de Sant Aniol.
- CAULA, Francisco, *Nuestros aborígenes* (Pyrene, ii, n.º 15). Olot, 1950.
Sobre la Vall d'En Bas i el precepte a Teodosi.
- Chartes et Diplomes relatifs à l'histoire de France* publiés par les soins de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. HALPHEN-LOT, Lothaire et Louis V. Paris, 1908. PROU-LAUER, Louis IV. Paris, 1914. LOT-LAUER, Charles III le Simple. Paris, 1949.
Han estat aprofitades les identificacions de noms de lloc de la Catalunya francesa i França en general. En la part catalana no sempre són exactes.
- COROMINES, Joan, *Noms de lloc catalans d'origen germànic* (Miscel·lània Fabra, pp. 108-132). Buenos Aires, 1943.
- DANÉS TORRAS, Joaquín, *Historia de Olot, Capítulo de la Prehistoria, la Protobistoria y la Historia Antigua*. Olot, 1949.
Publica diversos mapes històrics de la regió. Identifica alguns topònims dels preceptes de Ripoll i Sant Aniol.
- Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques, commencé sous la direction de S. Em. le Cardinal Alfred Baudrillart, continué par A. De Meyer et Et. Van Cauwenbergh*. Paris, 1912-1951.
Publicat solament de la lletra A a Cb.
- GARRIGA, J., *Cap de Creus*. Barcelona, 1948.
- Geografía General de Catalunya*, dirigida per F. CARRERAS CANDI. Cels GOMIS, *Provincia de Barcelona*; Emili MORERA, *Provincia de Tarragona*; Ceferi ROCAFORT, *Provincia de Lleida*; J. BOTET i SISÓ, *Provincia de Gerona*. Barcelona, ed. Martín, s. d.
Hem utilitzat sobretot el volum de Girona; en la toponímia recull críticament les obres anteriors de P. Alsíus, Monsalvatje i del mateix Botet.
- GIRALT, J., *Notice historique de la vicomté d'Evol, des communes d'Evol et d'Olette* (Société agricole, scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales, xlvi). Perpinyà, 1905.
Conté un mapa històric de la regió.

- GRIERA, A., *Nombres de santo y de lugar de la Diócesis de Barcelona* (*Boletín de Dialectología Española*, 1942-1943). Sant Cugat del Vallès (Barcelona), 1949.
- JAUBERT DE PASSA, Fr., *Notice historique sur la ville et le Comté d'Empúries*. París, 1823.
Conté un mapa de la regió.
- LACVIVIER, Raymond de, *Le Cartulaire de l'Eglise d'Elne. Inventaire sommaire des documents copiés dans le «Cartulaire de l'Eglise d'Elne» par Fossa* (Ruscino, any 1913). Perpinyà, 1913.
Conté un index alfabètic de noms de lloc.
- LLOBET, Salvador, *El medio y la vida en el Montseny*. Barcelona, 1947.
- MARCA, Petrus de, *Marca Hispanica sive limes hispanicus...* París, 1688.
Hem utilitzat, a més dels documents, la geografia històrica de la primera part, l'index alfabètic i el mapa que publica. Per la regió de Ripoll hem tret bon profit de les notes marginals en lletra del XVIII que conté l'exemplar de la Biblioteca Àldo-Moner.
- MAS, Josep, *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*. Barcelona, 1906-1915.
- MAS, Josep, *Les primeres i darreres pedres de la capella romànica de Sant Salvador d'Arrabona* (*Nostra Comarca*, II). Sabadell, 1923.
- MEYER-LÜBKE, W., *Els noms de lloc en el domini de la Diòcesi d'Urgell* (*Bulletí de Dialectologia catalana*, any 1923). Barcelona, 1923.
- MIQUEL ROSELL, Francisco, *Liber Feudorum Major*. Barcelona, 1945-1947. 2 vols.
El seu acurat index alfabètic ens ha estat molt útil.
- MONSALVATJE Y FOSSAS, Francisco, *Noticias Históricas*. Olot, 1889-1919. 26 vols.
Hem utilitzat, principalment, el vol. x, *Geografía histórica del Condado de Besalú*, on publica un mapa històric del comtat, reproduït també per Botet i Sisó en la seva geografia de la *Provincia de Gerona*; els vols. xvi-xviii, *Nomenclátor histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la Diócesis de Gerona*, i el vol. xxiii, *El obispado de Elna*, que conté un nomenclátor de les esglésies d'aquest bisbat. La gran quantitat de documents publicats, no sempre prou críticament, ha proporcionat moltes identifications.
- MONTLLOR I PUJAL, Joan, *Significació del culte de Sant Salvador a la Parroquial de Sabadell* (*Nostra Comarca*, II). Sabadell, 1922.
- MONTLLOR I PUJAL, Joan, *La progenitora de Sabadell* (*Nostra Comarca*, II). Sabadell, 1924.
- MONTLLOR I PUJAL, Joan, *Castell Marro* (*Nostra Comarca*, n.º 42). Sabadell, 1931.
- MONTOLIU, M., *Els noms de rius i els noms fluvials en la toponímia catalana* (*Bulletí de Dialectologia Catalana*, any 1922).
- MONTPEDRÓS, Anton de [Federic Martí Albanel], *Fulls històrics de Santa Coloma de Cervelló* (*L'Estel*, anys 1933-1934). Santa Coloma de Cervelló.
- Nomenclator de les ciutats, viles i pobles de Catalunya*. Barcelona, 1918.
- PAPELL, Antoni, *Sant Pere de Rodes*. Figueres, 1930.
Documentat estudi dels límits del monestir i història de les seves possessions fins a la desamortització.
- PELLA Y FORGAS, J., *Historia del Ampurdán*. Barcelona, 1833.
- PERAY, Josep de, *Monografia històrica-descriptiva de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona, 1908.
- PLA CARGOL, Joaquín, *La Provincia de Gerona*. Girona, 1945.
Publica un petit mapa, bastant deficient, dels comtats de la província de Girona. No afeix res de nou, per al nostre treball, a l'obra de Botet i Sisó.
- PLA CARGOL, Joaquín, *Plazas fuertes y Castillos en las tierras gerundenses*. Girona-Madrid, 1951.

- PUJOL, P., *L'acte de consagració i dotació de la catedral d'Urgell, de l'any 819 ó 839 (Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana, ix, Estudis romànics, 11)*. Barcelona, 1917.
Conté un mapa de la regió.
- REIG i VILARDELL, J., *Monografies de Catalunya*. Barcelona, 1893.
Publicades solament les lletres A, B, C.
- REPARAÇ (fill), Gonçal de, *La Plana de Vic (Enciclopèdia «Catalunya», viii-ix)*. Barcelona, 1928.
Dóna com apèndix un nomenclàtor històric de la regió.
- RIUS SERRA, José, *Rationes Decimarum Hispaniae (1279-80). I. Cataluña, Mallorca y Valencia*. Barcelona, 1946.
Encara que en l'índex no es dóna la identificació dels toponímics, les relacions d'esglésies ordenades geogràficament han donat algunes identifications.
- RIUS SERRA, José, *Cartulario del monasterio de San Cugat del Vallés*. Barcelona, 1945-1947. 3 vols.
No s'ha publicat el volum d'índex. A base dels documents que hi són publicats hem identificat la major part de toponímics dels preceptes de Sant Cugat.
- SABARTHÈS, *Dictionnaire topographique du Département de l'Aude comprenant les noms de lieu anciens et modernes*. Paris, 1912.
- SAINT-MALO, De, *Recherches sur la topographie du Roussillon dans le Moyen-Age (Le Publieur des Pyrénées-Orientales, 1833, n. 23, 24, 25, 26, 27)*. Perpinyà, 1833.
Hem pogut consultar uns extrems d'aquests articles que han estat amablement facilitats per la bibliotecària senyoreta Montserrat Comas.
- SALOW, Karl, *Sprachgeographische Untersuchungen über den östlichen Teil des Katalanisch-langedokischen Grenzgebietes*. Hamburg, 1912.
- SEGURA, Joan, *Etimologia de noms de pobles de la Cerdanya Catalana...* Girona, 1893.
- SEGURA, Juan, *Historia de Igualada*. Barcelona, 1907-1908. 2 vols.
- SERRA, J., *Album histórico y gráfico de Gracia*. Barcelona, 1951.
- SERRA VILARÓ, J., *Baronies de Pinós i Mataplana*. Barcelona, 1930-1951, 3 vols.
- TORRAS, César August, *Pirineu Català, guía itinerari*. Barcelona, 1918-1924, 9 vols.
Dóna molt més del que el subtítol sembla indicar; és un dels reculls més rics de toponímia moderna, completat sovint des d'un punt de vista històric.
- UDINA MARTORELL, Federico, *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X*. Barcelona, 1951.
Ens ha estat especialment útil per als preceptes de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses.
- VALLÈS, Joan [Joan Montllor], *Registre toponímic. Montseny (Nostra Comarca, II i III)*. Sabadell, 1923-25.
- VALLÈS Y PUJALS, J., *La Cuenca del Ribagorzana*. Barcelona, 1949.
- VIDAL, Pierre, *Guide du Touriste à Vernet et dans les vallées du Canigou*. Perpinyà, 1881.
Conté un mapa. Tracta la geografia històrica de la regió.
- VIDAL, Pierre, *Guide historique et pittoresque dans le département des Pyrénées-Orientales. 2me édition*. Perpinyà, 1899.
Recull gran part de les monografies de geografia històrica dels Pirineus Orientals. No hem pogut consultar la primera edició en la qual es dóna major extensió a la part històrica.
- VIDAL, Pierre, *Mélanges de toponymie catalane (Ruscino, année 1913)*. Perpinyà, 1913.
- VILA, Pau, *La Cerdanya (Enciclopèdia «Catalunya», III)*. Barcelona, 1926.
Dóna com apèndix un nomenclàtor històric de la regió.
- VILA, Pau, *El Vallès, assaig geogràfic (Biblioteca d'Estudis Comarcals, 1)*. Barcelona, 1930.

ÍNDEXS

A CURA DE JORDI RUBIÓ I LOIS

TAULA CRONOLÒGICA DELS DOCUMENTS*

[Vers 780.]

Capítular del rei Carles que posa sota la seva protecció i defensa els hispans que acabaven de refugiar-se a la Septimània, i regula llur situació jurídica. (*Notícia.*)..... p. 412

Aquisgran, març [795].

Precepte del rei Carles confirmant a Joan el lloc de Fonts que el seu fill, el rei Lluís, li havia concedit. A més, li concedeix el que extirpés en la vila de Fontjoncosa, tot lliure de cens..... p. 307

[Vers 801.]

Capítular de l'emperador Carles, que rep sota la seva immunitat i defensa els gots i hispans de la ciutat de Barcelona i del castell de Terrassa, i regula llur situació jurídica. (*Notícia.*)..... p. 415

Aquisgran, 2 abril 812.

Precepte de l'emperador Carles adreçat als comtes Bera, Gauscelí, Gislefred, Odiló, Ermenguer, Ademar, Laibulf i Erlí, notificant-los les queixes que de les seves opressions li han fet quaranta dos hispans i de com són despullats de llurs aprisions. Mana que sigui ordenada la situació jurídica dels dits hispans pel seu fill el rei Lluís..... p. 312

[.....]

Precepte de l'emperador Carles a favor del monestir d'Arles i del seu fundador l'abat Castellà. (*Notícia.*) p. 22

[.....]

Precepte de l'emperador Carles fent donació a l'església de Girona de diversos béns i homes. (*Notícia.*)..... p. 119

[Abans de 814.]

Precepte de l'emperador Carles concedint a Borrell, pare del fidel Suniefred, la vila de Fontcuberta, en el «pagus» de Narbona. (*Notícia.*).... p. 315

[Abans de 814.]

Precepte de l'emperador Carles concedint al pare de Wimar i de Radon els béns que havia extirpat en el Rosselló i en el Vallespir. (*Notícia.*) p. 316

[Abans de 814.]

Precepte de l'emperador Carles concedint als hispans Ilderic, Pere, Ermensil i altres parents llurs, terres fiscals ermes per a aprisionar en el comtat de Béziers. (*Notícia.*)..... p. 317

[800-814.]

Precepte de l'emperador Carles concedint a l'església d'Urgell diferents béns, i atribuint-li les paròquies dels «pagi» d'Urgell, Berga, Cerdanya, Pallars, Àneu, Cardós, Tírbia, Gistain i Ribagorça. (*Notícia.*)..... p. 279

[Abans de 814.]

Precepte del rei Lluís d'Aquitània al bisbe Posseboni d'Urgell, confirmant el de l'emperador Carles

* Indiquem entre parèntesis si el document és original, si sols en conservem fragments o bé si sols en coneixem l'existència per notícies posteriors. Quan no consta cap indicació es tracta d'una còpia.

a la dita església i concedint-li terres fiscals ermes per a construir-hi monestirs. (*Notícia.*)... p. 281

Aquisgran, 29 desembre 814.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del seu vassall Wimar, concedint a ell, al seu germà Radon i a llurs hereus la propietat de la vila de Ceret, en el Vallespir..... p. 318

Aquisgran, 1 gener 815.

Precepte de l'emperador Lluís al seu fidel Joan, confirmant-li i millorant-li el del rei Carles i concedint-li especialment les aprisions fetes en els vilars de Fonts, Cello, Carbonils i Fontjoncosa.. p. 320

Aquisgran, 1 gener 815.

Constitució de l'emperador Lluís que posa sota la seva protecció i defensa els hispans refugiats a la Septimània i a la marca hispànica, i regula llur situació jurídica..... p. 417

[814-815.]

Precepte de l'emperador Lluís confirmant als hispans Ilderic, Pere, Ermensil i altres parents llurs la concessió que l'emperador Carles els havia fet, de terres fiscals ermes per a aprisionar en el comtat de Béziers. (*Notícia.*)..... p. 322

Aquisgran, 10 febrer 816.

Constitució de l'emperador Lluís que resol dues qüestions suscitades pels hispans refugiats a conseqüència de la constitució del primer de gener de 815..... p. 420

819.

Precepte de l'emperador Lluís al monestir de Sant Genís les Fonts confirmant-li les possessions, la immunitat i la lliure elecció d'abat. (*Còpia fragmentària.*)..... p. 206

Ver, 17 setembre 820.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a instàncies de l'abat d'Arles, Castellà, posant el dit monestir i els seus béns sota el seu mundeburdi, i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat.. p. 24

Attigny, 11 setembre 822.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del comte Rampó, posant l'abat Mercoral, els monjos i

els béns del monestir de Banyoles sota el seu mundeburdi i concedint-los la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 45

Francfort, 21 juny 823.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del comte Matfred, rebent el monestir de Senterada amb totes les seves pertinences sota el seu domini, defensa i tuició, i concedint-li la lliure elecció d'abat. p. 259

[Francfort, juny 823.]

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del comte Gaucelm, confirmant llurs béns a l'abat Sise-gut i al monestir de Sureda, posant-los sota la seva defensa i tuició, i concedint-los la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 267

Tribur, 14 octubre 829.

Precepte de l'emperador Lluís concedint al seu fidel Suniefred la vila de Fontcuberta, en el «pagus» de Narbona, tal com l'emperador Carles l'havia concedit al seu pare Borrell. (*Original.*)..... p. 323

[820-830.]

Precepte de l'emperador Lluís al comte [d'Aragó] Asnar Galindó concedint-li terres fiscals per a repoblar en els comtats d'Urgell i de Cerdanya. (*Notícia.*)..... p. 325

[829-830.]

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del marquès Gaucelm, concedint la immunitat a l'abat Deodat i als monjos del monestir d'Amer. (*Notícia.*)..... p. 10

Gardino, 18 desembre 832.

Precepte de l'emperador Lotari, donat a prec del seu vassall Wimar, concedint a ell, al seu germà Radon i a llurs hereus la propietat de la vila dita Vilanova, en el Rosselló..... p. 327

Cluny, 6 abril 834.

Precepte de l'emperador Lotari al monestir de Sant Genís les Fonts confirmant-li les possessions i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat. (*Còpia fragmentària.*)..... p. 208

Cluny, 7 abril 834.

Precepte de l'emperador Lotari, donat a prec

del bisbe Salomó, concedint a l'església d'Elna les aprisions que els seus homes havien fet i la meitat del mercat..... p. 101

[Cluny, abril 834.]

Precepte de l'emperador Lotari pel qual confirma els béns del monestir de Sant Vicenç d'Oveix i li concedeix la immunitat. (*Notícia*).... p. 468

Narbona, 11 setembre 834.

Condicions sacramentals jurades davant el tribunal del vescomte Esteve pels testimonis aportats per Teudefred en causà contra Dèxter sobre el vilar de Fonts del Narbonès..... p. 442

Attigny, 2 desembre 834.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del bisbe Wimer, concedint a la Seu de Girona, i als homes, béns i drets donats a ella per Carlemany i altres, la seva protecció i immunitat p. 120

Thionville, 12 març 835.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del bisbe Sisebut, d'Urgell, confirmant el de l'emperador Carles i el seu, i manant que cap comte pugui retenir en benefici la parròquia de Llúvia..... p. 282

Thionville, 13 març 835.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec de l'abat Calortus de Sant Cerní de Tabérnoles, posant sota el seu mundeburdi el monestir de Sant Salvador de la Vedella amb les seves possessions, i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat.... p. 246

Aquisgran, 5 març 836.

Precepte de l'emperador Lluís, donat a prec del bisbe Ramnó d'Elna, atorgant a la seva església i a tots els seus béns el privilegi d'immunitat. p. 104

[Abans de 838.]

Precepte de l'emperador Lluís concedint a uns hispans terres ermes [en el Rasés], perquè puguin aprisionar-les. (*Notícia*)..... p. 329

[Abans de 838.]

Precepte del rei Pepí d'Aquitània, confirmant el de l'emperador Lluís, pel qual són concedides a uns hispans terres ermes en el Rasés, perquè puguin aprisionar-les. (*Notícia*)..... p. 330

[814-840.]

Precepte de l'emperador Lluís que posa l'abat Adulf i el monestir de Les Escaules, amb tots els seus béns, sota la seva defensa i immunitat. (*Notícia*)..... p. 153

[814-840.]

Precepte de l'emperador Lluís concedint als hispans Wadamir i Witigís, pare i fill, l'aprisió d'unes terres en la vila de Tresmals, del territori d'Elna. (*Notícia*)..... p. 331

Saint-Vaast d'Arras, 25 gener 843.

Precepte del rei Carles concedint al seu fidel Suniefred, comte d'Urgell i Cerdanya, diversos béns en els «pagi» de Rosselló, Conflent, Cerdanya i Urgell, i els mancipis dels dos sexes..... p. 332

Sant Cerní de Tolosa, 11 maig 844.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Donnul, de Sant Pere d'Albanya, que posa aquest monestir sota la seva defensa i tuició, i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 6

Sant Cerní de Tolosa, 13 maig 844.

Precepte del rei Carles, donat a l'abat Adulf, concedint al monestir abat i monjos de Les Escaules i a tots llurs béns, la immunitat i la lliure elecció d'abat. (*Original*)..... p. 154

Tolosa, 14 maig 844.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat d'Amer, Wilera, confirmant al dit monestir la immunitat atorgada per precepte de l'emperador Lluís, i concedint-li la lliure elecció d'abat. (*Original*) p. 11

Sant Cerní de Tolosa, 19 maig 844.

Precepte del rei Carles confirmant a una sèrie d'hispans del comtat de Béziers la quasi propietat de les viles d'Aspiran i d'Albagnan sota el seu mundeburdi i defensa, tal com fou concedida per l'emperador Carles i l'emperador Lluís..... p. 335

[Sant Cerní de Tolosa, maig 844.]

Precepte del rei Carles, donat a l'abat Elies, concedint al monestir de Banyoles, als monjos i a tots llurs béns la immunitat i la lliure elecció d'abat. (*Notícia*)..... p. 48

[Sant Cerní de Tolosa, maig 844.]

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Froiscle, que posa sota el seu mundeburdi els béns del monestir de Sureda, i concedint al monestir la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 270

Sant Cerní de Tolosa, 5 juny 844.

Precepte del rei Carles confirmant al seu vassall el fidel Teodfred les concessions que feren al seu pare, Joan, en els vilars de Fonts i Fontjoncosa, el rei Carles i l'emperador Lluís..... p. 338

Sant Cerní de Tolosa, 9 juny 844.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Agila, confirmant el de l'emperador Lluís, pel qual pren el monestir de Senterada, amb les seves pertinences, sota el seu domini, defensa i tuició, i li concedeix la lliure elecció d'abat..... p. 263

Sant Cerní de Tolosa, 11 juny 844.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe Gondemar, confirmant el de l'emperador Carles i el de l'emperador Lluís, pel qual posa l'església de Girona i les seves possessions sota el seu mundeburdi, tuició i immunitat..... p. 125

Sant Cerní de Tolosa, 11 juny 844.

«Auctoritas» del rei Carles, que confirma als gots i hispans de la ciutat de Barcelona, del castell de Terrassa i del comtat de Barcelona, la protecció i defensa que els havien estat atorgades pels seus antecessors Carlemany i Lluís el Piadós, i regula llur situació jurídica..... p. 422

Sant Cerní de Tolosa, 25 juny 844.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat d'Arles, Recesind, que posa, tal com havia fet l'emperador Lluís amb el seu precepte, el dit monestir, amb les seves pertinences, sota el seu mundeburdi, i li concedeix la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 27

Sant Cerní de Tolosa, juny 844.

Capítular del rei Carles que regula les obligacions dels preveres de Septimània envers els bisbes, les contribucions parroquials, les visites pastorals, la compareixença als sínodes i les divisions de parròquies..... p. 426

[Sant Cerní de Tolosa, juny 844.]

Precepte del rei Carles, donat a prec del prepòsit Sintremund, que posa el monestir de Sant Climent de Reglella sota el seu mundeburdi, i li concedeix la immunitat i la lliure elecció d'abat... p. 180

Attigny, 27 maig 847.

Precepte del rei Carles concedint als seus fidels Alfons i nebots Gomesind i Duran els béns de propietat reial que llurs pares havien aprisionat en els llocs de Lézignan, Caumont i Sainte Candille, en el «pagus» de Narbona..... p. 340

Narbona, 7 octubre 849.

Precepte del rei Carles, concedint al seu fidel Teodfred la propietat del vilars de Fonts i tot el que el seu pare aprisionà a Fontjoncosa, en el «pagus» de Narbona..... p. 343

Quierzy, 17 gener 853.

Precepte del rei Carles concedint al seu fidel Teutmund set masos de propietat reial, en el lloc de Taulis, del «pagus» del Rosselló..... p. 345

Cosne-sur-Loire, 7 juliol 854.

Precepte del rei Carles, donat a prec del marquès Odalric, concedint als fidels Sumnold i Riculf, gots, la propietat d'uns béns reials en el «pagus» d'Elna, que tenien ja per successió dels seus avi Sunvild i pare Alfons..... p. 347

[Abans 858.]

Precepte del rei Carles concedint al got Recosind el camp dit de Santa Eulàlia, proper a la ciutat de Barcelona. (*Notícia.*)..... p. 349

[Abans 858.]

Precepte del rei Carles concedint al got Madaix l'antiga església de Sant Esteve, en la diòcesi de Barcelona. (*Notícia.*)..... p. 351

Attigny, 30 juny 859.

Precepte del rei Carles, donat a prec del comte i marquès Humfrid, concedint al seu fidel Oriol uns béns de propietat reial, ço és, el vilars de Saldet, en el «pagus» d'Empúries, i el de Requesens, en el de Peralada. (*Original.*)..... p. 352

Ponthion, 19 novembre 860.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat d'Amer, Teodosi, confirmant al dit monestir i a les seves pertinences la immunitat ja atorgada per precepte de l'emperador Lluís, i concedint-li la lliure elecció d'abat. (*Original*)..... p. 14

Ponthion, 19 novembre 860.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe d'Urgell, Guisad, confirmant els preceptes imperials de Carles i Lluís, i així mateix diversos béns i els delmes de ferro i pesca, i concedint-li el terç del teloneu dels mercats i el terç del teloneu dels marxants que passin pel bisbat..... p. 286

[Octubre 860 - agost 862.]

Precepte del rei Carles donat al bisbe Frodoí, concedint a l'església de Barcelona la immunitat i la propietat de diversos béns. (*Notícia*)... p. 66

19 agost 862.

Precepte del rei Carles concedint al seu fidel el comte Sunyer uns béns de propietat reial en el «pagus» de Barcelona. (*Còpia fragmentària*) p. 355

Quierzy, 21 febrer 866.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat de Banyoles, Pere, concedint als monjos del monestir de Banyoles i a llurs béns la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 55

Quierzy, 22 febrer 866.

Precepte del rei Carles, donat a prec del comte Augari, concedint al monestir de Sant Julià del Mont, amb les seves pertinences, a l'abat i als monjos la immunitat i la lliure elecció d'abat, i fent-los donació del lloc de Ridaura..... p. 219

Saint-Denis, 23 febrer 869.

Precepte del rei Carles concedint al monestir d'Arles, a l'abat Hilperic, als monjos i a tots llurs béns la immunitat i la lliure elecció d'abat. p. 30

Saint-Denis, 23 febrer 869.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Joan, confirmant al monestir de Sureda els seus béns, amb la immunitat i la lliure elecció d'abat, tal com ho havien fet anteriorment el seu pare l'emperador Lluís i ell mateix..... p. 273

Saint-Denis, 28 febrer 869.

Precepte del rei Carles concedint al seu fidel Dodó uns béns reials en el Rosselló, o sigui: la vila Prunet amb el vilar Domnolf i el vilar de Mansald, amb llurs apendicis..... p. 359

[Attigny, 4 juliol 870.]

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Ansemund, confirmant el que anteriorment havia donat a l'abat Pere, antecessor d'Ansemund, a favor del monestir de Banyoles. (*Notícia*)..... p. 456

Saint-Denis, 11 abril 871.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Ricimir, confirmant a ell i als seus monjos les possessions del monestir de Sant Aniol d'Aguges i de Sant Llorenç del Mont..... p. 176

Douzy, 5 agost 871.

Precepte del rei Carles pel qual, accedint a les peticions de Witiza, Protasi i altres companys que procedint d'Urgell s'instal·laren i dotaren el monestir de Sant Andreu d'Eixalada, posa aquest monestir sota el seu mundeburdi i li concedeix la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 85

Attigny, 1 juliol 874.

Capítular acordat en el sínode d'Attigny i proposat al rei Carles, atenent les reclamacions fetes pel bisbe de Barcelona contra Tirs, prevere cordovès, contra insubordinacions a Terrassa i contra Madaix i Ricosind, gots..... p. 430

[840-877.]

Precepte del rei Carles concedint a Andreu la vila de Belcaire, a l'Empordà. (*Notícia*)... p. 361

[840-877.]

Precepte del rei Carles concedint a Sesenand la vila de Llus, a la Cerdanya. (*Notícia*)... p. 362

[875-877.]

Precepte del rei Carles donat a l'abat Ostofred, confirmant-li les possessions del monestir de Sant Cugat del Vallès. (*Notícia*)..... p. 190

[877.]

Carta de l'emperador Carles als seus amics els barcelonins, en la qual els lloa pels bons sentiments

que li han mostrat, i per la fidelitat amb què el serveixen, segons n'ha estat assabentat pel seu fidel Judas, jueu. Envia deu lliures al bisbe Frodoí per la reparació de la seva església. (*Original.*) p. 434

Troyes, 18 agost 878.

Butlla del papa Joan VIII, adreçada als bisbes i altres eclesiàstics, i als comtes i altres potestats civils de les províncies d'Hispania i Gòtia, ordenant que s'apliqui a la composició del sacrilegi la llei del príncep Carles, i que aquesta llei sigui afegida als còdexs de la llei gòtica p. 436

Troyes, 8 setembre 878.

Precepte del rei Lluís concedint al monestir d'Arles, a l'abat Castellà, als monjos i a tots llurs béns la immunitat i la lliure elecció d'abat. p. 33

Troyes, 9 setembre 878.

Precepte del rei Lluís, lliurat a precs del bisbe Frodoí, concedint a l'església de Barcelona, tal com ho havia fet el seu pare Carles, la immunitat, atorgant el permís de restaurar la canònica i confirmant una sèrie de drets i possessions..... p. 68

Troyes, [setembre] 878.

Precepte del rei Lluís, donat a precs de l'abat Ansemund, concedint al monestir de Banyoles la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 58

[Troyes, setembre 878.]

Precepte del rei Lluís, donat a precs del bisbe Teotari, posant sota la seva defensa l'església de Girona, amb els seus béns i homes, i concedint-li la immunitat. (*Notícia.*)..... p. 131

Les Tortarières (?), 24 agost 881.

Precepte del rei Carloman, donat a precs de l'abat Edifred, concedint al monestir de Santa Cecília d'Elins i a les seves possessions la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 250

Fosianum, 29 agost 881.

Precepte del rei Carloman, donat a precs del bisbe Teotari, posant sota la seva defensa i tuició l'església de Girona, i concedint-li la immunitat, tal com ho féu son pare el rei Lluís. (*Original.*) p. 135

Les Côtes d'Arey, 30 agost 881.

Precepte del rei Carloman concedint al monestir d'Arles, a l'abat Suniefred, als monjos i a tots llurs béns la immunitat..... p. 37

París, 1 novembre 886.

Precepte de l'emperador Carles, donat a precs del bisbe Teotari, concedint a l'església de Girona la immunitat, tal com havien fet els seus antecessors els reis Carles i Lluís, i confirmant i acreixent els béns de la dita església..... p. 138

Orléans, 24 juny 889.

Precepte del rei Odó, donat a precs del bisbe Ermemir en nom de Godmar, bisbe d'Ausona, concedint a l'església d'aquest la vila de Vic, el pagus de Manresa i la vall d'Artés, amb les esglésies, delmes, teloneu, pasquari del comtat i els serveis i obsequis que els habitants fessin al comte... p. 293

[Orléans], juny 889.

Precepte del rei Odó, donat a precs de Saborell, abat i fundador del monestir de Sant Pau de Fontclara, dotant el monestir, confirmant les seves possessions, posant-lo sota la seva defensa i tuició i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat. (*Original.*)..... p. 113

[Orléans], juny 889.

Precepte del rei Odó, donat a precs dels interessats, el prevere Wifred i els seus germans Sindila i Imbolat, confirmant-los diversos béns en el comtat de Besalú i atorgant-los la immunitat sobre tots ells, mentre es mantinguin fidels..... p. 363

Orléans, 25 juny 890.

Precepte del rei Odó, donat a precs de l'abat d'Amer, Hautvir, confirmant a ell i al seu monestir la immunitat, ja atorgada per precepte de l'emperador Lluís, i la lliure elecció d'abat. (*Còpia fragmentària.*)..... p. 17

Mehun-sur-Loire, 15 juliol 891.

Precepte del rei Odó, donat a precs del bisbe Servus-Dei, posant l'església de Girona, amb tots els seus béns i homes, sota la seva autoritat i defensa, i concedint-li la immunitat..... p. 141

Mehun-sur-Loire, 15 juliol 891.

Precepte del rei Odó, donat a prec del bisbe de Girona, Servus-Dei, concedint a Petroni la vila dita «Palatio Maurore», en el «pagus» de Girona. (*Original.*)..... p. 365

[Mehun-sur-Loire, 15 juliol 891.]?

Precepte del rei Odó confirmant a Sisegud la vall de Llagostera, en el comtat de Girona, que tenia per compra. (*Nottia.*)..... p. 367

Vienne, 24 juny [898].

Precepte del rei Carles, donat a prec del seu fidel Rotbert, concedint al seu fidel Teodosi diversos béns en el comtat de Narbona, en el del Rosselló i en el de Besalú. Li traspassa els serveis que els habitants d'aquells llocs feien al comte i li concedeix la immunitat sobre tots els seus béns..... p. 368

Vienne, 1 novembre 898.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe Riculf, atorgant a l'església d'Elna diversos béns i drets i el privilegi d'immunitat..... p. 107

Tours-sur-Marne, 29 maig 899.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe Servus-Dei, posant l'església de Girona sota la seva immunitat i tuïció, tal com ho feren el seu avi Carles i el seu pare Lluís, confirmant les seves possessions..... p. 144

Tours-sur-Marne, 4 juny 899.

Precepte del rei Carles, donat a prec de la seva mare Adelaida, posant sota el seu mundeburdi i tuïció l'abadessa Emma i el monestir de Sant Joan de les Abadesses amb les seves pertinences, i confirmant els seus béns. (*Original.*)..... p. 215

Tours-sur-Marne, 6 juny 899.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'arquebisbe de Narbona, Arnust, atorgant a l'església d'Elna diversos béns, concedint-li drets fiscals i el privilegi d'immunitat..... p. 109

Tours-sur-Marne, 6 juny 899.

«Auctoritas» del rei Carles, donada a prec de l'arquebisbe Arnust, de Narbona, dirigida a tots els

funcionaris públics. Ordena que cap comte ni jutge no gosi judicar els sacerdots ni levites de l'arxidiòcesi, i posa els bisbes sota la seva tuïció. p. 438

Tours-sur-Marne, 14 juny 899.

Precepte del rei Carles, donat amb intervenció de la seva mare Adelaida i a prec de l'arquebisbe Arnust, de Narbona, concedint al seu fidel Esteve i esposa Anna la plena propietat d'una sèrie de béns en el «pagus» de Narbona i en els comtats del Rosselló, d'Empúries i de Besalú..... p. 371

[898-911.]

Precepte del rei Carles concedint al comte Wifred-Borrell les terres fiscals i ermes i el dret de la moneda en el comtat d'Ausona. (*Nottia.*).. p. 375

Héristal, 9 abril 916.

Precepte del rei Carles, donat a prec de l'abat Hæfred, renovant la concessió d'immunitat i el dret de lliure elecció d'abat, concedits ja pels seus antecessors, al monestir de Banyoles..... p. 62

Tours-sur-Marne, 5 juny 922.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe de Girona, Wigo, confirmant les possessions del monestir d'Amer en els comtats de Girona i Empúries, i concedint-li la immunitat. (*Original.*)..... p. 18

Tours-sur-Marne, 5 juny 922.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe de Girona, Wigo, confirmant als fidels d'aquest, l'ardiac Sonifred i els seus germans Gotmar, Gibert, Esgut i Ingelbert, i germanes Gerberga i Amaltruda, llurs béns lliures de tot cens..... p. 378

Tours-sur-Marne, juny 922.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe Wigo, ratificant a l'església de Girona els preceptes donats pels seus antecessors, confirmant i acreixent les possessions i drets de la dita església junt amb el privilegi d'immunitat. (*Original.*)..... p. 148

Neuville, 7 juny 922.

Precepte del rei Carles, donat a prec del bisbe de Girona, Wigo, confirmant a Adroer els seus béns en el comtat de Girona..... p. 381

[Juny 922.]

Precepte [del rei Carles], pel qual concedeix béns al monestir de Sant Quirze de Colera, a l'Empordà. (*Notícia.*)..... p. 469

[898-abans de 925.]

Precepte del rei Carles, pel qual concedeix uns béns a Teudemund, en la vall de Segúries, en el comtat de Besalú. (*Notícia.*)..... p. 470

[Abans de 927.]

Precepte del rei Carles, pel qual concedeix béns a Trieci, Celedònia i Savila. (*Notícia.*).... p. 384

[929-935.]

Precepte del rei Raül, donat a precs de i Bernat, concedint al seu fidel Oliba diversos béns en els comtats de Besalú i del Rosselló. (*Còpia fragmentària.*)..... p. 385

Breisach, 24 agost 939.

Precepte del rei Lluís, donat a precs de Godmar, monjo de Sant Cugat del Vallès, confirmant els béns del monestir de Ripoll i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 159

[Breisach, agost 939.]

Precepte del rei Lluís, donat a precs de Godmar, monjo de Sant Cugat del Vallès, confirmant al dit monestir totes les seves possessions i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat. (*Notícia.*)..... p. 191

[Breisach, agost 939.]?

Precepte del rei Lluís confirmant a l'església de Vic la donació del terç de la moneda feta pel comte Wifred-Borrell. (*Notícia.*)..... p. 300

Laon, 7 juliol 944.

Precepte del rei Lluís, donat a precs del prior Tassi amb assentiment del bisbe Gotmar, de Girona, del comte Seniofred de Cerdanya i del comte Gausfred d'Empúries, concedint al monestir de Sant Pere de Rodes i a les seves possessions la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 226

Laon, 10 juliol 944.

Precepte del rei Lluís, donat a precs de l'abat Gotmar, concedint la immunitat als béns que el

clergue Adalbert i els seus germans posseïen en els comtats de Besalú i Girona..... p. 387

Reims, 29 setembre 948.

Precepte del rei Lluís, donat a precs d'Acfred, abat de Banyoles, i de Tassi, de Sant Pere de Rodes, corroborant les convíncences fetes entre aquests per les quals el monestir de Sant Pere de Rodes s'alliberava de la subjecció al de Banyoles, concedint a Hildesind, abat del primer, la immunitat i la lliure elecció d'abat, i confirmant al monestir la lliure possessió dels béns..... p. 229

Reims, 5 desembre 951.

Precepte del rei Lluís, donat a precs de la seva muller Gerberga i del comte Odalric, confirmant a l'abat Cesari l'abadia de Santa Cecília de Montserrat, amb els seus béns..... p. 255

[Reims, desembre 951.]

Precepte del rei Lluís, donat a precs de la seva muller Gerberga i del comte Odalric, confirmant els béns del monestir de Sant Pere de les Puel·les. (*Notícia.*)..... p. 74

Reims, 3 febrer 952.

Precepte del rei Lluís, donat a precs del comte Wifred, de Besalú, concedint al monestir de Sant Pere de Camprodon la immunitat i el dret de lliure elecció d'abat..... p. 77

Reims, 4 febrer 952.

Precepte del rei Lluís, donat a precs del monjo Sunyer, enviat de l'abat Gondefred, concedint al monestir de Cuixà la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 91

[Reims, febrer 952.]

Precepte del rei Lluís, [donat a precs del comte Wifred], concedint als comtes de Cerdanya i Besalú, els germans Seniofred, [Wifred], Oliba i Miró els béns que havien estat del vescomte Unifred, culpable de traïció. (*Notícia.*)..... p. 391

Laon, 8 setembre 953.

Precepte del rei Lluís, donat a precs de l'abat Hildesind, atribuint al monestir de Sant Pere de Rodes, amb consentiment del comte Gausfred, l'estany de Castelló i les tres illes adjacents.. p. 232

Compiègne, 9 febrer 958.

Precepte del rei Lotari, donat a prec de la reina Gerberga, confirmant al monestir de Cuixà i a l'abat Ponç les seves possessions..... p. 94

Laon, 17 maig 968.

Precepte del rei Lotari, donat a prec de la seva mare Gerberga i de l'arquebisbe de Reims, Odelric, concedint a l'abat Sunyer regentar per la seva vida els monestirs de Sant Feliu de Guíxols i de Sant Pol de Mar, i confirmant les possessions i privilegis d'aquests monestirs. (*Original.*)..... p. 202

Laon, 9 juliol 981.

Precepte del rei Lotari, donat a prec de Gausfred, duc del Rosselló, confirmant les possessions del monestir de Sant Genís les Fonts..... p. 210

Laon, 9 juliol 981.

Precepte del rei Lotari, donat a prec del duc Gausfred, concedint-li unes terres ermes vora la mar, en el «pagus» del Rosselló, en el lloc dit Colliure o Banyuls, i fixant-ne els termenals..... p. 393

Parentignat, 982.

Precepte del rei Lotari, donat a prec de Seniofred, abat de Ripoll, confirmant les possessions del dit monestir..... p. 166

Boussac, 982.

Precepte del rei Lotari, donat a prec de la seva

muller Emma i del bisbe Hildesind, abat de Sant Pere de Rodes, confirmant les possessions del dit monestir..... p. 235

Compiègne, [gener-febrer 986].

Precepte del rei Lotari, donat a prec de l'abat Odó, de Sant Cugat del Vallès, confirmant al dit monestir en tots els seus béns i concedint-li la immunitat i la lliure elecció d'abat..... p. 194

[954-986.]?

Precepte del rei Lotari, concedint a Fredol la cel·la de Sant Llorenç del Mont, en el comtat de Besalú. (*Notícia.*)..... p. 395

[Principis de 988.]

Carta del rei Hug al marquès Borrell, en la qual li ofereix ajut i l'invita a confirmar la fidelitat promesa mitjançant que el vagi a trobar quan sigui a Aquitània amb l'exèrcit..... p. 441

Barcelona, 8 gener 1025.

Privilegi del comte Berenguer Ramon de Barcelona i la seva esposa Sanxa, que reconeix als habitants de la ciutat de Barcelona i de tot el comtat, i a llurs successors, mentre li mantinguin fidelitat, la lliure tinença de llurs possessions franques; els eximeix de tota jurisdicció que no sigui la seva o la del vescomte i anul·la qualsevol càrrega imposada pels seus antecessors..... p. 445

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari (La Paraula Cristiana, n. 34)*. Barcelona, 1927.
- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *L'Abat Oliba, bisbe de Vic, i la seva època*. Barcelona, 1948.
- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d', *La batalla del Adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda. Discurso leído ... en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Barcelona, 1949.
- ABEL, Karl der Grosse = Sigurd ABEL i Bernhard SIMSON, *Jahrbücher des fränkischen Reiches unter Karl dem Grossen*. Leipzig, 1866-1883. 2 vols.
- AGUIRRE, Concilia = AGUIRRE, J., *Collectio conciliorum Hispaniae*. Roma, 1690. 4 vols.
- ALART, B., *Cartulaire roussillonnais*. Perpinyà, 1880.
- ALBAREDA, *Catalonia Monastica* = L'Emperador Lotari confirma les donacions fetes al monestir de Sta. Maria de Ripoll (982), transcripció de Dom A. M. A[lbareda] (*Catalonia Monastica*, 1, pp. 326-330). Montserrat, 1927.
- ALSIUS, *Ensaig històrich* = P. ALSIUS i TORRENT, *Ensaig històrich sobre la vilà de Banyolas*. Barcelona, 1872.
- ALSIUS i TORRENT, P., *Noticias inéditas sobre'l monastir de Sant Llorens del Mont (La Renaxensa, II)*. Barcelona, 1872.
- Annales regni Francorum* (ed. F. KURZE, en *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*). Hannover, 1895.
- ASTRÒNOM, *Vita Hludowici* (ed. BOUQUET, *Recueil*, VI). París, 1870.
- AUZIAS, Léonce, *Le personnel comtal en Septimanie (Annales du Midi, XLV)*. Toulouse, 1933.
- AUZIAS, Léonce, *L'Aquitaine Carolingienne (Bibliothèque méridionale, 2me série, XXVIII)*. Toulouse, 1937.
- AYMERICH, M., *Nomina et acta episcoporum Barcinonensium*. Barcelona, 1761.
- BALAGUER I MERINO, A., *Documents inédits sobre lo monastir de Sant Llorens del Mont en lo bisbat de Gerona (La Renaxensa, II)*. Barcelona, 1872.
- BALARI, Orígenes = José BALARI JOVANY, *Orígenes históricos de Cataluña*. Barcelona, 1899.
- BALUZE, *Capitularia* = Stephanus BALUZIUS, *Capitularia regum Francorum*, 2^a ed. París, 1780.

- BOEHMER, *Regesta* = Johann Friederich BOEHMER, *Regesta chronologico-diplomatica Karolorum. Die Urkunden sämtlicher Karolinger in kürzen Auszügen mit Nachweisung der Bücher in welche solche abgedruckt sind.* Frankfurt a. Main, 1833.
- BOFARULL, *Condes* = Próspero de BOFARULL, *Los Condes de Barcelona vindicados.* Barcelona, 1836. 2 vols.
- BONET, *Impressions et souvenirs* = Pierre BONET, *Impressions et souvenirs. Ille-sur-Tet et ses environs.* Ceret, 1908.
- BORETIUS, *Capitularia* = Alfredus BORETIUS et Victor KRAUSE, *Capitularia regum Francorum.* (M. G. H. Legum sectio II, Capitularia). Hannover, 1883-1897. 2 vols.
- BOTET, *Condes Beneficiarios* = J. BOTET i Sisó, *Condado de Girona. Los Condes beneficiarios.* Girona, 1890.
- BOTET, *Cartoral* = Joaquim BOTET i Sisó, *Cartoral de Carles Many. Index cronològich del cartoral de la curia eclesiàstica de Girona anomenat de «Carlo Magnò»* (Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, III). Barcelona, 1905-1906.
- BOTET y Sisó, Joaquim, *Les monedes catalanes.* Vol. 1, Barcelona, 1908.
- BOTET, *Provincia de Girona* = Geografia General de Catalunya dirigida per F. Carreras Candi (Provincia de Girona). Barcelona, s. d.
- BOUQUET, *Recueil* = Recueil des historiens des Gaules et de la France, par Dom Martin Bouquet. Nouvelle édition publiée sous la direction de M. Léopold Delisle. Paris, Palmé, vols. v (1869), vi i vii (1870), viii (1871), ix (1874).
- BRÉQUIGNY, *Table* = M. de BRÉQUIGNY, *Table chronologique des diplomes, chartes et actes imprimés, concernant l'histoire de France.* Paris, vols. I (1769), II (1775).
- BRESSLAU, *Urkundenlehre* = Harry BRESSLAU, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien.* Leipzig, vol. I, 1912. vol. II, 2.^a ed. 1931.
- CALMETTE, Joseph, *Rampon comte de Gérone (Le Moyen Âge, XIV).* Paris, 1901.
- CALMETTE, J., *Notes sur Wifred le Velu* (Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 3.^a época, vol. v). Madrid, 1901.
- CALMETTE, J., *Une lettre close de Charles le Chauve* (Mélanges d'archéologie et d'histoire. École française de Rome, XXXII). Paris, 1902.
- CALMETTE, J., *Les marquis de Gothie sous Charles le Chauve* (Annales du Midi, XIV). Toulouse, 1902.
- CALMETTE, J., *Sur la lettre de Charles le Chauve aux Barcelonais* (Bibliothèque de l'École des Chartes, LXIV). Paris, 1903.
- CALMETTE, J., *Un jugement original de Wifred le Velu pour l'abbaye d'Amer* (Bibliothèque de l'École des Chartes, LXVII). Paris, 1906.
- CALMETTE, J., *Gaucelme Marquis de Gothie sous Louis le Pieux* (Annales du Midi, XVIII). Toulouse, 1906.
- CALMETTE, J., *La plus ancienne lettre d'un roi de France* (Les Nouvelles Littéraires), Paris, 19-IX-1946.
- CALMETTE, J., *Comtes de Toulouse inconnus* (Études Médiévales). Toulouse, 1946.
- CARBONELL, *Chroniques de Espanya* = Pere Miquel CARBONELL, *Chroniques de Espanya fins aci no divulgades...* Barcelona, 1546.
- CARESMAR, *Sanctus Severus* = J. CARESMAR, *Sanctus Severus episcopus, et martyr, sedi, et civitate Barcinonensi.* Vic, 1764.

- CARRERAS CANDI, F., *Lo Montjuich de Barcelona*. Barcelona, 1903.
- Cartulaire de Fontjoncouse* = MOUYNÈS, *Cartulaire de la seigneurie de Fontjoncouse* (*Bulletin de la Commission archéologique de Narbonne*, 1). Narbona, 1877.
- CASENEUVE, *Le franc-alléu de la province de Languedoc établi et défendu*. 2.e ed. Toulouse, 1645.
- CASPAR, E., *Epistolae* = *Epistolae Karolini aevi*, vol. v (*M. G. H., Epistolarum*, VII, *Karolini Aevi*, v). Berlín, 1928.
- Catalogue d'Elne* = *Catalogue des actes relatifs à l'église d'Elne* (*Histoire générale de Languedoc*, éd. Privat, v). Toulouse, 1875.
- CATEL, G., *Mémoires de l'histoire de Languedoc curieusement et fidèlement recueillis*. Toulouse, 1633.
- CAUVET, Émile, *Étude historique sur l'établissement des Espagnols dans la Septimanie aux VIIIe et IXe siècles et sur la fondation de Fontjoncouse par l'espagnol Jean au VIIIe siècle*. Montpellier, 1898.
- CHAUME, Maurice, *Onfroï, marquis de Gothie, ses origines et ses attaches familiales* (*Annales du Midi*, LII). Toulouse-Paris, 1940.
- CORBERA, Estevan de, *Cataluña ilustrada*. Nàpols, 1678.
- COY COTONAT, Agustí, *Sort y comarca Noguera-Pallaresa*. Barcelona, 1906.
- D'ACHERY, *Spicilegium* = LUC D'ACHERY, *Spicilegium sive collectio veterum aliquot scriptorum. Nova editio priori accuratior et infinitis prope mendis ad fidem MSS. codicum, quorum varias lectiones U. C. Stephanus Baluze, ac R. P. D. Edmundus Martène collegerunt, expurgata per Ludovicum Franciscum Josep de la Barre, Tornacensem*. Paris, 1723. 3 vols.
- DIAGO, *Condes de Barcelona* = FRANCISCO DIAGO, *Historia de los victoriosissimos antiguos Condes de Barcelona*. Barcelona, 1603.
- DOZY, R., *Histoire des Musulmans d'Espagne*. Leyde, 1861. 4 vols.
- DU CHESNE, André, *Historiae Francorum Scriptores coetanei...* vol. II. Paris, 1636.
- España Sagrada* = ENRIQUE FLÓREZ i JOSÉ DE LA CANAL, *España Sagrada*. Madrid, vols. XXVIII (1774), XXIX (1775), XLIII (1819), XLV (1832).
- FACET, Paulus, *Illustrissimi atque Reverendissimi Petri de Marca ... Dissertationes*. Paris, 1669.
- FAVRE, E., *Eudes*. Paris, 1893.
- FITA, F., *San Miguel de Escalada* (*Boletín de la Real Academia de la Historia*, XXXI). Madrid, 1897.
- FONT, *Histoire de Cuxa* = FRANÇOIS FONT, *Histoire de l'abbaye de Saint-Michel de Cuxa*. Perpinyà, 1882.
- FONT, *Histoire du Canigou* = FRANÇOIS FONT, *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Martin du Canigou... Suivie de la légende et de l'histoire de l'abbaye de Saint-André d'Exalada*. Perpinyà, 1903.
- FREY, *De Muntmannis* = J. J. FREY, *Commentatio de Muntmannis*. Nüremberg, 1749.
- Gallia Christiana* = *Gallia Christiana, in provincias ecclesiasticas distributa opera et studio Monachorum Congregationis S. Mauri Ordinis S. Benedicti*, vol. VI. Paris, 1739.
- GAQUÈRE, François, *Pierre de Marca (1594-1662). Sa vie, ses oeuvres, son gallicanisme*. Paris, 1932.
- GRAHIT, E., *Memorias y noticias para la historia de la villa de San Feliu de Guixols* (*Certamen de la Asociación Literaria de Girona*, III). Girona, 1874.

- GRAHIT, *Llibre vert* = E. GRAHIT, *Llibre vert del Cabildo de la Catedral de Gerona* (*Revista històrica latina*, iv). Barcelona, 1877.
- GRAT, *Actes* = Felix GRAT, *Étude diplomatique sur les actes de Louis II le Bègue, Louis III et Carloman, rois de France (877-884) suivie d'un catalogue d'actes*. Paris, 1923.
- GUDIOL I CUNILL, Joseph, *Les monedes episcopals vigatanes*. Vic, 1896.
- HALPHEN-LOT, *Recueil* = Louis HALPHEN et Ferdinand LOT, *Recueil des actes de Lothaire et de Louis V, rois de France (954-987)*. Paris, 1908.
- HAVET, Julien, *Lettres de Gerbert*. Paris, 1889.
- HEFELÉ, *Histoire des Conciles*. Paris, 1907-1921. 8 vols.
- HIGOUNET, Ch., *Les Aznar (Annales du Midi, lxi)*. Toulouse, 1948.
- Hist. Languedoc* = *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives* par Dom Cl. Devic et Dom J. Vaissette. Édition publiée sous la direction de M. E. Dulaurier, annotée par M. E. Mabille et M. E. Bary. Ed. Privat. Toulouse, vols. I (1872), II (1875), III (1872), IV (1872), V (1875).
- JAFFÉ-WATTENBACH, *Regesta Pontificum Romanorum, ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII. Ed. secunda...* Leipzig, 1885-1888. 2 vols.
- KEHR, Paul, *Das Papsttum und der katalanische Prinzipat bis zur Vereinigung mit Aragon* (*Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Jahrgang 1926. Phil.-Hist. Klasse. Nr. 1*). Berlin, 1926.
- KEHR, *Papsturkunden in Katalanien* = Paul KEHR, *Papsturkunden in Spanien. Vorarbeiten zur Hispania Pontificia. I. Katalanien* (*Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Phil.-Hist. Klasse, neue Folge, xviii*). Berlin, 1926.
- KEHR, Paul, *El papat i el principat de Catalunya fins a la unió amb Aragó*. Traducció de R. d'Abadal i Vinyals (*Estudis Universitaris Catalans, xii-xv*). Barcelona, 1927-1930.
- KEHR, Paul, *Die Urkunden der deutschen Karolinger (M. G. H. Diplomata. Die Urkunden Karls III)*. Berlin, 1937.
- KRAUSE, *Capitularia* = Alfredus BORETIUS et Victor KRAUSE, *Capitularia Regum Francorum, tomus primus (M. G. H., Legum sectio II, Capitularia, I)*. Hannover, 1883.
- LACARRA, José María, *Orígenes del Condado de Aragón*. Zaragoza, 1945.
- LACARRA, José María, *Textos navarros del Códice de Roda* (*Estudios de Edad media de la Corona de Aragón, I*). Zaragoza, 1945.
- LAUER, Philippe, *Lettre close de Charles le Chauve pour les Barcelonais* (*Bibliothèque de l'École des Chartes, LXIII*). Paris, 1902.
- LAUER, *Louis IV d'Outre-Mer* = Philippe LAUER, *Le règne de Louis IV d'Outremer*. Paris, 1900.
- LAUER, *Recueil* = Philippe LAUER, *Recueil des actes de Louis IV, roi de France*. Paris, 1914.
- LAUER, *Diplôme inédit* = Philippe LAUER, *Diplôme inédit de Charles le Simple en faveur de l'abbaye de San Juan de las Abadesas (Catalogne) (4 juin 899)* (*Bibliothèque de l'École des Chartes, LXXXI*). Paris, 1920.
- LAUER, *Recueil des actes de Charles le Simple* = Philippe LAUER, *Recueil des actes de Charles III le Simple, roi de France*. Paris, 1949.

- LAURENT, BLOCH, DOINEL, *Inventaire sommaire des Archives Départementales antérieurs à 1790. Aude*. III. Carcassona, 1900.
- LE COINTE, *Annales* = CAROLUS LE COINTE, *Annales ecclesiastici Francorum*, vol. VII. París, 1678.
- LEVILLAIN, *Recueil des Actes de Pepin* = LÉON LEVILLAIN, *Recueil des Actes de Pepin I et de Pepin II, Rois d'Aquitaine* (814-848). París, 1926.
- LÉVI-PROVENÇAL, É., *Histoire de l'Espagne musulmane*, vol. I. El Caire, 1944.
- LOT, F., *Les derniers Carolingiens*. París, 1891.
- LOT, F., *Fidèles ou vassaux?* París, 1904.
- LOT i HALPHEN, *Le règne de Charles le Chauve* = F. LOT i L. HALPHEN, *Annales du règne de Charles le Chauve*. París, 1909.
- LOT, LAUER, TESSIER, *Diplomata Karolinorum* = *Recueil des reproductions en facsimilé des actes originels des souverains carolingiens publié sous la direction de ... Lot ... et ... Lauer*. París, 1936-1938.
- MABILLON, J., *Acta Sanctorum Ordinis Sancti Benedicti in saeculorum classes distributa*. 2.ª ed. Venècia, 1733-1740. 9 vols.
- MANSI, *Concilia* = MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio*. 2.ª ed. París, 1901-1927. 53 vols.
- Marca Hispanica* = PETRUS DE MARCA, *Marca hispanica sive limes hispanicus...* ed. E. Baluze. París, 1688.
- MARTÈNE, Ed. i DURAND, U., *Thesaurus novus anecdotorum*. París, 1717. 5 vols.
- Martyrologium Hispanum* = JOANNES TAMAYO DE SALAZAR, *Martyrologium Hispanum sive Anamensis, hoc est commemoratio omnium sanctorum Hispanorum*. Lyon, 1651-1659. 6 vols.
- MAS, *Cartulari de Sant Cugat* = JOSEP MAS, *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, vols. IV, V i VI. Barcelona, 1909-1910.
- MIGNE, *Patrologia* = J. P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus: Series latine*, vol. CIV. París, 1864.
- MILLÀS VALLICROSA, J. M., *Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carlovingia* (*Quaderns d'Estudi*, XIV). Barcelona, 1922.
- MIQUEL ROSELL, FRANCISCO, *Liber Feudorum Major*. Barcelona, 1945-1947. 2 vols.
- MIRET i SANS, J., *Documentos inéditos del condado de Besalú* (*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, I). Barcelona, 1901-1902.
- MONCADA, *Episcopologio Vicense* = *Episcopologio de Vich escrito a mediados del siglo XVII por el deán D. Juan Luis de Moncada. Publicado por primera vez con un prólogo, notas y adiciones D. Jaime Collell, canónigo*. Vic, 1891.
- MONSALVATJE, *Noticias históricas* = FRANCISCO MONSALVATJE Y FOSSAS, *Noticias Históricas*. Olot, 1899-1919. 26 vols.
- MORERA, J., *Los papiros de la catedral de Gerona*. Girona, 1927.
- MOXÓ, *Memorias de San Cucufate* = B. MOXÓ, *Memorias históricas del Real Monasterio de ... San Cucufate del Vallés*. Barcelona, 1789.
- MÜHLBACHER, *Die Urkunden der Karolinger* = ENGELBERT MÜHLBACHER, *Die Urkunden Pippins, Karlomanns und Karl des Grossen* (M. G. H., *Diplomata karolinorum*). Hannover, 1906.

- MÜHLBACHER, *Regesta = Regesta Imperii. Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern. 751-918 nach Joham Friedrich Boehmer neu bearbeitet von Engelbert Mühlbacher.* Innsbruck, 1908.
- NICOLAU D'OLWER, L., *Gerbert (Silvestre II) y la cultura catalana del siglo X (Estudis Universitaris Catalans, IV).* Barcelona, 1910.
- OMONT, *Diplômes Carolingiens = H. OMONT, Diplômes Carolingiens. Bulle du Pape Benoit VIII sur papyrus et autres documents concernant les Abbayes d'Amer et de Camprodon, en Catalogne (843-1017) (Bibliothèque de l'École des Chartes, LXV).* Paris, 1904.
- PAZ Y MELIA, A., *Serie de los más importantes documentos del archivo y biblioteca del Excmo. Señor Duque de Medinaceli. 1.ª serie histórica, años 860-1814.* Madrid, 1915.
- PELLICER, J., *Santa María del Monasterio de Ripoll.* Mataró, 1888.
- PROU, M., *Un diplôme de Charles le Chauve des archives de M. le duc de Medinaceli (Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Comptes rendus des séances de l'année 1917).* Paris, 1917.
- PUIGGARI, M., *Catalogue des évêques d'Elne.* Perpinyà, 1842.
- PUJADES, *Crónica = Crónica universal del principado de Cataluña, escrita a principios del siglo XVII por Gerónimo Pujades.* Barcelona, 1829-1832. 8 vols.
- PUJOL, P., *L'acte de consagració i dotació de la catedral d'Urgell, de l'any 819 o 839. (Estudis Romànics, II).* Barcelona, 1917.
- RICHER, *Histoire de France (888-995).* Ed. LATOUCHE. Paris, vols. I (1930), II (1937).
- RIBERA, J., *Document inèdit del rei Odó en favor de Petroni (Estudis Universitaris Catalans, VIII).* Barcelona, 1914.
- RIPOLL Y VILAMAJOR, Jaime, *Testamento sacramental de la vizcondesa Richildis ... con otros documentos.* Vic, s. d.
- RIUS SERRA, José, *Cartulario del Monasterio de Sant Cugat del Vallés.* Barcelona, 1945-1947. 3 vols. (en publicació).
- ROSCHACH, E., *Fragment d'une étude historique sur l'archevêque de Toulouse Pierre de Marca (Mémoires de l'Académie des Sciences, Inscriptions et Belles-Lettres de Toulouse, 7me série, vol. VI).* Toulouse, 1872.
- RUBIÓ Y ORS, Joaquín, *Consideraciones histórico-críticas acerca del origen de la independencia del condado catalán (Memorias de la Real Academia de Buenas Letras, IV).* Barcelona, 1887.
- SALARICH, Joaquín, *Vich, su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias.* Vic, 1854.
- SICKEL, *Regesta = Eh. SICKEL, Acta Regum et Imperatorum Karolinorum digesta et enarrata. Die Urkunden der Karolinger.* Viena, 1867.
- SIMSON, *Ludwig der Fromme = B. von SIMSON, Jahrbücher des fränkischen Reichs unter Ludwig dem Frommen.* Leipzig, 1874-1876. 2 vols.
- SIRMOND, J., *Concilia antiqua Galliae, tres in tomos ordine digesta.* Paris, 1629.
- SIRMOND, J., *Karoli Calvi et successorum aliquot Franciae regum capitula in diversis synodis ac placitis generalibus edita ... in unum collecta notisque illustrata.* Paris, 1623.
- TENZEL, *Historicae Vindiciae = W. E. TENZEL, Historicae Vindiciae pro Hermannii Coringii censura in diploma foundationis fictitium, quod Lindaviense ad Virginem coenobium primum imperatori Ludovico Lotharii filio, post Ludovico regi Germaniae, nuperrime imperatori Ludovico Pio ... adscripsit.* Lindau, 1700.

- TESSIER, *Recueil des actes de Charles le Chauve* = Arthur GIRY, Maurice PROU, Georges TESSIER, *Recueil des actes de Charles II le Chauve, roi de France (840-860)*, vol. I. París, 1942.
- TRAGGIA, J., *Discurso histórico sobre el Reyno Pirenaico (Memorias de la Real Academia de la Historia, IV)*. Madrid, 1805.
- UDINA MARTORELL, Federico, *El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX y X*. Barcelona, 1951.
- VALLS-TABERNER, Ferran, *Figures de l'Època Comtal Catalana*. (Extret de l'*Anuari Heràldic*). Barcelona, 1917.
- VALLS-TABERNER, *Data de la consagració d'Urgell* = Ferran VALLS-TABERNER, *La data de l'acte de consagració de la Catedral d'Urgell (839) i els diplomes de Lluís el Piadós*. Barcelona, 1918.
- VALLS-TABERNER, Ferran, *Els orígens dels comtats de Pallars i Ribagorça (Estudis Universitaris Catalans, IX)*. Barcelona, 1918.
- VALLS-TABERNER, *Un diplôme de Charles le Chauve* = Ferran VALLS-TABERNER, *Un diplôme de Charles le Chauve pour Suniaire, comte d'Ampurias-Roussillon (Le Moyen Âge, XXI)*. París, 1919.
- VALLS-TABERNER, Ferran, *Les genealogies de Roda ò de Meyà. Discursos ... en la «Real Academia de Buenas Letras»*. Barcelona, 1920.
- VALLS-TABERNER, *Un diploma del rei Raül a favor d'Oliba* = Ferran VALLS-TABERNER, *Notes per a la història de la família comtal de Barcelona (Arxiu Històric Municipal. Recull de documents i estudis, I, fasc. III)*. Barcelona, 1923.
- VALLS-TABERNER, Ferran, *Estudi sobre els documents de Guifré I de Barcelona (Homenatge a Rubió i Lluch, I)*. Barcelona, 1936.
- VERGUET, *Diplômes Carolingiens conservés aux Archives Départementales de l'Aude. Fonds de l'Abbaye de La Grasse*. Carcassona, 1865.
- VILLANUEVA, *Viage* = Jaime VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*. Madrid, 1803-1852, 22 vols.
- YEPES, *Corónica* = Antonio de YEPES, *Corónica general de la Orden de San Benito, Patriarca de Religiosos*. Yrache, 1609, vols. I-III. Valladolid, 1617, vols. IV-VI.
- ZEUMER, Karolus, *Formulae Merovingici et Karolini aevi, accedunt ordines iudiciorum Dei (M. G. H. Legum sectio V. Formulae)*. Hannover, 1886.
- ZEUMER, Karolus, *Leges Visigothorum (M. G. H. Legum sectio I, Legum Nationum Germanicarum I)*. Hannover, 1902.

La bibliografia utilitzada especialment per a la identificació dels mots geogràfics en l'índex alfabètic i confecció dels mapes figura en la nota preliminar a aquests.

ÍNDEX ALFABÈTIC DE NOMS

Hem inclòs en aquest índex tots els mots toponímics, tots els onomàstics i els noms comuns més importants pel seu interès diplomàtic, jurídic o històric. Els noms de lloc van impresos en rodó, en **VERSALETES** els de persona i en *cursiu* els altres (*immunitas, piscationes, praeceptum*, etc.). Les xifres en rodó es refereixen a les pàgines; les xifres en cursiu, a les ratlles, i les romanes, a les pàgines del pròleg. Les xifres en negretes indiquen les pàgines que contenen els preceptes concedits a l'església-catedral, al monestir o al particular que encapçala la respectiva entrada de l'índex.

A continuació dels noms de lloc o de persona indiquem entre parèntesis la data primera de la seva aparició en l'obra.

Quan una mateixa paraula apareix sota diverses variants, a continuació de la forma normal, és a dir, la que figura en els originals més antics, o en el seu defecte en les còpies millors, o la que ha semblat més correcta, incloem totes les altres formes sota les quals apareix el mot, ordenades alfabèticament. En el lloc corresponent de l'índex fem referència de cada una d'elles. Els toponímics els hem conservat generalment en el cas de la declinació en què apareixen en el text.

Procurem donar la identificació dels noms de lloc que apareixen; sempre que ha estat possible posem, entre parèntesis, la forma actual del nom, seguida del municipi i comarca a què pertany; quan no hem trobat el nom actual, donem el més exactament possible la seva posició geogràfica. Vegeu, en la introducció als mapes i en la bibliografia general del llibre, les obres consultades per a dur a terme aquesta tasca. Per a Catalunya ha semblat més útil usar de la divisió comarcal que de la provincial, ja que aquella respon més a una entitat històrica i geogràfica. Com a norma hem seguit la *Divisió Territorial de Catalunya* del 27 d'agost del 1936. Per als territoris de França hem usat de la divisió oficial en cantons i departaments.

Les cites dels mots que en el llibre són esmentats en llatí i en català figuren a l'índex sota la forma llatina.

Fem referència de totes les formes catalanes de noms de lloc i de persona identificades. També ha semblat útil de fer referència col·lectiva sota el nom de lloc del bisbat o monestir, dels respectius bisbes i abats que apareixen en l'obra; i sota les formes: *cancellarius, castrum, judex, notarius, strata, via*, etc., dels cancellers, castells, jutges, notaris, camins, etc.

Les abreviatures més usades són: arr. = arrondissement; com. = comarca; dép. = département; mun. = districte municipal; n. = nota; V, v. = vide. El guió substitueix el mot que encapçala cada entrada de l'índex.

A

ABADAL, R. d', 253 n. a; 276 n. c; 464.

abba, abbas [*duorum monasteriorum*], 203 18. —*electio*, vii; 76, 5; 83, 14; 114, 29; 156, 4; 165, 14; 200, 19; 207, 20; 231, 24. —*licentia eligendi*, 8, 5; 13, 7; 26, 6; 28, 27; 32, 19; 36, 4; 47, 13; 56, 36; 61, 4; 64, 3; 79, 18; 89, 12; 25; 93, 18; 155, 6; 182, 4; 207, 22;

220, 32; 228, 4; 248, 5; 252, 12; 260, 18; 262, 3, 22; 265, 7; 269, 26; 272, 31; 275, 7. —*potestas*, v. *potestas*.

Abbitana (889), *vallis*, 217, 11.

ABDALMALIK (793), 116, 10; 276, 19; 308, 2.

ABDALWAHID (841), general d'Abdarràhman III, 290, 28.

ABDARRAHMAN, v. **ABDIRAMAN**.

ABDELMÈLIC, v. **ABDALMALIK**.

ABDERAMA (893), *avius de Galderico*, 121, 35.

Abdirama, Abdarama, Aderama in pago Bisuldinensi (844) (en el terme de Bàscara, com. Alt Empordà), *villare*, 121, 30; 128, 16; 140, 11; 146, 19; 150, 1, 2.

ABDIRAMAN (826), *rex Sarracenorum*, 290, 12, 20. || **Abdarràhman II**, emir de Còrdova, 290, 27.

ABEL, S., 116, n. a, n. b; 289, n. c.

Abiliars, v. Apilars.

ABRAHAM (849), clergue, 81, 23, n. g. *absolutio immunitatis*, 142, 15. — *regalis*, 204, 8.

accionarius, 439.

ACFRED, abat de Banyoles, v. HAFREDUS.

ACHERY, L. d', XXIX.

Acmarti (981) (dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 213, 1.

Acmiton, v. Amidon.

Acutellos, Agucellos (986) (Sant Genís dels Agudells, Barcelona), *montes super*, 199, 1. — *serra*, 198, n. 5.

Acuti, *villa*, v. Villa Aguti.

ADALARDUS (886), *presbyter*, 139, 33; 146, 9.

ADALBERO (981), *Remorum archiepiscopus summusque cancellarius*, 174, 17; 195, 7; 200, 25; 213, 15; 244, 14; 394, 27.

ADALBERTUS (968), 389, 16. || Adalbert, fill de Rayfred?, usurpador de l'estany de Castelló, 225, 1; 232, 17; 389, 8-21. V. ADALBERTUS, *clericus*.

ADALBERTUS, ADELBERTUS (944), *clericus*, 389, 27, 33. — *bomo*, 387, 23. || Adalbert, fill de Rayfred, en rebel·lió contra el comte Wifred de Besalú, 387-390. Vide ADALBERTUS (968).

ADALBERTUS (1031), *presbiter*, 185, 30.

ADALGARIUS, ODALGARIUS (869), *notarius*, 90, 24; 275, 11.

ADALTRUDA (922), *soror* [Sonifredi], 379, 19.

Adaron (891) (riu Daró, com. Baix Empordà), *flumen*, 366, 2.

ADAULF (902), 222, 16.

ADAULFUS, *episcopus*, 71, 22. || Adulf, bisbe de Barcelona, 65, 9, 14; 66, 19; 287, 7; 350, 9.

ADEFONSUS, HADEFONSUS (847), *fidelis* [Karoli], 341, 13, 17, 27; 348, 16. || Alfons, resident al Rosselló, 340-342; 347, 7; 348, 3. 4.

ADEFUNSUS (834), *judex*, 442.

ADEKA (889), 216, 9.

ADELAIDA, v. ADHELEYDIS.

ADELEIDIS, v. ADHELEYDIS.

ADELIDIS, *alodum in villa Ewei*, 97, 18.

ADEMARES (812), *comes*, 309, 5; 313, 28; 443. || Ademar, comte de Narbona, 309, 2, 20; 312-314; 442.

ADEMIRUS, *servus*, 326, 2.

Aderama, *villare*, v. Abdirama.

ADHELEYDIS, ADELEIDIS, ADHELEYDIS (898), *regina, genitrix* [Karoli III], 108, 6; 216, 24; 373, 3. || Adelaida, muller de Lluís el Tartamut, XXII; 214, 13; 215, 3; 371, 3.

ADILA (893), *mandatari del bisbe Servus-Dei*, 121, 25.

ADISCLE (879), 121, 18-24; 126, 20.

Adnitton, *villare*, v. Amidon.

ADO (834), *testes*, 442.

ADOLF, abat de Sant Genís les Fonts, 205, 7.

adprissio, v. *aprisio*.

Adraent, v. Atrasenne.

ADROARIUS (922), 149, 31. — *fidelis episcopi Gerundensis*, 382, 17. || Adroer, XX; 118, 19; 381-383.

ADROARIUS *judex*, 212, 13, || Adroer, *jutge* (972), 205, 14.

ADROER, *fidel del bisbe Wigo*, v. ADROARIUS.

ADROER (949), *hisendat al Gironès*, 382, 8-9. G. ADROARIUS.

ADROER, *jutge*, v. ADROARIUS, *judex*.

ADROLFUS (889), 216, 8.

ADULFUS (844), *abba*, 154, 15; 155, 4. || Adulf, abat de Les Escalles, XXII; 153, 3; 154, 3.

adulterium, v. *peccatum*.

advocatus, advocatus, 84, 15; 197, 6.

V. AIZO, DANIEL, MAYOR, PROTASIIUS, RICHELIS, SENDEREDUS, STRADARIO.

aedificia antiqua (Amélie-les-Bains), 20, 22; 25, 17. V. *balnea mirabilia*.

AENEAS, ENEAS (843), *notarius*, 156, 16; 334, 17; 346, 18.

Africae provinciae, canones, 431.

AGANO, v. HAGANO.

AGAPET II, papa. Butlla al monestir de Cuixà (950), 87, n. d; 91, 7. — butlla a l'abat Arnulf de Ripoll (951), 153, 22.

AGBERT (860), bisbe de Carcassona, 287, 6.

Agde (dép. Gironde), 287, 7.

AGILA (1031), 185, 31.

Agila, GEILA, IGILA (844), *abba*, 264,

6, 21. || Agila, abat de Santa Grata, XXII; 263, 3.

Aginnum in comitatu Visuldunense (871), *fluvius* (riera de Sant Aniol, affluent de l'esquerra del Llierca, com. Garrotxa), 177, 7, 19.

Aginnum in Ceritania (982) (Aja, mun. Vilallobent, com. Cerdanya), 172, 23.

Agnerra (871) (Nyer, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 89, 2.

AGOBARD, sant, arquebisbe de Lió, 400.

Agogiam in comitatu Visuldunense (871) (Vall de Sant Aniol, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), *vallis*, 177, 7.

Agrevolosa, Ipsa (982) (La Grevolosa, masia, mun. Les Llocces, com. Osona), 171, 4.

Agualonga, Agalonga, Aqualonga (986) (prop de Valldoreix, mun. Sant Cugat, com. Vallès Occidental), 198, 21, n. 5.

Agucellos, v. Acutellos.

Agudells, v. Acutellos.

AGUIRRE, J., xxx.

Aguliana, Agoliana in comitatu Rossilionensi (878) (Agullana, com. Alt Empordà), 34, 14; 38, 10.

Agulias, ipsas, [in comitatu Confluentis] (958) (límit de l'alou de Vallmanya), 97, 6.

Agullana, v. Aguliana.

Aguti, *villa*, v. Villa Aguti.

Ahete (957), *flumen* (riu Marllès o d'Aest, affluent de l'esquerra del Llobregat, com. Berguedà), 169, 27.

AICHO (834), *judex*, 442.

AIGO (834), 444.

Aiguafreda, v. Sanctus Martinus in valle Congusto.

Aiguatèbia, v. Aqua Tebeda.

Aigües-Bones, v. Aquas Bonas.

AILO, *amita* [Witiscis], 326, 3. || Ailona, filla d'Asnar Galindó, 325, 21.

Aix-la-Chapelle, v. Aquisgrani.

Aizo (826), 290, 10, 16. || Aizó, got rebel contra Lluís el Piadós, 290, 5-26.

Aizo (990), *advocatus vel elemosinarius*, 197, 5, 22.

Aja, v. Aginnum.

- Alaiande (981), *stagnum*, 213, 7.
- Alamannis in comitatu Rossilionensi (834) (Santa Coloma dels Alemany a Palau, commune de Sant Andreu de Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales); *villa*, 102, 19. — *villa et alio vocabulo Torrente*, 105, n. 19; 108, 8; 110, 14.
- Alane (981) (dép. Pyrénées-Orientales), 213, 1.
- Alaó, monestir d', VIII; 278, 22.
- ALAPODIUS (812), *testimonium*, 309, 9; 444.
- ALARICUS, comes, 121, 34; 353, 21, 372, 15. || Alaric, comte d'Empúries, 82, 8; 353, 22; 356, 29; 372, 5; 386, 5; 472.
- ALARICUS (985), *presbyter et monachus* [Sancti Cucupbais], 188, n. s.
- ALART, B., XXXI; 332, n. a.; 333, n. b.
- Albagnan, v. Albinianus.
- Albanianus, Albanigum, Albinianus (844), *villare*, 7, 12; 31, 25; 35, 10; 38, 30. || Albanyà (com. Alt Empordà), 5-8; 21, 19, n. g; 31, 1-3. — monestir i cel·la, v. Sanctus Petrus super fluvium Sambuga.
- Albanyà, v. Albanianus.
- Albarels (Albarells, mun. Argençola, com. Anoia), *pugol quem dicunt Guardiola de*, 200, n. 42.
- Albareto (958) (Albaret, commune de Thuès, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées Orientales), 95, 14; 97, 1.
- Albario, Albariae (844) (Mont de les Alberes, dép. Pyrénées-Orientales), *mons*, 102, 11; 155, 15.
- Albella (981) (Abella, commune La Roca d'Albera, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *fons*, 211, 24.
- albergae*, 472.
- Albinianus [in comitatu Biterrensi] (844), *villa*, 317, 9; 336, 19. || Albagnan (pròxim a Aspiran, cantó Clermont-de-Lodève, dép. Lodève), 317, 5; 322, 6; 335, 4.
- Albiols in pago Berchitano (938), *ecclesia Sancti Vincentii*, 164, 11; 172, 1. || Albiols, església de Sant Vicenç (mun. Avià, com. Berguedà), 162, 13.
- ALDRAN, comte de Troyes i de Barcelona, 347, 29; 357, 7; 371, 25.
- ALFONS, v. ADEFONSUS.
- ALFONS (862), jutge, 341, 6-8.
- ALFREDUS, abbas, v. HAFREDUS.
- Aliberga [in comitatu Confluent] (871), *mons*, 89, 2.
- alimonia pauperum*, 143, 1.
- Allonem, *mons* (Montella, Monteia, muntanya del mun. Sales de Llierca, o bé Mont Talló al S. de Salarsa, mun. Baget, com. Garrotxa), 177, 10.
- ALMANÇOR (985), 72-73; 183, 12; 188-189; 195, 2-15.
- ALMO (869) [notarius], 360, 24.
- ALO (922), *femina*, 150, 18.
- ALSUS, P., 44, n. k; 175, n. a.
- ALTEMIRUS (985), *presbyter et monachus* [Sancti Cucupbais], 188, n. s.
- Aluminarias, ipsas [in comitatu Rossilionensi] (875) (límit de Sant Feliu, cantó de Millàs, dép. Pyrénées-Orientales), 102, 12.
- AMABILIS (812), *Ispanus*, 313, 31.
- AMALBERTUS (886), *notarius*, 140, 31.
- AMALVIGIA, muller de Tassi, 223, 6.
- AMANCIO (812), *Ispanus*, 313, 34.
- Amat de les Farines, masia, v. Mata.
- AMELI, monjo d'Arles, 21, 10.
- Amélie-les-Bains, v. Bagniles, Sanctus Quintinus.
- Amenda, Amenola in termino villae Cabanae [in comitatu Rossilionensi] (981) (límit de Sant Genís les Fonts), 211, 20.
- Amendolelles, 254, n. e.
- Amer, monestir d', v. Sanctus Emericus. — riera d', v. Amera. — Santa Maria d', v. Sancta Maria secus fluvium Amera.
- Amera (844), *fluvius* (riera d'Amer o riu Brugent, afluent del Ter, com. Gironès), 12, 6; 15, 9.
- Ametlla del Vallès, v. Sanctus Genesius ad ipsum Fallium.
- Amidon, Adnitton, Acmiton in pago Bisildunensi (844) (en el terme de Bàscara, com. Alt Empordà), *villare*, 128, 17; 140, 13; 146, 20.
- aministrator*, 364, 19.
- AMOR (897), *judex*, 168, 26.
- Ample, riu, v. Buciacus.
- Anabiensis (835), *pagus*, 279, 24; 288, 5. — *parrochia*, 279, 15; 285, 4. || Vall d'Àneu (com. Pallars Sobirà), 279, 5; 281, 6; 282, 7; 286, 5.
- Andorra in pago Oriel (843), *villa que vocatur vallis*, 334, 5. || Andorra la Vella, 332, 7.
- Andorrensis (860), *pagus*, 287, 26. || Andorra, 286, 8.
- ANDREU (881), 361.
- Àneu, vall d', v. Anabiensis.
- Anfalegus, terminus alodi Vallemagna in comitatu Confluentis (958), *gurgus*, 97, 8.
- Angelats, v. Ingelatus.
- ANGEVALDUS (812), *judex*, 309, 7; 443.
- Anglars in comitatu Russilionense (899) (prop de Salelles, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 374, 1.
- Anglensis, vallis, v. Vallis Anglensis.
- Anglès, v. Vallis Anglensis.
- Animancias (890), *villa*, 161, 26; 171, 4. || Sant Martí d'Armànies (mun. Campdevànol, com. Ripollès), 167, 10-12.
- ANNA (868), 372, 10, 13. — *uxor* [Stephani], 374, 13. || Anna, filla del comte Alaric d'Empúries, néta del comte Bera de Barcelona, 82, 7; 371, 5; 372, 2-30; 386, 4, 8.
- Annolia (917) (riu Anoia, afluent de la dreta del Llobregat), *alveus*, 196, 1, 3, 6; 199, n. 33.
- Anoia, riu, v. Annolia.
- Anònim toledà*, 276, 8.
- ANSEMUNDUS (870) abbas, 42, 16; 43, 12, 17; 60, 3, 9. || Ansemund, abat de Banyoles, 454; 456; 457. — al concili de Troyes (878), 58, 24. — en conflicte amb Sant Policarp de Rasés, 41-43; 58; 59, 21-132, 7.
- Anso [in Cerdania] (835) (Ansovell, mun. Cava, com. Alt Urgell), 247, 24.
- Ansovell, v. Anso.
- ANSULF (961), 375, 23.
- ANSULF (942), fill de Druda, cosí de l'abat Cesari, 253, 7, 8; 256, 6.
- ANSULF, marit de Druda, 256, 5.
- ANSULFUS, *mandatarius Gondeuari episcopi*, 121, 33.
- ANSULFUS, *vicarius*, 197, 1-24. || Ansovell, donador a Sant Cugat, 196, 26; 197, 1-33.
- Antiocheneum, *concilium*, 431.
- anulum*, 8, 8; 13, 10; 16, 8; 19, 22;

- 26, 10; 29, 2; 32, 22; 36, 7; 39, 17; 47, 17; 57, 6; 61, 8; 64, 6; 71, 29; 79, 21; 90, 22; 93, 21; 98, 16; 103, 1; 106, 21; 108, 26; 111, 15; 114, 32; 124, 1; 129, 27; 137, 4; 140, 29; 143, 12; 147, 2; 151, 12; 156, 14; 165, 16; 174, 15; 177, 32; 182, 9; 193, 10; 200, 21; 213, 9; 217, 29; 221, 2; 228, 6; 231, 27; 244, 12; 248, 13; 252, 21; 257, 18; 261, 28; 265, 11; 269, 28; 272, 34; 275, 9; 285, 21; 288, 20; 297, 27; 299, 11; 311, 11; 314, 23; 319, 27; 321, 20; 324, 28; 328, 22; 334, 14; 337, 11; 339, 24; 342, 4; 344, 17; 348, 27; 354, 20; 358, 21; 360, 22; 364, 20; 366, 15; 370, 24; 374, 21; 379, 27; 383, 4; 386, 28; 419; 421; 425; 440.
- Anyer, v. Agnera.
- APILA, *servus*, 326, 1.
- Apiliare, Abiliare in pago Gerundensi (844), *Fonsedictus cum*, 149, 20. *Villa* — *uno nomine, alterum Fonsedictus*, 129, 8; 136, 20. — *vil-lare*, 132, n. o. || Abella (veinat de Fonteta, com. Baix Empordà), 127, 2. V. Fonsedictus.
- apprehensio*, 32, 6; 35, 21; 39, 5; 177, 17; 274, 25.
- aprisio, adprisio, adprissio, apprisio*, 25, 8; 34, 9; 38, 7; 56, 28; 46, 21; 60, 32; 63, 27; 70, 30; 149, 29; 150, 23; 155, 27; 195, 33; 207, 8; 215, 24; 271, 29; 308, 13; 25, 32; 309, 5, 12, 33; 311, 8; 314, 19; 317, 10; 321, 2, 4, 10, 15; 325, 22; 330, 10; 331, 14, 18; 336, 20; 29; 339, 21; 341, 20, 25; 344, 6, n. 16; 348, 11, 13, 15, 18; 361, 12; 366, 8; 370, 16; 379, 21; 382, 27; 413; 418; 424; 443.
- Aqualonga, v. Agualonga.
- Aqua mortua in comitatu Gerundense (922), 382, 19.
- Aquas Bonas [in pago Foneliense] (958) (limit de l'alou de Santa Creu), 98, 1.
- Aqua Tebeda (958), *molendini ad*, 96, 26. || Aiguatèbia (cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 391, 14.
- Aqua Viva (986) (Aiguaviva, mun. Montmell, com. Baix Penedès), *ecclesia Sancti Petri*, 199, 28.
- Aquilar, fines Sancti Michaelis in Cerasia (878), L'Aguilar, serra a l'E. d'Argelaguer, com. Garrotxa), 35, 6; 38, 28.
- Aquisgrani, Aquis [795], *ecclesia Sancti Martini in palatii*, 309, 11; 444. — *palatium regium*, 106, 25; 311, 15; 314, 27; 319, 31; 321, 25; 419; 421. || Aquisgran (Prússia Renana), XII; XIII; 20, 7; 104, 2; 290, 2; 307, 2, 24; 309, 3, 23; 312, 2; 313, 11, 15; 318, 2, 18; 353, 23; 417; 420.
- Aquitania, x; xi; 260, 13; 278, 7; 289, 7; 347, 23; 411; 412; 417; 423; 441.
- Arabó, riu, v. Araone.
- Arace, v. Areze.
- Aragoliza, Heiragolisa in comitatu Sardaniense (958) (Rigolissa, mun. Puigcerdà, com. Cerdanya), 97, 20.
- Araionedo in comitatu Cerdanien-se (982) (Aranyonet, mun. Gombreny, com. Ripollès), *villa cum ecclesia*, 172, 18.
- Aramunt; v. Sanctus Fructuosus.
- Araona (986) (Sabadell, com. Vallès Occidental), 198, 22.
- Araone (958), *flumen* (riu Arabó o Querol, affluent del Segre, com. Cerdanya), 97, 20.
- Aras (878) (coll d'Ares, terme de Molló, com. Ripollès), 34, 28; 38, 23.
- Araze, v. Areze.
- ARBOIS DE JUBAINVILLE, H. d', XXXIV.
- Arbore Formoso, in comitatu Confluentis (958), 97, 8.
- Arbúcies, v. Arbuties.
- Arbussols, v. Arbutiola.
- Arbuties, Arbucie, Arbutie in comitatu Gerundense (862) (Arbúcies, com. La Selva), 140, 5; 146, 13. — *rius* (riera d'Arbúcies, affluent de l'esquerra del Tordera), 358, 7.
- Arbutiola (958) (Arbussols, cantó de Surnià, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 96, 13.
- Arcamala, v. Archamala.
- ARCELDUS, v. ARTALDUS.
- Archamala (982) (Arcamala, masia del mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), *villa*, 171, 1.
- ARCHARIUS (844), *praesbiter*, 13, 12.
- ARCHIBALDUS (812), *notarius*, 309, 7; 444.
- archivum palatii*, 419; 421.
- ARDARICUS (812), *Ispanus*, 313, 33.
- Arduus, Ardito in pago Foneliense (958), *mons*, 97, 24.
- Arenas [in valle Basse] (898) (Les Arenes en el terme de Puigpardines, mun. Sant Privat d'En Bas, com. Garrotxa), 369, 28.
- Arenes, Les, v. Arenas.
- Ares, coll d', v. Aras.
- Areze, Arace, Araze (899), 149, 26. — *vallis*, 146, 5; 204, 1. || Vall d'Aro (entre Sant Feliu de Guíxols i Palamós, com. Baix Empordà), 144, 27.
- Argelagarios in comitatu Bisuldunensi (982) (Argelaguer, com. Garrotxa), 173, 12.
- Argelaguer, v. Argelagarios.
- Argelaria, Argelariae (981) (Argelers, arr. Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 211, 28; 212, 22.
- Argelers, v. Argelaria.
- ARGEMIRO (966), *alodis de*, 170, 6.
- ARGEMUNDUS (985), *presbyter et monachus* [*Sancti Cucuphatis*], 188, n. s.
- Argentona ad locum Maritimum (878) (Argentona, com. Maresme), *domus, ecclesia Sancti Martini*, 71, 4; 199, 23. — *rius* (riera d'Argentona), 71, 5.
- ARGILA (842), comte del Rosselló, fill del comte Bera, 356, 29.
- ARGILÓ (919), monjo de Sant Pere de Rodes, 222, 20.
- Arieto, v. Augeto.
- ARIEVOSUS, *presbyter*, 169, 19.
- ARIULF (880), *prevere*, 157, n. a.
- Ariulf (974), *spelunca de* (Cova Foradada, entre Llançà i Colera, com. Alt Empordà), 238, 10.
- Arles de Provença, 313, 8.
- Arles del Tec, v. Arulas.
- Armàncies, Sant Martí d', v. Animàncies.
- ARMENTARI (867), 88, 5.
- Armentaria in comitatu Impuritano (922) (Armentera, com. Alt Empordà), *ecclesia Sancti Martini in*, 243, 10. — *quem vocant Tore-cella*, 382, 22.
- Armentera, v. Armentaria.
- Armirodas (974) (entre Port de la Selva i Llançà, com. Alt Empordà), *portus*, 236, 16.

- Armورات in [comitatu] Petralatensi (889), 43, n. f.
- ARNALDUS (816) [notarius], 421.
- ARNULF (951), bisbe de Girona i abat de Ripoll, 118, 21; 157, 14-17; 159, 22; 463.
- ARNULFUS, cancellarius (981), 213, 15; 394, 27. —notarius (982), 174, 17; 195, 7; 200, 25; 244, 14.
- ARNUSTUS (899), archiepiscopus Narbonensis, 110, 4, 10; 373, 4; 439. || Arnust, arquebisbe de Narbona, 109, 4; 371, 4; 438.
- Aro, vall d', v. Arezc,
- Arolas, v. Arulas.
- Arras, v. Atravatium.
- Arrenaria [in comitatu Bisuldunense] (981), 213, 4.
- Arrià, v. Arriana.
- Arriana in comitatu Confluentis (981), villa, 212, 35. || Arrià (cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 81, 16.
- ARTALDUS, ARCELDUS (951), archiepiscopus [Remensis], 79, 23; 86, n. d; 93, 27; 234, 12. —archiepiscopus summusque cancellarius, 98, 18; 257, 21.
- Artes, Arters, Darts (889), vallis, 297, 11; 298, 24. —castrum (castell d'Artés, com. Bages), 296, n. r. || Vall d'Artés (afluent del riu Gavarrera, subafluent del Llobregat, com. Bages), 293, 5; 296, 10; 298, 9.
- Arulas, Arolas in valle Asperia (820), 21, 7; 25, 20; 28, 5. —coenobium, monasterium ad ipsos Bagniles, Sanctae Mariae, Valle Asperii (817), 20, 8, 12, 19; 21, 6; 25, 2, 15, 21; 28, 5, 7; 30, 24; 31, 11; 34, 3; 38, 1. || Arles del Tec i monestir de Santa Maria, en els Banys d'Arles (arr. Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), vii; viii; xxiii; xxviii; 5, 12; 20-39; 100, 1; 453-454. —abats del monestir, v. BABILA, CASTELANUS, GUILLEM, HILPERICUS, RECESINDUS, RECIMIRUS, SUNIEFREDUS.
- Arvernensis (982) (Auvergne, França), comitatus, 174, 20; 244, 16.
- Ascaione in comitatu Confluentis (981), villa, 212, 33. || Escaró (cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 82, 17; 88, 7. V. Sanctus Martinus in comitatu Confluentis.
- Ascarice, Scarit (938) (Escriu, en el terme de Grèixer, mun. Brocà, com. Berguedà), ecclesia in, 160, 25; 164, 22; 172, 22.
- ASENAR GALINDO, v. ASNAR GALINDO.
- ASINARIUS (812), Ispanus, 313, 30.
- Asinilos, Asmilos in comitatu Rosilionense (982) (Nils, entre Pollestres i Pontellà, cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 243, 25.
- Asmilos, v. Asinilos.
- ASNAR GALINDO, ASENAR GALINDO, 325, 15; 326, 4. —comes, 325, 22. || Asnar Galindó, comte d'Aragó i d'Urgell, 323, 23; 325-326.
- Asperi in comitatu Confluentis (981) (Espira, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), villa, 212, 35.
- Asperi, vallis, v. Vallis Asperi.
- Aspero (889) (com. Baix Empordà), mons, 114, 14.
- Aspiran, v. Aspirianus.
- Aspirana, vallis, v. Vallis Asperi.
- Aspirianus [in comitatu Biterrensi] (844), villa, 317, 9; 336, 19. || Aspiran (cantó Clermont-de-Lodève, arr. Lodève, dép. Hérault), 317, 5; 322, 6; 335, 4.
- ASSARICUS (819), abba, 207, n. 11. || Assaric, abat de Sant Genís les Fonts, 205, 4.
- ASTRONOM, L', 289, 7; 290, 8, 14, n. c; 315, 12, 16.
- ATALA, abat de Rasés, 406; 455.
- ATAULFUS (834), testes, 442.
- ATERRANARIUS, 308, 28; 443.
- ATILA, homo liber [ex civitate Oribe], v. ATTILA.
- ATILA (812), Ispanus, 313, 31.
- Atiniacum, v. Attiniacum.
- ATONELLUS [filius Christiani], 308, 27; 443.
- Atrasenne [in Orgello] (835), (Adraent, mun. Fòrnols, com. Alt Urgell), 247, 25.
- Atravatium (843), monasterium Sancti Vedasti, 334, 19. || Saint-Vaast d'Arras (dép. Pas-de-Calais), 332, 2.
- Attigny, v. Attiniacum.
- ATTILA (871), homo liber [ex civitate Oribe], 81, 5; 88, 20. || Atila, monjo de Cuixà, 81, 12.
- Attiniacum, Atiniacum, Eptiniacum (822), 43, 11; 430. —palatium regium, 47, 21; 124, 6; 342, 8; 354, 25; 456. || Attigny (arr. Vouziers, dép. Ardennes), 45, 2; 117, 7; 120, 2; 340, 2; 352, 2. —dieta episcopal (870), 41-42; 48, 15; 456; 457. —sinode (874), 65, 19; 68, 25; 349, 5; 351, 6; 430.
- ATTIUS (1031), 185, 29.
- ATTÓ, bisbe de Vic, 292, 30.
- ATTO (1031), frater Viviani Poncii, 185, 28.
- ATUS [1010] (fill bastard del comte Sunyer de Pallars), 471.
- Auch (dép. Gers), xxiv.
- auctoritas, 47, 16; 161, 29; 228, 5; 261, 26; 265, 9; 311, 11; 321, 5; 334, 13; 339, 4. —aprisionis, 348, 18. —canonica, 197, 18; 261, 17; 265, 2. —concessionis, 231, 26; 342, 3; 360, 21. —confirmationis, 13, 9; 19, 11; 123, 27; 129, 25; 137, 3; 140, 27; 147, 1; 177, 31; 231, 26; 339, 24. —donationis, 129, 25; 140, 27; 146, 33; 344, 16. —ecclesiastica et kannonica, 288, 1. —immunitatis, 274, 9. —[imperatoris], 12, 4; 15, 9; 25, 1, 26; 26, 9; 28, 6; 48, 10; 106, 19; 123, 12; 209, 2; 248, 11; 310, 1; 319, 23; 321, 18; 328, 18. —largitionis, 177, 31; 217, 16; 324, 27; 342, 3; 344, 16; 346, 15; 358, 19; 360, 21. —praecepti, praeceptorum, 56, 10; 60, 9; 63, 4; 127, 12; 349, n. c; 364, 17; 364, 23; 420. —preceptionis, 154, 19; 182, 5; 439; 440. —regalis, 174, 11; 244, 9. —regia, [regia], 28, 18, 29; 56, 5; 57, 2, 4; 59, 19; 60, 5, 9; 61, 7; 64, 5; 79, 2; 90, 20; 108, 25; 136, 32; 156, 10; 203, 3; 234, 5; 257, 17; 333, 31; 337, 7, 10; 339, 11; 349, n. b; 364, 11. V. confirmatio, conscriptio, defensio, largitio, literae, praeceptio, praeceptum, privilegium, testamentum.
- AUDEGARIUS (985), presbyter et monachus [Sancti Cucuphatii], 188, n. s.
- AUDEGARIUS, vicecomes, 203, 33.
- AUDERICUS (879), mandatarius Theobarii episcopi, 121, 20-22.
- AUDESINDUS (871), episcopus Helvensis, 89, 5. || Audesind, bisbe d'Elna, 99; 100, 7-9, 14; 287, 6.
- AUGARIUS (866), comes, 220, 2. || Augari, comte de Girona, 219, 3, 17.
- Augeto, Arieto in pago Bisuldinensi (878) (com. Alt. Empordà), 35, 14; 38, 33.

Aulinella, v. Ilicis.
 Aulmae (981) (dép. Pyrénées-Orientales), 213, 2.
 Aurelianus, 298, 4; 299, 15. — *civitas* (890), 17, 23. || Orléans (dép. Loiret), xxii; 17, 2; 113, 2; 293, 2.
 AUREOLUS (859), *fidelis* [Karoli], 354, 5, 10, 15. || Oriol, fill del comte Alaric d'Empúries, xxiii; 352-354; 372, 5, 23, 26.
 AURIFOLIO (844), *bispanus*, 336, 14.
 Auriolo, v. Monte Auriolo.
 Aurucius (991), *judex*, 73, 19.
 Ausona, Osona, Ausonensis (826), 290, 10. — *castella regionis*, 290, 11, 18. — *civitas* (nucli primitiu de la ciutat de Vic), 289, 8; 290, 17; 315, 13. V. Vicus. — *comitatus*, 161, 7; 165, 2; 169, 3; 170, 11; 172, 12, 15; 200, 9; 243, 18; 256, 28; 369, 26; 375, 7, 12; 391, 20. — *ecclesia*, 291, 5, 23. V. Vicus. — *pagus*, 216, 26; 217, 4; 291, 8; 298, 22. — *territorium*, 162, 1. || Osona, 289-301; 315, 11. V. Vicus. — *bisbes*, 289, 3-6. V. ATTÓ, FRUJA, GEORGIUS, GODMARUS, IDELHERO, ISCARIUS, OLIBA, MALLA, WADAMIR.
 Ausor (860) (Osor, com. La Selva), 15, 25; 19, 4.
 Autun (dép. Saone-et-Loire), 248, 1; 353, 8.
 AUZIUS, L., 276 n. d; 290, 2, n. d; 312, 27; 313, 9, n. a; 353, 4; 356, n. b. 438, n. r.
 AVA, muller del comte Miró de Cerdanya (938), 78, 21; 167, 11; 169, 20.
 Avellano (917), *torrens de fonte* (afluent de l'esquerra de l'Anoia, a l'O. de Monistrol d'Anoia, com. Alt Penedès), 195, 36; 199, n. 33.
 Avenes in termino castrum Tovos (com. Anoia), *villa*, 200, n. 42.
avocatus, v. *advocatus*.
 AYMERICH, M., 65, n. a.

B

BABILA (875), mandatari de l'abat Castellà II d'Arles, 21, 11.
 BABILANUS, *abbas*, 25, 7. || Babila, abat de Santa Maria d'Arles (832), 21, 4; 24, 22.
 Bages (981) (Bages, cantó de Thuir,

dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 24.
 Bages, comarca de, 289, 13.
 Bagnarias (986) (Banyeres del Penedès, com. Baix Penedès), *guardia de*, 186, 16; 187, 5.
 Bagniles, ipsos, in valle Aspiranae (832), *cella*, 21, 6. V. Sanctus Quintinus, *balnea*. || Banyes d'Arles, Amélie-les-Bains (cantó d'Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), 22, 4, 5.
 BAIO (874), *presbyter*, 432.
 Baioni (878) (Can Baió, mun. Riells del Montseny, com. La Selva), *alodum*, 67, 4; 71, 8.
 Balaguer, Sant Tomàs de, v. Sanctus Thomas.
 BALAGUER I MÉRINO, A., 175, n. a.
 BALARI, J., 134, n. j; 189, n. u; 376, 11.
 Balascho (974) (Brascó, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), *molinum de*, 236, 21, 22; 241, 23.
 Balbos (890), *collum de* (coll de Baups, separa les aigües del Ter i del Freser al N. de Ripoll), 170, 27. — *rioolus qui discurrit a villa* (torrent de Baups, afluent de l'esquerra del Freser), 170 27. — *serra* (collada dels Baups, estribació de Sant Aman), 163, 12. — *villa*, 170, 27. — *villare*, 161, 27. || Els Baups (mun. La Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 167, 6.
 Balceringia (951) (Balsarenny, com. Bages), *ecclesia Sancte Cecilie*, 257, 11.
 BALDEFREDUS (834), 444.
balnea (Amélie-les-Bains), 31, 21, 27; 34, 15, 18; 38, 12, 15. — *mirabilia*, 20, 12, 22. V. *aedificia antiqua*, Bagniles.
 Balnelonis, Balneolis (819) (Banyuls dels Aspres, cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 207, 5; 212, 22.
 Balneolas, v. Baniolas.
 Balneolis, in pago Rosolionensi (981), 394, 11. || Banyuls de la Marenda (cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 393, 5.
 Balneos (878), *rius* (riu Mondony, afluent de la dreta del Tec a Amélie-les-Bains, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 33; 38, 19.

Balneum (981) (lloc dit actualment la Vila Vella, prop de Sant Joan la Cel·la i d'un estany dessecat, cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 6, 9.
 BALO (834), *testes*, 442.
 BALÓ (919), monjo de Sant Pere de Rodes, 222, 20.
 BALSAMUS (834), *notarius*, 103, 4.
 Balsarenny, v. Balceringia.
 Baltarga in comitatu Sardanienso (958), *ecclesia Sancti Andree*, 97, 10. || Valltarga, església de Sant Andreu (mun. Bellver, com. Cerdanya), 95, 21.
 BALUZE, Étienne, xxv; xxvi; xxvii; xxix; xxx; 40, n. a, n. b; 55, 18; 194, 24; 205, 11; 283, 8, n. o; 318, 16; 353, n. b; 417; 426; 445.
 Balzo Rubio (889) (riera de Malrubí, afluent en la vall d'Artés del riu Gavarrera, com. Bages), 297, 14; 298, 25.
 Baniolas, Balneolas, Balniolas, Baniolas in pago Bisuldinensi (822), *ecclesia Sancti Stephani*, 46, 12. — *locum eremum*, 46, 9. — *monasterium*, *coenobium Sancti Stephani*, 42, 14; 46, 12; 56, 5; 60, 4; 62, 21; 230, 4, 8, 19; 388, 24. || Banyoles, monestir de Sant Esteve (com. Gironès), viii; xxii; xxvii; xxx; 40-64, 388, 22; 454-458. — *abats*, v. ANSEMUNDUS, BONITUS, HACFREDUS, HELIAE, MERCORAL, PETRUS. — en conflicte amb el monestir de Sant Policarp de Rasés, 41-43 132, 7; 145, 6; 222, 6; 223, 23; 226, 16-19; 227, 7-11; 454. — *renúncia dels seus drets sobre Sant Pere de Rodes*, 224, 1-12; 229-230.
bannum, 468.
 Banyeres del Penedès, v. Bagnarias.
 Banyoles, v. Baniolas.
 Banyes d'Arles, v. Bagniles.
 Banyuls dels Aspres, v. Balnelonis.
 Banyuls de la Marenda, v. Balneolis.
 Barberà, v. Berberanum.
 Barberanus (945), *campus* (comarca de la Conca de Barberà), 256, 16.
 Barcelona, v. Barchinona.
 Barchinona (844), *gurgis* [in pago Russilionense] *qui discurrit in Teda flumen*, 181, 23.
 Barchinona, Barchinonensis, Barchilonensis, 421. — *ager prope civi-*

- latem, 68, 21; 71, 23. V. Sancta Eulalia. — *alodum* [monasterii Sancti Cucuphatis] *infra muros, civitate, et in circuitu ipsius civitatis*, 198-199. — *altare Sancti Johannis in aula Sancte Crucis*, 447. — *canonica ecclesie*, 70, 23-26. — *captatio*, 185, 10. — *casae coenobii Rivipollensis in civitate*, 172, 9. — *civitas*, 71, 23; 72, 26; 172, 9; 185, 10; 198, 9, 27, 422; 432; 446. — *civitas famosi nominis*, 400; 415; 423. — *comitatus*, 165, 2; 174, 2; 187, 1; 197, 8; 200, 9; 243, 16; 400; 446. — *ecclesia et sedes Sancte Crucis*, 66, 8; 70, 5, 22; 73, 4; 350, 2; 432. — *ecclesia intra muros civitatis*, 430. — *moenia*, 72, 26. — *monasterium Sancti Petri puellarum*, v. Sanctus Petrus puellarum. — *pagus*, 310, 27; 357, 28. — *strata ad Gerundam*, 67, 10; 71, 15. || Barcelona, vii; viii; xiv; xv; xviii; xxviii; 65-74; 116, 8, 14; 287, 7; 289, 18; 290, 23; 307, 4; 308, 1; 313, 1; 347, 28; 348, 1; 434-435; 445-447; 455. — *bisbes*, v. ADAULFUS, FRODOYNUS, JOHANNES, TEUDERIC, WILARA. — *concili* (906), 291, 2. — *església Catedral de la Santa Creu*, 65-71; 435. — *hispanis en el comtat i ciutat de*, 399-411; 415-416. — *monestir de Sant Pere de les Puelles*, v. Sanctus Petrus puellarum. — *presa per Almançor*, 72, 7; 72-73; 183, 12; 188-189; 189, n. u; 195, 2, 9-15.
- BARDINA (1031), 185, 29.
- BARO (871), *abba*, 82, 5. — *homo liber* [ex civitate Oribei], 81, 5; 88, 20. || Baró, subdiaca d'Urgell, abat de Sant Andreu d'Eixalada i de Sant Miquel de Cuixà, 81, 12, 27; 82, 18.
- Bardolio in valle Confluente (957) (Bardol, al E. d'Evol, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 169, 17.
- Barroca, La, v. Super Roccam.
- Bas, vall de, v. Basse.
- Bas, Sant Esteve d'En, v. Sanctus Stephanus in valle Basse.
- Baschara, Baschara in pago Bisuldunense (834), *villa*, 121, 27, 31; 123, 4; 126, 29; 128, 14; 136, 26; 140, 10; 146, 18; 149, 35; 150, 4. || Bascara (com. Alt Empordà), 121, 25-122, 13; 126, 26-30; 379, 6; 388, 18.
- Baschara, v. Bascara.
- Bassa [in comitatu Rossilionense] (981) (prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *flumen*, 212, 2.
- Bassegoda, v. Bassegotus.
- Basse, Basso (898), 177, 12. — *valle*, 173, 18; 369, 22. || Vall de Bas (com. Garrotxa), 368, 7.
- Bassegotus in comitatu Visuldense (871), *mons* (muntanya de Bassegoda, separa les aigües del Fluvià i del Muga), 177, 9. || Bassegoda (com. Garrotxa), 175, 4, 6.
- BASSULI, monjo, 21, 10.
- Bastons, val de, v. Val de Bastons.
- Baups, v. Balbos.
- bauzia, 391, 15, 19.
- Bearn, xxiv.
- BEAT (849), bisbe d'Urgell, 80, n. d; 278, 25-26.
- Beatus, v. Sanctus.
- Bebeta (1002), *castrum* (castell de Beuda, com. Garrotxa), 395, 7.
- beboraniae, 314, 8.
- Becceta, v. Betzeta.
- Begudà, v. Beguzano.
- Beguzano in comitatu Bisuldunensi (982) (Begudà, com. Garrotxa), 173, 11.
- Bellaire, v. Bitinga.
- BELLÓ, comte de Carcassona, 313, 3; 324, 5.
- Bellpuig de les Avellanes, xxvii.
- Benat, v. Bennato.
- BENCÍO (915), comte d'Empúries, 240, 14.
- BENCÍO (977), fill de Matresinda, 225, 2; 239, 6-15; 240, 11, 14-16.
- BENEDICTUS (834), *judex*, 442.
- BENEDICTUS, SANCTUS, v. *insiructio, regula*.
- beneficium, benefitiium, 11, 20; 15, 4; 25, 12; 28, 3; 46, 4; 55, 26; 59, 29; 62, 17; 105, 20; 113, 17; 141, 27; 169, 12; 181, 13; 260, 8; 264, 3; 284, 20; 285, 13; 308, 32, 33; 309, 5, 12, 33; 319, 7; 331, 19; 350, 1; 355, 24; 358, 10; 391, 10; 414; 418.
- Benenato, v. Bennato.
- BENET VI, papa. Butlla al monestir de Sant Pere de Rodes (974), 225, 3; 233, 6; 235, 20-24; 236, 15-238, 36; 239, 12.
- BENET VII, papa. Butlla al monestir de Sant Pere de Rodes, 225, 3.
- Beneviver in comitatu Berchitano (957) (Sant Martí de Viure, mun. Sagàs, com. Berguedà), 169, 26; 173, 24.
- Bennato, Benenato in comitatu Rossilionensi (878) (Benat, commune de Tec, cantó de Prats de Molló, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 12; 38, 9.
- BERA (812), *comes*, 309, 6; 313, 27; 353, 20; 372, 10, 11. || Bera, comte de Barcelona i Bera suposat comte de Rasés, 80, 15; 82, 8; 88, 7; 290, 3, 7; 312-314; 353, 22, n. b; 356, 30; 372, 4; 386, 5.
- BERA, comte de Rasés, v. BERA, *comes*.
- BERA (874), *cosi* d'Anna, 371, 21.
- Berberanum (986) (Barberà, com. Vallès Occidental), 199, 9.
- Bercalo, silva in comitatu Rossilionensi (899) (lloc desaparegut pròxim a Cornellà del Bercol, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), 106, 6.
- Berchitanus, Bergedanus, Bergitanus, Bergitanus, Berchitanus, *comitatus*, 98, 6; 169, 25; 216, 6. — *fines de* (890), 299, 2. — *pagus*, 92, 25; 98, 10; 162, 10; 164, 8; 165, 4; 171, 24; 173, 24; 247, 9; 279, 23; 288, 4. *Parrochia Bergitana* (835), 279, 15; 285, 3. V. Berga. || Berguedà, 279, 5; 281, 5; 282, 7; 295, 6; 298, 10, 315, 11.
- Bercol, Cornellà del, v. Bercalo.
- BERENGARIUS (1025), *comes marchisius*, 445. *Raimundus Berengarius, comes*, 447. || Berenguer Ramon, comte de Barcelona, 445-447.
- BERENGUER DALMAU (1123), bisbe de Girona, 469.
- BERENGUER RAMON, comte, v. BERENGARIUS.
- BERENGUER DE TOLOSA (832), comte del Rosselló, 267, 26; 356, 25.
- Berga in comitatu Osona (981) (Berga, com. Berguedà?), 217, 7. — *ecclesia Sanctae Caecilia in villa*, 243, 18.
- Berguedà, v. Berchitanus.
- Berizani in pago Narbonensi (899) (Villebersas, cantó de La Grasse, dép. Aude), *villa*, 373, 19.
- BERNARDUS, 386, 15. || Bernart, peticionari al rei Raül d'un diploma per Oliba, 385, 3, 19-21.

- BERNARDUS** (842), *comes*, 121, 10; 128, 10. || Bernat, comte de Girona-Besalú i marquès, fill de Sant Guillem, 40, 18; 117, 10, n. 8; 356, 18, 31, 32; 411.
- BERNARDUS** (878) *comes Arvernici*, 69, 19. || Bernat, fill de Letgarda, comte d'Auvèrnia, 69, 8-28.
- BERNARDUS** (878), *marcbio Gotbiae* 69, 19; 71, 16. || Bernat, marquès de Gòtia, fill de Blichilda, 69, 5-28; 357, 16; 435; 436; 438; 458.
- BERNAT**, fill de Radulf i Ridlinda, 395, 16, 18.
- Bertini** [in comitatu Petralatensi] (948), *castrum* (castell de Rocaberti), avui en runes, mun. La Junquera, com. Alt Empordà, 231, 12.
- BERTIUS** (878) [*cancellarius*], 61, 10.
- Besalú** (com. Garrotxa), 22, 14; 388, 34. V. Bisuldinensis, Sant Pere de Besalú.
- Besora**, castell, v. Bisaura.
- Besòs**, v. Bisantium.
- Betses**, Berses [in comitatu Confluentis] (958) (límit del monestir de Cuixà), *turres*, 96, 4.
- Betzeta**, Becceta, Bethseta in pago Bisuldinensi (878) (com. Alt Empordà), 35, 15; 39, 1.
- Beuda**, v. Bebeta.
- Bevotis**, v. Devotas.
- Béziers**, v. Biteris.
- Biania**, v. Vallis de Biania.
- Bichilibim** in comitatu Visuldunensi (871), *vallis* (vall de Riu i Sadernes en la riera de Sant Aniol, com. Garrotxa), 177, 7.
- Biert**, v. Biert.
- Biert** (968) (Biert, mun. Canet d'Adri, com. Gironès), *ecclesia Sancti Martini in*, 203, 35.
- Bigaranas** in comitatu Rossilionensi (982) (Sant Andreu de Bigaranes, commune de Santa Maria del Mar, cantó de Rivesaltes, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia Sancti Andree*, 243, 27.
- Birlas**, rivus de (917) (riera de Riudebitlles, affluent de la dreta de l'Anoia, subafluent del Llobregat, com. Alt Penedès), 195, 30.
- Bisantium** (986) (riu Besòs), *flumen*, 198, 28.
- Bisaura** [in pago Ausonensi] (885), *castrum* (castell de Besora, mun. Santa Maria de Besora, com. Ripollès), 215, 20. V. Sanctus Ciriachus in Bisaura.
- Bisbal**, La, v. Fontanetus.
- Bisuldinensis**, Besuldunensis, Bisildunensis, Bisuldinensis, Bisullensis, Bisullunensis, Visuldunensis (Comtat de Besalú, comprenia la com. Garrotxa i part del Gironès i Alt Empordà), 369, 25. — *comitatus* 78, 20; 121, 27, 29; 140, 9, 17; 149, 34; 165, 3; 173, 10; 177, 6; 213, 3; 243, 12; 374, 8; 386, 17, 21; 389, 29; 470 — *episcopatus*, 121, 8. — *pagus*, 7, 5; 31, 23; 34, 29; 38, 23; 46, 10; 56, 4; 60, 3; 62, 22; 75, 15; 78, 4, 21; 128, 14; 136, 26; 154, 17; 217, 12; 220, 3; 364, 6, 9. — *territorium*, 75, 12.
- Bitamenia**, Vidamenia, Vitdamenia que vocant Pallatium, Palatium, in valle Tordaria (862), *ecclesia Sanctae Mariae*, 199, 15; 358, 3. — *ecclesia Sancti Stephani*, 199, 15; 258, 4. — *villa*, 199, 12; 257, 28. || Santa Maria i Sant Esteve de Palautordera (com. Vallès Oriental), 239, 19, 26; 255, 6. V. Sanctus Stephanus.
- Biteris**, Biterrensis (816), 421. — *comitatus*, 336, 13. || Béziers (dép. Hérault), xv; 270, 20; 313, 10; 322, 6; 335, 4; 353, 14; 356, 34.
- Bitinga** [in territorio Impunitano] (881), *villa*, 161, 13. || Bellcaire (com. Baix Empordà), 361, 3, 10, 14.
- Blanes**, v. Sancta Maria [in Blandas].
- Blosso** in pago Gerundense (922), *monte*, 149, 23.
- Boada** (889) (Sant Feliu de Boada, mun. Palau-Sator, com. Baix Empordà), *villa*, 114, 8.
- Boadella d'Empordà**, v. Buchatella.
- BOEHMER**, J. F., xxxiii; xxxiii; xxxviii.
- Boera**, muntanya, v. Bovarius.
- BOFARULL**, P., 158, 4; 161, n. i; 162, n. k. l; 167, n. a, b, c, d, e, f, g; 168, n. k, l, g; 169, n. r, t, x, z, a; 189, n. u; 240, 2, n. c; 376, 2, 4, 14, 21; 377, 1; 388, n. f.
- Boixeda**, v. Buxeta.
- Bolaternera**, v. Bula.
- Bolvir**, v. Volvir.
- Bonabosc**, v. Bonoboscus.
- Bonaboscus**, v. Bonoboscus.
- BONAFILIA** (991), *abbatissa [monasterii Sancti Petri puellarum]*, *filia [comitis Borrelli]*, 73, 7, 17.
- Bonita** [in pago Elense] (981), *villa*, 212, 25.
- BONITUS**, *abbas*, 46, 15. — *vir religiosus*, 46, 9. || Bonito, abat fundador de Sant Esteve de Banyoles, 40, 4, n. a; 52, 25; 455.
- Bonoboscus**, Bonaboscus in pago Rossilionensi (878) (Bonabosc, commune d'Arles del Tec, département Pyrénées-Orientales), 34, 22; 38, 18.
- BONUS FILIUS MARCUS** (1031), *judeus*, 185, 20.
- BONUSHOMO** (991), *levita et judeus*, 73, 19.
- BONUS HOMO** (959), abat de Sant Cugat del Vallès, 183, 10.
- Bor** in Ceritania (982) (Bor, mun. Bellver, com. Cerdanya), 172, 24.
- Borciacus** in comitatu Arvernensi super fluvium Helerium (982), *villa*, 244, 16. || Boussac (commune i cantó d'Auzon, dép. Haute-Loire), 235, 2.
- BORETIUS**, A., 417, 420.
- Borrassà** (com. Alt Empordà), 122, 11-13.
- Borredà**, v. Brositano.
- BORRELL** (938), abat de Sant Cugat del Vallès, 192, n. 26.
- BORRELL**, comte d'Ausona, v. BURRELLUS, *comes*.
- BORRELL**, comte de Barcelona, vide BORRELLUS, *comes*.
- BORRELL**, comte d'Urgell, v. BURRELLUS.
- BORRELL**, pare de Suniefred, v. BORRELLUS, *pater Suniefredi*.
- BORRELLUS** (948), *comes*, 184, 20, 21; 189, n. u; 199, 12; 230, 11; 257, 3; 388, 27. — *comes aque dux*, 73, 3. — *marcbio*, 441. || Borrell, comte de Barcelona-Girona, fill de Sunyer i Riquilda, 72, 5, 15; 157, 19; 167, 6, 11; 195, 10; 223, 29; 224, 5; 253, 20; 254, 2, 3; 256, 10-13; 375, 23; 376, 4; 441; 451. — expedició contra el comte Miró de Besalú, 388, 26-32.

- BORRELLUS, comes filius Wifredi, v. WIFREDUS [II].
- BORRELLUS, pater Suniefredi, 315, 9; 324, 24. || Borrell, pare del fidel Suniefred, xx; 315; 323, 5, 21; 324, 7; 451.
- BORRELLUS (991), testes, 73, 23.
- BORRELLUS, Wifredus qui vocabulum fuit, v. WIFREDUS [II].
- Bosegia (823), fluvius (riu Bòsia o ribera de Sarroca, afluent de la dreta del Flamisell, subafluent del Noguera Pallaresa), 258, 3; 260, 21; 264, 7.
- Bòsia, riu, v. Bosegia.
- Bossac, torrent, v. Buciacus.
- Bosso (834), clericus, 444.
- BOTET i Sisó, s. xxxviii; 5, 11, n. c; 9, n. a; 116, n. c, d; 117, n. c; 121, n. c; 219, 17; 300, n. s; 388, n. c; 460.
- BOUQUET, M., xxx; xxxi.
- Boussac, v. Borciacus.
- Bovarius (958), mons (Boera, muntanya entre Clarà i Estoher, cantó de Vinçà, dép. Pyrénées-Orientales), 96, 5.
- Bracharense, Bracarense, concilium, 427, 432.
- Bracons, coll de, v. Jonathes.
- Braga, v. Bracharense.
- Brascó, v. Balascho.
- Breda (878) (Breda, com. La Selva), villa, 67, 4; 71, 8.
- Breisach, v. Brisacha.
- Bréquigny, M. de, xxxii; xxxiii; xxxviii.
- BRESSLAU, H., 105, n. p.
- Brisacha supra Reni (938), castrum, 165, 20. || Breisach (Baden, Alemanya), 159, 2; 191, 2; 300, 2; 387, 13.
- Brocà, v. Bucuranensis.
- Brollà, v. Bruliano.
- Brositano in pago Bergitano (938) (Borredà, com. Berguedà), parrochia in loco, 162, 10; 164, 8; 171, 24.
- Brugaria in comitatu Gerundense (922) (en el terme de Domeny, mun. Sant Gregori, com. Gironès), villare, 150, 16.
- Brugent, riu, v. Amera.
- Bruliano, Ebrulliano (981) (Brollà, cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), via de, 211, 21; 212, 10.
- brunia obtima, 310, 29.
- Buchatella in pago Bisuldunensi (844), 155, 13. || Boadella d'Empordà (com. Alt Empordà), 152, 10, 12.
- Bucertedo, Buscertedo [in pago Fonetense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 97, 27.
- Buciacus (820), rivulus (torrent de Bossac o riu Ample, afluent de l'esquerra del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), 25, 21.
- Bucs, coll dels, v. Perrabugati.
- Bucuranensis [in pago Cerdaniae] (889) (Brocà, com. Berguedà), balis, 216, 11.
- Budica, v. Budiga.
- Budiga, Budica (974) (límit septentrional de Sant Pere de Rodes), collus de valle, 242, 13. —reigo, 238, 4. —rivulus, 238, 4; 242, 14. —vallis, 237, 49; 242, 13.
- Budigas, serra, v. Buzigas.
- Bug, coll del, v. Perrabugati.
- Bula in valle Confluenti (982) (Bolatnera, cantó de Vinçà, dép. Pyrénées-Orientales), 173, 5.
- BURRELLUS (798), comes, 289, 10; 315, 14. || Borrell, comte d'Ausona, 289, 19; 290, 1; 315, 10-18.
- Busacs masia, v. Gausago.
- Buscariolas (844) (Buscarós, mun. Agullana, com. Alt Empordà), villare, 7, 12.
- Buscarós, v. Buscariolas.
- Busceto [in pago Gerundensi] (922), 149, 29.
- Buxeta, Busceta, Buceta in pago Rossilionensi (878) (Can Boixeda, commune Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 21; 38, 17.
- Buzigas, serra (serra de Budigas, a Bellaterra, mun. Cerdanyola, com. Vallès Occidental), 198, n. s.
- C
- Cabanelles (com. Alt Empordà), 31, 2.
- Cabanes (com. Alt Empordà), v. Cabannas.
- Cabanes. Cabana, Cabanae in pago Elnensi (854), 348, 13. —villa, 211, 20; 212, 27. || Cabanes (commune Sant Genís les Fonts, cantó Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 347, 6.
- Cabannas de Novas [in pago Rossilionensi] (981) (límit de Colliure-Banyuls, dép. Pyrénées-Orientales), pogium, 394, 15.
- Cabimonte, Cabinionte, Caput monte in pago Narbonensi (847), 341, 19. Villa Manazeto quam vocant Caput monte, 373, 11-12. —ecclesia Sancti Juliani, 373, 12. || Caumont (cantó de Lézignan, dép. Aude), 340, 5.
- Cacaiaci in pago Bisildunense (889), villare, 363, 6; 364, 7, 14.
- Cacavianus, Caccavianus in pago Empuritano (834) (prop de Vilopriu, com. Baix Empordà), villa, 122, 24; 128, 7; 136, 10; 139, 25; 146, 1; 150, 9.
- CADABOGIUS, 150, 16.
- Cadins, Sant Feliu de, v. Cadinus.
- Cadinus in comitatu Impuritanense (899) (Sant Feliu de Cadins, mun. Cabanes, com. Alt Empordà), villare, 374, 7.
- Calabuig, v. Calapodii.
- Calapodii (893) (Calabuig, mun. Bàscara, com. Alt Empordà), villa, 121, 32.
- CALAPODIUS (812), Ispanus, 313, 30.
- Calbanum [in comitatu Rossilionense] (981) (existeix el coll Calbó a l'O. de Portvendres, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), pogium, 212, 4.
- Calders (com. Baix Penedès), 184, 1.
- Cales, Calas, ipsas (958) (en el terme de la Llagona, cantó de Montlluís, dép. Pyrénées-Orientales), 96, 27.
- Calma, serra de la, v. Calmi.
- Calmelles, v. Calmicella.
- CALMETTE, J., 5, n. a; 9, 7, n. c; 10, 24, n. c; 11, 14, n. b; 17, n. l; 65, n. d; 69, 7, n. b; 268, n. d; 323, 21; 324, 3; 325, n. a; 348, 1, n. b; 353, 4; 376, 12; 434.
- Calmi (974), serra (Serra de la Calma entre Palau Saverdera i la Selva de Mar, com. Alt Empordà), 237, 32; 242, 5.
- Calmicella in comitatu Rosilione, 386, 23. || Calmelles (cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), 385, 6, 24.

- Calmilias in pago Bisuldinensi (878) (Can Comelles, mun. Bassegoda, com. Alt Empordà), 35, 15; 38, 34.
- Calonge de les Gavarres, v. Colónico.
- CALORTUS (835), *abbas*, 247, 7. || Calortus, abat de Sant Cerní de Tavernoles, 245, 6; 246, 3; 278, 12.
- calumnia, 106, 12; 108, 20; 337, 1.
- Calvellum (982) (limit occidental del monestir de Ripoll), *pogium*, 170, 24.
- Cama, Kama, in comitatu Barchinonensi (982), 174, 3. V. Sanctus Petrus in —. || Camba, Sant Pere Sacama (masia del mun. Olesa de Montserrat, com. Baix Llobregat), 168, 31; 169, 5; 169, 27-170, 4.
- Camallera (mun. Saus, com. Alt Empordà), 224, n. q.
- Camba, v. Cama.
- Cametellum in comitatu Rusilionense (898) (pròxim a Pollestres, cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 369, 18.
- Cameto in comitatu Bisuldunensi (898) (Can Canet en la muntanya dels Angles, mun. Montagut, com. Garrotxa)?, 369, 21.
- Camós, Sant Vicenç de, v. Sanctus Vicentius in pago Gerundensi.
- Camós, Santa Maria de, v. Sancta Maria in pago Gerundensi.
- Campdevàdol, v. Campus de Airandali.
- Campdorà, v. Campo Taurane.
- Campelles (com. Ripollès), 278, n. l.
- Campellis in valle Asperi (982) (Mont Capell, commune de Costoges, cantó de Prats de Molló, département Pyrénées-Orientales)?, *alodium*, 244, 1.
- Campinos (878) (Campins, com. Vallès Oriental), *villa*, 67, 4; 71, 8.
- Campllong, v. Campolongo.
- Campolongo in comitatu Bisuldunensi (898) (pròxim a Montagut de Fluvià, com. Garrotxa), 369, 22.
- Campolongo in pago Gerundense (922) (Campllong, com. Gironès), 149, 32.
- Campo Magro (Pla del Magre, mun. Jorba, com. Anoia), *mons de*, 200, n. 42.
- Campo Taurane in comitatu Gerundense (922), 382, 23. || Campdorà (mun. Celrà, com. Gironès), 381, 6.
- Camprodon, v. Campus Rotundus.
- Campus de Airandali (890) (Campdevàdol, com. Ripollès), *villa*, 161, 26.
- Campus Rotundus in territorio Bisuldinensi (962), 75, 13. — *coenobium*, *locellum*, *monasteriolum Sancti Petri*, 76, 2, 3; 78, 4, 11, 14. — *conventicula monachorum*, 76, 3. — *ecclesia Sancti Petri*, 75, 11; 76, 1. — *abbas*, v. LAUFREDUS. || Monestir de Sant Pere de Camprodon (com. Ripollès), 1x; 75-79; 386, 2; 392, 5; 458.
- Canadella, vall, v. Canalesen.
- Canalesen in valle Asperia (878), *vallis* (Canadella, affluent del Tech a Prats de Molló), 34, 26; 38, 21.
- Canavelles, v. Kanavellas.
- cancellarius, 93, 27; 165, 18; 204, 21; 213, 15. *Primus* —, 231, 30. — *regiae dignitatis*, 234, 12. *Summus* —, 64, 10; 98, 19; 200, 26; 204, 21; 213, 15; 257, 21. V. ADALBERO, ARNULFUS, ARTALDUS, BERTINUS, EBLO, EBOLUS, ELISACAR, ERCANBALDUS, FRIDUGISUS, FULCO, GERUNCUS, GEZO, GOZLINUS, HEIRICUS, HERMENFRIDUS, HERVEUS, ILGILGERIUS, LUDOVICUS, ODELRICUS, OYDILO, RADO, ROTGERUS.
- Canellas in pago Bisuldinensi (878) (Canelles, mun. Navata, com. Alt Empordà), 35, 16; 39, 1.
- Canellas [in pago Rosolionensi] (981) (limit de Colliure-Banyuls, dép. Pyrénées-Orientales), *collus de*, 394, 17.
- Canet (masia de la Garrotxa), vide Cameto.
- Caniano, Comano in comitatu Impuritano (982) (església de Sant Martí de Canyà, avui desapareguda, segurament mun. Torroella de Fluvià prop de Vilacolum, com. Alt Empordà), *villa cum ecclesia et stagno*, 243, 11; 468.
- Canigonensis, v. Sanctus Martinus Canigonensis.
- Canigonis, Caningonis (958) (Canigó, muntanya dels Pirineus Orientals), *mons*, 96, 3; 97, 7.
- Cànoes, v. kanoas.
- canones, 429; 439. — *sacri*, 90, 2; 284, 21.
- canonica, 70, 23-26; 300, 10. — *institutio*, 285, 8. V. *auctoritas*, *mos*.
- Cantalops, v. Cantalupus, Leocarcari.
- Cantalupus in comitatu Petralatense (982), 243, 8. || Cantalops (com. Alt Empordà), 241, 1. V. Leocarcari.
- Cantiq (en el terme de Castelltallat, mun. Sant Mateu de Bages, com. Bages), 256, 13; 257, 4.
- capitula, 426.
- capitular [imperatoris], 432.
- Capraria in villa Berga, in comitatu Osona (982), *mansum*, 243, 19.
- Caprarius (958) (Mont Cabrera, en el Canigó, dép. Pyrénées-Orientales), *mons*, 96, 11; 97, 8.
- Caput monte, v. Cabimonte.
- Caralio (982) (Queralbs, a la serra de Rodes, mun. Selva de Mar, com. Alt Empordà), *mons qui habet inonestum nomen*, 236, 41-237, 4.
- CARBONELL, P. M., XXVIII.
- Carboniles, v. Cello.
- Carbonils in pago Bisuldinensi (878) (Carbonils, mun. Albanyà, com. Alt Empordà), 35, 15; 38, 34.
- Carcasense in comitatu Rosilione, 385, 24; 386, 24.
- Carcassona (816), 421. || Carcassona (dép. Aude), xxiv; 287, 6; 313, 2; 472. — *bisbes de*, v. AGBERT, EURUS.
- Carcer in pago Inpuritanense juxta littora maris (844) (capella de Santa Maria dels Masos, abans del Mar, mun. Torroella de Montgri, com. Baix Empordà), *cellula*, 12, 19; 15, 21; 19, 2.
- Carciano, v. Quartianum.
- Cardenes, vilar a Fogars de Tordera, 224, n. s.
- Cardona in comitatu Ausona (798), 174, 1; 217, 10; 243, 19. — *castrum*, 289, 9; 315, 13. — *cella*, *ecclesia Sancti Iohannis*, v. Sanctus Johannes in Cardona. — *finis*, 299, 1. || Cardona (com. Bages), 216, 6; 295, 6; 298, 10; 315, 11.
- Cardós, vall, v. Cardosetanus.
- Cardosensis, v. Cardosetanus.
- Cardosetanus, Cardosensis (835), *pagus*, 279, 24; 288, 5. — *parrochia*, 279, 16; 285, 4. || Vall de Cardós

- (com. Pallars Sobirà), 279, 5; 281, 6; 282, 7; 286, 5.
- CARESMAR, J., xxvii; xxxii; 188, n. s.
- Cariorubio (981) (Carroig, a l'O. de Cervera, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orient.), *pogium*, 394, 13.
- Carisiacum, Carisiachum, Karisiacum (866), *palatium*, 57, 10; 221, 6; 346, 20. || Quierzy (arr. Laon, dép. Aisne), 41, 3; 55, 2; 219, 2; 354, 2.
- CARLEMANY, V. KAROLUS [I].
- CARLES EL CALB, V. KAROLUS [II].
- CARLES EL GROS, V. KAROLUS [CRASUS].
- CARLES DE LORENA, 441.
- CARLES MARTELL, xi; 406.
- CARLES EL XIMPLE, V. KAROLUS [III].
- CARLOMAN, V. KARLOMANNUS.
- carne comedendi, peccatum*, v. *peccatum*.
- Carol, riu, v. Araone.
- CAROLUS, V. KAROLUS.
- CARPIONIS (922), *terra*, 150, 19, 20.
- CARRERAS CANDI, F., 184, n. j, k, l, m; 186, n. n; 188, n. p.
- Carrer de Torcó, v. Torcona.
- Carroig, v. Cariorubio.
- carta, cartae*, 78, 19; 92, 27; 98, 14; 197, 11. — *consumptae igni*, 72, 22. — *donationis*, 42, 2, 4; 372, 14. — *emptonis*, 72, 24; 169, 12; 391, 10. — *munificariae*, 73, 31.
- Carthaginense, *concilium*, 433.
- cartorals de Cuixà*, 458-459.
- cartulae munificentiae, largitionis, concessionis, donationis, commutationis, emptonis*, 72, 24.
- Casafabra, v. Catafabricae.
- Casa Mauri, v. Sanctus Romanus in Casa Mauri.
- CASENEUVE, xxviii.
- CASPAR, E., 436.
- Cassamola, Cassaniola, Cassaniolus in pago Bisuldinensi (844) (en el terme de Bàscara, com. Alt Empordà), *villare*, 121, 31; 128, 17; 140, 12; 146, 20.
- Cassaniola, v. Cassamola.
- Casserres, v. Castaserra.
- Castaserra (798) (Casserres, com. Berguedà), *castrum*, 289, 9; 315, 14.
- Castelar (986) (Castellar del Vallès, com. Vallès Occidental), 199, 10.
- V. Sanctus Stephanus in latere montis Sancti Laurentii.
- CASTELLÀ, abat d'Arles, v. CASTELLANUS.
- castella regionis [Ausonae]*, 290, 11 18. Cf. *castellum, castrum*.
- Castellano (952), *ecclesia Sancti Andree in villa*, 92, 22; 96, 8. || Catllar, església de Sant Andreu (arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 87, n. d; 95, 7.
- CASTELLANUS (881), *presbiter*, 136, 22; 139, 32; 146, 8; 149, 23.
- CASTELLANUS [I] (820), *abba*, 20, 10; 21, 6, 8; 24, 23; 25, 2, 15; 28, 8. || Castellà I, abat fundador d'Arles, 20, 3; 21, 2, 4; 22, 4, 7; 24, 4; 25, 7.
- CASTELLANUS [II] (878), *abbas*, 34, 4. || Castellà II, abat d'Arles, 21, 12; 25, 5-8; 33, 4, 7.
- CASTELLANUS (812), *Ispanus*, 313, 33.
- CASTELLAR, A., 44, n. k.
- Castellar del Vallès, v. Castelar.
- Castellare in comitatu Impuritanense, v. Velloso.
- Castellaris (871) (Castellar, masia de Beuda, com. Garrotxa), 177, 16.
- Castellarum (889) (com. Baix Empordà), *cacumina*, 114, 14.
- Castellbó (com. Alt Urgell), 249, 5; 283, 26; 468.
- Castelciutat (com. Alt Urgell), 278, 2.
- Castelldefels, v. Castrum Felix.
- Castellet (Garraf), v. Sanctus Stephanus juxta castrum Olerdula.
- Castelletto (986) (en el terme de Fontanet, mun. Piera, com. Anoia. Vid. Cart. St. Cugat, doc. 421), 199, 24.
- Castelló d'Empúries, v. Castilio.
- Castell-Rosselló, v. Roscilionna, Ruscino.
- Castellatallat (mun. Sant Mateu de Bages, com. Bages), 256, 11.
- castellum*, v. Marro, Spelio, Terracia, Velloso, *castella, castrum*.
- Castellumfractum in pago Gerundense (834) (Domeny, mun. Sant Gregori, com. Gironès), *villa*, 123, 2; 128, 13; 136, 13; 139, 28; 146, 4; 149, 33. V. Dominium, Parietes Ruffini.
- Castilio in comitatu Petralatense (944), *stagnum*, 227, 28, 231, 13; 233, 21; 242, 29. *Stagnum — cum tribus insulis: Uduagro, Foniliaria, Savarto*, 232, 24-233, 1; 233, 21. — *villa*, 233, 26; 243, 4. || Castelló d'Empúries (com. Alt Empordà), mall en la vila (879), 43, 19; 145, 7; 222, 11. — *estany*, 224, n. q; 232; 233; 389, 12-21.
- castrum*, v. Artes, Bisaura, Brisacha, Castrum Felix, Cervilionum, Claromonte, Cleriana, Fonte Rubeo, Gorni, Marro, Miralias, Mochoronio, Mons Acutus, Montedon, Odena, Olerdula, Pinna Nigra, Rivus Rubens, Subiradis, Tolone, Tovos, Uzo, Valemara, Virdaria, Vultrarium. V. *castella, castellum*.
- Castrum Felix (986) (castell de Castelldefels, com. Baix Llobregat), *ecclesiae Sanctae Mariae et Sancti Petri*, 199, 6.
- Castafabricae (981) (Casafabra, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), *cella Sancti Martini et Sancti Andree*, 213, 5.
- CATEL, G., xxviii.
- Catllar, v. Castellano.
- Cau, torrent, v. Rivocavo.
- Caucano [in pago Fonelietense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 1.
- Caucoliberi in pago Rosolionensi (981), 394, 11. || Colliure (cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 393, 5.
- CAULA, F., 466.
- Caumont, v. Cabimonte.
- CAUVET, E., 308, n. a.
- cavacalia*, 472.
- Cavall Bernat (Montserrat), v. Rupis Bernardi.
- Cavo, v. Rivocavo.
- Cayrum, v. Kairum.
- CAZERELLUS (812), *Ispanus*, 313, 34.
- CELEDONIA (927), 384.
- Celerano in pago Gerundense (922) (Celrà, com. Gironès), 149, 24.
- Cellera, La, v. Sancta Maria et Sanctus Matheus et Sanctus Johannes.
- Cello Carboniles in pago Narbonense (815) (lloc desaparegut pròxim a Fontjoncosa, cantó Durban, dép. Aude), *villare*, 320, 6; 321, 8.
- Celrà, v. Celerano.

- Celsianum in pago Empuritano (834) (com. Baix Empordà), *villare anticum*, 122, 25.
- censum*, 140, 22; 146, 29; 204, 7; 309, 40; 311, 10; 314, 17; 321, 13; 339, 10, 23; 379, 23; 382, 30; 413; 416; 418; 423; 472.
- Centernaco in comitatu Russilionensi (899) (Centernac, Saint-Arnac, cantó de Sant Pau de Fenollet, dép. Pyrénées-Orientales), *Fonogtedeso, Frontotedeso, villare quod dicitur*, 374, 3-4.
- Centullo (878) (Santenys, mun. Esponellà, com. Gironès), *villare*, 35, 4; 38, 26.
- Cerasia, v. Ceresius.
- Cercitulo (886) (pròxim a Valldoreix, al N., mun. Sant Cugat del Vallès, com. Vallès Occidental), 198, n. 5. — *ecclesia Sancti Vicentii in villa*, 198, 18.
- Cercs (com. Berguedà), 245, 3.
- Cerdania, v. Ceridania.
- Cerdaniensis, v. Ceridania.
- Cerdaniola (886) (Cerdanyola, com. Vallès Occidental), 198, 22, n. 5.
- Cerdanus (878) (Cerdans, mun. Arbúcies, com. La Selva), *villaricellus*, 67, 7; 71, 11.
- Cerdanya, v. Ceridania.
- Cerdanyola, v. Cerdaniola.
- Ceresius, Cerasia in pago Bisuldinensi (844), *cella Sancti Michaelis*, 31, 24; 35, 1; 38, 24. — *ecclesia Sancti Michaelis novo opere constructa*, 7, 10. || Sant Miquel de la Cirera (en el terme de Sant Martí Ses Serres, mun. Cabanelles, com. Alt Empordà), 31, 1.
- Ceret, v. Sirisidum.
- Ceridania, Cerdania, Ceredania, Ceritania, Cerdaniensis, Cerretania, Sardaniensis, 172, 22; 173, 1; 247, 23; 325, 16. — *comitatus*, 96, 9; 165, 2; 168, 10, 13; 172, 17; 173, 20; 243, 21; 362, 7. — *marca*, 89, 4. — *pagus*, 92, 25; 98, 9; 217, 9; 279, 22; 288, 4; 334, 4. — *parrochia*, 279, 15; 285, 3. || Cerdanya, 279, 5; 281, 6; 282, 7; 286, 4; 289, 13; 290, 28.
- Cerola. *Serra — vel Agucellos* (serra de Coll-Cerola i Tibidabo, sobre Sant Genís dels Agudells, Barcelona), 198, n. 5. V. Acutellos.
- Cervelló, v. Cervilionum.
- Cervilionum (986), *castrum*, 199, 3. || Cervelló (com. Baix Llobregat), 183, 10.
- CESARIUS DE YSPANIA (951), *abbas* 256, 26. || Cesari, abat de Santa Cecília de Montserrat, 253-254; 255, 4; 256, 8.
- cespitaticus*, 217, 23.
- Chabannas, Cabannas in comitatu Impuritano (885), *ecclesia Sancti Mauricii in villa*, 216, 3; 467. — *villa*, 243, 7; 324, 1. — *villare*, 374, 7. || Cabanes (com. Alt Empordà), 238, 43; 324, 9.
- CHAUME, M., 353, 4.
- Cherol, Kerol (986), 197, 13; 200, n. 42. || Querol (com. Alt Camp), 197, 1-33.
- CHILRICO (834), *judex*, 442.
- CHINDILBERGA (967), 225, n. c.
- CHIRICUS (834), 444.
- CHRISTIANUS, 308, 27; 443.
- CHRISTIANUS (812), *Ispanus*, 313, 31.
- CICILA (844), *Hispanus*, 336, 15.
- Cincto, Cinto, Sincto (938) (límit de l'alou de Matamala, com. Ripollès), 163, 25; 171, 15.
- Cingle de l'Aigua, v. Magalellum.
- Ciurana, v. Siverana.
- CIXILA (812), *judex*, 309, 7; 443.
- Clara (889), *fons discurrens in monasterio Sancti Pauli*, 114, 17.
- Clarà, v. Clairano.
- Clairano, Clerano in valle Confluentis (952), *ecclesia Sancti Martini*, 92, 23; 96, 6. — *villa*, 92, 24; 96, 6. V. Clarinensi. || Clarà (cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 95, 6.
- Clariana, v. Cleriana.
- Clarinensi (958), *in cbarro*, 96, 3. V. Clairano.
- Claromonte (986), *castrum* (castell de la Pobla de Claramunt, com. Anoia), 199, 26. V. Sancta Maria juxta castrum Claromonte.
- Clavatas, v. Ecclesias Clavatas.
- Clerano, v. Clairano.
- Cleriana (986) (Clariana, mun. Argençola, com. Anoia), *castrum*, 200, 3. — *ecclesia*, 200, 4.
- Clericos, ipsos, in pago Bisuldinensi (878) (en el terme de Sant Miquel de la Cirera, mun. Cabanelles, com. Alt Empordà), 35, 8; 38, 29.
- clericorum stipendia*, 143, 1.
- clerus*, 111, 12.
- Clunaco (834), *villa*, 103, 7; 209, 7. || Cluny (arr. Macon, dép. Saône-et-Loire), 101, 2; 102, 3; 208, 2; 471.
- Cluny, v. Clunaco.
- Clusa, ipsa (974) (límit de Sant Pere de Rodes), 236, 35; 241, 28.
- Clusas, Clusa (844) (Les Cluses, L'Esclusa, cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), *ultra*, 43, n. j. — *via ad ipsas*, 28, 14.
- Codalet (Conflent), v. Cotaletus in valle Confluentis.
- Codalet (Vallespir), v. Cotaletus prope Balneos.
- Codes (878) (Sant Feliu de Codines?, com. Vallès Oriental), *villa*, 71, 3. V. Sanctus Felix ad ipsum Falium.
- Codincus in comitatu Russilionensi (899) (Codines, commune de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), *villa et ecclesia*, 373, 30.
- Codines, v. Codincus.
- Cogollis (958), *mons* (Cogullosa, pic en la vessant esquerra de la riera de Filols, Canigó, dép. Pyrénées-Orientales), 96, 12.
- Cogolls, v. Cucullio.
- Cogullosa, v. Cogollis.
- COLBERT, J. B., XXIX.
- Coll-Cerola, v. Cerola.
- collegia monachorum*, 20, 12.
- Collsabadell, v. Collus de Sabadel.
- Collus de Sabadel (862) (Collsabadell, mun. Llinars del Vallès, com. Vallès Oriental), 358, 9.
- Colomata, v. Comolada.
- Colomers, v. Columbarius.
- Colonico (968) (Calonge de les Gavarres, com. Baix Empordà), 204, 1.
- colonus*, v. famuli.
- Columbarius, Columbarum in pago Impuritanense (844) (Colomers, com. Baix Empordà), *cella*, 12, 18; 15, 20; 19, 1.
- Colusiano [in pago Narbonense] (834) (Talaيران, cantó Lagrasse, dép. Aude), *via publica qui venit de*, 308, 21, 22; 443.
- Coma (commune Eus, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 372, 25.
- Comaleres, v. Comolarias.

- Comano, v. Caniano.
- Comelles, masia, v. Calmilias.
- COMENDAT (855), abat de Sant Andreu d'Eixalada, 80, 20.
- comes, 114, 20; 150, 33; 165, 10, 200, 16; 227, 17; 234, 6; 247, 29; 252, 5; 261, 15; 265, 1, 284, 18, 25; 285, 12; 297, 21; 299, 4; 310, 20; 321, 13; 364, 18; 379, 23; 382, 28; 390, 1. *Comites* [*imperatorii Karoli*], 140, 21. *Pascuarius de comitibus*, 297, 19; 299, 2.
- commutatio, commutacio, 32, 6; 35, 20; 56, 37; 75, 18; 156, 7; 272, 4; 274, 24; 349, n. b; 382, 28. V. *cartulae*, *scriptura*.
- Comolarias in comitatu Rossilionensi (878) (lloc dit Comaleres en el s. xv, prop de Sant Martí de Fonollar, commune Morellàs, dép. Pyrénées-Orientales. Vid. Alart, *Communes du Roussillon*, II, 63), 34, 13; 38, 10.
- Comolata, Colomata (869) (Comolada, mun. Molló, com. Ripollès), 34, 28; 38, 23.
- comparatio, 34, 10; 35, 20; 38, 8; 169, 11; 271, 32; 362, 9; 367, 9; 382, 27; 391, 9.
- COMPARATUS (985), *presbyter et monachus* [*Sancti Cucuphatis*], 188, n. s.
- Compendiacum, Compendium (958), *palacium*, 98, 21; 200, 22. || Compiègne (dép. Oise), 94, 2; 194, 2, 23; 195, 5.
- Compiègne, v. Compendiacum.
- concamatio, concambatio, 169, 12; 271, 32; 391, 9.
- CONCÉS (840), monjo de Sant Andreu d'Eixalada, 80, 13.
- concessio, 316, 11; 317, 11. V. *auctoritas*, *cartulae*.
- Condida (854), 348, 31. || Cosne-sur-Loire (dép. Nièvre), 347, 2, 20.
- conditiones judicariae, 121, 23.
- confirmatio auctoritatis, 19, 11; 79, 20; 231, 25; 366, 14. V. *auctoritas*.
- Conflent, v. Confluens.
- Confluens, Conflentensis, Conflentanus (com. Conflent, Pyrénées-Orientales), 110, 12, 25; 334, 3. — *comitatus*, 165, 2; 174, 4; 212, 32. *Exalada in capite vallis* —, 81, 7. — *pagus*, 92, 11; 217, 8; 334, 2. — *vallis*, 34, 26; 38, 20; 78, 22; 81, 7; 88, 22; 95, 33; 169, 13; 173, 3; 215, 28; 243, 22; 391, 21.
- congregatio, 47, 12.
- Congost, riu, v. Congustus.
- Congustos in ipsa marcha (límit de l'alou de Ponts, com. la Noguera), 167, 20.
- Congustus (885), *vallis* (riu Congost, afluent de la dreta del Besòs), 215, 22.
- Conilhac-du-Plat-Pays, v. Honeriacus.
- Coniuncta in comitatu Rossilionense (982), 243, 24. V. *Sancta Columba* in *Coniuncta*.
- conlatio, 233, 4.
- conscriptio auctoritatis [*regis*], 344, 11.
- consilium, 73, 16.
- consodales, 73, 17.
- CONSTANS, L. G., 455; 456.
- constitutio, 360, 14; 418; 421.
- contradictio, 12, 35; 15, 39; 63, 31; 106, 15; 108, 22; 155, 35; 165, 6; 200, 13; 203, 19; 231, 20; 244, 10; 252, 11; 285, 10; 288, 4; 337, 2; 374, 16. — *inlicita*, 248, 4.
- contrarietas, 106, 12; 108, 20; 110, 22; 156, 11; 272, 8; 319, 22.
- controversia, 204, 10.
- Corale, Corrale, Corralle (938) (La Creu de Coral, mun. Campdevànol, com. Ripollès), *aquaeductus de*, 163, 11. V. Balbos, *riolus*. — *serra super*, 161, 16.
- Corba, ipsa (982) (La Corba, mun. Ribes de Freser com. Ripollès), 171, 6.
- CORBERA, E. de, xxix; 468.
- Corçà, v. Carciano.
- Cordubensis, 430.
- Cornat, Mont, v. Tornadus.
- Corneliano [in Orgello] (835) (Cornellana, mun. Fòrnols, com. Alt Urgell), 247, 25.
- Cornellà (Conflent), v. Corniliano.
- Cornellà del Bercol, v. Bercalo.
- Cornellana, v. Corneliano.
- Corniliano in valle Confluente (975) (Cornellà, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 391, 21.
- Corrale, v. Corale.
- Corró de Vall, v. Corron.
- Corron (968) (Corró de Vall, mun. Canovelles, com. Vallès Oriental), 203, 33.
- Corros Albos (981) (entre Sant Genís les Fonts i Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 213, 1.
- Cortiuda, v. Curticita.
- Cos, v. Cotsio.
- Cosne-sur-Loire, v. Condida.
- Costa del Montseny, La, v. Sanctus Stephanus in [Monte Signo], Tordaria.
- Costam regni Provincie (881), *villa*, 39, 21. || Les Côtes d'Arey, arr. Vienne, dép. Isère), 37, 2.
- Costoga in valle Asperi (982) (Costoges, cantó de Prats de Molló, dép. Pyrénées-Orientales), 244, 2.
- Costoges, v. Costoga.
- Cotaletus [in valle Confluente] (871) (Codalet, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 89, 1.
- Cotaletus, Cotalet prope balneos in valle Asperia (869) (Codalet, commune d'Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 31, 28; 34, 19; 38, 15.
- Cotas, v. Lotas.
- Côtes d'Arey, Les, v. Costam.
- Cotsa, v. Cotsio.
- Cotsio, Cotsa, Totzo in comitatu Rossilionensi (869) (Santa Cecília de Cos en la muntanya de Cos, commune de Tec, cantó de Prats de Molló, dép. Pyrénées-Orientales), *cella*, 31, 19; 34, 11; 38, 9.
- Coulaines (arr. Mans, dép. Allier), 402.
- Coustouge (Aude), v. Custodia.
- Coustouges (Pyrénées-Orientales), v. Costoga.
- Coxianus, Coxanus, Cuxanus in pago Confluente (871), 89, 1; 92, 11; 95, 34. || Cuixà (commune Codalet, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 80-98; 81, 20, 26; 83, 28; 88, 2; 91, 4, 24; 94, 4; 458-459. — monestir, v. Sanctus Andreas in Exalada, Sanctus Germanus et Sanctus Michael in loco Coxiano.
- Creixenturri, v. Crescenturi.
- Crescenturi (952), *ecclesia Sancti Christophori* (avui Santuari de Nostra Senyora del Remei) in *villa*, 78, 15-16. || Creixenturri (mun. Freixenet de Camprodon, com. Ripollès), 75, 7.
- Crespià, v. Crispianus.

Creu Blanca, v. Crux, ipsa.

Crispianus in pago Bisuldinense (834) (Crespià, com. Gironès), *villa*, 123, 6; 128, 18; 136, 28; 140, 9; 146, 18; 150, 5.

Crispianus in territorio Narbonense (852) (lloc desaparegut pròxim a Lespinassière, cantó Peyriac-Minervois, dép. Aude), 347, 25; 372, 2. — *villa*, 347, 26.

Crònica de Moissac, 332, n. a.

Crucem [in pago Rosolionensi] (981) (coll de la Creu?, al S. de Banyuls de la Marenda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *via quae discurre per*, 394, 16.

Crucilias (891) (Cruilles, com. Baix Empordà), *strata de*, 366, 3.

Cruilles, v. Crucilias.

Crux, ipsa (974) (La Creu Blanca, mun. Pau, com. Alt Empordà), 238, 1; 242, 13. — *via de* (cami de Pau a Sant Pere de Rodes), 238, 3; 242, 14.

Crux in comitatu Gerundense (886) (límit de la vila *Elzedà*), 140, 5; 146, 13.

Cuberia, Cuboria in pago Bisuldinensi (869), *cella Sancti Cipriani in villa*, 31, 26.

Cubiles, v. Euviles.

Cucullio in pago Gerundense (922) (Cogolls, mun. Les Planes d'Hos- toles, com. Garrotxa), 142, 28.

Cugulante, Gurgulante [in pago Fonnietense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 2.

Cuirrzano in comitatu Osona (982), *ecclesia Sanctae Mariae et Sancti Petri*, 243, 20.

Cuixà, v. Coxianus.

Cuixà, cartorals de, 458-459.

Curçavell, v. Curceabel.

Curceabel, Curceabel in pago Bisul- dinensi (878) (Curçavell, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), 35, 6; 38, 27.

Curco Curbo [in comitatu Rossilio- nense] (981) (prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 5.

Curticita (1024) (Cortiuda, mun. Pe- ramola, com. Alt Urgell), 283, 26.

Cussana (981) (lloc on es fundà el monestir i la vila de Sant Esteve, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées- Orientales), *villa*, 212, 27.

Custodia [in pago Narbonense] (834) (Coustouge, cantó de Durban, arr. Narbona, dép. Aude), *villa*, 308, 20; 443.

D

DAGUI (880), abat de Ripoll, 159, n. a.

DAILA (878), comes, 43, 15. || Dela, comte d'Empúries, 42, 24; 43, 20; 121, 19; 145, 8; 169, 21; 357, 14; 361, 7; 365, 13; 455.

Dalmala in comitatu Impuritano (982) (Vilamalla, com. Alt Em- pordà), *villa*, 243, 12.

Dalvanera, v. Salvanore.

DANHIEL (858), *advocatus*, 331, 19. || Daniel, 331, 7.

DANIEL (885), 215, 26.

DANIEL (934), 223, n. k.

DANIEL, advocat, v. DANHIEL.

DANIEL, arquebisbe de Narbona, 99, 21.

DANIEL, *monachus* [*Sancti Cucupba- tis*], 200, n. 42.

Daniel in comitatu Ausona (982), *villare*, 161, 27; 168, 6-9; 172, 13.

Darnago (981) (mas Tardiu, al N. de Sant Joan la Cel·la, cantó d'Ar- gelers, dép. Pyrénées-Orientales), *sacellum de*, 212, 13.

Daró, riu, v. Adaron.

Dartes, *vallis*, v. Artes.

DAVID (834), *judex*, 442.

DAVID (834), *testes*, 442.

debitum, 204, 7. — *inlicitum*, 15, 33; 79, 9.

DEBRINRUS, v. DEORMARUS.

decimae, 96, 23; 200, 1; 284, 19, 27; 285, 9, 14; 297, 18; 299, 7; 430; 432. — *ferri*, 287, 12, 26. — *piscis*, 287, 12, 26. — *et primitiae*, 96, 22; 97, 14, 26; 98, 7; 160, 25; 161, 25, 29; 164, 22; 171, 10, 18, 20, 21, 23; 172, 1, 2, 18, 20, 22, 23, 24; 173, 6, 16; 198, 19, 21; 199, 12, 15, 20, 23, 24; 200, 2, 4, 6, 7; 471.

decretum, *auctoritatis* [*imperialis*], 421. — *altitudinis* [*regiae*], 233, 29. — *institutionis* [*regiae*], 203, 28.

— *regale*, 227, 16; 257, 14. — *regalitat* [*regiae*], 163, 4; 198, 9.

defensio, *defencio*, *deffensio*, 46, 23.

— *auctoritatis* [*regiae*], 142, 7. — *immunitatis* [*imperialis*], [*re- giae*], 12, 12; 15, 15; 32, 9; 35, 23; 39, 7; 46, 29; 47, 9; 56, 18; 60, 22; 63, 6, 18; 70, 19; 105, 26; 105, 26; 128, 24; 139, 21; 143, 6; 145, 32; 220, 8, 29; 251, 27; 271, 22. — *immunitatis propter infestationem malivolorum hominum*, 123, 8, 136, 30. — [*imperatoris*], [*regis*], 25, 3; 26, 3; 28, 8, 25; 79, 1; 89, 7; 92, 28; 111, 8; 114, 4; 181, 25; 227, 31; 248, 4; 251, 20; 252, 11; 261, 14; 264, 14, 25, 29; 269, 9; 413; 416; 423. — *pote- statis* [*regiae*], 89, 23. — *iusionis atque immunitatis* [*imperialis*], 247, 28. V. *libertas*, *mundebur- dus*, *munimen*, *tuitio*.

DEILA, comte d'Empúries, v. DAILA.

DELA, comte d'Empúries, v. DAILA.

Delfià, Sant Romà de, v. Sanctus Romanus.

DELISLE, L., xxvi; xxxi; xxxiii.

DEODAT, abat, v. DEODATUS.

DEODATUS, DEODADUS, *abba*, 10, 13, 21; 12, 4; 15, 10. || Deodat, abat del monestir d'Amer, 10, 4.

DEORMARUS, DEBRINRUS (844), *no- tarius*, 8, 11; 130, 2; 337, 13; 425.

Devesa, ipsa, in comitatu Ausona (966), 169, 2; 172, 16. || La Devesa, 168, 29; 169, 1-3.

DEVIC, dom Cl., xxx.

Devotas, Bevotis in vallem de Fruione (974), *fontes de*, 237, 42; 242, 10.

DEXTER (834), 442; 443. || Dexter, en causa contra Teudefred, 309, 27; 442-444.

DIAGO, F., xxviii.

dictio, v. *ditio*.

dictio, v. *ditio*.

DIDILO, v. OYDILO.

dignitas regia, 298, 22; 333, 25.

DIOSCOLUS, *petra quam erexit — que vocatur petra de Teodemundo*, 473.

DISCOLII (871), *fili*, 177, 17.

ditio, *dictio*, *dicio*, *imperii*, 78, 11; 123, 15; 136, 35. — *regni*, 7, 20; 70, 10; 129, 13; 139, 13; 145, 25; 150, 35; 220, 21. V. *potestas*.

documentació perduda, v. *titulació*.

DODO, ODO (869), *fidelis* [*Karoli*], *vassus Otgerii*, 360, 5, 8, 14. || Dodó, 359-360.

- Dodo, ipso (953) (límit occidental de l'estany de Castelló), 233, 26.
- Dodó (874), jutge, 359, 22.
- Dodoni (889), *stagnum* (en el terme de Fontclara, mun. Palau Sator, com. Baix Empordà), 114, 13.
- Domabuis (986) (Tomavi, mun. Albinyana, com. Baix Penedès), *villa*, 186, 17; 187, 6; 200, 5.
- DOMENIC (875), usurpador de l'abadia d'Arles, 21, 12; 25, 5; 33, 8. 1
- DOMENICUS (991), *testes*, 73, 23.
- Domenio (984) (Sant Jaume dels Domenys, com. Baix Penedès), *villa*, 186, 17; 187, 6; 200, 6.
- Domeny, v. Castellumfractum, Dominium, Parietes Ruffini.
- Domenys, Sant Jaume dels, v. Domenio.
- dominatio*, 106, 11; 261, 16; 265, 2; 324, 22; 354, 14. — [*imperatoris*], 260, 26; 261, 10. — [*iuris*], 341, 15.
- DOMINIC (841), 126, 32-37.
- DOMINICUS (878), 34, 4; 38, 26.
- Dominium in comitatu Gerundensi (922) (Domeny, mun. Sant Gregori, com. Gironès), *villare*, 150, 15. V. Castellumfractum, Parietes Ruffini.
- DOMNELLUS (878), *monachus de Sancto Policarpio*, 43, 14. || Domnell, 42, 22; 43, 22.
- Domnolino in pago Russilionense (869) (vilar de Prunet, commune de Bellpuig, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 359, 5; 360, 11.
- Donas in pago Narbonensi (899) (Donos, commune de Thézan, cantó de Durban, dép. Aude), *ecclesia Sancti Pauli in villare*, 373, 7-8.
- donatio*, 34, 9; 38, 7; 197, 18; 233, 4; 379, 21; 382, 27. — [*regalis*], 35, 19. — [*solemna*], 341, 28; 360, 15. V. *auctoritas*, *carta*, *scriptura*.
- donitum*, 308, 32.
- DONNULUS (844), *abba*, 7, 4, 28. || Donnul, abat fundador de Sant Pere d'Albanyà, xxii; 5, 6, 11; 6, 4.
- DONNUS (889), 216, 8.
- Donos, v. Donas.
- DONUM DER (895), abat de Sant Cugat del Vallès, 183, 6, 9.
- donus regis*, 391, 10.
- DOPSCH, A., xxxiv.
- Dordaria, v. Tordaria.
- dos*, 164, 6.
- dotalicium*, 199, 7.
- dotatio*, v. *cartula dotationis*.
- Dou, *mons*, v. Montedon.
- Douzy, v. Doziacum.
- Doziacum (871), *palatium*, 90, 26. || Douzy (cantó de Mouzon, arr. Sedan, dép. Ardennes), 85, 2.
- DOZY, R., 187, n. p.
- dreus fiscals*, xvi-xix.
- DRUCTEMIRUS (832), *subdiaconus et notarius*, 328, 24.
- DRUDA (942), tia de Cesari, 253, 7, 8; 256, 5.
- DUBARAT, V., xxv.
- DUCANGE, xxix.
- DULFOBIEZUS, *servus*, 326, 2.
- DURAND, U., xxx.
- DURAND (945), monjo de Santa Cecília de Montserrat, 253, 22.
- Durando (974) (prop del coll de Banyuls, com. Alt Empordà), *parata de*, 238, 25; 242, 18.
- DURANDUS (814), *diaconus* [*notarius*], 26, 13; 47, 19; 262, 2; 319, 29; 321, 24; 419.
- DURANNUS (847), *fidelis* [*Karoli*], *nepos* [*Adefonsi*], 341, 14, 18, 27. || Duran, 340-342.
- dux*, 438.
- E**
- EBLO, EGLO (891) [*cancellarius*], 143, 15; 366, 18.
- EBOLUS (889) [*cancellarius*], 115, 2; 364, 23.
- Ebrulliano, v. Brulliano.
- Ecclesias Clavatas (938) (Les Esglésies, mun. Castelladral, com. Bages), 164, 15; 171, 20.
- ecclesiastica auctoritas*, v. *auctoritas*.
- Ederas, Edoras in pago Narbonensi (899) (lloc dit Valdria, commune de Feuilla, cantó de Sigean, dép. Aude), *villa*, 373, 17.
- edictum imperatoris*, 308, 14.
- EDIFREDUS (881), *abba*, 251, 11. || Edifred, abat de Santa Cecília d'Elins, viii; 250, 3.
- Edio (871) (Eus?, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 89, 1.
- Edo, *monachus Sanctae Mariae in valle Asperia*, 35, 8; 38, 29.
- Edoras, v. Ederas.
- EGLO, v. EBLO.
- EGOLFREDUS, 174, 2. || Eigifred, donador a Ripoll, 169, 27-170, 4.
- Eixalada, v. Exalada.
- EGILA (812), *Ispanus*, 313, 30.
- Elceriolas [in valle Basse] (898) (límit de la vall de Joanetes, com. Garrotxa), *serra*, 369, 29.
- Eldelzello, *alodis in comitatu Auserona* (982), 172, 14.
- ELDEPERTUS, *abbas*, 372, 13. || Eldepert, abat de Sant Esteve (del Monestir?), 80, 20.
- ELDERICO (966) *Alodis de — in Ribas*, 170, 6.
- ELDESIND, monjo, 21, 10.
- electio abbatis*, v. *abba*.
- Elena, Helna, Elenensis, Elnensis, Helnensis (832), *ecclesia*, 105, 24. — *ecclesia Sanctae Eulaliae*, 108, 7; 110, 10. — [*pagus*], 206, 22; 269, 2; 271, 13; 274, 13; 348, 12; 369, 17. — [*parrochia*], 89, 5. — [*sedes et pene omnes ecclesiae ejusdem sedis ruinae proximae*], 108, 2; 110, 6. — [*suburbium*], 21, 5; 169, 14; 391, 20. — [*territorium*], 268, 27. — [*via quae tendit in villa*], 211, 17. — [*villa*], 211, 17; 373, 26. || Elna (arr. Perpignan, dép. Pyrénées-Orientales), vi; vii; xvii; xxii; xxiv; 21, 18; 99-III; 287, 6; 331, 6, 11; 340, 23; 353, 17; 438; 459; 472. — bisbes, v. AUDESINDUS, HILDESINDUS, HILMERADUS, RAMNO, RICULFUS, SALOMON, SUNYER, VINEDARIUS.
- Elenensis, v. Elena.
- ELIAS (968) 203, 33.
- ELIAS (844), *Hispanus* 336, 15.
- ELIES, abat de Banyoles, v. HELIAS.
- ELIES, bisbe de Girona, v. HELYAS.
- Elins, vall d', v. Eunte, vallis.
- ELIS [*filius Cbristiani*], 308, 27; 443.
- ELISACAR, HELISACHAR, HELIZACAR (814), [*cancellarius*], 319, 29; 321, 23; 419; 421.
- ELMERADUS (844), *comes sacri palatii* [*Karoli*], 336, 25. || Elmerad, 335, 9; 357, 1.
- Elna, v. Elena.
- Elnensis, v. Elena.

- ELO (925), *filia Winnidildis*, 473.
 ELPERICUS (812), *Ispanus*, 313, 31.
 Elzeda in comitatu Gerundense (886) (Sauleda?, mun. Sant Miquel de Cladells, com. La Selva), *villa*, 138, 25; 140, 3; 146, 12.
 EMMA, abadessa de Sant Joan, v. HEMMA, *abbatissa*.
 EMMA, muller de Lotari, v. HEMMA.
 EMMA, *abbatissa*, v. HEMMA.
 EMO (914), filla de Sisegud, 367, 6, 12.
emolumentum, 90, 2.
 Empordà, v. Empuritanus.
emptio, 274, 24. V. *carta*, *scriptura*.
 Empurias, Impurias (816), 421. —*civitas*, 356, 19. || Sant Martí d'Empúries (mun. l'Escala, com. Alt Empordà), 121, 4. V. Empuritanus.
 Empúries, comtat, v. Empuritanus.
 Empúries, Sant Martí d', v. Empurias.
 Empuritanus, Empuritanensis, Hempuritanus, Impuritanensis, Impuritanensis, Impuritanensis, Impuritanus, Puritanensis, —*comitatus*, 19, 1; 43, n. j; 121, 29; 139, 26; 140, 17; 146, 2; 165, 3; 216, 1; 243, 9; 324, 1; 356, 20; 374, 4. —*episcopatus*, 121, 8. —*pagus*, 12, 18; 15, 20; 122, 23; 128, 6; 136, 9; 150, 8; 217, 12; 354, 8. —*territorium*, 131, 28. || Empordà, comtat d'Empúries, 353, 13. V. Empurias.
 AENEAS, *notarius*, v. AENEAS.
 Engordans, v. Iordanos.
 ENNECÓ ARITZA, comte de Navarra, 325, 7.
 ENNEGO (938), *abba*, 165, 5. || Enneco, abat de Ripoll, 157, 11; 159, 25; 301, 14.
 ENROANNUS, v. THROANNUS.
 Entrevalls, v. Tresvalles.
 Enveig (958) (Enveig, cantó de Sallagosa, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 97, 23. V. Evei.
 Enveig, v. Envegio, Evei.
epistola, 43, 22; 82, 15; 308, 10; 309, 25, 38, 40; 310, 24, 25; 311, 1; 339, 8, 11.
 Eptiniacum, v. Attiniacum.
 Eramala (límit del comtat d'Osona), 295, 7; 298, 11; 299, 2.
 Eramala [in comitatu Confluentis] (958) (límit de l'alou de Vallanya), 97, 7.
 ERCANBALDUS (812), [*cancellarius*], 314, 24.
 ERIBERTI (878), *mansio in pago Rossilionensi*, 34, 22; 38, 18.
 ERLINUS (812), *comes*, 313, 28. || Erli, comte de Béziers?, 312-314.
 ERMEGILDUS (812), *testimonium*, 309, 9; 444.
 ERMEMIR, bisbe de Girona, v. ERMEMIRUS, *episcopus*.
 ERMEMIR, vescomte d'Ausona, v. ERMEMIRUS.
 ERMEMIRUS (911), 300, 23. || Ermemir, vescomte d'Ausona, 168, 7; 391, 26.
 ERMEMIRUS (889), *episcopus*, 297, 3. || Ermemir, bisbe intrús de Girona, xxii; 118, 11; 293, 3; 294, 20-32; 295, 13-30.
 ERMENARD (917), 194-196.
 Ermenardo (974) (límit de Sant Pere de Rodes), *collus de*, 237, 6; 242, 3. —*collus super casale de*, 237, 7.
 ERMENARDUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
 ERMENGARDA, muller del comte Sunyer II d'Empúries-Rosselló, 239, 21.
 ERMENGARDA (967), muller del comte Oliba «Cabreta» de Cerdanya, 167, 7.
 ERMENGARIUS (812), *comes*, 309, 6; 313, 28; 443. || Ermenguer, comte d'Empúries, 312-314.
 ERMENGAUDUS [1010], *episcopus*, 471. || Ermengol, bisbe de la Seu d'Urgell, 283, 24.
 ERMENGOL, bisbe d'Urgell, v. ERMENGAUDUS.
 ERMENGOL, fill del comte Sunyer de Barcelona i Riquilda, 169, 1.
 ERMENISILUS, *Hispanus*, 317, 8; 336, 17. || Ermenisil, hispà del comtat de Béziers, 317; 322.
 ERMESENDA, filla del comte Suniefred d'Urgell, 333, 21.
 ERMESSENTA, germana del comte Wifred-Borrell, 240, 12.
 ERMESSENTA, comtessa, muller de Suniefred d'Urgell, 87, n. d; 333, 8, 21.
 Erola, Ipsa, in valle Confluenta (957) (S'Erola, lloc avui desaparegut, conserva el nom en el Grau de S'Erola o de Canavelles, commune de Canavelles, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 169, 18.
 Escalles, v. Scales.
 Escaró, v. Ascaione, Sanctus Martinus in comitatu Confluentis.
 Escaules, Les, v. Sanctus Martinus justa rivo Sambuga.
 Esclusa, L', v. Clusas.
 Escriu, v. Ascarice.
 Esglésies, Les, v. Ecclesias Clavatas.
 ESGUTUS (922), *frater* [Sonifred], 379, 18.
 Espadaler, v. Spada.
 Espanya, v. Yspania.
 Esparraguera, v. Sparagaria.
 ESPERANDEI (812), *Ispanus*, 313, 32.
 Espiella, v. Spicellos.
 Espill, v. Spilio.
 Espinosa, v. Spinosa.
 Espira, v. Asperi.
 Espolla (Bàscara), v. Spedulias.
 Espolla, vila, v. Spedolia.
 Esponellà (com. Gironès), 122, 5-10; 126, 26-30; 379, 6.
 Espunyola, v. Spugiola.
 Estabell, v. Stavellus.
 Estamariu, v. Tamarice.
 Estanyol, v. Stagno.
 Estanyol (Pau), v. Stagneolum.
 Estela, puig, v. Stela.
 Esterria, *fluvius*, v. Sterria.
 ESTEVE, vescomte de Narbona, v. STEPHANUS, *vicedominus*.
 Estiula, v. Stivola.
 Estivola, v. Stivola.
 EUDES, v. Odo.
 EUGENIUS, *servus*, 326, 2.
 EULALIA, SANCTA, 70, 22.
 Eunte in pago Urgellensi (881), in valle (Vall d'Elins, mun. Pallers, com. Alt Urgell), 251, 14.
 EURUCUS, *episcopus*, v. HEIRICUS.
 EURUS (860), bisbe de Carcassona, 287, 6.
 Eus, v. Edio.
 Euviles, Cubiles in comitatu Sardanienese (958) (Guils, com. Cerdanya), 97, 16.
 Evei in comitatu Sardanienese (958) (Enveig?, cantó de Sallagosa, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 97, 18. V. Envegio.

Evol, Evola, Evolo in comitatu Confluentis (981), *villa*, 169, 14; 173, 4; 212, 34. || Evol (commune d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 168, 30; 169, 10-19; 392, 8.

Evol, riera d', v. Oleta, *rivus*.

Evolosa in Monte Serrato (982), 172, 9. || Olesa de Montserrat (com. Baix Llobregat), 168, 30; 169, 4-5.

exactio, 89, 14, 28; 90, 6; 114, 22; 231, 7.

exactor reipublicae, 114, 20; 297, 23; 299, 6; 364, 19.

Exaduce, v. Exeduce.

Exalada juxta fluvium Tete, in capite vallis Confluentis (871), 81, 6; 88, 21. — *monasterium*, v. Sanctus Andreas in Exalada. || Eixalada (en els banys de Thuès, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 80, 10; 83, 28; 86, 1; 88, 7.

excubiae, 364, 16; 416; 418; 423.

Exeduce, Exaduce, Exeduci in comitatu Origello (890), *alodis*, 173, 2. — *ecclesia Sancti Michaelis in villa*, 168, 16-23. || Actual ermita de Sant Miquel de Banat, abans dita Esdús (mun. Cerc, com. Alt Urgell), 460; 462.

Exemines in comitatu Gerundense (922), 382, 21.

Exi in comitatu Cerdaniae (982) (Hix, commune de Bourg-Madame, cantó Sallagosa, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 243, 22.

exibitio, 217, 24.

F

FAGET, P., xxv.

Faia, Fagia (881), *villare*, 136, 24; 139, 33; 146, 9; 149, 23.

Falgars, v. Filgariis.

Fallium (986) (Sant Miquel del Fai, salt d'aigua del riu Tenes, mun. Bigues, com. Vallès Oriental), 199, 22.

famuli tam liberi quam coloni, 252, 16.

Fanals d'Aro, v. Fenalis.

Far d'Empordà, El, v. Farus.

Farus (El Far d'Empordà, com. Alt Empordà), *villa in pago Empuriano* (844), 128, 9-12. — *villa in pago Peirelatense* (881), 136, 29; 140, 13; 146, 23; 150, 6.

Fasulani (890) (La Solana, masia en

el terme de Rama, mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), *villare*, 161, 27.

Fauliaria, v. Fouliano.

FAVRE, E., 113, n. d.; 294, n. o.

Febrer, Freber, Freser (938), *fluvius* (Riu Freser, afluent del Ter), 161, 15, 17; 163, 11; 170, 26. — *piscationes aquarum de*, 163, 17; 171, 6.

FEDACUS [1010], *judeus*, 471.

FEDANTIUS, 308, 28; 443.

Felcarias, v. Felgerolas.

Felcariolas, Felgarolas, Felgeirolas in comitatu Ausona (899), 172, 13; 217, 7. — *villa*, 375, 7. || Folgueroles (com. Osona)?, 168, 6.

Felgerolas, Felcarias in pago Gerundense (881) (pròxim a La Bisbal, com. Baix Empordà), *villa*, 136, 18; 149, 21.

Felines, v. Fellinas.

Felix, castrum, v. Castrum Felix.

FÈLIX, bisbe d'Urgell, 276, 10-17; 277, 6, 26; 279, 30; 280, 4.

FELIX (991), *testes*, 73, 22.

Fellinas in suburbio Minerbense (899) (Felines, cantó de Mouthoumet, dép. Aude), *villa*, 373, 20.

Felonicas, Fellonicas, Fullonicas (844) (riu Fonollar, afluent de la dreta del Tec, cantó de Ceret), *fluvius*, 28, 13; 31, 19, 34, 12; 38, 10.

Fenalis (968) (Fanals d'Aro, mun. Castell d'Aro, com. Baix Empordà), *ecclesia Sanctae Mariae*, 203, 35.

Fenolietensis, Fonelietensis (952) (pais de Fenollet, dép. Pyrénées-Orientales), 244, 2. — *pagus*, 92, 25; 97, 23; 98, 9.

Ferrari in pago Russilionensi (869), *rivus* (Riu Ferrer, afluent del Tec, cantó d'Arles, dép. Pyrénées-Orientales), 35, 18; 39, 2. — *villare super rivum*, 31, 22; 34, 16; 38, 13.

V. Palatiolum in pago Rossilionensi, Sanctus Petrus in Arulas.

Ferreirones, Ferreyrones in pago Bisuldinensi (878) (Ferrerós, masia al N. d'Albanyà, mun. Sant Llorenç de la Muga, com. Alt Empordà), 35, 11; 38, 31.

Ferrer, riu, v. Ferrarii.

FERRIOLUS (985), *presbyter et monachus [Sancti Cucuphatis]*, 188, n. s.

FERRUCI (945), monjo de Santa Cecilia de Montserrat, 253, 22.

ferrum, v. *decimae*.

Ficarias, v. Figarias.

Fictorio (974) (prop de Palau Savadera, com. Alt Empordà), *rocha quam dicunt*, 237, 39; 242, 8.

Ficulus in pago Bergense (835) (Figols, com. Berguedà), *villare*, 247, 22.

fidejussores 7, 24; 12, 26; 15, 31; 22, 21; 25, 30; 28, 21; 32, 15; 35, 27; 39, 11; 47, 5; 56, 24; 60, 29; 63, 23; 70, 13; 79, 6; 90, 10; 93, 3; 106, 6; 108, 16; 111, 4; 123, 19; 129, 16; 136, 37; 139, 16; 142, 23; 145, 28; 151, 3; 155, 22; 181, 30; 207, 17; 217, 21; 220, 23; 227, 22; 231, 6; 272, 14; 370, 12; 439.

fideles, 88, 23; 314, 18; 333, 31; 349, 10; 388, 26. — *Dei ecclesiae et [imperatoris]*, 102, 15; 138, 6; 247, 6; 268, 24; 284, 5; 287, 18; 319, 4, 20, 26; 320, 25; 324, 14; 328, 5, 17, 20. — *Dei ecclesiae et [regis]*, 11, 22; 15, 6; 33, 23; 37, 19; 56, 3; 60, 2; 62, 19; 70, 2; 88, 10; 92, 8; 95, 25; 107, 21; 110, 2; 127, 7; 136, 5; 142, 17; 149, 11; 154, 15; 162, 28; 170, 9; 177, 3; 181, 14, 182, 6; 220, 1; 230, 2; 233, 13; 251, 9; 264, 5; 271, 11; 274, 1; 297, 2; 298, 15; 333, 29; 336, 12; 339, 1; 341, 16; 346, 2; 348, 8; 357, 24; 369, 11; 382, 12; 394, 7; 412; 417; 418; 419; 420; 423. — *episcopi*, 18, 18, 20; 108, 1. — *[imperatoris]*, 25, 13; 46, 6; 105, 22; 122, 19; 260, 10, 19; 261, 12; 269, 11; 319, 18; 321, 1; 324, 16, 21; 328, 15. — *[regis]*, 7, 3; 12, 33; 15, 38; 18, 14; 28, 4; 42, 6; 95, 23, 27; 111, 1; 113, 19; 114, 5; 127, 4; 129, 1; 142, 2, 15; 145, 17; 150, 32; 203, 6, 15; 216, 23; 227, 1; 264, 27; 333, 24, 31; 336, 24; 338, 25; 339, 2, 12, 18; 341, 10, 17, 26; 343, 20, 23; 344, 2, 3, 10; 345, 22; 346, 1, 4, 10; 348, 10; 20; 354, 2, 5, 15; 357, 25; 360, 2, 4, 5, 8, 13; 363, 16, 18; 364, 24; 365, 17; 369, 9, 12; 370, 5; 379, 11; 382, 11; 386, 11, 15; 389, 23. — *regni*, 90, 4; 372, 32.

fidelitas, 316, 10; 319, 6; 328, 3, 6; 364, 22.

Figarias, Ficarias in comitatu Bisuldinense (962) (Figueres, com. Alt Empordà), *villa*, 75, 16; 243, 13.

Figols, v. Ficulius.

Figueres, v. Figarias.

Filgariis in comitatu Gerundensi (982), *alodium cum ecclesia Sancti Cipriani, Sanctae Justae*, 243, 15-16. || Fogars de Tordera i església de Sant Cebrià (com. La Selva), 224 n. 5; 239, 1; 464; 465.

Filmera (974) (límit de Sant Pere de Rodes), *collus vel fons*, 237, 8; 242, 3.

Finestres, castell (mun. Sant Aniol de Finestres, com. Garrotxa), 389, 9.

fiscals, 30, 23. V. *terra*.

fiscus, 114, 8; 314, 3; 364, 12; 369, 16, 18, 19, 20; 376, 1; 391, 15. V. *ius*.

FITA, F., 188, n. 9.

Flamidiis [in comitatu Confluentis] (958) (límit del monestir de Cui-xà), *mons*, 96, 4.

Flamisell (afluent de la dreta del Noguera Pallaresa), 258, 4.

FLÓREZ, E., xxviii; xxx.

Fluvianus (859), 354, 8; 369, 21. — *alveus*, 150, 5. || Riu Fluvià, 352, 5; 368, 7; 388, 19.

Fogars de Tordera, v. Filgariis.

FOLCHRICUS (859), *diaconus*, [*notarius*], 354, 22.

FOLCO, v. Fulco.

Folgaroles, v. Felcariolas.

Foliane in comitatu Gerundense (922), 382, 18.

Foliano, v. Fouliano.

Foliolos (958) (Fillols, cantó de Prades, département Pyrénées-Orientales), *villa*, 96, 19.

Foneliensis, v. Fenolietensis.

Foniliaria in stagno de Castilione (953), *insula* (avui desapareguda), 232, 25; 233, 22.

Fonogtedeso, Frontotedseso quod dicitur Centernaco, v. Centernaco.

Fonollar, riu, v. Felonicas.

Fonollar, Sant Martí de, v. Sanctus Martinus ad ipsas Felonicas.

Fons [in balle Bucuranensis in pago Cerdaniae] (889), 216, 14.

fons Clara, v. Clara.

Fonsclara in pago Gerundensi (889), *monasterium Sancti Pauli*, 114, 2, 17. — *abbas*, v. SABBORELLUS. ||

Monestir de Sant Pau de Fontclara (mun. Palau Sator, com. Baix Empordà), v; vi; viii; xxii; xxiii; 112-115; 459.

Fons Cooperta in pago Narbonense (829), *villa*, 315, 8; 324, 17. || Fontcoberta (cantó Lézignan, arr. Narbona, dép. Aude), 315, 4; 323, 4.

Fons Cuberta [in pago Foneliensis] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 97, 27.

Fonsedictus, Fonsedic in pago Gerundensi (844), *villa*, 139, 29; 146, 5; 149, 20. —, *villa Apiliare uno nomine, alterum*, 129, 7; 136, 19. || Fonteta i veinat de l'Abella (com. Baix Empordà), 126, 13; 127, 2; 132, n. o. V. Apiliare.

Fonsjoncosa [in pago Narbonense] [795], 310, 4; 311, 6; 339, 7; 344, 5. — *villa*, 321, 9; 339, 21. || Fontjoncosa (cantó Durban, arr. Narbona, dép. Aude), 307, 7; 308, 4; 310, 6, 8, 11; 320, 6; 338, 5; 343, 5.

Fons Merosa [in pago Foneliensis] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 2.

Fontanaria in comitatu Sardaniense (958) (La Fontanera, muntanya en el mun. Guils, com. Cerdanya), 97, 16.

Fontanas, v. Sanctus Genesius quod appellatur Fontanas.

Fontanera, v. Fontanaria.

Fontanetum; v. Sancta Maria, alio nomine Fontanetum.

Fontanetum in Valle Mala in comitatu Petralatense (878) (Valleta, mun. Llançà, com. Alt Empordà), *villare*, 60, 19; 63, 15; 457.

Fontanis, v. Sanctus Genesius quod appellatur Fontanas.

Fontclara, v. Fonsclara.

Fontcoberta, v. Fons Cooperta.

Fontenile, ipso, super fluvium Fulonicas (869) (existeix el serrat Fontenill al S. de Morellàs, cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), 31, 20.

Fonte Rubeo (Font-rubí, com. Alt Penedès), *castrum de*, 200, n. 42.

Fonteta, v. Fonsedictus.

Font-rubí, v. Fonte Rubeo.

Fontes in pago Narbonense [795], *via qui venit de villare*, 308, 22. — *villa*, 309, 39; 339, 10, 18. — *villare*, 308, 12, 18, 20, 24; 310, 4,

31; 321, 7; 339, 6; 344, 5; 442; 443. || Fonds (commune de Fontjoncosa, cantó de Durban, dép. Aude), 307, 5; 308, 3, 9; 309, 27; 310, 8; 320, 6; 338, 5, 20; 343, 4; 442.

Fonte Taliata in comitatu Barchilonense (982), *praedium cum ecclesia Sancti Petri*, 243, 16.

Fontjoncosa, v. Fonsjoncosa.

Foradada, Cova, v. Ariulf.

Forcas (981) (Forques, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 23.

Forcas in comitatu Rossilionense (982) (Sant Miquel de Forques, commune de Canet, cantó de Rivesaltes, dép. Pyrénées-Orientales), *villa cum ecclesia Sancti Michaelis*, 243, 26.

Formic, coll, v. Frumici.

Fornellos (938) (Fornells, masia del mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 163, 9; 177, 22. — *mons super*, 161, 11.

Fornells (Ripollès), v. Fornellos.

Fornells de la Selva, v. Furnells.

Formós, papa. Butlla a la Seu de Girona (892), 118, 10.

Fornells de la Selva, v. Furnells.

Forn, masia, v. Furnos.

Forques (cantó de Thuir), v. Forcas.

Forques, Sant Miquel de, v. Forcas in comitatu Rossilionense.

Fortià, v. Fortiano.

Fortianell, v. Furtiano superiore.

Fortiano in comitatu Petralatense (982) (Fortià, com. Alt Empordà), *villa Palatiolo quae vocatur*, 243, 5. V. Furtiano superiore.

Fosianum (881), *villa*, 135, 2; 137, 10.

Fossa, F., xxviii; xxxii.

Fouliano, Foliano, Fauliaria in comitatu Confluentis (899), 391, 21. — *villa*, 96, 18; 212, 34; 217, 8. || Fullà (arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 95, 10; 215, 27.

Francfort del Main, v. Franconofurd.

FRANCI, 400; 408; 416; 423. *Lex Francorum*, v. *lex*.

franci, franci, v. *homines*.

Francia, Franzia (França), 75, 21; 103, 6; 184, 19; 203, 22; 209, 6; 314, 26; 326, 15; 392, 8.

- FRANCONIS (981) *campus qui fuit*, 211, 15.
 Franconofurd (823), *palatium regium*, 262, 4. || Francfort del Main (Hessen, Alemanya), 259, 2; 267, 2; 268, 15, 19.
 FRANCULINUS, *servus*, 326, 2.
 Fraxani (974) (a l'E. de Port de la Selva, com. Alt Empordà), *portus*, 236, 17; 239, 9; 241, 20.
 Fraxano (limit de Clariana, com. Anoia), 200, n. 42.
 Freber, *fluviu*, v. Febrer.
 Freda, 12, 25; 15, 30; 22, 20; 32, 13; 35, 26; 39, 10; 47, 4; 56, 23; 60, 28; 63, 22; 70, 12; 79, 5; 90, 9; 93, 3; 106, 5; 108, 16; 111, 3; 123, 18; 129, 16; 136, 37; 139, 15; 142, 22; 145, 27; 151, 3; 155, 22; 207, 17; 220, 23; 227, 21; 231, 5; 252, 18; 272, 12; 274, 30; 297, 24; 299, 6; 370, 11; 390, 2.
 FREDALUS (871), *archiepiscopus Narbonensis*, 89, 5. || Fredol, arquebisbe de Narbona, 287, 6.
 FREDARIUS (897), 168, 26.
 FREDEMIRUS (812), *Ispanus*, 313, 31.
 FREDOL, arquebisbe de Narbona, v. FREDALUS.
 FREDOL, comte-marquès de Tolosa, 395, 17.
 FREDOLUS (1002), 395, 7. || Fredol, descendent de Radulf i Ridlinda, 395.
 FREDUGISUS, v. FRIDUGISUS.
 Freixenet de Camprodon (com. Ripollès), 75, 7.
 Freser, riu, v. Febrer.
 FRIDEMNA, muller de Carles el Ximble, 63, 32.
 FRIDUGISUS, FREDUGISUS (820), *abbas [Sancti Martini Turonensis]*, *[cancellarius]*, 47, 19. — *[cancellarius]*, 26, 13; 262, 2; 324, 31.
 Frinone, v. Fruione.
 Friulano, Frivalane, Fruilane (974) (limit de Sant Pere de Roda), *casalis de*, 236, 36, 37; 241, 28.
 FRIVALANE, v. FRIULANO.
 FRODOYNUS, FRODOINUS (862), *episcopus Barcinonensis*, 66, 7, 16; 70, 3, 21; 358, 12; 435. || Frodoí, bisbe de Barcelona, XXI; 65, 14-21; 66, 2, 18, 22; 68, 3, 24; 69, 25; 132, 10; 349, 6; 355, 9; 356, n. d; 430; 435; 436.
 Frontotedesó, v. Fonogtedeso.
 FROYSCLUS (844), *abbas*, 271, 11, 9. || Froiscle, abat de Sant Andreu de Sureda, XXII; 266, 9; 270, 3.
 Frugello in comitatu Gerundense (922) (Palafrugell, com. Baix Empordà), 382, 20.
 FRUIA (977), bisbe d'Ausona, 157, 18.
 FRUILANE, v. FRIULANO.
 FRUILLONE (889), 216, 8.
 Fruione, Frinone (974) (limit de Sant Pere de Rodes), *vallis de*, 237, 43; 242, 10.
 Frumici (862), *collus* (coll Formic en el Montseny, mun. El Brull, com. Osona), 358, 6.
 Frusindi, v. Roca Frusindi.
 Fuierana, v. Siverana.
 Fulcimania (974) (Fulcimània, entre Pau i Palau Saverdera, com. Alt Empordà), *vallis*, 237, 41; 242, 9.
 FULCO, FOLCHO (898), *archiepiscopus, [archicancellarius]*, 108, 28; 111, 17; 147, 4; 217, 31; 374, 23; 440. || Folc, *archicanceller*, 369, 2.
 FULGRADE (878), *mansio qui fuit*, 34, 24; 38, 19.
 Fullà, v. Fouliano.
 Fullonics, v. Felonics.
 FULMO, 105, 2, n. 11, V. RAMNO.
functiones, 56, 25; 60, 30; 63, 24; 155, 24; 285, 1.
fures, 390, 3.
 FURIOLUS, v. FURRIOLUS.
 Furnels in pago Gerundense (922) (Fornells de la Selva, com. Gironès), 149, 32.
 Fornos in pago Bisildunensi (844), *villa*, 155, 11. || Forn (masia al S. O. de Terrades, com. Alt Empordà), 152, 11.
 FURRIOLUS, FURIOLUS (834), *testes*, 442; 444.
 Furtiano superiore et minore in comitatu Petralatense (982) (Fortianell, mun. Fortià, com. Alt Empordà), 243, 5. V. Fortiano.
furtum, v. *peccatum*.
- G**
- GABINUS (812), *Ispanus*, 313, 35.
 Gaduara, v. Gradaras.
 Galamerios in comitatu Ausona (982), *alodis*, 172, 12.
 Galdares, vall de, v. Gradaras.
 GALDERICUS (893), 121, 35.
 GALÍ, comte de Pallars i Ribagorça, fill d'Asnar Galindó, 325, 11, n. a.
 GALINDO (1013), 183-187.
 GALINDUS (985), *presbyter et monachus [Sancti Cucuphatis]*, 188, n. s.
 Galliae, 140, 33; 437.
 Gallicia, 432.
 Galliners (mun. Vilademuls, com. Gironès), 388, 19.
 GAQUÈRE, F., XXV.
 GARCIA MALO, comte d'Aragó, 325, 7.
 Gardina (832), *palatium regium*, 328, 28. || Gardino (provincia de Milà, vora Lodi, Itàlia), 327, 2, 18.
 Gardiola de Albarels, v. Albarels.
 Garexer in comitatu Cerdanienso (938), *ecclesia Sancti Andree*, 162, 20; 164, 18; 172, 20. — *villa*, 162, 20. || Gréixer (mun. Brocà, com. Berguedà), 162, 18.
 Gargalaz in loco Suburbano in pago Bergitano (982) (Gargallà, mun. Montmajor, com. Berguedà), *villa*, 172, 3.
 GARÍ, abat de Cuixà, 84, 28.
 Garnaria, Warnario in pago Bisuldinensi (878) (limit de San Miquel de la Cirera), *villare*, 35, 2; 38, 25.
 Garricis, Garrices, Garrivis, in pago Helenense (823) (Garrigues, commune Palau del Vidre, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 269, 6; 272, 25; 274, 17.
 Garrices, v. Garricis.
 Garriguella, v. Novas.
 GARSENDIS, v. GERSENDIS.
 GAUCELINUS, comes, v. GAUSZELMUS.
 GAUCELM, marquès de Gòtia, comte del Rosselló, v. GAUSZELMUS.
 Gausac, Gausag (986), *vallis* (vall de Sant Medir on hi havia l'ermita de Santa Maria de Gausac, mun. Sant Cugat, com. Vallès Occidental), 198, 19, n. 5.
 Gausago (982) (Gusacs, Busacs, masia del mun. Campdevànol, com. Ripollès), *serra super — minore*, 170, 25.
 GAUSCELINUS, comes, v. GAUSZELMUS.
 GAUSFRED, comte d'Empúries-Rosselló, v. GOIFREDUS.

- GAUSZELMUS, GAUCELINUS, GAUCEL-
MUS, GAUSCELINUS (812), *comes*,
126, 15; 268, 25, 31; 309, 6; 313, 28;
443. — *marcbio*, 10, 14; 12, 6; 15,
11. || Gaucelm, marquès de Gòtia,
comte de Girona i Rosselló, fill
de Sant Guillem, 10, 4, 24; 117, n.
g; 266, 8; 267-268, 270, 18; 312-
314; 356, 24.
- GAUZFRED, comte d'Empúries-Ros-
selló, v. GOIFREDUS.
- GAUZFREDUS, 227, 24.
- GAUZLENUS, GAUZLENUS (860), *no-*
tarius, 16, 10; 288, 22.
- Gavaredus in [pago] Fenoliatense
(982), 244, 3.
- Gavarresa, *riu*, v. Rivo lato.
- GEILA, *abba*, v. AGILA.
- GELASI (1119), papa, 112, 10.
- GELASIUS, SANCTUS, 431.
- GELMIRUS (1032), *sacer*, 186, 29.
- Geminella, Gemmella, Gernivilla
(938) (en el Freser, segurament
prop de la Corba, mun. Ribes de
Freser, com. Ripollès), *molendina*,
163, 17.
- Genealogies de Roda*, 325, 14.
- Genebreda in comitatu Cerdaniense,
in valle Lilitense (966), 172, 19. ||
Ginebret, 168, 30; 169, 6-8.
- Genesteto, in pago Ausonensi (899),
217, 7.
- genus liber*, 81, 2; 88, 16.
- GEORGIUS, *episcopus*, 160, 16, 20;
163, 21; 164, 5; 171, 9. || Jordi,
bisbe de Vic, 157, 13; 161, 31-
162, 6; 253, 15; 292, 25-30; 300, 18;
301, 9.
- GERBERGA, GIRBERGA (951), *domina*,
regina, *mater* [Lotharii], 95, 26;
203, 14. — *uxor* [Ludovici IV],
255, 24. || Gerberga, muller de
Lluís d'Ultramar, xxii; 74, 3, 19;
94, 3; 202, 34; 254, 8; 255, 3.
- GERBERGA (922), *soror* [Sonifredi],
379, 18.
- GERBERT d'Aurillac, 195, 14; 441. V.
SILVESTRE II.
- Gerigus [in pago Fonolietense] (958)
(límit de l'alou de Santa Creu),
campus, 98, 5.
- Gernivilla, v. Geminella.
- Gerondensis, v. Gerunda.
- Gerri de la Sal, monestir, viii;
278, 21.
- GERSENDIS (914), 300, 23. || Garsen-
da, muller del comte Wifred-Bor-
rell, 168, 7; 239, 22; 240, 1, 17;
367, 7; 375, 6.
- GERUNCUS (944), *archipraesulis* [*Bi-*
turigenis], 228, 9; 390, 8. — *ar-*
chbiantistes primusque cancellarius,
231, 30.
- Gerunda, Gerondensis, Geronnensis,
Gerundensis, Girundensis, 369, 25;
421. — *civitas*, 121, 7, 37; 282, 24.
— *comitatus*, 18, 20; 139, 26; 140,
3, 17; 146, 2, 11; 150, 15; 165,
3; 173, 15; 200, 9; 203, 11; 231,
10; 243, 13; 382, 17; 389, 29.
— *ecclesia*, 18, 17; 75, 17; 122, 20.
— *ecclesia et sedes Sancte Marie*,
121, 28; 136, 23; 140, 1, 15; 146,
10. — [*ecclesia*] *Sancte Marie in-*
fra muros, 121, 36. — *episcopatus*,
121, 8. — *honor ecclesiae*, 150, 31.
— *mansum infra*, 243, 14. — *muri*,
121, 37; 382, 24. — *pagus*, 12, 1;
15, 7, 23; 70, 31; 114, 2; 122,
26; 128, 12; 136, 11; 149, 18;
365, 21. — *portae*, 121, 37. — *San-*
ctus Felix (església de Sant Fe-
liu), 121, 29; 136, 23; 140, 1, 15;
146, 10. — *Sanctus Felix ante*
portas (893), 121, 37. *Strata de*
— ad Barchinonam, 67, 10; 71,
15. || Girona, xvii; xxii; xxiii; 9,
5; 116-151; 289, 11; 313, 1; 379,
1-9; 382, 6; 387, 21; 388, 17; 389,
3, 9; 395, 9; 460-461. — *bisbes*,
v. ARNULF, BERENGUER, DALMAU,
ERMEMIRUS, GOTHMARUS, GUNDE-
MARUS, HELYAS, NIFRIDI, ODO,
SERVUS DEI, SONIFRED, THEOTHA-
RIUS, WALARIC, WIGO, WIMAR.
— *ocupació per Carlemany*, 116,
3-20, 276, 13.
- gesta scripta*, 164, 3.
- Gestabiensis (835), *pagus*, 279, 23;
288, 5. — *parrochia*, 279, 16; 285,
4. || Gistain (part. jud. Boltaña,
prov. Osca), 279, 5; 281, 6; 282,
8; 286, 5.
- GEZO (958), *cancellarius*, 204, 21.
— *notarius*, 98, 18.
- GIBERTUS (922), *frater* [Sonifredi],
379, 18.
- Gibraltar, 21, 16.
- GILABERTUS [795] [*notarius*], 311,
13. || Gilabert, 307, 25.
- GILMIRUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
- GILMUNDUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
- GIMAR, *episcopus*, v. WIMAR.
- Gimerane, v. Guado Gimerane.
- Ginebret, v. Genebreda.
- GIRALT, abat d'Aurillac, 195, 14.
- GIRBERGA, v. GERBERGA.
- Girona, v. Gerunda.
- Girult, v. Valle Vetere.
- GIRY, A., xxxiii; xxxiv.
- GISCAFREDI (981), *alodum*, 213, 4.
- GISCAFREDUS, *comes*, v. GISCLA-
FREDUS.
- GISLAFREDUS, GISCAFREDUS (812),
comes, 309, 6; 313, 28; 443. || Gis-
clafred, comte de Carcassona, 312-
314.
- GISCOFREDUS (985), *presbyter et mo-*
nachus [Sancti Cucupbatis], 188,
n. s.
- GISLA (922), *femina*, 149, 33.
- Gissarias in comitatu Bisildunense
(889), *villare*, 364, 9. || Guixeres
(mun. Sant Miquel de Campma-
jor, com. Gironès), 363, 7.
- Gistain, v. Gestabiensis.
- Goda (La Goda, mun. Argençola,
com. Anoia), *serra*, 200, n. 42.
- GODEMARUS, v. GODMARUS.
- GODERUS (897), 168, 25.
- GODMAR, bisbe de Girona, v. GOTH-
MARUS, *episcopus*.
- GODMAR, bisbe de Vic, v. GOD-
MARUS, *episcopus*.
- GODMAR, monjo de Sant Cugat, v.
GODMARUS, *monachus*.
- GODMARUS, GODEMARUS, GOTMARUS
(889), *episcopus*, 160, 10, 15; 161,
25; 163, 20; 164, 3; 171, 9; 291, 25;
296, 2. — *episcopus Ausonensis et*
Menresensis, 297, 17. || Godmar,
bisbe de Vic, 157, 3-8; 161, 24,
31; 214, 7; 292, 15-23; 295-296;
362, 6.
- GODMARUS (938), *monachus ceno-*
bii Sancti Cucupbatis, 163, 1. ||
Godmar recapta de Lluís IV un
precepte per Ripoll, xxii, 159, 3,
26; 160, 2. — *recapta de Lluís IV*
un precepte per Sant Cugat, xxii;
191, 3; 301, 13; 387, 12. V. GOT-
MARUS, *abba*.
- GODMARUS (1031), *testes*, 185, 21, 27;
187, 2.
- GODUS, *subjectus Didiloni*, 86, n. d.
- GOFFRIDUS, *comes*, v. GOIFREDUS.
- GOIFREDUS, GOFFRIDUS, GOTFREDUS,
GOZFREDUS (944), *comes*, 227, 6;
230, 11. — *comes frater Suniarii*

- clerici, 199, 16. —comes illustris, 233, 17. —dux, 212, 30; 394, 8. —dux, amicus [Lotharii], 394, 20. —dux carissimus, 213, 7. —dux Rossilionensis, 211, 4. || Gausfred, comte d'Empúries-Rosselló, xxii; 210, 3; 223, 20, 29; 224, 5, 21; 225, 2; 226, 4; 232-233; 235, 18; 236-238; 238, 42, 44; 239, 27; 240, 4; 241, 3; 389, 11; 393-394; 464, 467.
- Golitzà, coll, v. Witizane.
- Golorescum in comitatu Bisuldinensi, super Fluviano (898) (com. Garrotxa), villare, 369, 21.
- Gomarell, v. Magalellum.
- Gomesindo (974) (límit de Sant Pere de Rodes, com. Alt Empordà), matella de, 236, 26; 241, 24. —matella cum prato, 236, 25.
- GOMESINDUS (847), fidelis [Karoli], nepos [Adefonsi], 341, 13, 18, 27. || Gomesind, 340-342; 353, 11.
- GOMESINDUS, scrovis, 326, 2.
- GOMIS (812), Ispanus, 313, 33.
- GONDEFREDUS (952), abbas, 92, 10. || Gondefred, abat de Cuixà, 84, 24; 87, n. d; 91, 4, 24.
- GONDEMAR, bisbe de Girona, v. GUNDEMARUS.
- GONMARUS, episcopus, v. GOTHMARUS.
- Gordans, masia, v. Iordanos.
- Gorni in comitatu Bisuldunense (898) (Puigsacalm, abans Mont Gurní, que dóna naixement al Gurní, mun. Sant Privat d'En Bas, com Garrotxa), castrum, 369, 27.
- GOZLINUS, v. GOZLINUS.
- GOTFREDUS, comes, v. GOIFREDUS.
- Gothicum regnum, 203, 7.
- Gotbicus, liber, 73, 11. || Llei visigoda, 84, 7. V. lex.
- GOTHMARUS (922), frater [Sonifredi], 379, 19.
- GOTHMARUS, GONMARUS, GOTMARUS (944), episcopus, presulis, 75, 10; 78, 6; 227, 13. || Gotmar, bisbe de Girona, 223, 20, 28; 226, 4.
- GOTI, 220, 10; 348, 10; 349, 12; 400; 415; 423.
- Gotica, Gotia, Gozia, 110, 21; 291, 3; 369, 30; 379, 22; 382, 26. || Gòtia, marquesat, 69, 12-24; 353, 8; 368, 9.
- GOTMAR, abat, v. GOTMARUS.
- GOTMAR, bisbe de Girona, v. GOTHMARUS.
- GOTMAR, bisbe de Vic, v. GODMARUS.
- GOTMARUS (944), abba, 389, 26. || Gotmar, abat de Sant Cugat?, recapta un precepte per Adalbert, 387, 3, 12-15. V. GODMARUS, monachus.
- GOTMARUS, episcopus Gerundensis, v. GOTHMARUS.
- GOTMARUS, presbiter, 198, 24. || Gotmar, donador a Sant Cugat, 196, 26.
- GOTTA (889), 216, 9.
- Gourgs, v. Gurgos.
- GOZFREDUS, comes, v. GOIFREDUS.
- GOZLINUS, GORDINUS, GOSLINUS, GOZLENUS (869), [cancellarius, Ludovici frater], 32, 25; 71, 31; 90, 24; 178, 2; 275, 11; 360, 24.
- GOZLINUS (916), notarius, 64, 9.
- GRACIÓS (945), monjo de Santa Cecília de Montserrat, 253, 10, 21.
- Gradaras, Guadarias, Guadaria in comitatu Rossilionensi (878) (Galdares, affluent de la dreta del Tec, neix al coll d'Ares i desaigua a l'E. del poble de Tec), 34, 11; 38, 9.
- Gradu, in ipso, in comitatu Petralatense (953) (El Grau de l'estany, mun. Castelló d'Empúries, com. Alt Empordà), 233, 25.
- GRAHIT, E., 201, n. a.
- Grassa, La (dép. Alpes-Maritimes), xxiii; xxiv; 112, 7; 266, 15; 329, 6; 330, 9; 332, n. a; 333, 5, 22.
- GRAT, F., xxxviii; 37, n. m; 58, 12; 250, n. b.
- Grau de l'estany de Castelló, v. Gradu.
- Gregoria, Vallis, v. Vallis Gregoria.
- Gréixer, v. Garexer.
- Gremolosa, v. Tremolosa.
- Grevolosa, masia, v. Agrevolosa.
- Grony, El, v. Grunius.
- Grony, Mont, v. Mochoronio.
- Grunius, in comitatu Gerundensi (922) (El Grony, mun. Sant Martí de Llémena, com. Gironès), 150, 20.
- GUADALDUS, vicecomes [Ausonensis?], 173, 21.
- GUADALLUS (1031), 185, 30.
- GUADAMIRUS (985), levita et monachus [Sancti Cucupbatis], 188, n. s.
- Guadarias, v. Gradaras.
- Guado Gimerane, Quado Gimerane, Wado Ghimerane, in comitatu Rossilionensi (878), 34, 16; 38, 13.
- guaitae, v. wactae.
- GUANTA (940), 169, 5.
- Guàrdia, v. Wardia Maurisca.
- Guardia (889), mons (puig de la Guàrdia, mun. Begur, com. Baix Empordà), 114, 13.
- Guardia [in comitatu Rossilionense] (981) (prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 5.
- Guardia, pugo (Pujol Blanc, sobre Sant Feliu de Vilademilans, mun. Sant Quirze de Terrassa, com. Vallès Occidental), 198, n. s.
- GUASCONES (866), 220, 10.
- GUASCONIUS (834), testes, 444.
- GUASCUNTUS (834), testes, 442.
- GUDIOL, J., xxxix; 300, 6, n. s.
- GUÉRARD, B., xxxiii.
- GUIDBERTUS (812), diaconus, [notarius], 314, 24.
- GUIDISCLE (920), abat de Sant Cugat del Vallès, 192, n. 26.
- GUIFREDUS, comes, v. WIFREDUS.
- GUIFREDUS, [pater Ulfredi vicecomitis], 169, 13, 391, 11.
- GUIGO, v. WIGO.
- GUILARANUS (991), sacerdos, 73, 20.
- GUILLARA (1031), testes, 185, 21, 27; 187, 2.
- GUILLEM (1033), abat de Santa Maria d'Arles, 22, 14.
- GUILLEM DE TOLOSA, sant, 276, 21; 356, 24.
- GUILLERMUS [1010] (fill del comte Sunyer de Pallars), 471.
- Guils de Cerdanya, v. Euviles.
- GUIMERA (972), abat de Sant Genís les Fonts, 205, 12.
- GUINADE, abba monasterii Sancti Emeterii, 19, 8.
- GUINIDILDA, v. WINEDILDES.
- GUISADUS, WISADUS (860), episcopus, presulis, 81, 3; 88, 18; 287, 19, 33. || Guisad, bisbe d'Urgell, 80, n. d; 224, 22; 239, 1; 278, 27-29; 279, 17; 286, 3; 287, 4-7.

GUISLEBERTUS, GUIRLEBERTUS (854), *notarius*, 348, 29.
 GUISLIBERTUS (1031), *levita et Barcinonensis vicecomes*, 185, 23. || Guislibert, vescomte de Barcelona, 184, 30.
 GUITARDUS (1013), 184, 26; 185, 1. || Guitart, abat de Sant Cugat del Vallès, 184, 11.
 GUITARIUS (1031), 185, 28.
 GUITART, abat de Sant Cugat, v. GUITARDUS.
 Guixeres, v. Gissarias.
 GUMMO (871), *notarius*, 178, 2.
 GUNDEMARUS, GONDEMARUS, GUMERATIUS (842), *episcopus Gerundensis*, 121, 6, 34, 36; 122, 8; 127, 9, 19; 128, 2; 129, 2; 136, 25; 139, 31; 146, 7. — *plantadicium*, v. *Plantadicium*. || Gondemar, bisbe de Girona, xxii; 117, 12-15; 125, 3; 126, 16.
 GUNTFREDUS (871), *sacerdos liberi genere ex parochia Oribel*, 81, 2; 88, 17.
 Guntrani (922) (a Cogolls, mun. Les Planes d'Hostoles, com. Garrotxa), *vallis*, 149, 28.
 Gurb (com. Osona), 375, 22.
 Gurgulante, v. Cugulante.
 Gurni, v. Gorni.
 Gurgos [in pago Narbonense] (834) (Gourgs, lloc desaparegut, commune Albas, cantó Durban, dép. Aude), *villare*, 308, 17, 18; 443.
 Gusacs, masia, v. Gausago.

H

HACFREDUS, ACFREDUS, ALFREDUS, HALFREDUS (916), *abbas*, 62, 20; 63, 4; 230, 4, 13, 20, 22. || Acfred, abat de Banyoles, 62, 3; 224, 9-12; 229, 3.
 HADEFONSUS, v. ADEFONSUS.
 HAERIVEUS, v. HERVEUS.
 HAGANO, AGANO (922), *notarius*, 19, 15; 151, 14; 380, 1; 383, 6.
 HALPHEN, L., v; vi; xxxiv; 40, n. d; 191, 9; 194, 23; 195, n. b; 402.
 HANSEMUNDUS, RANSEMUNDUS (844), *presbyter Hispanus*, 336, 14.
 HAUTVIRUS, VIRUS (890), abat del monestir d'Amer, 17, 3, 12-13.
 HAVET, J., 195, n. c; 441.

bedificia, v. *aedificia*.

HEFELÉ, K. J., 41, n. g; 42, n. b; 65, n. f; 69, n. i.

Heiragolisa, v. Aragoliza.

HEIRICUS, EURUCUS, EYRICUS (938), *episcopus [Lingonensis] aque cancellarius*, 165, 18.

Helenensis, v. Elena.

Helerius (982), *fluvius* (riu Allier, affluent del Loira), 244, 17.

HELIAS (844), *abbas*, 48, 11; 56, 6; 59, 19. || Elies, abat de Sant Esteve de Banyoles, xxii; 40, 19; 41, 5; 48, 3.

HELIAS, *episcopus Gerundensis*, vide HELYAS.

HELISACHAR, v. ELISACAR.

Helnensis, v. Elena.

HELYAS, *episcopus*, 122, 1. || Elies, bisbe de Girona, 117, 16-20.

HEMMA, EMMA (899), *abbatissa*, 216, 28; 473. || Emma, abadessa de Sant Joan de les Abadesses, filla de Wifred el Pilós, 214, 5-17; 215, 4.

HEMMA, EMA (981), *conjux [Lotbarii]*, 211, 11; 241, 12. || Emma, muller del rei Lotari, 235, 3, 25.

Hempuritanus, v. Empuritanus.

Hencurrio in pago Cerdanie (843), *villa*, 332, 6; 334, 4.

Heristallum (916), *palatium*, 64, 13. || Héristal (Bèlgica), 62, 2.

HERIVEUS, v. HERVEUS.

HERMEMIR, v. ERMEMIRUS.

HERMENFRIDUS (832), [*cancellarius*], 328, 24.

Hermos in Valle Asperi (982), *villa*, 174, 5.

Herstal, v. Heristallus.

HERVEUS, HERIVEUS (898), *archiepiscopus [Remensis] summusque cancellarius*, 64, 9. — *notarius*, 108, 28; 111, 17; 147, 4; 217, 31; 370, 26; 374, 23; 440. || Hervé, 369, 2.

HIGOUNET, Ch., 325, n. a.

HILDESIND, abat de Sant Pere de Rodes, v. HILDESINDUS.

HILDESIND, pare de Tassi, 223, 6.

HILDESINDI in comitatu Petralatense (982), *villare cum stagnis*, 243, 6.

HILDESINDUS, ILDESINDUS (948), *abbas, filius Tassii*, 230, 18, 29; 232, 22; 233, 15; 234, 1. — *episcopus Elnensis et abbas*, 241, 10.

— *villare*, v. HILDESINDI. || Hildesind, abat de Sant Pere de Rodes i bisbe d'Elna, 223-225; 229, 6; 232, 3; 235, 4, 20; 239, 6; 389, 14.

HILMERADUS (922), *episcopus [Elnensis]*, 149, 25.

HILPERICUS (869), *abbas monasterii Sanctae Mariae in valle Asperia*, 31, 12. || Hilperic, abat d'Arles, 20, 8-21; 22, 6, 9; 30.

HIRMINMARIUS, HIRMINMARIUS, IRMINMARIUS, IRMINMARIS (835), *notarius*, 106, 23; 248, 15; 285, 23.

HISBLANDA (926), muller de Tassi, 223, 7.

HISEMBERTUS (834), *judex*, 442.

HISPANI, v. SPANI.

Hispania, v. Ispania.

HISPANS, v. SPANI.

Història anònima del monestir de Ripoll, 159, 24; 160.

Hix, v. Exi.

HLUDOWICUS, v. LUDOVICUS.

homicidium, 165, 12; 168, 24; 200, 18. V. *peccatum*.

HOMODEI (812), *Ispanus*, 313, 31.

homines, franci, 70, 15; 139, 17. — *ingenui*, 7, 25; 70, 14; 111, 4; 139, 17; 142, 24; 145, 28; 220, 24. — *liberi*, 81, 5; 88, 19. — *servi*, 7, 25; 70, 14; 111, 4; 139, 17; 142, 24; 145, 28; 220, 24. — *super terram commanentes*, 70, 15.

Honeriacus in pago Minervensis (898) (Conilhac-du-Plat-Pays, cantó de Lézignan, dép. Aude), *villa*, 369, 15.

HONNONI, *prevete*, 21, 10.

bonor, bonores, 150, 31; 324, 13; 333, 26; 341, 11; 343, 20; 345, 22; 357, 23; 360, 2; 413; 418.

HONORI III, papa. Butlla a l'església de Vic (1222), 296, n. r.

Horta (Barcelona), v. Orta.

Hortafanus, v. Ortafanas.

hospitaticum, 252, 17.

bastis, 472.

HOSTOLENSES VEL ISPANI, v. SPANI.

Hturnum, v. Turnum.

HUCHO, v. HUGO.

HUG, v. HUGO.

HUGO, HUCHO, UGO (834) [*cancellarius*], 106, 23; 124, 4; 248, 15; 285, 23. || Hug, 105, 9.

HUGO, rex, 441. || Hug Capet, rei de França. —carta al marquès Borrell, 441; 451.

HUITALA (812), *testimonium*, 309, 9; 444.

HUMFRIDUS (859), *comes atque marchio*, 353, 1; 354, 6; 356, 1; 358, 10. || Humfrid, comte de Barcelona, de Narbona i marquès, 341, 2-3; 347, 29; 352, 3; 353, 1-14, 27; 355, 20; 356, 1-14; 357, 8, 11.

HUNESSES (834), *testes*, 442.

HWIMAR, v. WIMAR.

Hyspania, v. Ispania.

I

IBN-AL-ARABI (778), 116, 7.

IDALCARI, v. ISCARIUS.

IDALCHARIUS, v. ISCARIUS.

IDASCHERIUS, v. ISCARIUS.

IDENLERUS (914) [*episcopus Ausonensis*], 300, 22.

Iecsalis, v. Sanctus Felix in Iecsalis.

IGILA, v. AGILA.

Igualada, v. Sancta Maria juxta castrum Odena.

ILDEBONUS [*gener Fedantis*], 308, 28; 443.

ILDERICUS, *Hispanus*, 317, 8; 336, 17. || Ilderic, hispà del comtat de Béziers, 317; 322.

ILDESINDUS, v. HILDESINDUS.

ILGILGERIUS (869), [*cancellarius*], 360, n. 4.

Ilicis (871) (Aulinella? a Monteia, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), *mons*, 177, 11.

Illa del Tet, v. Yla.

IMBOLASUS, *presbyter*, 308, 28; 443.

IMBOLATUS (889), *frater* [Wifredi], 364, 3. || Imbolat, 363-364.

imminoratio, 63, 31.

immunitas, *inmunitas*, v-x; 89, 23. — [*imperatoris*], 25, 3; 48, 14; 56, 10. — [*regis*], 28, 8; 31, 14; 60, 9; 63, 6; 89, 7; 251, 20. V. *absolutio*, *defensio*, *munimen*, *mundeburdus*, *praeceptum*, *tuitio*.

Impurianensis, v. Empuritanus.

Impurias, v. Empurias.

incendium, 165, 12; 200, 18.

incolumitas regis, 102, 27.

Infesta (974) (límit de Sant Pere de Rodes), *mons de*, 237, 45; 242, 11.

infestatio judiciaria, 142, 10.

Inforcadus, v. Infurcatis.

Infurcatis, Inforcadus (952), *ecclesia Sancti Petri in villa*, 92, 21; 96, 21. || Sant Pere dels Forcats (cantó de Montlluís, dép. Pyrénées-Orientales), 87, n. d; 95, 11.

Ingelatus in valle Basso (982) (existeix el coll d'Angelats en el mun. Ridaura que separa la Garrotxa del Ripollès), 173, 18.

INGELBERTUS (922), *frater* [Sonifredi], 379, 18.

ingenui, 364, 20, v. *homines*.

inmunitas, v. *immunitas*.

INNOCENCI II, papa. Butlla al monestir de Sant Pere de Rodes (1130), 233, 7; 241, 6.

Inpuritanus, v. Empuritanus.

inquietudo, 106, 11; 108, 19; 156, 11; 272, 8, 17; 275, 2; 288, 3; 309, 40; 311, 10; 339, 10, 19; 374, 16. — *judiciaria*, 142, 9.

Insolas (890) (Isolas, masia, mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 161, 28.

instructio Sancti Benedicti, 252, 15. V. *regula Sancti Benedicti*.

instrumenta, *cariarum consumpta igni*, 72, 22. — *emtionis*, 374, 13. — *scripularum*, 73, 7.

Insula, v. Yla.

Insula Rotunda in comitatu Bisuldunensi (982) (lloc desaparegut, es conserva el nom en la Rodona en el Km. 48 de la carretera Girona-Olot i en can Illa, mun. Olot, com. Garrotxa), 173, 11.

interdictio, 76, 3.

Inter duos signos [in Monte Signo] (862), *collus*, 358, 8.

interpelatio, 248, 4.

Intervalles, v. Tresvalles.

investigatio publica, 73, 13.

Iordanos, Engordans (938) (Gordans, masia del mun. Ripoll, com. Ripollès), 167, 8. — *torrens ultra*, 161, 12; 163, 9; 170, 22.

IRMINMARIUS, v. HIRMINMARIUS.

ISARN (959), vescomte de Conflent, 391, 13.

ISARNUS ERMEMIRUS (1031), *frater Guilelmi*, 185, 29.

ISARNUS GUILIELMUS (1031), *frater Isarni Ermemiri*, 185, 25, 29.

ISCARIUS, IDALCHARIUS, IDASCHERIUS *episcopus*, 160, 16; 163, 21; 171, 9. || Idalcari, bisbe de Vic, 291, 2, 29; 292, 4, 15, 23-25; 301, 7.

ISEMBERT (858), «missus» del comte Humfrid, 341, 3, 5, 6; 353, 11.

Isolas, v. Insolas.

ISPANI, v. SPANI.

Ispania, Hispania, Hyspania, Yspania, Hispancae (812), 20, 10; 110, 21; 230, 6; 256, 26; 291, 3; 314, 15; 379, 22; 382, 27; 400; 402; 404; 405; 412; 416; 417; 418; 423; 437. — *provinciae*, 436.

Italia (802), 103, 6; 209, 6; 314, 26. || Itàlia, 312, 26.

J

JACENTUS (812), *Ispanus*, 313, 32.

JAUFREDUS, v. LAUFREDUS.

JOAN (973), abat de Sant Cugat del Vallès, 183, 11; 187, 9, 15, n. s.

JOAN, arquebisbe d'Arles de Provença, v. JOHANNES, *archiepiscopus*.

JOAN (958), clergue, elemosinari d'Adalbert, 389, 2.

JOAN, hispà, v. JOHANNES.

JOAN (963), successor de l'hispà Joan, 310, 10-13.

JOAN VIII, papa, v. JOHANNES [VIII].

JOAN XIII, papa, 21, 21.

JOAN XV, papa. Butlla al monestir de Sant Pere de Rodes, 225, 3.

JOAN XXII, papa. Butlla al monestir de Santa Cecília d'Elins (1316), 250, 24.

Joanet, v. Johanneto.

Joanetes, v. Jonathes.

JOHANNES (869), *abba Sancti Andree*, 274, 4. || Joan, abat de Sant Andreu de Sureda, 266, 9; 271, 5; 273, 3, 17.

JOHANNES (812), *archiepiscopus*, *missus* [Karoli], 314, 9. || Joan, arquebisbe d'Arles de Provença, xxiii; 409.

JOHANNES [VIII], *episcopus*, 436. || Joan VIII, papa, en el concili de Troyes (878), 42, 28; 436. — Butlla

- a les autoritats civils i eclesiàstiques d'Hispania i Gòtia, 436-437.
- JOHANNES [795] 308-309; 310, 3, 23; 321, 16; 339, 5, 10; 443; 444. — *fidelis* [Karoli], [Ludovici], 310, 26; 321, 1, 7. — *Ispanus*, 313, 30. || Joan, hispà, XIII; XV; XVI; 307-311; 313, 12-15; 320-321; 338, 4, 20; 343, 16; 410; 442.
- JOHANNES (1031), *clericus*, 185, 30.
- JOHANNES *episcopus* [Barcinonensis], 68, 22; 71, 24; 350, 6. || Joan, bisbe de Barcelona, 65, 8; 350, 8, 9.
- Johanneto in comitatu Gerundense (886) (Joanet, mun. Arbúcies, com. La Selva), 140, 6; 146, 13.
- JOHANNIS (878), *mansio in pago Rosilionensi*, 34, 25; 38, 20.
- JONAS (844), *diaconus* [notarius], 29, 4; 265, 14; 339, 27; 342, 6; 344, 20.
- JONATAN (812), *judex*, 309, 7; 443.
- Jonathes in comitatu Bisuldunensi (898), *collus* (coll de Bracons o de Joanetes), 369, 26. — *vallis* (riera de Joanetes, afluent de l'esquerra del Fluvià), 369, 23. || Joanetes (com. Garrotxa), 368, 8.
- JONISIUS (834), *testes*, 444.
- Jordanos, v. Iordanos.
- JORDI, bisbe de Vic, v. GEORGIUS.
- JORUNDONIS (922), *terra*, 150, 19.
- JOVENCIANUS (878), *presbiter*, 70, 28.
- Jovo in comitatu Bisuldunensi (982), 173, 12. || Jou, 168, 31; 169, 20.
- JUDA, 388, 4.
- JUDACOT, v. JUDAS.
- Judaica, *villa*, v. Villa Judaica.
- Judaïques, v. Judicas.
- JUDAS, JUDACOT [877], *hebreus, fidelis* [imperatoris], 434; 435.
- judex, 73, 9, 13, 15; 114, 20; 168, 26; 185, 11; 207, 12; 364, 19. V. ADEFONSUS, ADROARIUS, AICHO, AMOR, ANGEVALDUS, AURUCIUS, BENEDICTUS, BONUS FILIUS MARCUS, BONUSHOMUS, CHILRICO, CIXILA, DAVID, DODO, FEDACHUS, JONATAN, HISEMBERTUS, LEO, MARCHONUS, OLIVA, RESTITUNDUS, SCILA, SUNIFRED, TRASOVAD, VINCENTIUS. — *Narbonenses*, 308, 15; 443. — *publicus*, 7, 18; 12, 22; 15, 28; 19, 6; 22, 19; 25, 27; 28, 19; 32, 11; 35, 25; 39, 9; 56, 21; 60, 25; 63, 19; 70, 8; 79, 3; 90, 3; 93, 1; 108, 13; 123, 13; 129, 11; 136, 33; 139, 11; 142, 16; 145, 23; 150, 33; 155, 19; 165, 10; 181, 28; 200, 16; 207, 12; 220, 18; 227, 17; 231, 1; 247, 29; 252, 5, 16; 269, 14; 272, 10; 274, 28; 284, 25; 321, 14; 370, 9; 390, 1.
- Judicas in comitatu Bisuldunensi (982), 173, 13. || Judaïques, 168, 31; 169, 21-24.
- judiciarius, v. *conditiones, infestatio, inquietudo, mos, potestas*.
- Jujols, v. Vilioles.
- [Juljoles], v. Vilioles.
- Jullio (881) (prop de La Bisbal, com. Baix Empordà), *villare*, 136, 18.
- junior, 314, 2, 20; 321, 14; 416; 418.
- Junyà, v. Juviniano.
- Junyent, E.; XXXIX; 296, n. r.
- JURISDUS, v. UNISCLUS.
- jus, 47, 3; 57, 4; 70, 12; 106, 4, 11; 108, 19; 111, 2; 123, 16; 136, 36; 151, 8; 177, 28; 285, 6; 287, 33; 324, 16, 22; 333, 32; 338, 26; 341, 28; 344, 4, 11, 12; 346, 11; 348, 22; 354, 14; 360, 6, 9, 15; 370, 6. — *aprisionis*, 348, 11. — *beneficium*, 348, 16; 357, 29. — *ecclesiasticum*, 106, 16; 108, 22; 177, 29-30; 349, n. c. — *fisci*, XVI-XIX; 110, 28; 111, 8; 114, 8. — *forensium*, 349, 14. — *hereditarium*, 319, 24; 328, 19; 389, 30. — *perpetuum*, 110, 29; 165, 9; 200, 15; 203, 29; 213, 8; 394, 20. — *proprietarium*, 317, 10; 319, 16, 19; 324, 25; 328, 13, 16; 336, 20; 341, 28; 342, 1; 344, 14; 346, 14; 348, 20, 24; 358, 15; 360, 17. — *proprietatis*, 373, 5. — *proprium*, 354, 13; 382, 15. V. *dominatio, potestas*.
- JUST, sant, bisbe d'Urgell, 276, 3.
- JUSTINIANUS, *imperator*, 437.
- justitia, 163, 18; 171, 7; 309, 32.
- Juwardiola, v. Wardiola.
- Juviniano in comitatu Bisuldunensi (982) (Junyà, mun. Sant Ferriol, com. Garrotxa), 173, 12.
- Kanavellas, Canavellas, Comavellas [in valle Confluente] (871), 88, 27; 97, 3. || Canavelles (cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 88, 3, 6; 95, 19.
- kannonica, v. canonica.
- Kanoas in pago Ruscilione (843), *villa*, 334, 1. || Cànoes (cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), 332, 4.
- Karisiacum, v. Carisiacum.
- KARLOMANNUS, *gloriosissimus rex* 39, 18, 20; 137, 6, 9; 252, 22, 25. — *gratia Dei rex*, 37, 16; 136, 1; 251, 4. || Carloman, rei de França, 438. — Preceptes a monestirs i esglésies catedral: — al monestir d'Arles (881), 23, 4; 37-39. — a l'església de Girona (881), XXIII; 117, 28; 131, 10; 135-137; 457. — al monestir de Sant Policarp de Rasés, 43, n. j. — al monestir de Santa Cecília d'Elins (881), VIII; XXIX; 250-252; 465.
- KAROLUS [I], CAROLUS, 309, 40; 310, 2; 339, 4, 5, 11. — *cesar augustus*, 127, 24. — *gloriosus*, 20, 14. — *gratia Dei rex Francorum et Langobardorum ac patricius Romanorum*, 310, 19-20; 412. — *illustris imperator*, 63, 1. — *imperator*, 66, 9; 70, 6; 122, 22; 284, 13; 319, 8; 336, 22. — *imperator qui magnus dictus est*, 22, 15; 23, 5. — *Magnus*, 198, 11; 325, 15. — *magnus et orthodoxus imperator*, 127, 17. — *serenissimus augustus*, 128, 4; 313, 25. — *serenissimus augustus, magnus, pacificus imperator Romanum imperium gubernans, rex Francorum et Langobardorum*, 313, 25-27. — *serenissimus imperator*, 315, 9; 324, 23. || Carlemany, rei de França i emperador, III; VII; X; XI; XII; XIII; XIV; XV; XX; XXI; 80, 7; 116, 4; 183, 3; 277, 20; 282, 6; 309, 15; 313, 17; 325, 17; 339; 472. — confós amb Carloman, 23, 5; 250, 23. — Capitular referent als hispans de Septimània [volts del 780], XI; XV; 399-411; 412-414. — Capitular referent als gots de Barcelona i Terrassa [volts del 801], XI; XV; 399-411; 415-416. — Preceptes a monestirs i esglésies catedral: — suposat al monestir d'Amer, 9, 14-22. — al monestir d'Arles, 22-23. — a l'església de Girona, 117, 3; 119; 459. — apòcrif a Sant Andreu d'Eixalada, 86,

K

1, n. d; —suposat al monestir de Sant Cugat del Vallès, 187, 18-30. —suposat a Sant Quirze de Colera, 472. —a l'església d'Urgell [800-814], xx, 277, 29; 278, 19; 279-280; 281, 4. —Preceptes a particulars: —als comtes Bera, Gausceli, Gisclafred, Odiló, Ermenguer, Ademmar, Laibulf i Erli ordenant la situació jurídica de 42 hispans (812), xii; xiii; xxi; 309, 2, 12; 312-314; 316, 19; 399; 400; 405; 407; 409. —a Borrell, pare del fidel Suniefred [abans de 814], xx; 315. —als hispans del comtat de Béziers Ilderic, Pere, Ermenisil i altres parents llurs [abans de 814], xv; 317; 322, 4, 8; 336, 7. —a Joan [795], xii; xiii; xv; xxi; 307-311; 313, 12; 316, 18; 320, 4, 23; 338, 2; 343, 17; 442. —al pare de Wimar i de Radon [abans de 814], xv; 316; 318, 22; 327, 23.

KAROLUS [II], CAROLUS, KAROLUS, *excellentissimus rex*, 82, 14. —*gloriosissimus rex*, 8, 10; 13, 11, 15; 16, 9, 14; 29, 3, 6; 32, 24, 27; 57, 7, 10; 90, 23, 26; 130, 1, 3; 156, 16; 178, 1, 4; 221, 3, 6; 265, 13, 16; 275, 10; 288, 21, 24; 334, 16; 339, 26; 342, 5, 8; 344, 19, 21; 346, 17, 20; 348, 28, 30; 354, 21, 24; 358, 22, 24; 360, 23, 25. —*gloriosus rex*, 8, 12; 60, 8; 337, 15. —*gratia Dei rex*, 6, 20; 11, 18; 15, 3; 28, 1; 31, 4; 55, 25; 88, 8; 127, 3; 154, 9; 176, 25; 181, 12; 219, 18; 264, 1; 271, 6; 273, 19; 287, 14; 333, 23; 336, 9; 338, 24; 341, 9; 343, 19; 345, 21; 348, 5; 354, 1; 360, 1; 422. —*imperator*, 22, 18; 139, 9; 435. —*piissimus*, 145, 21. —*piissimus augustus imperator*, 55, 21; 140, 30, 32. —*piissimus dominus*, 30, 21. —*rex*, 25, 6. —*serenissimus rex*, 149, 15. || Carles el Calb, rei de França i emperador, iii; xiv; xv; xviii; 20, 9; 22, 6; 80, 8; 256, 4; 267, 15; 376, 4-29; 472. —Capítular atenent les reclamacions dels preveres de Septimània (844), 426-429. —Capítular atenent les reclamacions fetes pel bisbe de Barcelona (874), 430-433. —Capítular referent als hispans de la ciutat de Barcelona i del castell de Terrassa (844), xi; xiv; xv; 399-411; 412; 415; 422-425. —Carta als seus amics els barcelonins [877], xxxviii; 434-435. —Preceptes a monestirs i esglésies cate-

drals: —al monestir d'Albanya (844), vi; viii; 6-8; 452. —al monestir d'Amer (844), v; xxi; xxx; 9, 19; 10, 10; 17, 6; 11-13; 180, 24; 452. —al monestir d'Amer (860), xxxiii; 9, 19; 10, 16; 14-16; 17, 16, 19; 452-453. —al monestir d'Arles (844), 22, 18; 23, 1; 24, 26; 27-29; 181, 2; 453-454. —al monestir d'Arles (869), xxi; xxxi; 5, 9; 27, 26; 30-32; 454. —al monestir de Banyoles [844], xxxix; 40-41; 41, n. e; 42, 2, 9, 14; 44, 2; 48-54; 180, 24; 455. —al monestir de Banyoles (866), 41, 3; 42, 9; 55-57; 59, 18; 455. —al monestir de Banyoles [870], 456-457. —a l'església de Barcelona [860-862], vii; xviii; 65, 18; 66-67; 356, n. d; 458. —a l'església de Girona (844), xvii; 117, 14; 118, 8; 119, 15; 121, 2; 125-130; 138, 26; 361, 9; 459. —al monestir de Sant Andreu d'Eixalada (871), viii; xxi; xxviii; 81, 1; 82, 10; 85-90; 458. —al monestir de Sant Andreu de Sureda [844], 181, 1; 266, 10; 268, 20; 270-272; 357, 2; 469. —al monestir de Sant Andreu de Sureda (869), 266, 10; 268, 21; 273-275. —al monestir de Sant Aniol d'Aguges i Sant Llorenç del Mont (871), viii; 145, 3; 176-178; 395, 12; 465. —al monestir de Sant Climent de Reglèlla [844], viii; 180-182. —al monestir de Sant Cugat del Vallès [875-877], viii; 183, 16; 187, 18-30; 188-189; 190. —al monestir de Sant Julià del Mont (866), ix; xxi; 219-221; 467. —al monestir de Sant Martí de Les Escalles (844), xxi; xxxi; 154-156; 181, 1; 460-461. —al monestir de Sant Policarp de Rasés, 43, n. f. —al monestir de Santa Grata (844), 260, 1; 263-265; 283, 17; 468-469. —a l'església d'Urgell (860), xviii; xxi; 268, n. e; 278, 29; 279, 9, 17; 281, 13; 286-288. —Preceptes a particulars: —als seus fidels Alfons i nebots Gomesind i Duran (847), xvi; xxx; 340-342; 348, 3; 353, 12. —a Andreu [840-877], xv; 361. —al seu fidel Dodó, vassall del seu fidel Otger (869), xx; 359-360. —a uns hispans del comtat de Béziers (844), xv; 317, 7; 322, 12; 335-337; 356, 27; 357, 1. —a Gomesind (859), 340, 28-341, 5; 353, 11.

—concedint al got Madaix l'antiga església de Sant Esteve [abans del 858], xx; 351. —al fidel Oriol a prec del comte i marquès Humfrid (859), xx; xxi; xxi; xxxi; 352-354; 357, 10; 372, 6. —concedint al got Recosind el camp de Santa Eulàlia [abans de 858], xx, 349-350. —a Sesenand [840-877], xv; 362. —als fidels Sumnold i Riculf, gots, a prec del marquès Odalric, xvi; xxi; 340, 20; 347-348; 357, 9. —al fidel Suniefred, comte d'Urgell i Cerdanya (843), xx; 332-334; 336, 5; 356, 27. —al seu fidel el comte Sunyer (862), xx; xxxi; 66, 14, 20; 67, 1; 239, 17, n. v; 331, 23; 336, 6; 355-358. —al seu vassall el fidel Teodfred (844), xv; 309, 37; 310, 7, 15, n. b; 338-339. —al seu fidel Teodfred (849), xvi; 310, 8, 15, n. c; 338, 23; 343-344. —al seu fidel Teutmund (853), xx; 345-346.

KAROLUS [CRASSUS], *divina propiciante clementia imperator augustus*, 139, 1. —*piissimus imperator*, 140, 30, 32. || Carles el Gros, rei de França i emperador, 435. Precepte a l'església de Girona (886), xvii; 117, 19; 118, 7; 126, 2; 131, 14; 133, 4; 138-140; 144, 25; 460.

KAROLUS [III], CAROLUS, 383, 9. —*divina propiciante clementia rex*, 109, 21; 145, 14; 216, 18; 369, 8; 372, 1; 438. —*divina propiciante clementia rex Francorum*, 18, 13; 62, 15; 149, 5; 379, 10; 382, 10. —*gloriosissimus rex*, 19, 14; 64, 8, 11; 108, 7; 111, 16; 147, 3; 151, 13; 217, 30; 370, 25; 374, 22; 376, 2; 379, 28; 383, 5; 440. —*propiciante clementia Dei rex*, 107, 17. —*rex*, 111, 18; 196, 14; 473. —*serenissimus rex*, 108, 29; 111, 19; 147, 5; 217, 33; 370, 28; 374, 25. || Carles el Ximble, rei de França, xv; xxi; 301, 10; 353, n. b; 367, 11. —«Auctoritas» als funcionaris públics del Narbonès (899), 438. —Preceptes a monestirs i esglésies catedrals: —al monestir d'Amer (922), xxi; xxi; xxx; 9, 8; 18-19; 453; 473. —al monestir de Banyoles (916), 44, 1; 55, 23; 59, 26; 62-64; 222, 19; 458. —a l'església d'Elna (898), xvii; xxi; 100, 11; 105, 1; 107-108; 109, 16; 438; 459. —a l'església d'Elna (899), vi; xvii; 100, 11; 109-111; 438; 459. —a

l'església de Girona (899), xviii; 118, 6; 126, 5; 131, 18; 144-147; 395, 10; 460. —a l'església de Girona (922), xxiii; 118, 17; 126, 8; 131, 21; 148-151; 382, 2; 395, 10; 460. —al monestir de Sant Joan de les Abadesses (899), vi, viii; xxii; xxiv; xxxi; 214, 13; 215-217; 467. —al monestir de Sant Quirze de Colera [922], 472-473. —Preceptes a particulars: —a Adroer (922), xxii; 381-383; 473. —al seu fidel Esteve i esposa Anna (899), xxi; xxii; xxx; 371-374; 384, n. c. —al ardiaca Sonifred i als seus germans (922), xxii; xxxi; 378-380; 473. —al seu fidel Teodosi (898), xxii; 368-370. —a Teudemund [898-925], 473. —a Trieci, Celedonia i Savila [abans 927], xv; xxxi; 384. —al comte Widred-Borrell [898-911], xx; 375-377.

KEHR, P., ix, 72, n. a; 87, n. d; 116, n. a; 157, n. a; 183, n. a; 201, n. a; 214, n. c; 241, n. d; 246, n. b; 276, n. a; 289, n. a; 438, n. r; 460.

Kerol, v. Cherol.

KRAUSE, V., 402; 426; 430.

L

Laberas, Labeias (869), 34, 29; 38, 23.

Labum Convivium, terminus ecclesiae Sancti Salvatoris in valle Leco (958), 96, 12.

LA CANAL, J., xxvii; xxx.

LACARRA, J., 325, n. a, b.

Laguna (958), ecclesia [Sancti Vincentis], 96, 22. || La Llagona (cantó de Montlluís, dép. Pyrénées-Orientales), 95, 12; 459.

LAIBULFUS, LEIBULFUS (812), comes, 309, 26; 313, 28; 444. || Laibulf, comte de Narbona, comte d'Arles de Provença, 309, 21, 27, 30; 312-314; 442.

Lanciano, Lanciana [in comitatu Petralatense] (974), *alaudis*, 238, 14. —*vallis*, 238, 5. || Llança (com. Alt Empordà), 235, 19. V. Sanctus Vincentius in comitatu Petralatense.

Landberti (890) (en la vall de Ripoll, com. Ripollès), *villare*, 161, 27.

LANGOBARDI, 310, 19; 313, 27.

Laon, v. Laudunum.

La Pera, v. Pera.

Lar (871), *villa*, 89, 1; 97, 2. || Llar (commune de Canavelles, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 88, 3; 95, 16.

largitio, auctoritatis, 165, 15; 200, 20; 234, 8; 354, 18. —*regia*, 334, 6; 348, 25. V. *auctoritas, cartula, constitutio, munus*.

LATOCHE, R., 441.

Latula (limit de Clariana, com. Anoia), *comba de*, 200, n. 42.

Laudunum, Laudunensis (944), 390, 9. —*civitas regia*, 213, 10; 394, 22. —*mons*, 234, 14. —*urbs*, 204, 17. || Laon (dép. Aisne), 202; 2; 210, 2; 226, 2; 228, 11; 232, 2; 387, 2; 393, 2.

LAUER, Ph., xxxi; xxxiv; xxxix; 86, n. d; 254, n. f; 369, 2; 434; 438.

LAUFREDUS, JAUFREDUS, LEUFREDUS (952), *abbas monasterioli Sancti Petri [in Campo Rotundo]*, 76, 5; 78, 14, 23.

Lauresono, v. Laurosone.

Lauriganus in comitatu Rusilionense (898) (prop de Sant Miquel de Llores, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 369, 20.

Laurosone, Lauresono in comitatu Rusilionensi (814) (Llauro, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 319, 13; 373, 25.

Lavaix (mun. Pont de Suert, com. Pallars Jussà), monestir, viii.

Lavendarias (968) (Sant Andreu de Llavaneres, com. Maresme), 203, 32.

Leboraria [in comitatu Confluentis] (958) (limit de l'alou de Vallmanya), *collus*, 97, 6. —*villa*, 97, 5.

LECHNER, J., xxxiv.

Leco (958) (Llec, afluent de l'esquerra de la Lentilla, subafluent del Tet, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), *vallis*, 96, 9.

LE COINTE, C., xxx.

LEIBULFUS, v. LAIBULFUS.

LEIDRAD, bisbe de Lió, bisbe d'Urgell?, 277, 13, 19; 280, 5.

Lemina in pago Gerundense (922) (Llémena, afluent de l'esquerra

del Ter, com. Gironès), *vallis*, 149, 33.

Lena [in comitatu Rossilionense] (981) (Elna?, dép. Pyrénées-Orientales), *serra*, 211, 29; 212, 7. —*via quae venit de vico*, 212, 9.

Lentiscum, ipsum (974) (prop de Port de la Selva, com. Alt Empordà), 236, 18.

LEO (834), *judex*, 442.

Leocarcari in monte Albario, in pago Petralatense (844), 152, 11. —*villare*, 155, 14. || Cantallops (com. Alt Empordà), 152, 13. V. *Cantalupus*.

LEONIS, *vinea in villari Cotalet quae fuit*, 34, 20; 38, 16.

Lercio in comitatu Bisuldunense (982), (Llers, com. Alt Empordà), *villa*, 243, 12.

Les Cluses, v. Clusas.

Les Medes, v. Medas.

Leudegarii in comitatu Petralatense (982) (pròxim a Espolla i Cantallops, com. Alt Empordà), *villare*, 243, 8.

LEUDEVICUS, v. LUDOVICUS.

LEUDOMIRUS (871), *homo liber [ex civitate Oribel]*, 81, 5; 88, 20.

LEUFREDUS, v. LAUFREDUS.

LEUTHARIUS, v. LOTHARIUS.

LEUTARDUS (886), 140, 31.

LEVEGODE, muller d'Hildesind, mare de Tassi, 223, 6.

LEVEGODE (926), filla de Tassi, 223, 8.

LEVILLAIN, L., xxxiv; 329, n. a; 348, 1, n. c.

LÉVI-PROVENÇAL, E., 275, n. d; 290, n. g.

lex, 42, 11; 73, 12; 121, 23; 309, 32; 321, 17, 18; 372, 14; 388, 10; 413. —*compositionis sacrilegii*, 437. —*ecclesiastica*, 204, 11. —*Gotbica*, *Gotbicum*, 73, 11; 361, 16; 436. V. *Gotbicus, liber*. —*Francorum*, 402; 416. —*Romana*, 349, n. b; 437.

Lézignan, v. Liciniano.

liberi, v. *homines*.

libertas defensionis, 63, 8.

Libienensis, v. Livia.

Libra (limit occidental de Vila de Milans, com. Vallès Occidental), *serra*, 198, n. 6.

libri, 72, 23.

- licentia*, 70, 26; 81, 4; 83, 19; 90, 13; 370, 1. — *comitis*, 46, 10; 413. — *eligendi abbates*, v. *abba*. — *episcopi*, 297, 23; 299, 5, 7. — [*imperatoris*], 314, 15; 317, 11; 336, 21. — *marcbionis*, 7, 5. — *regalis*, 204, 6.
- Liciniano in pago Narbonensi (847), 341, 19. — *ecclesia Sancti Felicis in*, 373, 11. — *ecclesia Sancti Nazarii in*, 373, 10-11. — *villa*, 373, 9. || Léznigan (arr. Narbona, dép. Aude), 340, 5.
- Liledo in comitatu Cerdaniense (982), *alodis*, 172, 19. || Poble de Lillet (com. Berguedà), 245, 8; 278, 11.
- Lilitensis in comitatu Cerdaniense (966), *vallis*, 169, 8, 9; 172, 17. || || Vall de Lillet (mun. Poble de Lillet, com. Berguedà), 169, 6-10.
- Lillet, v. Liledo, Lilitensis.
- Limignana (982) (Llimiana, com. Pallars Jussà), *ecclesia Sancti Andree in civitate*, 243, 20.
- LINDEREDUS (985), *presbyter et monachus [Sancti Cucuphat]*, 188, n. s.
- Lindinolas, v. Sidinolas.
- LINDOI, vescomte de Narbona, 436.
- Lió (França), 276, 17; 419.
- Lió (Banyoles), Santa Maria de, v. Santa Maria de Lió.
- lis, 114, 24.
- liuera, 102, 24; 114, 30; 211, 4; 314, 13; 319, 18; 328, 15; 339, 15, 16. — *auctoritatis*, 261, 11; 264, 26; 269, 12; 418.
- Livia, Libienensis (835), *pagus*, 279, 23; 288, 4. — *parrochia*, 284, 18; 285, 13. || Llívia (com. Cerdanya), 282, 9; 286, 5.
- Llagona, La, v. Laguna.
- Llagostera (com. Gironès), 367, 4, 7.
- Llançà, v. Lanciaño, Sanctus Vincentius in comitatu Petralatense.
- Llar, v. Lar.
- Llauró, v. Laurosone.
- Llavaneres, v. Lavendarias.
- Llec, església de, v. Sanctus Salvator in valle Leco. — vall, v. Leco.
- Lleida, xx, 277, 31.
- Llei visigoda, v. *Gothicus liber*.
- Llémena, vall, v. Lemina.
- LLEÓ III, papa. Butlla apòcrifa a Sant Cerni de Tavernoles (779), 246, 23.
- LLEÓ (850), 126, 13-20.
- Llers, v. Lercio.
- Lligordà, vall de, v. Vallis Alta.
- Llimiana, v. Limignana.
- Llívia, v. Livia.
- Lloberes, coll de, v. Lo' aria.
- L obregat, riu, v. Lubricatus.
- Lloces, Les, v. Loças.
- LLORENÇ (874), 333, 13.
- LLOT, M., 20, n. b.
- Lluc, v. Loci.
- Lluçanès, 315, 11.
- LLUÍS EL JOVE (854), 347, 23.
- LLUÍS EL PIADÓS, v. LUDOVICUS [I].
- LLUÍS EL TARTAMUT, v. LUDOVICUS [II].
- LLUÍS D'UTRAMAR, v. LUDOVICUS [IV].
- Llupià, v. Lupiano.
- Llus, v. Loci.
- Lobaría (938) (La Llobera, mun. Palmerola, mun. Les Lloces, com. Ripollès). *Torrens qui venit de* —, 164, 1; 171, 16.
- LOBILA (834), *testes*, 442, 444.
- Loças, Ipsas (938) (Les Lloces, com. Ripollès) — *rioolus qui descendit per* (riera de Les Lloces, afluent de la dreta del Ter, com. Ripollès), 163, 24; 171, 14.
- Locertum in valle Asperi (814) (limit oriental de Ceret, département Pyrénées-Orientales), *villa*, 319, 11.
- Loci, Luc, Luç, Luz in comitatu Cerdania (888), *villa*, 168, 11, 14; 172, 22; 362, 8. || Llus (commune de Santa Llogaia, cantó de Sallagosa, dép. Pyrénées-Orientales), 168, 9; 362, 3.
- Lomar, ipso (limit de Clariana, com. Anoia), 200, n. 42.
- LOMARDUS (847), *notarius*, 342, n. 3.
- LONGOBARDUS, 96, 16.
- LONGOBARDUS, 257, 8.
- LONGOBARDUS (812), *Ispanus*, 313, 34.
- LOT, F., xxxiv; 40, n. d; 69, n. j; 191, 9; 194, 23, 25; 195, n. b; 402.
- LOTARI, v. LOTHARIUS.
- Lotas, Cotas, in pago Helenenes (898) (Sant Miquel de Llores, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 369, 20; 274, 2.
- LOTHARIUS [I], LEUTARIUS, LOTARIUS, *augustus*, 328, 1. — *divina ordinante providencia imperator augustus*, 102, 14. — *gloriosissimus augustus*, 103, 3, 5; 209, 5; 328, 24, 27. — *imperator*, 471. — *rex*, 178, 5. || Lotari I, emperador i rei de França, 102, n. m; 356, 28. — Preceptes a monestirs i esglésies catedrals: — a l'església d'Elna (834), xvii, 100, 2; 101-103; 107, 14; 208, 1; 459; 472. — al monestir de Sant Genís les Fonts (834), xxxi; 205, 16; 208-209; 472. — al monestir d'Oveix [834], 471-472. — Preceptes a particulars: — al vassall Wimar, al seu germà Radon i a llurs hereus (832), xvi; 316, 9; 327-328.
- LOTHARIUS [II], HLOTARIUS, LEUTARIUS, LEUTHARIUS, LOTARIUS, *augustus serenissimus*, 213, 12; 394, 24. — *divina annuente gratia Francorum rex et augustus*, 394, 5. — *divina favente clementia Francorum rex*, 241, 8. — *divina opitulante clementia rex Francorum*, 170, 7. — *divina propiciante clementia Francorum rex*, 198, 1; 203, 1. — *gloriosus rex*, 204, 18. — *gloriosissimus rex*, 98, 17, 20; 174, 16; 200, 23, 24; 204, 20; 244, 13. — *gratia Dei rex*, 95, 22. — *princeps*, 185, 5. — *rex Francorum*, 72, 19; 185, 7; 213, 14; 394, 26. — *superna annuente clementia Francorum rex augustus*, 210, 20. || Lotari, rei de França, 74, 13; 202, 25; 236, 1. — Preceptes a monestirs: — al de Cuixà (958), xxii; xxvii; 84, 27; 94-98; 461. — al de Ripoll (982), xx, 158; 166-174; 461-465. — al de Sant Cugat del Vallès (986), xx; xxviii; 183, 13; 191, 10; 194-200; 239, 25; 466. — als de Sant Feliu de Guixols i de Sant Pol de Mar (968), ix; xxii; xxiv; xxviii; 202-204; 466. — al de Sant Genís les Fonts (981), xx; xxii; 210-213; 393, 25; 467. — al de Sant Pere de Rodes (982), xx; 225, 2; 235-244; 467. — Preceptes a particulars: — a Fredol [954-986]?, 395. — al duc Gausfred (981), xx; xxii; 393-394; 470.
- Lubrica, vallis, v. Vallis Lubrica.
- Lubricatus, Lubrigadus, Lupricatus (835) (Riu Llobregat), *fluvius*, 167, 30, 31; 168, 3, 5; 199, 1, 2; 216, 13; 247, 10; 297, 16, 17; 298, 27, 28.

Luc, v. Loci.

LUCANUS (871), *sacerdos liberi genere ex parochia Oribel*, 81, 2; 88, 16.

LUDOVICUS, HLUDOWICUS (843) [*cellarius*], 8, 11; 13, 12; 16, 10; 29, 4; 57, 8; 130, 2; 156, 17; 221, 4; 265, 14; 288, 22; 334, 17; 337, 13; 339, 27; 342, 6; 344, 20; 346, 18; 348, 29; 354, 22; 425.

LUDOVICUS [I], HLUDOWICUS, HLUDOVICUS, HLUDOWICUS, LODOVICUS, LODOVICUS, LUDOICUS, LUTDOVICUS, 310, 24. — *augustus*, 10, 12; 12, 3; 15, 9; 154, 19; 317, 11; 336, 22. — *augustus piissimus*, 26, 15; 27, 21; 106, 25; 127, 11; 248, 17; 285, 25; 309, 38; 319, 31; 321, 23; 339, 8. — *augustus serenissimus*, 47, 18; 262, 4. — *divina ordinante providentia imperator augustus*, 25, 9; 46, 1; 260, 5; 268, 22; 318, 25; 320, 24; 324, 11; 417; 420. — *divina propiciante clementia imperator augustus*, 105, 19; 206, 16. — *divina repropiciante clementia imperator augustus*, 122, 14; 247, 1; 284, 1. — *imperator*, 25, 1; 28, 6; 75, 21; 274, 18; 283, 28; 328, 2; 444. — *imperator augustus*, 10, 20; 25, 6; 62, 24; 452. — *imperator gloriosissimus*, 24, 23; 319, 28. — *imperator serenissimus*, 26, 12; 48, 13; 56, 10; 106, 22; 124, 3; 6; 248, 14; 262, 1; 285, 22; 324, 30; 328, 27; 419; 421. — *rex*, 308, 10; 314, 10. || Lluís el Piadós, rei d'Aquitània, rei de França i emperador, vii; ix; xi; xiii; xiv; xv; 9, 13, 16; 121, 7; 277, 23; 278, 8; 289, 6; 290, 9; 307, 5; 313, 7; 315, 16; 356, 26, 28; 400. — Constitució referent als hispans (816), xi; xiv; xv; 399-410; 420-421. — Constitució referent als hispans refugiats a la Septimània i a la Marca Hispànica (815), xi; xiii; xv; 309, 18; 313, 12; 399-411; 417-419. — Preceptes a monestirs i esglésies catedrals: — al monestir d'Amer [829-830], viii; xxii; 10; 452. — al monestir d'Arles (820), viii; xxviii; 22, 8, 12, 18; 23, 1; 24-26; 27, 3, 26; 181, 6. — al monestir de Banyoles (822), viii; 40, 3, 11; 42, 9; 44, 2; 45-47; 313, 2. — a l'església d'Elna (836), vii; 100, 5; 104-106; 107, 15. — al monestir de Les Escaules [814-840], viii; 153. — a l'església de Girona (834), vii; xvii; xix; 117, 6-9, 15; 119, 5, 16; 120-124; 132, 19; 356, 17. — al monestir de Sant Genís les Fonts

(819), viii; xxxi; 205, 4, 15; 206-207. — al monestir de Sant Salvador de la Vedella (835), viii; xxxi; 246-248; 278, 13; 283, 22. — al monestir de Santa Grata (823), viii; ix; xxii; 259-262; 263, 4; 264, 9; 268, 8; 278, 9; 281, 19; 283, 16. — al monestir de Sureda [823], viii; ix; xxii; 266, 8; 267-269; 271, 15; 313, 4. — a l'església d'Urgell [abans 814], xxi; 277, 23; 278, 6, 19; 280, 2; 281. — a l'església d'Urgell (835), xxi; 277, 21; 278, 13; 279, 6; 280, 3; 281, 13; 282-285. — Preceptes a particulars: — al comte d'Aragó Asnar Galindó [83c-839], xv; 325-316. — als hispans del comtat de Béziers Elderic, Pere, Ermenisil i altres parents llurs [814-815], 322; 336, 8. — a uns hispans concedint terres en el Rasés [abans del 838], xv; 329; 330, 8. — als hispans Wadamir i Witigis [814-840], xv; 331. — al fidel Joan (815), xv; 309, 16, 25; 310, 14; 320-321; 322, 12; 338, 23; 410. — al fidel Suniefred (829), xx; xxiv; xxx; 315, 6; 318, 23; 323-324. — al vassall Wimar, al seu germà Radon i a llurs hereus (814), vi; 316, 8; 318-319; 322, 12; 327, 21, 23.

LUDOVICUS [II], HLUDOVICUS, HLUDOVICUS, LODOVICUS, LUDOVICHUS, LUDOVICHUS, 136, 8; 139, 10; 145, 2; 149, 15. — *divina propiciante clementia Francorum rex*, 92, 4. — *gloriosus rex*, 93, 26. — *gloriosissimus rex*, 36, 8, 10; 61, 9, 11; 70, 30, 32; 93, 22. — *misericordia Dei rex*, 33, 20; 69, 29. — *rex*, 63, 2; 136, 16; 436; 437. || Lluís el Tartamut, rei de França, 42, 28; 59, 28; 69, 10-28. — Preceptes a monestirs i esglésies catedrals: — al monestir d'Arles (878), 23, 3; 33-36; 58, 15; 59, 5; 132, 8; 454. — al monestir de Banyoles (878), xxx, 43, 4; 44, 2; 55, 22; 58-61; 455. — suposat al monestir de Banyoles, 59, 18-25. — a l'església de Barcelona (878), vii; viii; xxviii; 58, 16; 59, 5; 65, 8; 66, 6, 27; 67, 1; 68-71; 132, 10; 350, 4; 458. — a l'església de Girona [878], xxxix; 117, 27; 118, 8; 131-134; 138, 27.

LUDOVICUS [IV], HLUDOWICUS, LEUDEVICUS, 185, 8. — *divina miserante clementia Francorum rex*, 77, 23. — *divina preordinante cle-*

mentia Francorum rex, 256, 18. — *divina propiciante clementia Francorum rex*, 226, 20; 229, 22; 233, 9; 389, 22. — *gloriosissimus rex*, 79, 22; 165, 17; 234, 11; 257, 20. — *gloriosus rex*, 79, 26; 228, 8; 231, 29, 33; 234, 15; 257, 24; 390, 7. — *imperator*, 292, 9. — *rex*, 165, 21; 228, 12; 232, 23; 300, 10; 390, 9. — *superna distribuyente gratia rex*, 162, 25. || Lluís d'Ultramar, rei de França, 74, 13; 224, 9; 300, 12. — Preceptes a monestirs i esglésies catedrals: — al monestir de Camprodon (952), ix; 77-79; 392, 5. — al monestir de Cuixà (952), xxii 91-93; 95, 2; 392, 10; 459. — apòcrif al monestir de Cuixà (938), xxxix; 86, n. d. — al monestir de Ripoll (938), vi; viii; xxii; 158; 159-165; 166, 25; 167, 18; 168, 28; 191, 10-192, 7; 301, n. v; 387, 14; 461-465. — al monestir de Sant Cugat del Vallès [938], viii; xxii; xxxix; 183, 17; 185, 9, 14, 17; 187, 31-33; 188-189; 191-193; 198, 11; 301, n. v; 387, 14; 466. — al monestir de Sant Pere de les Puelles [951], ix; xx; 74; 458. — al monestir de Sant Pere de Rodes (944), ix; 223, 21-25; 226-228. — al monestir de Sant Pere de Rodes (948), 224, 9-12; 229-231; 233, 18; 467. — al monestir de Sant Pere de Rodes (953), 224, 13, 24; 232-234; 389, 13; 467. — al monestir de Santa Cecília de Montserrat (951), ix; xx; xxii; xxxi; 254, 7; 255-257. — a l'església de Vic [938], 292, 27; 300-301; 375, n. c. — Preceptes a particulars: — al clergue Adalbert (944), 387-390. — als comtes de Cerdanya-Besalú, els germans Seniofred, Wifred, Oliba i Miró [952], 391-392.

LUDOVICUS [V] (981) (Luis V, rei de França), *adolescens egregius*, 213, 12; 394, 25.

Lupiano in comitatu Rossilionense (982) (Llupià, cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 243, 24.

Lupicaga (in pago Rosolionensi) (981) (límit de Colliure-Banyuls, dép. Pyrénées-Orientales), *pogium*, 394, 14.

Lupricatus, v. Lubricatus.

LUPURSULLEUS (898), *abba*, 452.

LUTDOVICUS, v. LUDOVICUS [I].

Luz, v. Loci.

M

- MABILLE, E., xxxi; 112, 12; 393, n. a.
- MABILLON, J., xxix; 20, n. b; 65, n. b.
- Macanetum, Maceneto, Massaneto in pago Bisuldinensi (814) (Maçanet de Cabrenys, com. Alt Empordà), 35, 6; 38, 27. — *villa*, 319, 11.
- Macanoso, Mazanoso (982) (Sant Vicenç de Maçanós, església sufragània de Matamala, mun. Les Llocces, com. Ripollès), *ecclesia de pogio*, 171, 11.
- Maçana, v. Mazana.
- Macduinum, Maduinum (891), *monasterium*, 143, 17; 366, 21. || Mehun-sur-Loire (dép. Loiret), 141, 2; 365, 2; 367, 2.
- MADAIX, v. MADAXUS.
- MADAIX, got, v. MADASCIUS.
- Madalanco in valle Asperia (878) (Madaloc, commune Montferrer, cantó d'Arles, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 28; 38, 23.
- Madalanco in pago Rosolionensi (981) (Madaloc, a l'O. de Banyuls de la Marenda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *pogium*, 394, 17.
- Madalexo, ipso, in comitatu Petralatense (953) (límit occidental de l'estany de Castelló), 233, 27.
- Madaloc, v. Madalanco.
- MADASCIUS, *Gorus*, 349, 7; 351, 8; 433. || Madaix, 351; 430.
- MADAXUS (898), *mandatarius*, 452; 453.
- Madrid, xxiii.
- Maduinum, v. Macduinum.
- Magalellum (871) (Cingle de l'Aigua en la gorja del Gomarell, entre Sant Aniol i Riu, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), *mons*, 177, 10.
- MAGINARIUS, v. MEGINARIUS.
- Magragerum in [comitatu] Petralatensi (889), 43, n. j.
- Magrinyà (en la vall de Camprodon), 75, 6.
- Mala Vallis, v. Vallis Mala.
- Malgano in comitatu Bisuldunense (925) (prop de Vall de Bianya, com. Garrotxa), *villa*, 473.
- MALLA, Arnau de (1104), bisbe de Vic, 300, 7, 16.
- mallum, 22, 16; 114, 23; 418.
- Maloprosium [in comitatu Rossilionensi] (981) (prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 4.
- Malrubí, riera, v. Balzo Rubio.
- Malum Pertusum [in pago Rosolionensi] (981) (límit de Colliure-Banyuls, dép. Pyrénées-Orientales), 394, 18.
- Malveto in Areze in pago Gerundense (922), *villa*, 149, 25.
- Manazeto quam vocant Caput monte, v. Cabimonte.
- mancipium, mancipia*, 334, 9.
- Manconos, Mançonos, Manzonos in valle Petrariense (982) (en la Vall de Ribes, com. Ripollès), *in campo*, 173, 7.
- mandatum breve*, 87, n. d.
- Manevolus, Manivulus (878) (Manol, affluent del Muga, com. Alt Empordà), 75, 15. — *rius*, 35, 4; 38, 26.
- Manivulus, v. Manevolus.
- Manol, riu, v. Manevolus.
- Manresa, v. Minorissa.
- Mansaldi in pago Russilionense (869) (Sant Marçal, cantó d'Arles, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 359, 6; 360, 12.
- MANSI, 65, n. c; 427; 431.
- MANSIO [filius Christiani], 308, 27; 443.
- mansionaticum*, 61, 6; 64, 4; 89, 14; 90, 5; 136, 37; 150, 11; 217, 12; 413.
- mansiones*, 7, 23; 25, 30; 28, 21; 47, 4; 56, 23; 60, 28; 63, 22; 70, 13; 90, 10; 108, 16; 111, 3; 123, 18; 129, 16; 139, 16; 142, 23; 145, 27; 151, 3; 155, 22; 181, 29; 207, 17; 220, 23; 227, 22; 231, 5; 272, 13; 370, 11.
- manubiae praediorum*, 72, 22.
- manus*, 82, 12, 15; 89, 9; 203, 19; 311, 2; 321, 2.
- Marà, riera, v. Meranos.
- Maradianas, Maridianas (871) (Marrians, commune de Suanyes, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 89, 1.
- Maranicos, Meranegas in valle Lilitense in comitatu Cerdaniense (966), 169, 9; 172, 19. || Meranges (masia del mun. Castellar de N'Hug, com. Berguedà), 168, 30; 169, 6-9.
- MARCA, P. de, xxiv; xxv; xxvi; xxvii; xxix; xxx.
- Marca Hispànica, 417.
- MARCHATELLUS (812), *Ispanus*, 313, 32.
- MARCHONUS (991), *presbiter et iudex*, 73, 18.
- MARCUTIUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
- Mardé, riera, v. Merdarií.
- Mar de Fonte, v. Fonte.
- Mare de Déu del Mont, v. Sanctus Laurentius in comitatu Bisuldunense.
- Maresme, v. Maritimum.
- Marians, v. Maradianas.
- Maris [in comitatu Rossilionense] (981) (prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *flumen*, 212, 2. — *serra*, 212, 2.
- Maritimum, Maritima (878) (Maresme), 71, 4; 203; 11.
- Marlès, alou de la vall de, v. Merles. — *riu*, v. Aheste.
- Marolla, Merola in valle Lilitense, in comitatu Cerdaniense (966), *alodis*, 169, 8; 172, 19. || Merolla (masia del mun. de Gombreny, com. Ripollès), 168, 30; 169, 6-9.
- Marro (933), *castellum, castrum* (avui desaparegut sense rastre, segurament prop del monestir de Santa Cecília, a l'O., mun. Marganell, com. Bages), 168, 4; 256, 7, 8, 29; 257, 1.
- Martanyà, v. Martinianus.
- MARTÈNE ET DURAND, doms, xxx.
- MARTÍNEZ I FERRANDO, J. E., xxxix.
- MARTINI (878), *mansio qui fuit*, 34, 24; 38, 19.
- Martinianus (871) (Serra de Martanyà, a l'E. de Sant Aniol d'Aguges, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), *mons*, 177, 12.
- MARTINUS, 364, 13.
- MARTINUS (812), *presbiter, Ispanus*, 313, 29.
- Martorelio in comitatu Barchinonensi (1032), *ecclesia Sanctae Mariae in foro*, 186, 31-187, 1. || Martorell (com. Baix Llobregat), 186, 26-187, 13.

- Martorell, v. Martorelio.
MARTORELL, F., 452.
MAS, J. xxxviii; 72, n. b; 73, n. d; 183, n. a.
MASSANET, Pere de, 461.
Massanet de Cabrenys, v. Macanetum.
Massanós, v. Macanoso.
Mata (masia abans dita Mata Subirà, actualment Amat de les Farines, prop de Les Fonts, mun. Terrassa, com. Vallès Occidental), 198, n. s.
Mata [in pago Confluente] (865), *villa*, 333, 10. || **Mata**, vilar, adjacència de la vila de Prades, 333, 6, 7.
Mata, ipsa [in comitatu Rossilionensi] (875) (límit de Sant Feliu, cantó de Millàs, dép. Pyrénées-Orientales), 102, 10, 13.
Matacans, v. Maticanis.
Maticanis (889) (Matacans, peça de terra de Can Vila a l'O. d'Artés, com. Bages), *villa*, 297, 16; 298, 27. V. *Villa Maticanis*.
Matajudaica, Sant Joan de, v. Sanctus Johannes in comitatu Impuritanense.
Matamala (938), *alodis*, 163, 22; 171, 11. — *ecclesia cum parochia*, 164, 2. — *ecclesia Sanctae Mariae*, 171, 11. — *vallis*, 171, 17. || **Matamala** (mun. Les Llores, com. Ripollès), 161, 30.
MATFREDUS, **MATFRIDUS** (823), *comes*, 264, 18; 281, 18. — *comes, vir inluster*, 260, 11. — *fidelis [imperatoris]*, 260, 19. || **Matfred**, comte d'Orleans, 259, 3; 260, 2; 267, 15.
MATRESINDA, mare de Benció, neboda de Wifred (977), 239, 6, 10; 240, 8-13.
Maurellum, **Murello** (881) (Morell, molí del mun. Castell d'Empordà, com. Baix Empordà), 132, n. o. — *villare*, 136, 8.
Maurisca, v. Wardia Maurisca.
MAURO (812), *Ispanus*, 313, 35.
MAYOR (990), *advocatus vel elemosinarius*, 197, 5, 22.
Mazana in valle Petrariense (982) (Maçana, mun. Ribes de Freser, com. Ripollès), 173, 8.
Mazanoso, v. Macanoso.
Mazoni (890) (en la vall de Ripoll, com. Ripollès), *villare*, 161, 27.
Mazumculas (958), 97, 3. || **Monclés** (commune de Talau, cantó Oleta, dép. Pyrénées-Orient.), 95, 18; 459.
Meda, Ipsa, intus mare (974) (La Meda, illa del mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 236, 16; 238, 8, 35; 241, 20; 242, 21.
Medas, Ipsas, in pago Gerundense (922) (Les Medes, veïnats de la parròquia de Cogolls, mun. Sant Aniol de Finestres, com. La Garrotxa), 149, 28.
Mediana [in comitatu Rossilionense] (981), 212, 10.
MEGINARIUS, **MAGINARIUS** (829), *notarius*, 124, 4; 324, 31.
Mehun-sur-Loire, v. Macduinum.
Meliacarius in pago Bergense (835) (prop de Figols, com. Berguedà), *villare*, 247, 22.
Menresensis, v. Minorissa.
Merà, riera de, v. Meranos.
Meranegas, v. Maranicos.
Meranges (Berguedà), v. Maranicos.
Meranges (Cerdanya), v. Valle Vetera.
Meranos, **Mexanos**, in rio (riera de Merà, afluent de l'esquerra del Llobregat al N. de Monistrol), 167, 29; 168, 2.
mercatio, 69, 7; 71, 18.
mercatum, 102, 22; 105, 19; 108, 11; 128, 21; 140, 18; 150, 11. V. *telo-neum*.
MERCORAL (822), *abbas*, 46, 16, 26. || **Mercoral**, abat de Sant Esteve de Banyoles, 40, 11; 45, 4.
Merdarii (958) (riera de Merder, afluent de la drete del Tet, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), *ripa*, 96, 2.
Merdàs, riu, v. Sanctus Laurentius.
Merdenson, riu, v. Merdentio.
Merdentio (981) (Merdenson, afluent de la drete del Tec), *rius*, 211, 19.
Merder, riera, v. Merdarii.
Merles in comitatu Berchitano (957), *alodis*, 174, 1. — *vallis*, 169, 26. || **Alou** de Santa Maria de Marlès (com. Berguedà), 168, 31; 169, 24-27. V. *Aheste*.
Meridianus [in valle Basse] (898) (límit de la vall de Joanetes, com. Garrotxa), *mons*, 369, 29.
Merlac (860) (prop de La Cellera de Ter, com. La Selva), *palatium*, 10, 22; 15, 24; 17, 16; 19, 5; 453.
Merola, v. Marolla.
Merolla, v. Marolla.
Meung-sur-Loire, v. Macduinum.
Mexanos, v. Meranos.
Miana, La, v. Sanctus Michael in pago Bisuldinensi.
Mieres, v. Miliarias.
Milans, *Villa de*, v. *Villa de Milans*.
Miliarias, **Milliariis** in pago Bisuldinense (834), *cella Sancti Petri*, 56, 13; 60, 11; 63, 9. — *vallis*, 364, 8. — *villa*, 123, 7; 128, 18; 136, 28; 140, 9; 146, 18; 150, 6. || **Mieres** (com. La Garrotxa), 363, 7; 454.
Militiano quem vocant Sancti Petri, in comitatu Impuritano (982) (Sant Pere Pescador, com. Alt Empordà), *villa*, 243, 9.
Miliasa in pago Gerundense (834) (Millàs, mun. Madremanya, com. Gironès), *villa*, 122, 27; 136, 11; 149, 22.
Millàs, v. Miliasa.
MILLÀS I VALLICROSA, J. M., 290, n. g.
Milliariis, v. Miliarias.
MILO, *comes*, v. **MIRO**.
Minervensis, **Minerbensis** (898) (Minervois, dép. Hérault), *pagus*, 369, 15. — *suburbium*, 373, 20.
Minervois, v. **Minervensis**.
ministerialis, 416; 418.
ministrus, 416.
Minorissa, **Menrensensis**, **Menresensis** (889), *civitas*, 172, 5; 298, 22. — *episcopus*, v. **GODMARUS**. — *pagus*, 297, 11. || **Manresa** (com. Bages), 293, 5; 294, 36; 298, 9.
MIQUEL ROSELL, F., 367, n. a; 465.
MIRABILIS (844), *presbyter Hispanus*, 336, 15.
Miralias in comitatu Petralatense (982), *ecclesia Sancti Petri cum castro*, 242, 25. || **Castell de Miralles** (avui ruïnes, anomenat Roca Pujolar en la serra Roca Miralles, mun. Vilajuïga, com. Alt Empordà), 224, n. q; 238, 44.
Miraglio (974) (mont del Mirall, mun. La Selva de Mar, com. Alt Empordà), *mons*, 237, 18.
Mirall, mont, v. **Miraglio**.
Miralles, castell, v. **Miralias**.
MIRAVOL (926), 375, 7.
MIRET I SANS, J., 22, n. i.

- MIRO**, *abba*, 268, 26. || **Miró**, abat fundador de Sant Andreu de Su-
reda, 266, 4.
- MIRO** [I], **MIRUS** (871), 82, 15; 83, 6.
— *comes*, 110, 17; 333, 13. — *senior*
[*Protasii*], 87, 1. || **Miró**, comte
de Cerdanya, germà del marquès
Wifred, 21, 25; 82, 9-21; 83, 9-25;
84, 11; 87, 4, n. d; 109, 19; 333,
22; 371, 20; 372, 17, 19.
- MIRO** [II], *comes*, 170, 4. || **Miró**,
comte de Barcelona, fill de Sunyer
i Riquilda, 253, 20; 254, 2.
- MIRO** [II], *comes*, 164, 13. || **Miró**,
comte de Cerdanya-Besalú, fill de
Wifred el Pilós, 121, 6; 157, 13;
162, 14-16; 379, 5; 391, 23, 25;
392, 11; 436; 438.
- MIRO** [III], **MILO**, 388, 16. — *levita*,
75, 20; 392, 8. || **Miró**, bisbe de
Girona, comte de Cerdanya-Bes-
salú, fill de Miró i Ava, 118, 22;
157, 18; 167, 8, 11, 12; 386, 1; 387,
21; 388, 22, 26; 389, 6; 391-392.
- MIRO** (1031), *levita*, 185, 25.
- MIRUS**, v. **MIRO**.
- Mochoronio**, **Mucronio** in pago Au-
sonense (885), *cella* (Sant Pere del
Montgrony, mun. Gombreny, com.
Ripollès), 217, 4. — *castrum* (runes
prop de Sant Pere del Montgrony),
215, 17.
- Mocosa** (986) (prop de Montcada,
com. Vallès Occidental), *vallis*,
198, 27.
- Mocronu**, *villa*, v. *Villa Mocronu*.
- Molaria** [in comitatu Rossilionense]
(981) (Molars, on hi han les runes
de la capella de Santa Margarida,
a l'O. de Montesquiú, cantó d'Ar-
gelers, dép. Pyrénées-Orientales),
villa, 212, 22.
- Molars**, v. **Molaria**.
- Molas** (938) (Els Molins, masia del
mun. Ripoll, com. Ripollès), *villa*,
161, 27; 163, 8; 170, 22; 171, 2.
- Molella**, *ipsa* (La Molella, a l'O. de
Santa Cecília, mun. Marganell,
com. Bages), 167, 30.
- Molella**, *ipsa serra* de (nom desapa-
regut, segurament la serra que
tanca la vall del Llobregat a l'E.
de Monistrol, comarca de Bages),
167, 29.
- Moleol**, **Mosoliol** in Ceritania (982)
(Mosoll, mun. Das, com. Cer-
danya), *alodis*, 172, 24.
- Molinellis** in comitatu Rossilionensi
(878) (limit de Santa Cecília de
Cos, cantó de Prats de Molló,
dép. Pyrénées-Orientales), 34, 11;
38, 9.
- Molinos** in comitatu Bisuldunense
(982) (Pont de Molins, com. Alt
Empordà), *villa*, 243, 13.
- Molinum** de Balascho, v. *Balascho*.
- Molins**, Els, masia, v. *Molas*.
- Mollet**, v. *Molletus*.
- Molletus** in pago Gerundense (834)
(Sant Joan de Mollet, com. Giro-
nès), *villa*, 122, 27; 128, 12; 136,
11; 139, 29; 146, 4; 149, 22.
- Molló**, v. *Mulionem*.
- Monclès**, v. *Mazumculas*.
- Mondony**, riu, v. *Balneos, rivus*.
- Monells**, v. *Mulnells*.
- moneta**, xvii; xviii; 69, 7; 71, 19;
300, 24; 375, 13.
- Moniano** in pago Elnensi (854), *villa*,
347, 5; 348, 13.
- Monistrol d'Anoia**, v. *Sancta Maria*
et *Sanctus Petrus* et *Sanctus*
Johannes.
- Monistrol de Montserrat**, v. *Sanctus*
Martinus in *Monte Serrato*, *San-*
ctus Petrus in *Monte Serrato*.
- Mons Acutus** (986), 200, n. 42. — *ca-*
strum, 197, 12. || **Montagut** (mun.
Querol, com. Alt Camp), 197, 1-33.
- Mons Acutus** in comitatu Bisuldun-
ensi (898), *villa*, 369, 22. || **Mont-**
agut de Fluvià (com. la Garrotxa),
368, 7.
- MONSALVATJE**, F., xxx; 9, 10, n. d;
10, 8; 175, n. a; 201, n. a; 391,
n. b; 458.
- Mons Dou**, v. *Montedon*.
- Mons Major** quae dicunt *Muscario*
(953) (limit septentrional de l'es-
tany de Castelló), 233, 28.
- Mons Niger** (982) (Mont Negre, en
la frontera de Catalunya i França
sobre la Muga), 244, 2.
- Mons Niger** in comitatu Rossilio-
nensi (878) (limit de Codalet, a
Arles del Tec, dép. Pyrénées-
Orientales), 34, 23; 38, 18.
- Mons Serradus**, **Mons Serratus**, in
comitatu Ausona (888), 172, 6;
256, 29. — *ecclesiae quae sunt in*
cacumine vel ad inferiora, 167, 28.
— *pennas*, 168, 3. V. *Sancta Maria*
in —, *Sancta Cecília* in —, *Sanctus*
Aciscus in —, *Sanctus Martinus*
in —, *Sanctus Petrus* in —. ||
Montserrat (provincia de Barce-
lona), 167, 23-168, 5; 256, 29;
463.
- Mons Signis** (862), 67, 4, 7, 9; 71, 7,
12; 358, 5, 9. || **Montseny** (provin-
cia de Barcelona), 66, 15, 22, 25,
27; 355, 7.
- Montagut** (com. Alt Camp), v. *Mons*
Acutus.
- Montagut** (Terrassa), v. *Monte*
Acuto.
- Montagut de Fluvià**, v. *Mons Acutus*
in comitatu Bisuldunensi.
- Montalegre**, cartoixa, xxiv, 201, n. a.
- Montana**, *Villa*, v. *Villa Montana*.
- MONTANUS**, *presbyter*, 168, 23, 26.
- Montasione** (881) (com. Urgell),
ecclesia Sancti Iuliani et Sancti
Gervasii in, 252, 1.
- montaticum*, 252, 17.
- Montcada**, v. *Montecatano*.
- Mont Capell**, v. *Campellis*.
- Mont Cornat**, v. *Tornadus*.
- Monte Acuto** (**Montagut**, muntanya
del mun. Terrassa, com. Vallès
Occidental)?, 198, n. 6.
- Monte Auriolo** in comitatu Rossilio-
nense (899), 109, 17; 110, 17.
- Monte Auriolo**, **Aurolo** in pago Nar-
bonensi (899) (Montoriol, cantó de
Salles-sur-l'Hers, dép. Aude), *vil-*
lare, 373, 14.
- Montecatano** (986) (**Montcada**, com.
Vallès Occidental), 198, 26.
- Montedon**, **Mons Dou** in *Cantiq*
(950), *castrum*, 256, 13; 257, 6. ||
Montedon (castell a Castelltallat,
mun. Sant Mateu de Bages,
com. Bages), 256, 11.
- Monteia**, v. *Allonem*.
- Monteliano**, **Montelianos** in pago
Cerdanie (835), 247, 25. — *villa*,
334, 4. || **Montellà** (com. Cerdanya),
232, 6.
- Montella**, v. *Allonem*.
- Montellà**, v. *Monteliano*.
- Monteraso** in comitatu Gerundense
(922), *villare*, 382, 17. || **Montràs**
(com. Baix Empordà), 381, 5.
- Montesquiú** (Rosselló), v. *Villanova*
in comitatu Rossilionensi.
- Montgri** (mun. Torroella de Mont-
gri, com. Baix Empordà), 361, 16.

Montgrony, v. Mochoronio.
 Montinione (881) (com. Urgell), 252, 3.
 Mont Negre (Vallespir), v. Mons Niger.
 Montoriol (cantó de Salles-sur-l'Hers), v. Monte Auriolo in pago Narbonensi.
 Montràs, v. Monteraso.
 Montseny, v. Mons Signis.
 Montserrat, v. Mons Serradus.
monumenti antiqui prope villa antiqua (917) (a la dreta de l'Anoia, prop de Sant Sadurní d'Anoia, com. Alt Penedès), 196, 8; 199, n. 33.
 Morarius, v. Rexaco.
 MOREAU, J. N., xxvii; xxxii.
 Morell, v. Maurellum.
 Morella in pago Gerundense (889) (prop de Begur, com. Baix Empordà), *silva*, 114, 10.
 Morelli, Villa, v. Villa Morelli.
 MORERA, J., xxxiv; 118, n. k; 154, n. b; 461.
 Moresca, v. Wardia Maurisca.
 Moronta (límit de Clariana, com. Anoia), *comba de*, 200, n. 42.
mas, canonica, 297, 20; 299, 3. — *judiciaria*, 12, 25, 30; 56, 23; 68, 28; 63, 21; 79, 4; 93, 2; 106, 5; 108, 15; 123, 17; 129, 15; 136, 36; 151, 2; 155, 21; 231, 4; 269, 17; 272, 12; 370, 11. — *regalis*, 336, 24; 341, 10; 343, 20; 348, 6; 354, 2; 357, 22; 360, 2; 369, 9; 372, 32; 379, 11; 382, 11. — *regia*, 7, 8; 18, 14. — *solemnis*, 346, 11; 370, 7.
 Mosolelles, v. Muselolos.
 Mosoliol, v. Moleol.
 Mossoll, v. Moleol.
 Moxó, B., 188, n. s.
 Mucronio, v. Mochoronio.
 Muga, riu, v. Sambuga.
 Muga, ipsa (938) (límit de Sant Cugat del Recó, com. Bages), 164, 16.
 MÜHLBACHER, E., xxxiii; xxxiv; xxxviii; 86, n. d; 101, 18; 104, 26-105, 15; 119, n. b; 267, n. b; 307, 27; 318, 17; 327, 18, n. a; 417; 420.
 Mugal, ipso (turó pròxim a Santa Margarida del Mugal, mun. Terrassa, com. Vallès Occidental), 198, n. s.

Mulaca, Villa, v. Villa Mulaca.
 Mulionem (981) (existeix un coll de Molló al S. de Colliure, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *pogium*, 394, 12.
 Mullia, Villa de, v. Villa de Mullis.
 Mulnells in pago Gerundense (922) (Monells, com. Baix Empordà), 149, 29.
mundeburdum, mundobordum, mundibordum, mundoburdum, defensionis [regiae], 31, 14; 34, 6; 38, 4; 337, 5. — *[imperatoris]*, 25, 23; 46, 23, 28; 247, 18, 28; 248, 3. — *potestatis [regiae]*, 89, 23. — *[regis]*, 12, 20; 15, 27; 28, 15; 89, 7; 128, 3; 142, 8; 181, 33; 217, 17; 251, 26; 252, 11; 264, 15; 271, 3; 274, 27; 439. — *tutionis [regiae]*, 216, 30. — *defensionis [imperatoris]*, *[regiae]*, 7, 16; 127, 15; 129, 10; 136, 21; 155, 2, 18; 416. — *immunitatis [regiae]*, 7, 14; 31, 14; 34, 5; 48, 12; 56, 8, 15; 60, 7; 63, 6, 18. — *praecepti [regis]*, 241, 15. — *regni*, 110, 1. — *tutionis [regiae]*, 220, 7.
munus largitionis [regiae], 383, 3.
 Murello, v. Maurellum.
 MUNUZA, 276, 8.
 Murriano (922) (Murrià, mun. Sant Esteve d'En Bas, com. Garrotxa), 149, 29.
 Murtra, monestir de la, xxvi.
 Muscario, v. Monsmajor.
 Muselolos (979), 167, 9. || Mosolelles (en la Vall de Ripoll, al N.), 167, 7.

N

Nabares in paga Bergitano (982) (Navàs, mun. Castelladral, com. Bages), 174, 1.
 NAMPÓ (942), monjo de Santa Cecília de Montserrat, 253, 10.
 Narbona, Narbonensis (816), 344, n. 16; 421. — *basilica Sanctae Mariae infra muros civitatis*, 442. — *civitas*, 244, 4; 344, 22. — *comitatus*, 369, 14; 374, 10. — *diocesis*, 89, 5; 439. — *ecclesia*, 110, 4; 373, 4; 439. — *judices*, 308, 16. — *pagus*, 310, 30; 315, 7; 321, 7; 324, 17; 341, 19; 344, 4; 373, 7. — *provinciae*, 436. — *territorium*, 347, 26; 442; 443. || Narbona (dép. Aude),

xviii; 99, 20; 287, 6; 290, 29; 292, 8; 294, 24; 308, 6; 309, 2; 310, 7, 11; 324, 8; 338, 6; 341, 1; 343, 2; 371, 24; 438-440. — *arquebisbes*, v. ARNOSTUS, DANIEL, FREDALUS, NEBRIDI, SIGEBODUS, THEODARD.
 NATALIA (889) *uxor Subiardi*, 216, 9.
naufragium, 110, 23.
 Navàs, v. Nabares.
 NAVUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
 NEBRIDI, arquebisbe de Narbona, v. NIBRIDUS.
negociatores, 288, 13.
negotium, 165, 23; 200, 18.
 Neuville, v. Nova Villa.
 NIBRIDUS (822), *archiepiscopus*, 46, 16. || Nebri, arquebisbe de Narbona, 318, 19.
 Nicaenum concilium, 430.
 Nicea, v. Nicaenum.
 NICOLAU D'OLWER, L., 195, n. c.
 NIFRIDI (818), bisbe de Girona, 117, 6.
 Nils, v. Asinilos.
 Nimes, concili de (887), 100, 11.
 Nogaretum in comitatu Rossilionensi (899) (Nohèdes, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 110, 12.
 Nohèdes, v. Nogaretum.
 NORBERTUS, ROBERTUS (881), *notarius*, 39, 19; 137, 7; 252, 23.
 NORMANDI, 20, 19; 21, 15-18, 25; 30, 21.
notarius, 8, 11; 32, 25; 61, 10; 64, 9; 79, 23; 90, 24; 98, 18; 103, 4; 106, 23; 108, 28; 111, 17; 124, 4; 137, 7; 140, 31; 147, 4; 151, 14; 156, 16; 174, 17; 178, 2; 200, 25; 217, 31; 221, 4; 228, 9; 231, 30; 248, 15; 252, 23; 257, 21; 274, 11; 334, 17; 337, 13; 346, 18; 348, 29; 421. V. ADALGARIUS, AENEAS, AMALBERTUS, ARCHIBALDUS, ARNALDUS, ARNULFUS, BALSAMUS, DEORMARUS, DRUCTEMIRUS, DURANDUS, FOLCHRICUS, GAULENUS, GEZO, GILBERTUS, GISELBERTUS, GOZLINUS, GUIDBERTUS, GUMMO, HAGANO, HERVEUS, HIRMINARIUS, JONAS, LOMARDUS, MAGINARIUS, NORBERTUS, OYDILO, RORICO, RUIDBALDUS, THROANUS, ULDEBOLDUS, VULFARDUS, YROGIUS.
notificació dels preceptes, xxi.

- NOTON (844), *archiepiscopus*, 336, 25. || Noton, arquebisbe de Reims, 335, 9.
- Nou, La, v. Nucem.
- Novas in comitatu Petralatense (982) (Santa Eulàlia de Novas, parròquia del mun. de Garriguella, com. Alt Empordà), *villa*, 243, 4.
- Nova Villa (922), 383, 9. || Neuville (cantó d'Ay, dép. Marne), 381, 2.
- Nucem, ipsam (871) (La Nou de Bassegoda, masia del mun. Bassegoda, com. Garrotxa), 177, 10.
- Nuzmal, Nizmal, Nozual, in villa Berga, in comitatu Osona (982), *mansum*, 243, 19.
- Nyer, v. Agnera.
- O**
- Obiols, v. Albiols.
- oblationes, 471.
- obsequium, 140, 20; 146, 27; 297, 21; 299, 4; 370, 3; 413; 414; 418.
- OBTALEDUS (870), *abbas*, 42, 5, 16; 43, 2, 11. || Obtared, abad de Sant Policarp de Rasés, 41, 18-43, 6; 457.
- OBATUS (889), 364, 10. || Obtat, 363, 8.
- occasio, 114, 23.
- occasione, occansiones illicitas, 7, 26; 12, 27; 15, 31; 22, 21; 26, 1; 28, 22; 32, 14; 35, 27; 39, 11; 47, 6; 56, 25; 60, 30; 63, 24; 70, 16; 79, 7; 90, 12; 93, 4; 106, 8; 108, 17; 111, 5; 123, 20; 129, 18; 136, 39; 139, 19; 145, 29; 151, 5; 155, 24; 181, 31; 207, 16; 220, 26; 227, 24; 231, 7; 265, 3; 269, 18; 272, 13; 274, 31; 370, 13; 390, 2.
- Ocenias (869) (Ocènies, avui en runes, commune de Talau, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 88, 27.
- Octavianum, Octaviensis (878), *locum*, 70, 33; 197, 8; 198, 8. —*territorium*, 185, 23. V. Sanctus Cucuphas ad locum Octavianum.
- ODA (963), muller de Joan, 310, 11.
- ODALGARIUS, *notarius*, v. ADALGARIUS.
- ODALRICUS (951), *comes*, 256, 24. || Odalric, comte, 74, 4, 19; 254, 9; 255, 4.
- ODALRICUS, UDALRICUS (852), *com-*
mis, 347, 26. —*marchio*, 348, 9. || Odalric, comte de Narbona, de Barcelona, i marquès, 347, 3; 347, 22-348, 2; 353, 5; 357, 7; 8; 372, 2.
- ODELRICUS *Remorum archiepiscopus summusque cancellarius* (968), 203, 8, 15; 204, 25. || Odelric, arquebisbe de Reims, 204, 4, 25.
- Odena (986) (Òdena, com. Anoia), *castrum*, 199, 27. V. Sancta Maria juxta castrum Odena.
- ODESINDUS (812), *Ispanus*, 313, 35.
- ODILARD (858), monjo de Saint Germain-des-Prés, 65, 10.
- ODILO (812), *comes*, 46, 11; 309, 6; 313, 28; 443. || Odiló, comte de Girona, 40, 4; 312-314.
- Odo, Odonus (986), *abba*, 184, 19; 198, 7; 200, 13. || Odó, abat de Sant Cugat del Vallès i bisbe de Girona, 152, 9; 191, 20; 194, 3; 195, 11-15.
- ODO, *fidelis* [Karoli], v. DODO.
- ODO, ODDO, 111, 19; 147, 6; 370, 28; 440. —*clementia Dei rex*, 141, 19; 365, 15. —*gloriosissimus rex*, 17, 23; 114, 1, 5; 143, 4, 17; 298, 1, 3; 299, 13, 15; 364, 27; 366, 17, 21. —*miser cordia Dei rex*, 113, 16; 296, 20; 298, 13; 363, 15. —*rex*, 296, 1, n. r; 364, 30; 422; 453. || Odó, rei de França (888-898), xxii; 118, 2; 196, 14; 217, 34; 301, n. v; 363, n. 1; 376, 32. —*Preceptes a monestirs i esglésies catedrals*: —al monestir d'Amer (890), xxii; xxxi; 17; 453. —a l'església de Girona (891), xvii; 118, 4; 141-143; 367, 17; 460. —al monestir de Sant Pau de Fontclara (889), v; viii; xxiii; xxxi; 113-115. —al monestir de Sant Policarp de Rasés (889), 43, n. j; 222, 12. —a l'església de Vic (889), xviii-xix; xxix; 292, 22; 293-299. —*Preceptes a particulars*: —a Petroni (891), xx; xxii; xxiii; xxxi; 365-366; 367, 15. —a Sisegud [891], xx; 367. —al prevere Wifred i als seus germans Sindila i Imbolat (889), xxxii; 363-364; 367, 14; 470.
- ODOARI (958), prevere, elemosinari d'Adalbert, 389, 2.
- ODULINA (889), *uxor Adrolfi*, 216, 8.
- OFFOILLOLIAMES (812), *testimonium*, 309, 9; 444.
- OFILO (812), *Ispanus*, 313, 31.
- Olcegia, Olegia in comitatu Cerdaniae (982), *villa*, 243, 22. || Osseja (cantó de Sallagosa, dép. Pyrénées-Orientales), 224, n. r; 239, 1.
- Oleastrum in comitatu Petralatense (982) (Ullastre, mun. Sant Climent Sesceves, com. Alt. Empordà), 243, 7.
- Olerdula, Olertula (986), *castrum, turres* (castell d'Olérdola, com. Alt Penedès), 199, 28; 200, 1, 2; 446.
- Olertula, v. Olerdula.
- Olesa de Montserrat, v. Evolosa.
- Oleta (957) (Oleta, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 96, 27. —*ri-vus* (riera d'Evol, afluent de la dreta del Tet), 169, 17.
- Olianus, Ulianus in territorio Impuritano (834), *villa*, 122, 24; 128, 7; 136, 9; 139, 24; 146, 1; 150, 9. || Ullà (com. Baix Empordà), 121, 18-24; 126, 23; 131, 27; 361, 4, 8, 14.
- OLIBA, bisbe de Vic, abat de Ripoll, 157, 15, 20-21.
- OLIBA, comte de Carcassona, 313, 3.
- OLIBA CABRETA, comte de Cerdanya, v. OLIBANUS.
- OLIBANUS (962), *comes*, 75, 20; 169, 10; 392, 7. || Oliba Cabreta, comte de Cerdanya-Besalú, fill de Miró i Ava, 21, 21; 157, 18; 167, 7, 11; 386, 1; 391-392.
- OLIBA, OLIBANUS, *fidelis* [Rodulfi], 386, 16, 17, 25. || Oliba, fill de Radulf i Ridlinda, 385-386; 395, 15, 19.
- OLIBA, nebot del clergue Adalbert, 387, 17; 388, 21.
- OLIBANUS, *presbiter*, 173, 20.
- Oligno, Oligo in comitatu Ausona (917) (L'Ollic, mun. Centelles, com. Osona), 168, 6; 172, 13.
- OLIVA (948), fill de Rodulf, bisbe de la Seu d'Urgell, 167, 13.
- OLIVA (972), jutge, 205, 14.
- Olivos (968) (Solius, mun. Santa Cristina d'Aro, com. Baix Empordà), 204, 1.
- Ollic, L', v. Oligno.
- Oló, riera d', v. Olone.
- Olone (889), *rius de* (riera d'Oló, afluent del riu Gavarresa, sub-afluent de l'esquerra del Llobregat, com. Bages), 296, 11; 297, 13, 17; 298, 25, 28.

Olorda (986), *mons* (puig d'Orlode, mun. Molins de Rei, com. Baix Llobregat), 199, 2.
 Olotis in Basse (871) (Olot, com. Garrotxa), *antiqua ecclesia Sanctae Mariae*, 177, 13.
 Oltrera, castell, v. Vultrarium.
 OLZINELLAS, R. d', 158, 5; 465; 470.
 OMONT, H., 11, 14, 15, n. g; 14, n. f; 75, n. b.
 Oms, v. Ulmis.
ordenatio ecclesiasticorum, 89, 29.
 ORDILO, v. OYDILO.
 Ordina, Urdina (938) (mas Ordina, mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 161, 15, 18-22, 28; 163, 14-15. — *silva*, 163, 10; 170, 23.
ordinatio, 108, 19.
ordo monasticus, 89, 12, 25. — *Sancti Benedicti*, 114, 29. V. *regula*.
 ORECA (889), *uxor Sicomaris*, 216, 8.
 Orfens (mun. Vilademuls, com. Gironès), 388, 19.
 Orgitanensis, v. Orihel.
 Orgellitanus, v. Orihel.
 Orihel, Orgello, Orgeletanus, Orgellitanus, Orgitanensis, Orjellus, Urgeldiensis, Urgellensis, Urgellitanensis, 325, 16. — *comitatus*, 165, 2; 168, 16, 22; 173, 2; 200, 9. — *ecclesia*, 284, 7; 287, 19; 288, 8. — *episcopus*, 284, 26. — *bortum* [*sedis*] *Sanctae Mariae*, 287, 9, 11, 23. — *pagus*, 251, 14; 334, 4. — *parrochia* (835), 279, 15; 285, 3. — *parrochia civitatis*, 81, 3; 88, 18. — [*sedis*] *Sanctae Mariae*, 287, 9, 11, 23. || Seu d'Urgell, comarca i comtat d'Urgell, VII; XVIII; XX; XXI; 247, 23; 279, 4; 281, 5; 276-288; 289, 12; 471. — bisbes, v. BEAT, ERMENGOL, FELIX, GUI-SADUS, JUST, LEIDRAD, POSSEDO-NIUS, RODULF, SCLUA, SISEBUTUS.
 ORIOL, v. AUREOLUS.
 Oriols (922) (Orriols, mun. Bàscara, com. Alt Empordà), 150, 3.
 Oristà, v. Uristizano.
 Orla [in Rossilione] (832) (Orla, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 328, 12.
 Orléans, v. Aurelianus.
 ORREKA (889), *uxor Adekae*, 216, 9.
 Orriols, v. Oriols.
 Orta (986) (Horta, Barcelona), *montes super*, 199, 1.

Ortafanus, Hortaфанus (981) (Ortafà, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 211, 23. — *villa*, 212, 24.
 Osona, *comitatus*, v. Ausona.
 Osor, v. Ausor.
 Osseja, v. Olcegia.
 OSTOFREDUS, *abba*, 71, 1; 187, 23. || Ostofred, abat de Sant Cugat del Vallès, 183, 4; 187, 25; 190, 3.
 OTGERIUS (869), *fidelis* [Karoli], 360, 5, 9. || Otger, 359, 4, 24.
 OTOLGISUS, *presbiter*, 67, 6; 71, 11.
 OTTO, *rex*, v. ODO.
 Ovece, v. Sanctus Vincentius de Ovece.
 Oveix, monestir de Sant Vicenç, v. Sanctus Vincentius de Ovece.
 OYDILO, DIDILO, OIDILO, ORDILO (952), *cancellarius*, 93, 23; 234, 12. — *notarius*, 79, 23; 86, n. d; 87, n. d; 257, 21.

P

PADERNUS, 215, 28.
pagani, 30, 23; 198, 2, 13; 211, 6; 297, 5; 298, 18.
 Paillieres (890), *villa*, 161, 26.
 Palaciolus in pago Bisildunense (889), 364, 4. || Palou d'Orfens (mun. Vilademuls, com. Gironès), 363, 5.
 Palacroto in pago Gerundense (922) (La Crota, mun. Castell d'Aro, com. Baix Empordà), 149, 24.
 Paladdanum [in valle Asperi] (814) (Palaldà, cantó d'Arles, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 319, 12.
 Palais, Les, v. Plumbiaco.
 Palafolls, v. Palatiolo in comitatu Gerundensi; Sanctus Genesisius in loco Pineta.
 Palaldà, v. Paladdanum.
 Palaliana (986) (Pallejà, com. Baix Llobregat), *villa*, 199, 3.
 Palariensis, v. Paleariensis.
 Palatio [in comitatu Petralatense] (974) (Palau Saverdera, com. Alt Empordà), *villa*, 237, 35; 240, 22; 242, 7; 243, 2. V. Virdaria.
 Palatio Auzit (986) (antic nom de Ripollet, com. Vallès Occidental), [*ecclesia*] *Sancti Stephani in alode*, 198, 25. V. Ripollo.
 Palatiolo (967), 225, n. c.
 Palatiolo, Palaciolo in comitatu Gerundensi (948) (Palafolls, com. Maresme?, o bé, Palol de Fluvià, mun. Ventalló, com. Alt Empordà), 231, 16; 243, 14.
 Palatiolo in comitatu Petralatense, v. Fortiano.
 Palatiolo in comitatu Petralatense (982) (Palol de Vila-sacra, mun. Vilatenim, com. Alt Empordà), *villa*, 241, 1; 243, 6.
 Palatiolo in comitatu Russilionensi (899) (Palau del Vidre, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 372, 26; 373, 26.
palatiolum, v. Merlac, *palatium*.
 Palatiolum, Palaciolum, Palatiotan in pago Rossilionensi (878) (Sant Pere de Riuferrer, commune Arles del Tech, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 17; 35, 18; 38, 14; 39, 3. V. Ferrarii, Sanctus Petrus in Arulas.
 Palatio Maurore, Palacio Maurore, Palatium Mororum, Palatium Muroris (881) (en la vall del Daró, al S. de La Bisbal, com. Baix Empordà), 136, 17; 139, 30; 460; — *villa*, 132, n. o; 365, 25.
palatium, v. Aquisgrani, Attiniacum, Carisiacum, Compendiacum, Doziacum, Franconofurd, Gardina, Heristallus, Pontione, Teodonis, Triburini, Vern, *palatiolum*.
 Palatium in comitatu Ausona (982), 172, 12. || Palau (en el terme de Granollers de la Plana, mun. Gurb, com. Osona), 168, 29; 168, 32-169, 1.
 Palatium in pago Bisuldinensi (878) (ermita de Palau, mun. Sant Llorenç de la Muga, com. Alt Empordà), 35, 12; 38, 32.
 Palatium Mororum, v. Palatio Maurore.
 Palatium Rodgarium in pago Berchitano (938) (Sant Sadurn de Rotgés, mun. Borredà, com. Berguedà), *ecclesia*, 164, 10; 171, 25.
 Palatium, Vitdamina que vocant, v. Bitamenia.
 Palau (Gurb), v. Palatium in comitatu Ausona.
 Palau (Sant Llorenç de la Muga), v. Palatium in pago Bisuldunensi.
 Palau del Vidre, v. Palatiolo in comitatu Russilionensi.

- Palau Sator (com. Baix Empordà), 112, 3; 460.
- Palau Saverdera, v. Palatio [in comitatu Petralatense].
- Palautordera, Sant Esteve de, v. Bitamenia, Sanctus Stephanus.
- Palautordera, Santa Maria de, v. Bitamenia.
- Paleariensis, Palariensis (835), *pagus*, 279, 23; 288, 5. — *parrochia*, 279, 15; 285, 4. || Pallars, 279, 5; 281, 6; 282, 7; 286, 5; 471; 472.
- Pallatium, Bitamenia appellatur, v. Bitamenia.
- Pallejà, v. Palaliana.
- Pallerols (com. Alt Urgell), 249, 3.
- Palol de Fluvià, v. Palatiolo in comitatu Gerundensi.
- Palol de Vilatenim, v. Palatiolo in comitatu Petralatense.
- Palou d'Orfens, v. Palaciolo in pago Bisuldunense.
- Pals, v. Palus.
- Palus (889) (Pals, com. Baix Empordà), *villa*, 114, 14.
- Panardell, v. Petratello.
- Panissars, v. Panoniores.
- Panoniores, Panenieres (878) (Panissars, mun. La Junquera, com. Alt Empordà), 34, 13; 38, 11.
- parafredas, 56, 23; 231, 5; 370, 11.
- PARAPARIUS (812), *Ispanus*, 313, 33.
- parata, 7, 24; 12, 25; 15, 30; 22, 20; 25, 30; 28, 21; 32, 13; 35, 25; 39, 11; 47, 5; 56, 23; 60, 28; 63, 22; 70, 13; 79, 5; 90, 10; 93, 3; 106, 6; 108, 16; 111, 3; 123, 18; 136, 37; 139, 16; 142, 23; 145, 27; 151, 3; 155, 22; 181, 29; 207, 17; 217, 22; 220, 23; 227, 22; 231, 5; 272, 12; 274, 30; 339, 22; 370, 11; 416; 418; 423; 472.
- Paratella [in valle Basse] (898) (límit de la vall de Joanetes, com. Garrotxa), 369, 29.
- paraveredum, 60, 28; 63, 22; 89, 13; 90, 5, 11.
- Parazols, prop d'Elna, 372, 20.
- PARDESSUS, J. M., xxxii, xxxiii.
- Parentignat, v. Parintamachum.
- Parets de Besalú, v. Parietes in comitatu Bisuldunense.
- Parets del Vallès, v. Parietes.
- Parietes (968) (Parets del Vallès, com. Vallès Oriental), 203, 32.
- Parietes in comitatu Bisuldunense (889), 150, 4. — *villa*, 364, 14. || Parets de Besalú (mun. Vilademuls, com. Gironès), 363, 9; 388, 17; 389, 3.
- Parietes Ruffini, Parietes Rufini in pago Gerundense (834) (Domeny, mun. Sant Gregori, com. Gironès), *villa*, 123, 2; 128, 13; 136, 13; 139, 28; 146, 4; 149, 18. V. Castellumfractum, Dominium.
- Parintamachum, Patercamachum in comitatu Arverniensi (982), *villa*, 174, 19. || Parentignat (cantó Saixilanges, dép. Puy-de-Dôme), 166, 2.
- Paris, v. Parisius.
- Parisius (886), *urbs*, 140, 33. || Paris (França), xxiii; 138, 2.
- Partita [in comitatu Rossilionense] (981), *serra*, 212, 3, 8, 14.
- PASCALES (812), *Ispanus*, 313, 35.
- pascualia*, 423.
- pascuarium*, *pasquarium*, xvii; xviii; xix; 15, 13; 22, 22; 36, 1; 39, 13; 79, 8; 89, 14; 90, 5, 11; 96, 6; 105, n. 19; 108, 11; 110, 24; 114, 21; 121, 8, 10-15; 123, 1, 3, 7; 128, 20; 136, 12, 14, 28; 140, 18; 142, 26; 297, 19; 299, 2; 364, 16.
- pascualicus*, 61, 6; 64, 4; 217, 24; 370, 13.
- pascuis*, *pasquis*, 22, 22; 32, 3; 35, 17, 28; 39, 2, 12; 297, 18.
- PASQUAL, J., xxvii; 101, 21; 161, n. i; 162, n. j; 168, n. j; 169, n. v; 170, n. c; 253, n. c; 254, n. d, e; 256, n. b, l, m; 295, n. q; 301, n. t; 325, n. c; 356, n. c.
- PASQUAL I (823), papa, 102, n. m.
- Passà, Sant Pere de, v. Sanctus Petrus in comitatu Russilionensi.
- Patiano [in pago Gerundense] (922), 149, 34.
- patronus*, 308, 30.
- PATXOT I JUBERT, R., xxxix.
- Pau in comitatu Petralatense (982), *villa*, 243, 4. || Pau (com. Alt Empordà), 240, 22.
- Paulià, vilar, 80, 11.
- PAULUS, *apostolus*, 427.
- Pausata Tepidi [in valle Basse] (898) (límit de la vall de Joanetes, com. Garrotxa), 369, 28.
- PAZ I MÈLIA, A., xxxi.
- peccatum furti*, *adulterii*, *bomicidii*, *comedendi carnes et peculiare habentes*, 83, 18.
- Peciliano, Piciliano in comitatu Russilionensi (899), *villa cum ecclesia Sancti Saturnini et Sancti Felicis*, 373, 26-28. || Pezillà de la Ribera, església parroquial de Sant Feliu i ermita de Sant Cerní en el camí a Vilanova (cantó de Millàs, dép. Pyrénées-Orientales), 372, 28.
- Pedrera, vall, v. Petrariensis.
- Pedret, v. Petreto.
- Pelanca, ipsa, [in Monte Signo] (862), 358, 7.
- Penedès, v. Penitenssis.
- Peni, puig de, v. Pinni, Pininellus.
- Penitenssis (1025) (comarca del Penedès), 446.
- PEPI I, rei d'Aquitània, 329, 6. — Precepte a uns hispans confirmant el del seu pare Lluís [abans del 838], xv; 330.
- PEPI II, rei d'Aquitània, 347, 23.
- PEPI EL BREU, iii; xi; xviii; 411.
- Pera, ipsa, in pago Berchitano (938) (La Pera, mun. Olvan, com. Berguedà), 164, 10; 172, 1.
- Pera in comitatu Gerundensi (982) (La Pera, com. Baix Empordà), *ecclesia Sancti Isidori in alode*, 173, 15.
- Pera [in comitatu Rossilionense] (981), *pogium* (puig de la Pera, prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 1.
- Perafità (Banyuls), v. Petrafità.
- Perafità (Port de la Selva), v. Petrafità.
- Peralada, v. Petralata.
- Peralta, v. Sanctus Clemens in comitatu Gerundense.
- Perditus, v. Perductus.
- Perductus, Perditus (904) (Perduts, masia a Sant Pol, mun. La Bisbal, com. Baix Empordà), *villare*, 132, n. o; 149, 24.
- Perduts, v. Perductus.
- Perer, coll de, v. Terrario.
- Perrabugati [Petra Bugati], in comitatu Visuldunense (871) (coll del Bug, al costat de la Pera, mun. Oix, com. Garrotxa), *mons*, 177, 9.
- Portegàs, v. Provasio.
- PERTZ, G. H., 426, 430.

- Petra Alta in comitatu Gerundense (881), 136, 14; 139, 26; 146, 3. || Sant Climent de Peralta (mun. Peratallada, com. Baix Empordà), 127, 1. V. Sanctus Clemens in comitatu Gerundense.
- [Petra Bugati], v. Perrabugati.
- Petrafacta (974) (Perafita, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 236, 23, 25; 241, 24.
- Petrafitia, Petrafacta, Petrafixa (834) (Perafita, commune de Banyuls, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 102, 20; 105, n. 19; 108, 9; 110, 15. — *portus* (cala de Perafita), 394, 12.
- Petralata, Petralatensis, Petrelatensis (982) (Peralada, com. Alt Empordà). — *comitatus*, 60, 17; 63, 13; 140, 13, 17; 146, 20; 165, 3; 223, n. k; 227, 4; 231, 9; 233, 20; 242, 29; 356, 20. — *episcopatus*, 121, 8. — *pagus*, 56, 16; 126, 29; 150, 6; 155, 13; 354, 9. — *villa*, 243, 7.
- Petramala in pago Narbonense (834), *via publica qui venit de*, 308, 21, 22; 443.
- Petrariensis (982) (vall de Ribes, com. Ripollès), *vallis*, 173, 5.
- Petratellum in comitatu Petralatense (982) (Mas Panardell, mun. Pau, com. Alt Empordà), 243, 2.
- Petredum in pago Gerundense (922), 149, 24.
- Petrelatensis, v. Petralata.
- Petro in comitatu Petralatense (953), *in territorio*, 233, 23. || Pedret (mun. Vilanova de la Muga, com. Alt Empordà), 240, 22.
- PETRO (891), 365, 21; 366, 8. || Petroni, xxiii; 365-366; 367, 15.
- PETRONI (922), ardiaca de Girona, 379, 3.
- PETRONI (881), vescomte, 365, 11.
- Petrosus (986), *mons* (muntanya de Sant Antoni, abans dita Montpedrós, mun. Santa Coloma de Cervelló, com. Baix Llobregat), 199, 4.
- PETRUS (990), *subdiachonus*, 197, 23.
- PETRUS (866), *abbas*, 41, n. e; 56, 3, 11; 60, 5. || Pere, abat de Sant Esteve de Banyoles, 41, 4; 48, 9; 55, 3; 59, 19, 21; 456; 457.
- PETRUS, *Hispanus*, 317, 8; 336, 17. || Pere, hispà del comtat de Béziers, 317; 322.
- Pezillà, v. Pizilani.
- Pezillà de la Ribera, v. Peciliano.
- Picerolas in comitatu Rossilionensi (878) (límit de Sancta Cecilia de Cos, cantó de Prats de Molló, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 12; 38, 9.
- pices*, v. *piscis*.
- Picilano, v. Peciliano.
- Pigna (957), *rius* (riera de Pinya, affluent de la dreta del riu Marllès, subaffluent del Llobregat, com. Berguedà), 169, 26.
- Pigninello, v. Pininello.
- Pincaró, v. Pino Karone.
- Pineda, v. Pineta.
- Pinello (986) (en la vall del Tordera, com. Vallès Oriental), *villa*, 199, 14.
- Pinellos (878) (en el comtat de Barcelona), *villa*, 70, 31. V. Pinello.
- Pineta in comitatu Gerundense (948) (Pineda, com. Maresme), 231, 16.
- Pineta, Pineda in valle Basse (898) (Sant Miquel de Pineda, mun. Sant Feliu de Pallerols, com. Garrotxa), 173, 19; 369, 30.
- Pineta, Pinnita in pago Petrelatensi (866) (Sant Cebrià de Pineda, segurament entre Sant Salvador i Mont Peni, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 146, 22. — *cella*, 56, 17; 60, 18; 63, 14. — *vallis*, 227, 29; 229, 18; 231, 15. V. Sanctus Ciprianus quae dicitur Pineta.
- Piniana (990), 197, 13; 200, n. 42. || Pinyana (mun. Querol, com. Alt Camp), 197, 1-33.
- Pininellus, Pigninellus (974) (Puig Peni, mun. Roses i Cadaqués, com. Alt Empordà), *mons*, 235, 27, 29; 241, 25. Cf. Pinni.
- Pinna Nigra in comitatu Petralatense (974) (Pinya Negra, prop de Palau Savardera, com. Alt Empordà), *castrum*, 237, 34; 242, 6. — *ficorium*, 242, 26.
- Pinni [in comitatu Petralatense] (944) (Puig Peni, mun. Roses i Cadaqués, com. Alt Empordà), *mons*, 227, 27. Cf. Pininellus.
- Pinnita, *vallis*, v. Pineta.
- Pino (938) (Sant Genís de Pi, a tres hores de Ripoll), *alodis cum ecclesia*, 160, 23; 164, 7; 171, 19.
- Pino Karone, Pinocarone, Piokarone in pago Bisuldinensi (878) (Pin-caró, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), 35, 6; 38, 28.
- Pinya, riera, v. Pigna.
- Pinyana, v. Piniana.
- Pinya Negra, v. Pinna Nigra.
- PIPINUS, v. TRASOARIUS.
- Pirola, ipsa (974) (límit de Sant Pere de Rodes), 238, 21.
- Pisà, Fr. Vicenç, 80, 6.
- piscatio*, *piscationes*, 163, 16, 17; 171, 5, 6; 213, 8; 232, 24; 233, 16, 20; 243, 1.
- piscatoria*, 32, 4; 35, 18; 39, 3.
- piscis*, *decimae*, v. *decimae*.
- PITHOU, D., 417; 420.
- Pizilani, Pontiliano in Fenolietense (982) (Pezillà, cantó de Surnià, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia Sancti Andree in praedio*, 244, 2.
- placium*, 22, 16.
- Pla del Magre, v. Campo Magro.
- Plaido Lupino [in pago Fonolietense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 3.
- Planedas in comitatu Ausona (982), 172, 15.
- Planés, v. Planezas.
- Planezas in valle Petrariense (982) (Planés, mun. Toses, com. Ripollès), 173, 6.
- Plantadicium, Plantadicias, Plantaditium, Plantaticium in pago Gerundense (881) (Plantadis, mun. Anglès, com. La Selva), 136, 25; 139, 31; 146, 7. — *villa*, 149, 22.
- Plantadis, v. Plantadicium.
- Plumbiaco in pago Narbonensi (899) (Les Palais, commune de Saint-Laurent-de-la-Cabrerisse, cantó de Durban, dép. Aude), *salinas in villa*, 373, 13.
- Pobla de Claramunt, v. Claromonte, Sancta Maria juxta castro Claromonte.
- Pobla de Lillet, v. Liledo, Lilitensis.
- Pogium, v. Pujo.
- Pogium Macanosum, v. Macanosum.
- Pogium Malum in comitatu Bisuldunensi (982) (Santa Llúcia de Puigmal, mun. Sant Joan de les Abadesses, com. Ripollès), 173, 10.
- Pojomalo (890) (Sant Vicenç de Puigmal, mun. La Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 161, 28.
- Polestros, Pollestros, Pullestros in

- comitatu Rossilionense (878) (Pollestres, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia Sancti Martini et Sancti Genesii*, 243, 26. — *villa*, 34, 10; 38, 8; 243, 25; 369, 17.
- Pollestres, v. Polestros.
- Ponç (969), abat de Sant Cugat del Vallès, 183, 11.
- Poncius (958), *abbas*, 95, 30. || Ponç, abat de Cuixà, 84, 27.
- Pont de Molins, v. Molinos.
- pontaticum*, 217, 23.
- Ponte in pago Barchinonense [795], 310, 28. V. Pontus.
- Pontellà, v. Pontiliano.
- Pontes, v. Ponte.
- Ponthion, v. Pontione.
- Pontiliani, v. Piziliani.
- Pontiliano in comitatu Rossilionense (982) (Pontellà, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 243, 24.
- Pontione, *palatio regio* (860), 16, 14; 288, 24. || Ponthion (cantó Thièblemont, dép. Marne), 14, 2; 286, 2; 452.
- Ponts, v. Pontus.
- Pontum Novum, terminus loci Laguna (958), 96, 25.
- Pontus in ipsa marcha (982), *ecclesia Sanctae Mariae* (Santa Maria de Gualter, mun. Rialp), 167, 18; 172, 4. || Ponts (com. la Noguera), 167, 16; 283, 26; 287, 1; 307, 4.
- Porcilicas, ipsas, in pago Bisuldinensi (878) (límit d'Albanyà), 35, 2, 12; 38, 25, 32.
- Porcilicas in comitatu Rossilionensi (878) (límit de Codalet, a Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 23; 38, 19.
- Porcinyans, v. Purciana.
- Porqueres (com. Gironès), 455.
- Porreres, v. Porrerolas.
- Porrerolas in comitatu Bisuldunense (925), *villa*, 473. || Porreres (mun. Vall de Bianya com. Garrotxa), 75, 7.
- Port, concili de, 295, 20, 27; 298, 6.
- portaticum*, 15, 32; 69, 7; 71, 19; 79, 7; 93, 6.
- Portela, ipsa (límit de Clariana, com. Anoia), 200, n. 42.
- Portela in comitatu Bisuldunense (925) (potser la Portella del Coll en la serra de la Vall de Bianya, com. Garrotxa), *torrens della*, 473.
- Portella [in comitatu Confluentis] (958) (límit de l'alou de Sant Salvador de Llec), 96, 10.
- Portellas [in comitatu Rossilionense] (981) (prop de La Roca d'Albera, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 16.
- POSSEDONIUS (823), *episcopus*, 260, 14, 19; 264, 12; 281, 20; 287, 32. || Possedoni, bisbe d'Urgell, 259, 5; 277, 20; 278, 3-10; 280, 2; 281, 3, 17; 283, 19.
- polestas*, 19, 7; 110, 21; 111, 2; 342, 2; 346, 11; 360, 6, 15, 18; 375, 19; 379, 23. — *abbatis*, 234, 8. — *ditionis* [regiae], 227, 4. — [imperatoris], 260, 26; 265, 4. — *judiciaria*, 7, 18; 12, 23; 15, 28; 19, 6; 22, 19; 25, 28; 28, 19; 32, 12; 35, 25; 39, 9; 43, 29; 56, 21; 60, 26; 63, 20; 70, 8; 79, 4; 90, 3; 93, 1; 106, 2; 108, 13; 111, 1; 123, 13; 129, 12; 136, 34; 139, 11; 142, 17; 145, 23; 150, 33; 155, 20; 181, 28; 217, 20; 220, 19; 227, 18; 247, 30; 252, 6; 269, 14; 272, 10; 274, 29; 284, 26; 370, 9; 390, 1; 416. — *juris*, 344, 1. — *regia*, *regalis*, 22, 16; 82, 12; 89, 11; 90, 19; 204, 9; 226, 22; 251, 21; 310, 22. — *tyrannida*, 261, 16; 265, 2. V. *defensio*, *mundeburdus*.
- POUPARDIN, R., xxxiv.
- Pradella (en la vall de Camprodon), 75, 7.
- Prades, v. Prata.
- praeceptio*, *preceptio*, 452. — *auctoritatis* [regiae], 32, 21; 36, 6. — [imperialis], 12, 10; 15, 14; 127, 20. — *largitionis seu confirmationis* [regiae], 374, 19. V. *auctoritas*, *praeceptionis*.
- praeceptum*, *preceptum*, 25, 6; 42, 25; 70, 1; 72, 25; 89, 7; 98, 15; 121, 23; 150, 21; 198, 14; 301, 2; 329, 9; 330, 10; 333, 9; 349, 13, n. b; 370, 22; 375, 8. — *alitudinis* [regiae], 31, 15; 34, 7; 38, 5; 165, 7; 200, 14; 354, 11; 370, 7. — *auctoritatis* [imperialis], [regiae], 39, 16; 48, 10; 56, 6; 59, 19; 60, 5; 70, 27; 139, 23; 146, 1; 149, 16; 177, 22; 182, 4; 203, 9; 204, 10; 216, 30; 227, 15; 271, 25; 274, 5; 389, 27, 32; 394, 9; 420. — *combustum*, *delictum*, *perditum*, 184, 18; 185, 9; 186, 2. — *confirmationis* [regiae], 374, 15. — *donationis* [regiae], 374, 15. — *immunitatis* [regiae], 220, 14; 274, 12. — *imperiale*, [imperialis], 20, 14; 24, 24; 48, 14; 55, 20; 62, 22; 76, 2; 121, 3; 198, 11; 288, 7; 331, 14. — *inprevaricabile*, 216, 33. — *largitionis* [imperialis], [regiae], 220, 14; 319, 25; 328, 20; 334, 9. — *magnificentie* [regie], 142, 12; 357, 30. — *precellentie* [regie], 341, 21; 346, 6; 348, 18. — *regale*, 22, 15; 170, 19; 185, 2; 241, 19; 349, n. c; 367, 8; 395, 7; 472. — *regalia et religiosa*, 22, 17. — *regalitis* [regiae], 78, 12; 233, 18; 256, 26. — *regis*, [regis], 18, 19; 39, 16; 42, 2, 4, 8, 11-13, 15, 34; 43, 1, 4; 56, 10; 60, 8; 66, 13; 71, 17, 21; 114, 7; 168, 13; 361, 12; 362, 9; 375, 13, 19, 25; 376, 6; 379, 15; 382, 15; 384, 11; 391, 15, 18. — *reverentiae* [regiae], 7, 17. V. *auctoritas*, *munimen*.
- Prata in pago Confluentis (843) *villa*, 333, 9; 334, 1. || Prades (dép. Pyrénées-Orientales), 332, 5; 333, 6, 7, 19.
- Prat-Naout, v. Prato.
- Prato in pago Narbonensi (899) (Prat-Naout, cantó de La Grassa, dép. Aude), *villare*, 373, 19.
- Prats de Molló, v. Pratum.
- Pratum in valle Asperia (878) (Prats de Molló, arr. Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 27; 38, 21.
- precaria ecclesiastica*, 349, n. c.
- preceptum*, v. *praeceptum*.
- pretexius tuicionis*, 142, 8.
- primiciae*, *primitiae*, v. *decimae et primitiae*.
- PRIMILICUS (834), *testes*, 442; 444.
- Principii (871), *collis* (coll del Principi en el massís de Bassegoda, com. Garrotxa), 177, 9.
- PRINCIPIUS (834), *testes*, 442; 444.
- privilegium*, 22, 15; 89, 9, 23; 92, 26; 98, 13; 256, 21; 316, 11. — *auctoritatis* [regiae], 211, 9. — *digesta et corroborata*, 72, 25. — *Romanorum pontificum*, 22, 17; 184, 27; 185, 3.
- PROTASII (871), *conversus vel presbyter avocatus abba*, 82, 5; 84, 14. — *sacerdos liberi genere ex parochia Oribel*, 81, 2; 86, 16. || Protasi d'Urgell, abat fundador de Cuixà, 81-84; 84, 4; 87, 1; 88, 2-4.

protectio, 264, 20; 412; 413; 416; 423.
 PROU, M., xxxiv; 353, 4.
 Provasio (878) (Pertegàs?, mun. Sant Celoni, com. Vallès Oriental), *ecclesia Sanctae Mariae in villare*, 67, 8; 71, 13.
 Provincia (815) (Provença, França), 412; 417. — *regnum*, 39, 22.
 Prunet, v. Prunetus.
 Prunetus in pago Rossilionense (869), *villula*, 360, 10. || Prunet (commune de Bellpuig, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 359, 5.
 Pueta in pago Bisuldinensi (878) (límit de Sant Miquel de la Cirera), 35, 7; 38, 28.
 Pugna Francorum, Puja Franchorum (952), *villa*, 78, 18. || Puigfrancor (mun. Freixenet de Camprodon, com. Ripollès), 75, 6.
 Puig, masia de la Pobra de Lillet, v. Pujo.
 PUIG, G., xxviii; xxx; 45, n. l; 455; 457.
 Puigfrancor, v. Pugna Francorum.
 Puigmal, v. Pojomalo, Pogium Malum.
 Puig Oriolo (819) (Puig Oriol, commune de Colliure, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orient.), 207, 6.
 Puigacalm, v. Gorni.
 PUJADES, J., xxvi; 82, n. p; 158, 4; 194, 24; 223, n. k, m; 224, n. p, q, s, t; 232, n. i; 238, n. q; 239, n. s, t.
 Pujo, Podium, Pogium in comitatu Cerdaniense (966), 172, 19. — *villa*, 169, 8. || Puig (masia del mun. Pobra de Lillet, com. Berguedà), 168, 30.
 PUJOL, P., xxxix; 277, n. e; 284, n. p.
 Pujol Blanc, v. Guardia.
 Pullestros, v. Polestros.
 pulveraticus, 105, n. 19; 142, 25; 217, 24.
 Purciana in comitatu Confluentis (981) (Porcinyans, commune Nyer, cantó Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 34.
 Puritanensis, v. Empuritanus.
 Purto [in territorio Impuritano] (881) (Estartit, mun. Torroella de Montgri o el mateix Torroella de Montgri, com. Baix Empordà), *villare*, 361, 6; 365, 13.

Q

Quado, v. Guado.
 QUALAFONS (883), 372, 19.
 Quartianum, Carciano, Quertianum (881) (Corçà, com. Baix Empordà), *villa*, 136, 18; 139, 30; 146, 7; 149, 21.
 Querals, v. Corros Albos.
 Querol, riu, v. Araone. — vila, v. Cherol.
 Querroig, v. Cariorubio.
 Quierzy, v. Carisiacum.
 QUINDELAVA, 169, 5.
 QUINTILA (812), *Ispanus*, 313, 30.
 QUIXILLO (885), comtessa, germana del comte Wifred, 87, n. d.

R

Rabenu (Pallars), 471.
 Rabiosa in comitatu Gerundense (866), *villa*, 140, 8; 146, 16. || Sant Andreu de Rabós (mun. Sant Andreu de Terri, com. Gironès), 138, 25.
 Rabós, v. Rabiosa.
 RADO, 364, 15.
 RADO [795] [*cancellarius*], 311, 13. || Radon, 307, 26.
 RADO (814), *frater [Wimaris], villam construxit que vocatur Sirisidum* (Ceret), 316, 10; 319, 7. — *villam construxit que vocatur Villanova* (Vilanova de la Rahó), 328, 7. || Radon, 316, 4, 8, 20; 318-319; 327-328.
 RADULF, 256, 5.
 RADULF, fill del comte Suniefred d'Urgell, 87, n. d; 333, 22; 372, 16, 24; 386, 5; 395, 15.
 RADULFUS, *episcopus*, 171, 17. || Rodulf, bisbe de la Seu d'Urgell, fill de Wifred el Pilós, 157, 6, 13; 167, 14; 214, 5.
 Rafanarius (981), *rius* (riu Ravaner, desaigua al Mediterrani al N. de Colliure, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 3.
 rafca, rafica, 108, 10; 110, 23.
 RAGANTEUS, REGANTEUS, 31, 22; 34, 17; 38, 14.
 RAGONFRED, comte del palau, 117, 1; 122, 12; 459.
 RAGUITA (897), *femina*, 168, 26.
 Raiberio (límit de Clariana, com. Anoia), *comba de*, 200, n. 42.
 RAIMUNDUS [1010] (fill del comte Sunyer de Pallars), 471.
 RAIMUNDUS, *comes*, 445. || Ramon Borrell, comte de Barcelona, 184, 12, 25.
 Raisendo (límit de Clariana, com. Anoia), *artiga de*, 200, n. 42.
 Raissac-d'Aude, v. Rexaco.
 RAMIRUS (834), *testes*, 442.
 RAMNO, FULMO (836), *episcopus*, 99, 12; 105, 23, n. 11. || Ramnó, Fulmó, bisbe d'Elna, 99, 10, 17, 18; 100, 4-6; 104, 3; 105, 2, 11, 13, 15.
 RAMON BORRELL, comte, v. RAIMUNDUS, *comes*.
 RAMPO (822), *comes*, 46, 7, 19. — *marcbio*, 7, 6. || Rampó, comte de Girona, 5, 6; 40, 11; 45, 3.
 RANDININUS, v. RANEMIRUS.
 RANEMIRUS, RANDININUS (844), *Ispanus*, 336, 14.
 RANESIND (865), 81, n. b; 88, 4.
 RANLO (956), abadessa de Sant Joan de les Abadesses, filla del comte Deila d'Empúries, 169, 23.
 RANOIDUS (812), *Ispanus*, 313, 34.
 RANSEMUNDUS, v. HANSEMUNDUS. *raptum*, 165, 22; 200, 18.
 Rara, villa, v. Villa Rara.
 Rasagus (981) (dép. Pyrénées-Orientales), 213, 2.
 Rasés, 329, 4; 330, 5.
 Rastis in comitatu Rusilionensi (antic nom de Pollestres?, pròxim a aquesta vila, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 369, 18. — *villa*, 328, 11.
 Ratisbona, v. Regensburg.
 RAÛL, rei de França, v. RODULFUS.
 Raur, riu, v. Uri.
 RAUTRUDES, v. ROTRUDA.
 Ravaner, v. Rafanarius.
 RAYFRED, pare del clergue Adalbert, 387, 16.
 Reart, riu, v. Riardus.
 REBELLIS (812), *Ispanus*, 313, 30-31.
 Recanello, Tecanella in comitatu Narbonense (899), *villare*, 374, 10.
recaptació dels preceptes, XXI-XXII.
 RECCESINDUS (812), *testimonium*, 309, 9; 444.

- RECCESWINDUS (871), *sacerdos liberi genere ex parochia Oribel*, 81, 2; 88, 17. || *Recosind*, *prevere*, 81, 12.
- RECESINDUS, RECOSINDUS, ROSSUNDUS (814), *abbas*, 25, 7; 28, 5, 11. || *Recesind*, *abat d'Arles*, xxii; 20, 15; 26, 3.
- RECESVINDUS, *sacerdos*, v. RECCESWINDUS.
- RECHAREDUS, REKAREDUS (834), *testes*, 442.
- RECIMIR, v. RICIMIRUS.
- RECIMIRUS, RUSSIMIRUS, *frater [Recesindi]*, *abba [monasterii Sanctae Mariae in Arulas]*, 20, 17; 25, 7.
- RECOIND, *prevere*, v. RECCESWINDUS.
- RECOINDUS (889), 364, 10. || *Recosind*, 363, 8.
- RECOINDUS, RICOSINDUS (874), *godus*, 68, 22; 71, 24; 349, 9; 433. || *Recosind*, 68, 22-69, 4; 349-350; 351, 7, 10; 430.
- Redeiritio de Sancto Genesio, v. Sanctus Genesius.
- Rederix de Sancto Genesio, v. Sanctus Genesius.
- Roderiz de Vinea Vetula, v. Vinea Vetula.
- redibitio*, *redibitio*, 12, 26; 15, 31; 22, 21; 25, 31; 28, 22; 32, 14; 35, 27; 39, 11; 47, 6; 56, 25; 60, 29; 61, 6; 63, 23; 64, 5; 70, 16; 79, 5; 90, 12; 93, 4; 106, 8; 108, 17; 111, 5; 114, 22; 123, 20; 129, 18; 136, 38; 139, 13; 145, 29; 151, 4; 155, 24; 181, 31; 220, 25; 227, 23; 231, 7, 265, 3; 269, 17; 272, 13; 274, 31; 297, 24; 299, 6; 370, 13.
- reductiones*, 207, 16.
- REGANTEUS, v. RAGANTEUS.
- Regensburg, 307, 24.
- REGIATUS (991), *sacerdos*, 73, 21.
- REGIMUNDUS, 227, 24.
- Reglella, v. Sanctus Clemens super fluvium Teda.
- Regolella, ipsa, Regoltelta, Regulelo, Regulello in comitatu Cerdanien- se (938) (Rigoreixa, mun. Bagà, com. Berguedà), 164, 19; 172, 21.
- regula sacra*, 89, 29. — *Sancti Benedicti*, 8, 4; 13, 6; 16, 5; 25, 18; 26, 5; 28, 27; 32, 20; 36, 5; 47, 12; 56, 36; 61, 3; 64, 2; 78, 8; 79, 14; 83, 19; 89, 13, 25; 93, 13; 114, 29; 155, 5; 165, 14; 182, 3; 200, 19; 203, 23; 207, 21; 220, 31; 228, 4; 231, 25; 247, 20; 248, 8; 251, 22; 261, 22; 268, 29; 269, 26; 272, 30; 275, 6. V. *instructio*, *ordo*.
- Reims, v. Remis.
- reipublicae exactor*, v. *exactor*.
- REKAREDUS, v. RECHAREDUS.
- Relat, riu, v. Rivolato.
- Remis, Remensis (951), *civitas*, 79, 25; 93, 25; 231, 32; 257, 23. — *archiepiscopus*, v. ADALBERO, ALTALDUS, FULCO, HERVEUS, ODEL- RICUS. || Reims (dép. Marne), 74, 2; 77, 2; 91, 2; 92, 1; 229, 2; 255, 2; 391, 2; 392, 11.
- REMUNDUS (1031), *archilevita Sanctae sedis Barcinonensis*, 185, 24.
- REMUNDUS SENIOFREDUS (1031), 185, 25, 29.
- Renus (938) (riu Rin), *fluvius*, 165, 20.
- Requesens, v. Richusins.
- RESTITUNDUS (834), *iudex*, 442.
- Retordello, v. Tordello, Tordel.
- reus majestatis*, 204, 12.
- REVELL (893), 121, 25-122, 4.
- REVELLUS (991), *sacerdos*, 73, 21.
- Revidazer, v. Riudeazar.
- Rexaco in pago Narbonensi (899) (Raissac-d'Aude, cantó de Narbona, dép. Aude), *villa Morarius quae vocatur*, 373, 15. — *ecclesia Sancti Bartolomei*, 373, 17.
- Rià, v. Arriana.
- Riardus, Riart, Riard (820) (Reart, riu del Rosselló), 25, 21; 31, 18; 34, 9; 38, 7.
- Ribafracta, Ripafracta in comitatu Gerundense (886) (límit de la vila Elzeda), 140, 4; 146, 13.
- Ribagorça, v. Ripacorcensis.
- Ribamala, v. Ripamala.
- RIBAS, B., 161, n. i; 162, n. j; 168, n. j; 169, n. v; 170, n. c; 253, n. c; 254, n. d, e; 256, n. b, l, m.
- Ribas, Ripas in valle Petrariensi (966), 170, 5; 173, 8. || Ribes de Freser (com. Ripollès), 168, 32; 170, 4-6. V. *Petrariensis*.
- Ribes de Freser, v. Ribas.
- RICIMIRUS (858), 231, 13, 17. || *Ricimir*, nèt de Wadamir, 231, 7, 11.
- RICHELMUS (858), *viccomes*, 331, 19. || Riquelm, vescomte de Ros- selló 331, 7.
- RICHELS (990), *femina, advocatus vel elemosinarius*, 197, 5, 22.
- Richusins in pago Petralatensi (858), *villare*, 354, 10. || *Requesens* (mun. la Junquera, com. Alt Empordà), 352, 6.
- RICIMIRUS (871), *abbas*, 177, 4, 18, 27. || *Ricimir*, *abat de Sant Aniol d'Aguges i Sant Llorenç del Mont*, viii; 176, 3; 395, 11.
- Ricobert (986) (en la vall del Tor- dera, com. Vallès Oriental), *villa*, 199, 13.
- RICOSIND, got, v. RECOINDUS.
- RICULFUS BALLOMAR (1031), 185, 28.
- RICULFUS (898), *episcopus*, 107, 23; 110, 5, 22. || *Riculf*, bisbe d'Elna, 99, 10, 13, 18; 100, 10-14; 107, 3; 109, 18.
- RICULFUS (854), *fidelis [Karoli]*, *Go- tus*, 348, 10, 20. || *Riculf*, 347-348.
- RIDLINDA (876), *muller de Radulf*, 372, 16-17, 25; 386, 5, 8; 395, 15.
- Riellos in latere Montis Signi (878) (Riells del Montseny, com. La Sel- va), 67, 3; 71, 7.
- Riells, v. Riellós.
- RIERA, J., xxxi.
- Rigolissa, v. Heiragoliza.
- Rigoreixa, v. Regolella.
- RIMILA (866), *abba*, 220, 3. || *Rimila*, *abat de Sant Julià del Mont*, viii, 218, 5.
- Riopullo, Rivipullo, Rivipollensis (890), 161, 28; 391, 20. — *vallis*, 162, 2; 163, 3; 215, 25. || *Ripoll* (com. Ripollès), xxx; 157-174. — *monestir*, v. *Sancta Maria in Riopullo*.
- Rio Rubeo, v. Rivo Rubeo.
- Riosicco (Riu-sec o torrent del Tor- tuguer, afluent de la dreta del Llobregat al N. de Monistrol), 167, 31; 168, 4, 5.
- Ripacorcensis, Ripachurcensis (835), *pagus*, 279, 23; 288, 5. — *parro- cbia*, 279, 16; 285, 5. || *Ribagorça*, 279, 5; 281, 6; 282, 8; 286, 5.
- Ripachurcensis, v. Ripacorcensis.
- Ripafracta, v. Ribafracta.
- Ripamala (938) (Ribamala, riera afluent de la dreta del Ter al NE. de Ripoll, mun. La Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 163, 16; 171, 6.
- Ripas, v. Ribas.

- RIPOLL, J., 375, *n. a.*
 Ripoll, vila, v. Riopullo. —monestir, v. Sancta Maria in Riopullo.
 Ripoll, riu del Vallès, v. Ripollo.
 Ripollet, v. Palatio Auzit, Ripollo.
 Ripollo, Riopullo (986) (riu Ripoll, afluent de la dreta del Besòs o vila de Ripollet, com. Vallès Occidental), 198, 26. V. Palatio Auzit.
 RIQUELM, vescomte de Rosselló, v. RICHELMUS.
 RIQUILDA, muller del comte Sunyer de Barcelona, ix; 72, 5; 74, 17; 162, 1; 169, 3; 253, 13, 18; 254, 2; 256, 14; 379, 9.
 RISCO, M., xxx.
 Riudaser, v. Riudeazar.
 Riudeazar, Revidazer, Riudaser, Riudazer in pago Bisuldinense (866) (riu Ser, afluent de la dreta del Fluvià), 60, 15; 63, 12. —*villare*, 220, 9-11. V. Sancta Maria in Riudeazar.
 Riudebitlles, v. Birlas.
 Riuferrer, v. Ferrarii.
 Rium Nogarium in valle Asperi (982) (Riunogués, cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), 243, 28. —*ecclesia Sancti Michaelis*, 244, 1.
 Riunogués, v. Rium Nogarium.
 Riurola, Rivirola, Rivola, Ruvirola in pago Bisuldinensi (878) (com. Alt Empordà), 35, 15; 38, 34.
 Riu-sec (Montserrat), v. Riosicco.
 Riutort, 249, 3.
riuticus, 142, 26.
 Rivipullo, v. Riopullo.
 Rivocavo (881), *fluvius*, 251, 14. || Riu Cavo o riera de Pallerols (afluent de la dreta del Segre, com. Alt Urgell), 249, 3.
 Rivola, v. Riurola.
 RIVOLARDUS (981), 213, 4.
 Rivolato (889) (riu Gavarresa i el seu afluent Relat, afluent del Llobregat, com. Bages), 297, 13, 16; 298, 25, 27.
 Rivo Rubeo, Rio Rubeo (986) (Rubí i riera de Rubí, com. Vallès Occidental), 198, 21, *n. 6.* —*castrum*, 198, *n. 5.*
 ROBERTUS (1025), *rex*, 447. || Robert, rei de França, 184, 18, 26.
 ROBERTUS, *notarius*, v. NORBERTUS.
 Roca d'Albera, La, v. Rocas, Torrente.
 Rocabertí, castell, v. Bertini.
 Roca de Feliu, v. Rocha Felicis.
 Roca Frusindi (854), 347, 9; 348, 17.
 Roca Morena, v. Rocha Morena.
 Roca Pujolar, v. Miralias.
 Roca Rogia [in pago Fonolietense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 5.
 Rocas (981) (La Roca d'Albera, cantó d'Argelers, Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 16, 18, 20. V. Sanctus Felix in comitatu Rossilionensi.
 Roca Ventosa, v. Rocha Ventosa.
 Rocha Felicis in comitatu Ausona (982) (La Roca de Feliu, mun. Prats de Lluçanès, com. Osona), 172, 14.
 Rocha Morena (974) (Roca Morena, mun. Garriguella, com. Alt Empordà), *mons*, 238, 19; 242, 16.
 Rocha Rubia, ipsa (nom desaparegut, segurament en el puig anomenat Les Bruixes, mun. Monistrol, com. Bages), 168, 2.
 Rocha Ventosa, Roca Ventosa (974) (Mas Ventós, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 237, 47; 242, 12.
 Roda de Ter, v. Rota.
 Rodaldi (878), *villa*, 66, 12; 71, 20.
 Rodas (878) (en el Vallespir), 34, 29; 38, 23.
 Rodas, *vallis*, v. Rotas.
 Rodas, Rotas, Rotensis in comitatu Petralatense (948) (Serra de Rodes, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 230, 8; 241, 11; 243, *n. k.* —*mons*, 227, 3, 233, 15. —*monasterium*, v. Sanctus Petrus in monte Rotas.
 Rodgarium palatium, v. Palatium Rodgarium.
 Rodona, La, v. Insula Rotunda.
 Rodonellus (981), *pogium* (Rodonell, muntanya, dép. Pyrénées-Orientales), 211, 24.
 RODULF, bisbe, v. RADULFUS.
 RODULF, comte, v. RADULF.
 RODULFUS, *divina propiciante clementia Francorum rex*, 386, 10. —*gloriosissimus rex*, 386, 30. || Raül, rei de França. Precepte al seu fidel Oliba [929-935], xx; xxxi; 385-386; 395, 15.
 ROGER, arquebisbe de Trèves, v. ROTGERUS.
 Romà, papa. Butlla a la Seu de Girona (897), 118, 10.
 Romà, prevere, 109, 18.
 Romagnano, Romaniano in comitatu Bisuldunense (899), *villa et ecclesia Sancti Amaterii*, 374, 8-9; 386, 21. || Romanjà (mun. Pontós, com. Alt Empordà), 372, 29; 385, 5, 22; 386, 3.
 Romana, *lex*, v. *lex*.
 Romaniano in comitatu Bisuldunense, v. Romagnano.
 Romaniano in valle Araze (968) (Romanjà de la Selva, mun. Santa Cristina d'Aro, com. Baix Empordà), 204, 1.
 Romanos juxta domum Sancti Stephani (878) (en el Montseny, pròxim al Tordera. Vid. Cart. Sant Cugat, doc. 3), *villa*, 71, 19.
 Romanum imperium, 313, 26.
 ROMANUS (834), *testes*, 444.
 Romanjà de la Selva, v. Romaniano in valle Araze.
 Romanjà de Besalú, v. Romagnano.
 Romenel [in pago Rosolionensi] (981) (Romenell, puig pròxim al coll de l'Espill, en la frontera Empúries-Rosselló, dép. Pyrénées-Orientales), *culmen de*, 394, 13.
 ROMILLA [uxor Berani comitis], 353, 20.
 Romzentila, Rumta Veila, Rumzaveyla (878) (Santa Maria de la Romeria o de la Romania, La Cellera, mun. Mieres, com. Garrotxa), 60, 13, 63, 10.
 RONCARIOLUS (812), *Ispanus*, 313, 35.
 Roniscalium, v. Rovescarium.
 RORICO (944), *notarius*, 228, 9; 231, 30; 390, 8.
 Rosa (981) (dép. Pyrénées-Orientales), 213, 2.
 ROSCHACH, E., xxv.
 Roscilion (816) (antiga capital del Rosselló on actualment hi ha Castell-Rosselló, entre Perpinyà i Canet, dép. Pyrénées-Orientales), 421. V. Ruscino.
 Roses, v. Rotas, Sancta Maria in Rotas.

Rosselló, v. Rossilionis.

Roscilionis, Rosilionis, Rosolionensis, Rossilionensis, Ruscilionis, Russilionis (834) (Rosselló, dép. Pyrénées-Orientales), 110, 24; 316, 16; 328, 9. — *comitatus*, 31, 19; 34, 10; 38, 8; 110, 11; 165, 3; 243, 23; 348, 12; 369, 17; 373, 21; 386, 22; — *ecclesia*, 110, 28. V. Elena. — *pagus*, 31, 11, 27; 34, 3; 38, 2; 92, 25; 98, 10; 181, 18; 211, 4; 212, 28; 334, 1; 346, 5; 360, 10; 394, 9.

Rossundus, v. Recesindus.

Rostany (801), comte de Girona, 116, 13.

Rota, Roda (826) (Roda de Ter, com. Osona), 290, 17. — *villa*, 290, 11.

Rotas, Rodas [in comitatu Petralatense] (944) (Roses, com. Alt Empordà), *ecclesia Sanctae Mariae* (monestir en runes), 227, 26. — *vallis*, 243, 1.

Rotas, mons, v. Rodas.

rotaticus, 217, 23; 252, 18.

ROBERTUS (898), *fideles* [Karoli], 369, 12. || Rotbert, 368, 3; 369, 7.

Rotensis, coenobium, v. Sanctus Petrus in monte Rotas.

ROTGERUS (922), *archiepiscopus* [Treverensis] *summusque cancellarius*, 19, 15; 151, 14; 380, 1; 383, 6.

Rotgés, Sant Sadurni de, v. Palatium Rodgarium.

ROTRUDA, RAUTRUDES (844), 372, 10, 12, 13, 16. || Rotruda, muller del comte Alaric d'Empúries, filla del comte Bera de Barcelona, 353, 16-21; 372, 4.

Rovasc, v. Rovescarium.

Roveroso in Valle Asperi (982) (en les proximitats de Ceret?, dép. Pyrénées-Orientales), 174, 6.

Rovescarium, ipsum, Roniscalium, Rovasc (974) (límit de Sant Pere de Rodes), 238, 33; 242, 20.

ROVIRA I VIRGILI, A., 376, 12.

ROZIÈRES, E., XXXIII; XXXIV.

Rubeo, Rivo, v. Rivo Rubeo.

Rubi, v. Rivo Rubeo.

Rubia, rocha, v. Rocha Rubia.

Rubianus [in comitatu Rossilionense] (981) (en el territori d'Elna, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 24.

RUBIÓ I ORS, J., 376, 11, n. f.

RUFFINUS, v. Parietes Ruffini.

RUIDBALBUS (878), *notarius*, 61, 10.

Rumta Veila, v. Romzentila.

Rumzaveyla, v. Romzentila.

Rupis Bernardi in Monte Serrato (942) (Roca del Cavall Bernat en la muntanya de Montserrat), 256, 8, 9; 257, 2.

Ruscino (nom romà de l'actual Castell-Rosselló, entre Canet i Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), 21, 18. V. Roscilionis.

Russilionis, v. Rossilionis.

RUSSIMURUS, v. RECIMIRUS.

Ruvirola, v. Riuroia.

S

Sabadel, v. Collus de Sabadel.

Sabadell, v. Araona.

SABBORELLUS (889), *abba*, 113, n. e; 114, 1. || Saborell, abat del monestir de Sant Pau de Fontclara, VIII, XXII; 112, 6, 14; 113, 3.

SABORELL, abat, v. SABBORELLUS.

Saccari, *villa*, v. Villa Saccari.

sacramentum, 73, 13.

Saga, v. Sagane.

Sagane, Sagana in comitatu Sardanienso (958) (Saga, mun. Ger, com. Cerdanya), 97, 16. — *ecclesia Sanctae Eugeniae* in, 97, 13.

Sagarra, Sagarrensis (945) (com. La Segarra), *campus*, 256, 13, 16. — *ecclesia* in, 257, 11. V. Santa Maria dels Prats.

Sagàs, v. Sagasse.

Sagasse in comitatu Berchitano (957) (Sagàs, com. Berguedà), 169, 26.

Sagnari, v. Sendare.

Sahorre, v. Saurra, Sanctus Ciprianus in valle Confluente.

Saint-Arnac, v. Centernaco.

Saint-Denis, v. Sanctus Dionysius.

Saint Germain-des-Prés, monestir de París, 65, 11.

Saint-Vast d'Arras, v. Atravatum.

Sainte Candille, v. Sancta Candida.

SAINTE-MARTHE, XXIX.

saiones, 314, 8.

Salas, ipsas, [in Valle Anglense] (860) (prop de La Celler de Ter, com. La Selva), 15, 24; 453.

salaticus, 217, 24.

Salcidum in pago Impuritano, super Fluvianum (859), *villare*, 354, 8. || Saldet (mun. Ventalló, com. Alt Empordà), 352, 5.

Saldet, v. Salcidum.

Sallellas in comitatu Russiolensi (899) (Salelles, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), *villare*, 374, 1.

salinari, 35, 19; 108, 11; 110, 23.

salinas, 110, 19; 373, 13.

Sallent, Sant Vicenç de, v. Sancta Pax.

SALMÓ, monjo, 80, n. e.

SALMONIUS (812), *testimonium*, 309, 9; 444.

SALOMÓ (940), 169, 5.

SALOMÓ (862), comte de Cerdanya, 332, n. 4; 333, 5; 356, 10; 372, 8.

SALOMON (834), *episcopus*, 99, 13; 102, 17. || Salomó, bisbe d'Elna, 99, 10, 17, 18; 100, 1-3, 6; 101, 3; 102, 9; 105, 11-13, 15; 208, 19; 472.

Salomon (982), *pugium* (Puig Salomó o de Sant Bartomeu, mun. Ripoll, com. Ripollès), 171, 2.

Salselas, Salsellas, Salzelles (982), *ecclesia Sancti Petri*, 171, 22. || Salselles (mun. Lluçà, com. Lluçanès), 167, 13-15.

Salselles, v. Salselas.

Salsum in villa Dalmala in comitatu Impuritano (982), *stagnum*, 243, 12.

Saltone (871), 89, 1. || Sautó (cantó de Montlluís, dép. Pyrénées-Orientales), 88, 4; 459.

Saltor, v. Saltorre.

Saltorre (890), *villa*, 161, 26. || Saltor (mun. Ogassa, com. Ripollès), 167, 7.

salutaticum, 15, 33.

Salvador, v. Salvatore.

Salvanore, Dalvanera [in pago Foneliense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), *fons*, 98, 4.

Salvatore (974) (Can Salvador, mun. Roses, com. Alt Empordà), *casalis* de, 236, 39; 241, 29.

Salz trans Rhenum (826), *villa*, 290, 15. || Salzburg (Austria), 290, 9.

Salzburg, v. Salz.

Sambuga, Sambuca in pago Bisuldinensi (844) (riu Muga, com. Alt Empordà), *fluvius*, 31, 23; 35, 1, 7; 38, 23, 28; 154, 17.

Sanarús, v. Sannaruz.

SANÇ, comte de Gascunya, v. SANCIO, comes.

SANCIA (1025), *comitissa*, 445; 447. || Sanxa, muller del comte Berenguer Ramon, 445.

SANCIO, *comes potentissimus* (Sanç, comte de Gascunya), 445.

SANCOLI, v. SANCIOIUS.

Sancosa, v. Saucosa.

Sancta Caecilia in villa Berga in comitatu Osona, *ecclesia*, v. Berga.

Sancta Caecilia in valle Eunte, super fluvium Rivocavo in pago Urgellensi (881), *basilica*, 251, 13, 16. — *monasterium*, 251, 16. — *abbas*, v. EDIFREDUS. || Santa Cecilia d'Elins (avui en runes, mun. Pallerols, com. Alt Urgell), VIII; 249-252; 283, 24-27; 468.

Sancta Candida in pago Narbonensi (847), 341, 20. || Sainte Candille (commune Lézignan, arr. Narbonne, dép. Aude), 340, 5.

Sancta Cecilia in termino de Balceringia, *ecclesia*, v. Balceringia.

Sancta Cecilia in Monserrato in comitatu Ausona (951), *abbatia*, 256, 27. — *abbas*, v. CESARIUS. || Monestir de Santa Cecília, Sant Pere i Santa Maria (mun. Santa Cecília de Montserrat, com. Bages), XX; XXII; XXVII; 253-257; 468.

Sancta Cecilia in Vachericias, *ecclesia*, v. Vachericias.

Sancta Cecilia in Volvir, *ecclesia*, v. Volvir.

Sancta Cicilia in valle Eunte, v. Sancta Caecilia.

Sancta Columba in Conjuncta in comitatu Rossilionense (982) (Santa Coloma, cantó Thuir, dép. Pyrénées Orientales), *ecclesia*, 243, 24.

Sancta Columba in comitatu Gerundense (886) (Santa Coloma de Farners, com. La Selva), 140, 7; 146, 14.

Sancta Crux, *ecclesia*, v. Barchinona.

Sancta Crux (986), *ecclesia*, 199, 11. || Santa Creu (avui desapareguda, en la Vall de Cervelló, com. Baix Llobregat), 183, 9; 196, 28.

Sancta Crux in pago Fanelietense (958) (església parroquial de Vira, cantó de St. Pau de Fenollet, dép. Pyrénées-Orient.), *ecclesia*, 97, 24.

Sancta Crux in comitatu Petralatense (982) (església avui en runes en el lloc dit Santa Elena, prop de la Vall de Santa Creu, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), *ecclesia*, 242, 23.

Sancta Deodata (860) (Santa Maria d'Àneu, mun. Esterri d'Àneu, com. Pallars Sobirà), 279, 24; 288, 6.

Sancta Eugenia in Sagane, *ecclesia*, v. Sagane.

Sancta Eulalia in pago Ausonensi (899), 217, 5.

Sancta Eulalia prope civitatem Barchinonam (874), *ager*, 68, 21; 71, 23; 349, 9, 12; 350, 5; 433. || Santa Eulàlia del Camp? (Barcelona), 68, 21-69, 4; 349-350.

Sancta Eulalia [Elnensis], *ecclesia*, v. Elena.

Sancta Eulalia sub Montinione (881) (com. Urgell), *ecclesia*, 252, 2, 4.

Sancta Eulalia et Sanctus Genesius (878) (Santa Eulàlia del Camp?, Barcelona), *cella*, 70, 28.

Sancta Eulalia in alode Tapiolas, *ecclesia*, v. Tapiolas.

Sancta Grata super fluvium Bosegia (823), *monasterium Sanctae Mariae quod dicitur*, 260, 21; 264, 7. || Monestir de Santa Grata (mun. Senterada, com. Pallars Jussà), VIII; IX; XXII; 258-265; 278, 22; 283, 14-20; 469.

Sancta Justa in alode Filgariis, *ecclesia*, v. Filgariis.

Sancta Leda (986), *ecclesia*, 199, 11. || Santa Leda (avui desapareguda, en la Vall de Cervelló, com. Baix Llobregat), 183, 9; 196, 28.

Sancta Leocadia in pago Ausonensi (899), 217, 5-6.

Sancta Margarita in comitatu Petralatense (953) (Capella de Santa Margarida, mun. Roses, com. Alt Empordà), 233, 24.

Sancta Maria secus fluvium Amera (844), *cella*, 12, 16; 15, 19. || Santa Maria (església d'Amer, com. La Selva), 452.

Sancta Maria in Arulas, *monasterium*, v. Arulas.

Sancta Maria [in Bitamenia], v. Bitamenia.

Sancta Maria [in Blandas] in comitatu Gerundensi (982) (església de Santa Maria a Blanes, com. La Selva), 243, 15.

Sancta Maria in loco Brositano, *parrocchia*, v. Brositanus.

Sancta Maria in Cantiq, ad Sanctum Mamatum (950), *ecclesia*, 257, 3. || Santa Maria (en el terme de Castelltallat, mun. Sant Mateu de Bages, com. Bages), 256, 11.

Sancta Maria in Castro Felix, *ecclesia*, v. Castrum Felix.

Sancta Maria juxta castrum Claramonte (986) (església de Santa Maria a la Pobla de Claramunt, com. Anoia), *ecclesia*, 199, 26.

Sancta Maria in Fenalis, *ecclesia*, v. Fenalis.

Sancta Maria, alio nomine Fontanetum, in pago Gerundensi (881), 365, 22; 366, 3. — *villa*, 132, n. o; 136, 17; 139, 29; 149, 19. || Santa Maria de Fontanet (avui La Bisbal, com. Baix Empordà), 132, n. o; 144, 26.

Sancta Maria in Gerunda, *ecclesia et sedes*, v. Gerunda.

Sancta Maria in pago Gerundensi, v. Sancta Maria, alio nomine Fontanetum.

Sancta Maria in pago Gerundensi (922) (Santa Maria de Camós?, com. Gironès), 149, 31.

Sancta Maria in foro Martorelio, *ecclesia*, v. Martorelio.

Sancta Maria in Matamala, *ecclesia*, v. Matamala.

Sancta Maria in cacumine Montis Serrati (982), *ecclesia*, 172, 7. || Església de Santa Maria de Montserrat (actualment monestir, mun. Monistrol, com. Bages), 167, 26; 254, 13.

Sancta Maria in Narbona, v. Narbona.

Sancta Maria juxta castrum Odena (986) (Santa Maria, parroquial d'Igualada, com. Anoia), *ecclesia*, 199, 27.

Sancta Maria Olotis, *ecclesia*, v. Olotis.

Sancta Maria ad Pontes, *ecclesia*, v. Pontes.

- Sancta Maria in Provasio, *ecclesia*, v. Provasio.
- Sancta Maria in Riopullo in comitatu Ausona (925), *coenobium, monasterium*, 162, 1; 163, 2; 165, 8; 170, 10, 18; 174, 8; 391, 17. — *basilica Sancti Salvatoris in cenobio*, 162, 1. || Monestir de Santa Maria de Ripoll (com. Ripollès), vi; viii; xx; xxii; 157-174; 214, 3; 254, 10-12; 292, 13; 362, 5; 392, 8-11, 16-21; 462-465. — abats, v. ARNULF, DAGUI, ENNEGO, OLIBA, SENIOFREDUS, WIDISCLE. — inventari de les possessions del monestir [980-982], 157, 5; 161-162; 167; 168; 254, 12; 462-465.
- Sancta Maria in Riudeazar, in pago Bisuldinensi (878) (Santa Maria dels Arcs, mun. Santa Pau, com. Garrotxa), *cella*, 60, 15; 63, 12. V. Riudeazar, Sancta Pax.
- Sancta Maria in Rotas, *ecclesia*, v. Rotas.
- Sancta Maria quod dicitur Sancta Grata, *monasterium*, v. Sancta Grata.
- Sancta Maria et Sanctus Johannes, v. Sancta Maria et Sanctus Petrus et Sanctus Johannes.
- Sancta Maria et Sanctus Matheus et Sanctus Johannes Vallis Anglensis in pago Gerondense (860) (església parroquial de La Cellerà, com. La Selva), *cella*, 15, 21; 18, 22.
- Sancta Maria et Sanctus Petrus in Cuirzano, *ecclesia*, v. Cuirzano.
- Sancta Maria et Sanctus Petrus et Sanctus Johannes, Sancta Maria et Sanctus Johannes (917) (església parroquial de Monistrol d'Anoia, com. Alt Penedès), *ecclesia, cella*, 195, 31; 199, 25.
- Sancta Maria in Sisteriano, *domus*, v. Sisterianus.
- Sancta Maria [Urgellensis], v. Orihel.
- Sancta Maria in Valle Asperia, *monasterium*, v. Arulas.
- Sancta Oliva (986), *ecclesia cum alodio et stagnis*, 186, 15, 18, 21; 187, 5; 200, 4. || Santa Oliva (com. Baix Penedès), 185-186.
- Sancta Pax in pago Bisuldinensi (878), *cella Sancti Vincentii* (església de Sallent, mun. Santa Pau), 60, 14; 63, 11. — *ecclesia Sanctae Mariae* (Santa Maria dels Arcs, mun. Santa Pau), 386, 18-19. V. Sancta Maria in Riudeazar. || Santa Pau (com. Garrotxa), 218, 4; 385, 5, 21, 24.
- Sancta Reparata (889) (Santa Reparada, el Convent, mun. Begur, com. Baix Empordà), *domus*, 114, 10, 12.
- SANCTIOLUS (871), *sacerdos liberi generis ex parochia Orihel*, 81, 3; 88, 17. || Sanceli, prever, 81, 12.
- Sanctus Accisclus in cacumine Montis Serrati (933), *ecclesia*, 172, 7. — *feixa qui venit de*, 168, 4. || Ermita de Sant Iscle (prop del monestir de Monsterrat, mun. Monistrol, com. Bages), 167, 26.
- Sanctus Amaterius in Romagnano, *ecclesia*, v. Romagnano.
- Sanctus Andeolus super fluvium Aginnum in comitatu Visuldunense (871), *basilica*, 177, 18. — *ecclesia*, 177, 26. || Sant Aniol de les Aguges (mun. Bassegoda, com. Garrotxa), 145, 1-4; 175. — monestir, v. Sanctus Andeolus et Sanctus Laurentius.
- Sanctus Andeolus et Sanctus Laurentius in comitatu Visuldunense (871) [*monasterium*], 177, 5. — abats, v. RICIMIRUS. V. Sanctus Andeolus super fluvium Aginnum, Sanctus Laurentius in monte Sancti Laurentii. || Monestir de Sant Aniol de les Aguges i de Sant Llorenç del Mont (mun. Bassegoda, com. Garrotxa), viii; 145, 1-4; 175-178; 395, 12; 466.
- Sanctus Andreas in Baltarga, *ecclesia*, v. Baltarga.
- Sanctus Andreas in Bigaranas, *ecclesia*, v. Bigaranas.
- Sanctus Andreas in Castellano, *ecclesia*, v. Castellano.
- Sanctus Andreas in Catafabricae, *cella*, v. Catafabricae.
- Sanctus Andreas super fluvium Esterriam (844) (Sant Andreu de Terri, com. Gironès), *cella, domus*, 12, 17; 15, 19; 19, 3.
- Sanctus Andreas ad locum Exalada juxta fluvium nomine Tete, in capite vallis Confluentis, in confinio Ceridaniae (871), *monasterium*, 88, 20; 89, 4. V. Coxianus, Sanctus Germanus et Sanctus Michael in Coxiano. || Monestir de Sant Andreu d'Eixalada (en els banys de Thuès, cantó Oleta, arr. Prades, Pyrénées-Orientales), més tard traslladat a Sant Miquel de Cuixà, xxi; 80-90 372, 8; 458-459. — abats, v. BARO, COMENDAT, WITIZA.
- Sanctus Andreas in Garexere, *ecclesia*, v. Garexer.
- Sanctus Andreas in civitate Limignana, *ecclesia*, v. Limignana.
- Sanctus Andreas in praedio Pizilani, *ecclesia*, v. Pizilani.
- Sanctus Andreas super fluvium Tacidum in territorio Helenense (823), *coenobium, monasterium*, 211, 14; 268, 28; 271, 12; 274, 3. || Sant Andreu de Sureda (cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), viii; ix, xxii; 266-275; 469. — abats, v. FROYSCUS, JOHANNES, MIRO, SISEGUTUS.
- Sanctus Bartholomeus in villa Morarius quae vocatur Rexaco, *ecclesia*, v. Rexaco.
- Sanctus Bauderius, Sanctus Baudilius in comitatu Petralatensi (948) (ermita de Sant Baldiri, mun. Selva de Mar, com. Alt Empordà), *ecclesia*, 231, 9; 242, 23.
- Sanctus Baudilius, v. Sanctus Bauderius.
- Sanctus Celedo [in Cantiq] (951), *ecclesia*, 257, 8.
- Sanctus Christoforus in villa Crescenturi, *ecclesia*, v. Crescenturi.
- Sanctus Christophorus in Verneto, *ecclesia*, v. Verneto.
- Sanctus Ciprianus in valle Confluente (878) (església rural prop de Satorre, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), *cella, ecclesia*, 34, 26; 38, 21.
- Sanctus Ciprianus in Cuberia, v. Cuberia.
- Sanctus Ciprianus et Sancta Justa in alode Filgariis, *ecclesia*, v. Filgariis.
- Sanctus Ciprianus quae dicitur Pineta in pago Petrelatensi (889), 43, n. j. — *cella*, 56, 17; 60; 18; 63, 14; 231, 13. — *ecclesia*, 227, 28; 229, 18. V. Pineta. || Sant Cebrià de Pineda (segurament entre Sant Salvador i el Mont Peni, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 41, 1, n. e; 43, 7, n. f; 48, 17; 145, 4-13; 222, 9-14, n. c; 226, 17; 454.

- Sanctus Cirichus in castrum Bisaura (885), Sanctus Kiricus in pago Ausonensi (889), 215, 20. —*cella*, 217, 5. || Sant Quirze de Besora (com. Ripollès), 215, 20; 467. V. Bisaura.
- Sanctus Clemens in comitatu Confluyente (982) (Sant Climent de Sirac, commune de Rià, cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia*, 174, 4.
- Sanctus Clemens in comitatu Gerundense (844), *cella*, 136, 14; 139, 26; 146, 3. —*cellula*, 129, 5. || Sant Climent de Peralta (mun. Peratallada, com. Baix Empordà), 127, 1.
- Sanctus Clemens in comitatu Petralatense (982) (Sant Climent Sesceves, com. Alt Empordà), 243, 7.
- Sanctus Clemens in Spugiola, *ecclesia*, v. Spugiola.
- Sanctus Clemens super fluvium Teda in pago Russilionense (844), *cellula*, *monasterium*, 181, 16, 20, 28. —*praepositus*, v. SINTREMUNDUS. || Monestir de Sant Climent de Reglèlla (commune Illa del Tet, cantó Vinçà, dép. Pyrénées-Orientales), VIII; XXII; 179-182.
- Sanctus Cucuphas in pago Berchitano (938), *parrochia*, 160, 23; 164, 13; 171, 20-21. || Sant Cugat del Recó (mun. Castelladral, com. Bages), 162, 14-16.
- Sanctus Cucuphas in comitatu Confluentis (981) (església de Sant Cugat, prop d'Escaró, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), *cella*, 212, 33.
- Sanctus Cucuphas ad locum Octavianum, in comitatu Barchinonense, *cenobium*, *monasterium* (986), 197, 7; 198, 7, 8; 200, 15. —*et Sanctus Felix*, *domum* [*ecclesie Barchinonensis*] (878), 70, 33; 187, 22. || Sant Cugat del Vallès (com. Vallès Occidental), monestir, VIII; XX; XXII; XXVIII, 183-200; 387, 14; 466. —abats, v. ADALBERTUS, BONUS HOMO, BORRELL, DONUM DEI, GUIDISCLE, GUITARDUS, JOAN, ODO, PONÇ. —en la ràtzia d'Almançor (985), 188-189. —relacions amb Santa Cecília de Montserrat, 254, 13; 256, 2.
- Sanctus Cyprianus, v. Sanctus Cyprianus.
- Sanctus Dionysius, Sanctus Dionysius (869), *monasterium*, 32, 27; 178, 6; 275, 13; 360, 26. || Saint Denis (dép. Seine), 30, 2; 176, 2; 273, 2; 359, 2.
- Sanctus Emeterius et Sanctus Genesius in pago Gerondense (844), *monasterium*, 12, 1, 15; 15, 18; 18, 21. —*abbati*, v. DEODATUS, GUINADE, HAUTVIRUS, THEODOSIUS, WILERA. || Monestir de Sant Medir i Sant Genís (mun. Sant Gregori, com. Gironès), més tard monestir d'Amer, v; VIII; XXII; XXIII; 9-19; 452.
- Sanctus Felix ad ipsum Fallium (986) (església de Sant Feliu de Codines, com. Vallès Oriental), *ecclesia*, 199, 22. V. Codes.
- Sanctus Felix ante portas Gerunda, v. Gerunda.
- Sanctus Felix in comitatu Gerundense (922), 382, 19.
- Sanctus Felix in Iecsalis in comitatu Gerundense (986), *monasterium*, 203, 12, 34. —*abbas*, v. SONTARIUS. || Monestir de Sant Feliu de Guixols (com. Baix Empordà), IX; XXII; XXIV; XXVIII; 201-204; 466.
- Sanctus Felix in comitatu Impuriniensium (889), *ecclesia*, 43, n. j.
- Sanctus Felix in Peciliano, *ecclesia*, v. Peciliano.
- Sanctus Felix in comitatu Rossilionensi (834), *cella*, 102, 18; 105, n. 19; 110, 13. || Sant Feliu (parroquial de La Roca d'Albera, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 102, 7.
- Sanctus Felix in Villa de Milans, *ecclesia*, v. Villa de Milans.
- Sanctus Felix in Valrano, v. Valrano.
- Sanctus Firminus in Vachericias, *ecclesia*, v. Vachericias.
- Sanctus Fructuosus (823) (església de Sant Fructuós a Aramunt?, com. Pallars Jussà), *cellula*, *monasterii Sanctae Gratae*, 260, 23; 264, 11.
- Sanctus Fructuosus in pago Petrelatensi (866), *basilica*, 231, 10. —*cella*, 56, 16; 60, 18; 63, 15. —*ecclesia*, 43, n. j; 146, 22; 242, 24. || Sant Fruitós de la Vall de Santa Creu (mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 40, 21; 41, 7, n. 4; 43, 7; 48, 17; 145, 4-13; 222, 9; 229, 19; 454.
- Sanctus Fructuosus [in Tauriniano], *ecclesia*, v. Tauriniano.
- Sanctus Gauginus in comitatu Gerundensi (982) [*ecclesia*], 243, 15.
- Sanctus Genesius ad ipsum Fallium, in rivo Tenesi (878) (església de l'Ametlla del Vallès, com. Vallès Oriental), *domus*, 71, 2. —*ecclesia*, 199, 21.
- Sanctus Genesius quod appellatur Fontanas, Fontanis, in pago El-nense (819), *coenobium*, *monasterium*, 206, 22; 211, 6, 22, 26. —*malleola*, 212, 12. —*via quae venit de, vadit ad*, 211, 17, 21, 26. || Sant Genís les Fonts (cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), VIII; XX; XXII; 205-213; 393, 25; 467. —abats, v. ADOLF, ASSARIC, GUIMERÀ, SENTIMIRUS.
- Sanctus Genesius in loco Pineta in comitatu Gerundensi (948) (Sant Genís de Palafolls, com. Maresme?, o bé, Sant Genís de Palol de Fluvià, mun. Ventalló, com. Alt Empordà?), *ecclesia*, 231, 14; 243, 14.
- Sanctus Genesius in villa Pollestros, *ecclesia*, v. Pollestros.
- Sanctus Genesius et Sancta Eulalia, *cella*, v. Sancta Eulalia et Sanctus Genesius.
- Sanctus Genesius in alode Tapiolas, *ecclesia*, v. Tapiolas.
- Sanctus Genesius [in comitatu Petralatensi] (974), *collus* (coll de Sant Genís, sobre Llançà, com. Alt Empordà), 237, 9, 10; 242, 4. —*ecclesia*, 242, 25. —*pini de portum*, 238, 12. —*Rederisio*, *Rederix*, *Rederiz de*, 238, 27; 242, 19. —*Sorbeiolus de*, 238, 29.
- Sanctus Germanus et Sanctus Michael in loco Coxiano in pago Confluyente, 95, 33; 96, 9, 24; 97, 12, 19. —*coenobium*, *monasterium* (878), 83, 13; 90, 12; 95, 29. —*juris Sanctae Romanae ecclesiae* (950), 87, n. d. V. Coxianus, Sanctus Andreas in Exalada. || Monestir de Sant Germà i Sant Miquel de Cuixà (commune de Codolet, cantó de Prades, Pyrénées-Orientales), abans a Sant Andreu d'Eixalada, VIII; XXII; XXVIII; XXXIX; 90-98; 392, 9; 458-459. —abats, v. BARO, COMENDAT, GARÍ, GONDEFREDUS, PONCIUS, PROTASIUS, WITIZA.
- Sanctus Gervasius in Montasione, *ecclesia*, v. Montasione.

- Sanctus Hemeterius, v. Sanctus Emeterius.
- Sanctus Isidorus in alode Pera, *ecclesia*, v. Pera in comitatu Gerundensi.
- Sanctus Jacobus [in comitatu Orgelitano] (860) (Torre de Sant Jaume, mun. Seu d'Urgell, com. Alt Urgell), *ecclesia*, 287, 23.
- Sanctus Joannes Suspineta, v. Sanctus Johannes in comitatu Petralatensi.
- Sanctus Johannes Baptista in pago Ausonensi (899), *monasterium*, 216, 26. — *abbatissa*, v. HEMMA. || Sant Joan de les Abadesses (com. Ripollès), vi; viii; xxii; xxiv; 214-217; 292, 13; 391, 26; 466-467; 470.
- Sanctus Johannes Evangelista juxta villam Balnelonis (819) (Sant Joan la Cella, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *cella cum ipso stagno* (avui dessecat), 207, 4; 212, 7.
- Sanctus Johannes in Cardona in comitatu Berichitanu (889) (Sant Joan de Mundarn, mun. Viver, com. Berguedà), *cella*, *ecclesia*, 216, 6; 217, 10.
- Sanctus Johannes in comitatu Impuritanense (899), *ecclesia* (església de Sant Joan, a Matajudaica, mun. Casavells, com. Baix Empordà), 374, 6.
- Sanctus Johannes in comitatu Petralatensi (866), 233, 27. — *cella*, *ecclesia*, 56, 16; 60, 17; 63, 14; 146, 21. — *Baptista supra stagnum Castilionis*, *cella*, *ecclesia*, 227, 27; 231, 12. — *Suspineta*, 43, n. f. || Sant Joan ses Closes (mun. Vilanova de la Muga, com. Alt Empordà), 40, 21; 41, 7, n. e; 43, 7; 48, 17; 145, 4-13; 222, 9; 229, 18; 454.
- Sanctus Johannes in Riardo (820) (església del castell de Reart, al NO. de Bages, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia*, 25, 20; 31, 18; 34, 8; 38, 7.
- Sanctus Johannes vel Sanctus Vincentius in comitatu Gerundense, *cella*, v. Sanctus Vincentius vel Sanctus Johannes.
- Sanctus Julianus in pago Bisuldinensi (866), *cella monasterium in honore Sancti Juliani et Sancti Vincentii*, 220, 4, 6. — *abbas*, v. RIMILA. — *cella*, 60, 14; 63, 11. || Monestir de Sant Julià del Mont i més tard cel·la del monestir de Banyoles (mun. Santa Pau, com. Garrotxa), viii; ix; 43, 8; 59, 17; 218-221; 457; 467.
- Sanctus Julianus super Buciacum rivolum (820) (Sant Julià de Boscac, església sufragànea de Palladà, cantó d'Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia*, 25, 21.
- Sanctus Julianus in comitatu Gerundensi (982) (Sant Julià de Ramis, com. Gironès?) [*ecclesia*], 243, 15.
- Sanctus Julianus in villa Manazeto quam vocant Caput monte, v. Cabimonte.
- Sanctus Julianus in comitatu Rosilionensi (834) (capella de Sant Julià de Tanyà, avui desapareguda, commune de Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *cella*, 110, 16. — *cellula*, 102, 21; 105, n. 19; 108, 9.
- Sanctus Julianus et Sanctus Gervasius in Montasione, *ecclesia*, v. Montasione.
- Sanctus Kiricus, v. Sanctus Cirichus.
- Sanctus Laurentius (981) (Sant Llorenç de la Salanca, cantó de Rivesaltes, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 26.
- Sanctus Laurentius (986), *mons* (Muntanya de Sant Llorenç del Munt, mun. Matadepera, com. Vallès Occidental), 199, 8.
- Sanctus Laurentius (982), *rius* (riu Merdàs, afluent de la dreia del Freser), 170, 25.
- Sanctus Laurentius in comitatu Ausona (926), 375, 7.
- Sanctus Laurentius in comitatu Bisuldunense (871), *mons*, 177, 14, 16, 25. || Muntanya de la Mare de Déu del Mont (al S. de Bassegoda, com. Garrotxa), 175, 6.
- Sanctus Laurentius in pago Foneletense (958), *ecclesia*, 97, 25.
- Sanctus Laurentius inter villam Rocas in villa Torrentis (981) (Sant Llorenç, ruïnes prop de La Roca d'Albera, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *cella*, 212, 15.
- Sanctus Laurentius in monti Sancti Laurentii (986) (església de Sant Llorenç del Munt, mun. Matadepera, com. Vallès Occidental), *ecclesia*, 199, 7.
- Sanctus Laurentius in monte Sancti Laurentii in comitatu Bisuldunense (871), *abbatia*, 150, 7. — *basilica*, 177, 14, 25. — *cella*, 146, 16; 395, 7. — *mons*, v. Sanctus Laurentius in comitatu Bisuldunense. — [*monasterium*], v. Sanctus Andeolus et Sanctus Laurentius. || Sant Llorenç del Mont (a Sous, mun. Bassegoda, com. Garrotxa), 145, 1-4; 175, n. 4; 395, 4, 9-12.
- Sanctus Mamatus (951) (Sant Mamés, en el castell de Montedon a Castelltallat, mun. Sant Mateu de Bages), 256, 12; 257, 4.
- Sanctus Martinus in Aquis, *ecclesia*, v. Aquisgrani.
- Sanctus Martinus in Argentona, *ecclesia*, v. Argentona.
- Sanctus Martinus in Armentaria, *ecclesia*, v. Armentaria.
- Sanctus Martinus in Bierto, *ecclesia*, v. Bierto.
- Sanctus Martinus in comitatu Bisuldunense (899), *abbatia*, *cella*, 146, 17; 150, 8. || Sant Martí Ses Serres (mun. Cabanelles, com. Alt Empordà), 145, 1-4.
- Sanctus Martinus in pago Bisuldunensi (866), *cella*, 60, 13. || Sant Martí de Campmajor (mun. S. Miquel de Campmajor, com. Gironès), 55, 20.
- Sanctus Martinus Canigonensis, *monasterium*, 332, n. a.
- Sanctus Martinus in villa Clairano, *ecclesia*, v. Clairano.
- Sanctus Martinus in valle Congusto in pago Ausonensi (885), *ecclesia*, 215, 22; 217, 5. || Sant Martí del Congost (mun. Aiguafreda, com. Vallès Oriental), 214, 12; 215, 21; 467.
- Sanctus Martinus in comitatu Confluentis (981) (parroquial de Sant Martí a Escaró, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), *cella*, 212, 32. v. Ascaione.
- Sanctus Martinus ad ipsum Fallium, in rivo Tenesi (878) (ermita de Sant Martí, prop de Sant Miquel del Fai, mun. Bigues, com. Vallès Oriental), *domus*, 71, 2. — *ecclesia*, 199, 21.
- Sanctus Martinus ad ipsas Felonicas, super fluvium Fullonicas, in

- via quae discurrit ad ipsas Clusas (844) (Sant Martí de Fonollar, commune de Morellàs, arr. Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), *cella*, *ecclesia*, 28, 13; 34, 12; 38, 10. — *cella cum ipso Fontenile*, 31, 20.
- Sanctus Martinus in pago Gerundense (878), *ecclesia* [*ecclesiae Barchinonensis*], 70, 31.
- Sanctus Martinus in pago Helenense (823) (Sant Martí de Montbran, en el poble La Vall, commune de Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *cellula*, 269, 2; 274, 14. — *vallis*, 272, 23; 274, 13.
- Sanctus Martinus ad locum Maritimum, *domus*. V. Argentona.
- Sanctus Martinus in Monte Serrato (982), *ecclesia*, 172, 6. || Església de Sant Martí (avui desapareguda, existia a Monistrol, com. Bages), 167, 26.
- Sanctus Martinus [in comitatu Rossilionense] (981) (limit de Sant Genis les Fonts), 211, 19.
- Sanctus Martinus justa rivo Sambuga in pago Bisuldunense (844), *monasterium*, 154, 16. || Monestir de Sant Martí de Les Escaules (mun. Boadella d'Empordà, com. Alt Empordà), VIII; XXII; XXIII; 152-156; 461.
- Sanctus Martinus et Sanctus Andreas in Catafabricae, *cella*, v. Catafabricae.
- Sanctus Martinus et Sanctus Genesius, v. Sanctus Genesius et Sanctus Martinus.
- Sanctus Martinus et Sanctus Genesius in villa Pollestros, *ecclesia*, v. Polestros.
- Sanctus Martinus et Sanctus Saturninus in Valle Vetere, v. Valle Vetere.
- Sanctus Martinus in comitatu Sardaniense (958) (Sant Martí d'Arbó, mun. de Guils, com. Cerdanya), 97, 17.
- Sanctus Martinus in villa Tordarias, *ecclesia*, v. Tordarias.
- Sanctus Martinus in Valle Mala, *cella*, v. Vallis Mala in comitatu Petralatense.
- Sanctus Mathaeus (889) (com. Baix Empordà), *domus*, 114, 16.
- Sanctus Mauricius in Cabannas, *ecclesia*, v. Chabannas.
- Sanctus Michael in pago Bisuldunensi (878) (Sant Miquel de la Miana, mun. Besalú, com. Garrotxa), *cella*, 60, 14; 63, 11.
- Sanctus Michael in Ceresia, v. Ceresius.
- Sanctus Michael in Coxiano, v. Sanctus Germanus et Sanctus Michael.
- Sanctus Michael in Exeduce, *ecclesia*, v. Exeduce.
- Sanctus Michael in villa Forcas, *ecclesia*, v. Forcas in comitatu Rossilionense.
- Sanctus Michael in Rio Nogario, *ecclesia*, v. Rium Nogarium.
- Sanctus Michael in alode Solanes, *ecclesia*, v. Solanes.
- Sanctus Nazarius in pago Gerundensi (891) (al S. de La Bisbal, com. Baix Empordà), 366, 1.
- Sanctus Nazarius in comitatu Rossilionensi (899) (Sant Nazari, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia*, 110, 19. — *stagnum* (estany de Sant Nazari, en la desembocadura del Reart), 110, 20.
- Sanctus Paulus in villari Donas, *ecclesia*, v. Donas.
- Sanctus Paulus Fonsclara, *monasterium*, v. Fonsclara.
- Sanctus Paulus Lirlir in pago Petralatense (844) (com. Alt. Empordà), *cella*, 155, 14.
- Sanctus Paulus in Maritima in comitatu Gerundense (968), *monasterium*, 203, 10. — *abbas*, v. SONIARIUS. || Sant Pol de Mar (com. Maresme), IX; XXII; XXIV; XXVII; 201-204.
- Sanctus Paulus in aeclesia Sancti Petri, *altare*, v. Sanctus Petrus non longe ab aeclesia Sancti Cucufatis.
- Sanctus Petrus Ambigats in campo Barberano (945), *ecclesia*, 256, 13, 16; 257, 12.
- Sanctus Petrus ad Aquam Vivam, *ecclesia*, v. Aqua Viva.
- Sanctus Petrus juxta villam Argelariam (981) (lloc dit Sant Pere dels Forquets on hi ha Can Muntaner, en el terme de Sant Llorenç, commune i cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 211, 28.
- Sanctus Petrus in Arulas (820) (Sant Pere de Riuferrer, commune Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), 25, 20. V. Ferrarii, Palatium in pago Rossilionensi.
- Sanctus Petrus in pago Bisullunense, *locellum*, v. Campus Rotundus.
- Sanctus Petrus in alode qui vocatur Cama in comitatu Barchinonensi (982) (Sant Pere Sacama, mun. Olesa de Montserrat, com. Baix Llobregat), *ecclesia*, 174, 3. Vide Cama.
- Sanctus Petrus in Campo Rotundo, *coenobium*, v. Campus Rotundus.
- Sanctus Petrus in Cantiq, ad Sanctum Mamatum (950), *ecclesia*, 257, 4. || Sant Pere (a Claret en el terme de Castelltallat, mun. Sant Mateu de Bages, com. Bages), 256, 11.
- Sanctus Petrus in Castro Felix, *ecclesia*, v. Castrum Felix.
- Sanctus Petrus in Cuirrzano, *ecclesia*, v. Cuirrzano.
- Sanctus Petrus in comitatu Impuritano, *villa*, v. Militiano.
- Sanctus Petrus in villa Infurcatis, *ecclesia*, v. Infurcatis.
- Sanctus Petrus in Milliariis, *cella*, v. Miliarias.
- Sanctus Petrus cum castro Miralias, *ecclesia*, v. Miralias.
- Sanctus Petrus in Monte Serrato (982), *ecclesia*, 172, 6. || Església de Sant Pere (avui parroquial de Monistrol, com. Bages), 167, 26.
- Sanctus Petrus puellarum non longe a moenia civitatis Barchinoaa (991), *coenobium*, *monasterium*, 72, 26; 73, 5, 25. — *alodis monasterii*, 198, n. 5. — *abbatissa*, v. BONAFILIA. || Monestir de Sant Pere de les Puelles (Barcelona), IX, XX; 72-74; 458.
- Sanctus Petrus [in Riopullo] (938), *ecclesia*, 160, 14. — *parrochia de ipsa valle*, 163, 19; 171, 8. || Església de Sant Pere a Ripoll (com. Ripollès), 161, 23-29.
- Sanctus Petrus in monte Rotas, de Rodas, Rotensis in comitatu Petralatense, *cella* (878), 60, 18; 63, 14. — *domus*, 223, n. k. — *ecclesia* 43, n. j; 146, 21. — *coenobium*, *monasterium* (944), 227, 3, 7; 230, 7; 233, 15; 237, 29; 238, 14; 244, 5. — *territorium*, 233, 29. || Monestir de Sant Pere de Rodas, abans cel·la

- del monestir de Banyoles, de l'església de Girona i del monestir de Sant Policarp de Rasés (mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), ix; xx: 40, 21; 43, n. 7; 145, 4-13; 222-244; 389, 11-21; 394, 3; 467; 470. —abats, v. HILDESINDUS, TASSIUS, WISIND.
- Sanctus Petrus in comitatu Rossilionensi (899) (Sant Pere de Passà, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *serra, terra*, 373, 23.
- Sanctus Petrus in alode Salselas, *ecclesia*, v. Salselas.
- Sanctus Petrus super fluvium Sambuga in pago Bisuldunense (844), *cella*, 31, 24; 35, 1; 38, 24. —*monasterium*, 7, 4. —*abbas*, v. DONNULUS. V. Albanianus. || Sant Pere d'Albanyà (com. Alt Empordà), viii; xxii; 5-8; 21, 19, 20, n. 8; 31, 1-3; 452.
- Sanctus Petrus non longe ab ecclesia Sancti Cucufatis Octaviensis (1031) (Sant Pere Octavià, església, abans parroquial, de Sant Cugat del Vallès, com. Vallès Occidental), *altare Sancti Pauli in ecclesia*, 186, 8.
- Sanctus Petrus [in Sirisido], *ecclesia*, v. Sirisidum.
- Sanctus Petrus in Taliata, *ecclesia*, v. Taliata.
- Sanctus Petrus in Tezano, *ecclesia*, v. Tezanum.
- Sanctus Petrus de Tovos (capella de Sant Pere en el mun. Sant Martí de Tous, com. Anoia), *ecclesia*, 200, n. 42.
- Sanctus Petrus in Turrillas, *ecclesia*, v. Turrillas.
- Sanctus Petrus [in Vico], *ecclesia*, v. Vicus.
- Sanctus Petrus qui dicunt Vim (Sant Pere Desvim, mun. Prats de Rei, com. Anoia), *cella*, 200, n. 42. —*rivus*, v. Vim.
- Sanctus Policarpus (879), *monasterium*, 42, 3; 43, 13. || Sant Policarp de Rasés (cantó de Saint-Hilaire, dép. Aude), 41-43; 132, 7; 145, 6; 222, 6; 223, 23; 226, 19; 227, 7-11; 406; 454-457.
- Sanctus Quintinus juxta monasterium Sanctae Mariae in valle Asperia in pago Rusilionense (869) (Sant Quinti d'Amélie-les-Bains, cantó d'Arles del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), *cella cum balneis*, 31, 21; 34, 14; 38, 12. V. Bag-niles.
- Sanctus Quiricus, Sanctus Ciricus (981), 472. —*alodum* [*monasterii in pago Rosolionensi*], 394, 17. || Monestir de Sant Quirze de Colera (mun. Rabós d'Empordà, com. Alt Empordà), ix; 384, 7, 10; 470; 472-473.
- Sanctus Romanus (982) (Sant Romà de Delfià, mun. Rabós, com. Alt Empordà), *silva*, 242, 28.
- Sanctus Romanus in Casa Mauri in pago Bisuldinensi (844), *cella*, 31, 25; 35, 13; 38, 22. —*ecclesia*, 7, 11. || Sant Romà de Casamor (en el terme de Quexàs, mun. Cabanelles, com. Alt Empordà), 31, 1.
- Sanctus Salvator in comitatu Rossilionense (982) (Sant Salvador de Millàs?, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia*, 243, 23.
- Sanctus Salvator in valle Leco (958), *ecclesia*, 96, 10. || Sant Salvador de Llec (commune d'Estóher, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 81, 24; 95, 8.
- Sanctus Salvator in coenobio Sanctae Mariae, valle Riopullo, in territorio Ausonense (925), *baselica*, 162, 1. —*domus*, 160, 21; 164, 5; 171, 6.
- Sanctus Salvator in villa Tineosi in pago Bergense (835), *monasterium*, 247, 14, 19. || Sant Salvador de la Vedella (mun. Cercs, com. Berguedà), viii; xxxi; 245-248; 283, 22; 467-468.
- Sanctus Saturninus [in Origello] (835), *monasterium*, 247, 7. —*abbas*, v. CALORTUS. || Sant Cerni de Tavernoles (mun. Anserall, com. Alt Urgell), vii; 245, 6. —*cartoral*, 246, 21.
- Sanctus Saturninus in Peciliano, *ecclesia*, v. Peciliano.
- Sanctus Saturninus et Sanctus Martinus, v. Sanctus Martinus et Sanctus Saturninus.
- Sanctus Saturninus prope Tholosam (844), *monasterium*, 8, 13; 29, 7; 130, 4; 156, 19; 265, 16; 336, 16; 337, 15; 339, 29; 425. || Sant Cerni de Tolosa (dép. Haute-Garonne), 6, 2; 27, 2; 48, 2; 125, 2; 154, 2; 263, 2; 270, 2; 271, 3; 277, 12; 335, 2; 338, 2; 411; 422; 426.
- Sanctus Silvester (986), *ecclesia*, 199, 11. || Sant Silvestre (ermita del mun. Vallirana, com. Baix Llobregat), 183, 9; 196, 28.
- Sanctus Silvester in Valle Mala, *cella*, v. Vallis Mala in comitatu Petralatense.
- Sanctus Stephanus (874), *domus ecclesiae Barcinonensis*, 71, 20. —*ecclesia nobilis et antiqua*, 349, 8; 351, 9; 433. || Església de Sant Esteve en el bisbat de Barcelona (segurament en el Montseny, Palautordera o La Costa), 351. V. Romanos, Sanctus Stephanus [in Monte Signo].
- Sanctus Stephanus in Baniolas, *ecclesia, monasterium*, v. Baniolas.
- Sanctus Stephanus in valle Basse in comitatu Bisuldunensi (898), *villa*, 369, 23. || Sant Esteve d'En Bas (com. Garrotxa), 368, 7.
- Sanctus Stephanus in comitatu Bisuldunense (981), *cella* [*monasterii Sancti Genesii Fontanis*], 213, 3.
- Sanctus Stephanus [in Bitamenia], v. Bitamenia.
- Sanctus Stephanus [in Monte Signo] (862), 358, 4. || Sant Esteve de la Costa del Montseny, mun. Fogars de Montclús, com. Vallès Oriental), 239, 4-240, 20; 355, 6. V. Sanctus Stephanus.
- Sanctus Stephanus juxta castrum Olerdula (986) (Església de Sant Esteve a Castellet, com. Garraf), *ecclesia*, 199, 27. V. Olerdula.
- Sanctus Stephanus in alode Palatio Auzit, v. Palatio Auzit.
- Sanctus Stephanus in latere montis [Sancti Laurentii] (986) (Sant Esteve de Castellar, com. Vallès Occid.), *ecclesia*, 199, 8. V. Castelar.
- Sanctus Stephanus infra terminos Sancti Petri in comitatu Petralatense (974) (església de la Selva de Mar, com. Alt Empordà), *ecclesia*, 237, 21; 242, 33.
- Sanctus Thomas (952), *cella*, 92, 19; 97, 1. || Sant Tomàs de Balaguer (commune de Fontpedrosa, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 87, n. 4; 95, 13.
- Sanctus Thomas in monte Pinni (944) (Sant Tomàs de Pení, església avui desapareguda, mun. Roses, com. Alt Empordà), *ecclesia*, 227, 27.

- Sanctus Vedastus, *monasterium*, v. Atravatum.
- Sanctus Vincentius in Albiols, *ecclesia*, v. Albiols.
- Sanctus Vincentius in villa Cercitulo, *ecclesia*, v. Cercitulo.
- Sanctus Vi-centius [in pago Confluyente] (952) (Sant Vicenç de Campllong, ruïnes a l'E. de Vernet, cantó de Prades, dép. Pyrénées Orientales), *cella*, 92, 19.
- Sanctus Vincentius in pago Gerundensi (922) (Sant Vicenç de Camós? com. Gironès), 149, 31.
- Sanctus Vincentius in pago Gerundensi (922), *vallis*, 149, 30.
- Sanctus Vincentius in pago Helenense (823) (església avui desapareguda a Taixó d'Amunt, commune de Sant Andreu de Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *cellula*, 269, 6; 274, 16. V. Tacio superior.
- Sanctus Vincentius de Ovece, *domus*, 471. || Sant Vicenç d'Oveix (en el terme de Rodés, mun. Surp. com. Pallars Sobirà), 471-472.
- Sanctus Vincentius in comitatu Petralatense (982) (Sant Vicenç de Llança, com. Alt Empordà), *ecclesia*, 242, 24. V. Lanciano.
- Sanctus Vincentius in Sancta Pace, *cella*, v. Sancta Pax.
- Sanctus Vincentius vel Sanctus Johannes in comitatu Gerundense (922), *cella*, 18, 22. V. Sancta Maria et Sanctus Matheus et Sanctus Johannes.
- Sanctus Xristophorus, v. Sanctus Christophorus.
- SANDARENUS (985), *presbyter et monachus* [Sancti Cucuphatis], 188, n. 5.
- Sanguinarium in oriente stagni de Castilione in valle Rodas (953), *stagnum* (estany de Santa Margarida, mun. Roses, com. Alt Empordà), 233, 24; 243, 1.
- SANILA, got, comte d'Ausona? (820), 290, 2.
- Saniliare, Sanillare (917), *torrens ad ipso* (afluent de l'esquerra de l'Anoia a l'E. de Monistrol d'Anoia, com. Alt Penedès), 196, 2; 199, n. 33.
- SANLA pater Umfredi, *villa de*, 200, n. 42.
- Sannaruz (979) (Sanarús, masia del mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 167, 9.
- Sant Andreu, riera en el Rosselló, v. Tacidus.
- Sant Andreu de Bigaranes, v. Bigaranas.
- Sant Andreu de Llar, v. Lar.
- Sant Andreu de Llavaneres, v. Lavendarías.
- Sant Andreu de Porreres, v. Porreolas.
- Sant Andreu de Rabós, v. Rabiosa.
- Sant Andreu de Sureda, v. Sanctus Andreas super fluvium Tacidum.
- Sant Andreu de Valltarga, v. Baltarga.
- Sant Andreu de Terri, v. Sanctus Andreas super fluvium Esterriam.
- Sant Aniol, riera, v. Aginnum. —vall, v. Agogiam.
- Sant Aniol d'Aguges, v. Sanctus Andeolus super fluvium Aginnum.
- Sant Antoni, muntanya, v. Petrosus, *mons*.
- Sant Arnac, v. Centernaco.
- Sant Baldiri, v. Sanctus Bauderius.
- Sant Bartomeu, puig, v. Salomon.
- Sant Benet de Bages, monestir de (mun. Sant Fruitós de Bages, com. Bages), ix.
- Sant Cebrià de Fogars de Tordera, v. Filgariis.
- Sant Cebrià de Pineda, v. Pineta.
- Sant Cerni de Tavernoles, v. Sanctus Saturninus [in Origello].
- Sant Cerni de Tolosa, v. Sanctus Saturninus prope Tholosam.
- Sant Climent de Peralta, v. Sanctus Clemens in comitatu Gerundense.
- Sant Climent de Reglella, monestir, v. Sanctus Clemens super fluvium Teda.
- Sant Climent Sescaves, v. Sanctus Clemens in comitatu Petralatense.
- Sant Cristòfol, v. Sanctus Christophorus.
- Sant Cugat del Recó, v. Sanctus Cucuphas in pago Berchitano.
- Sant Cugat del Vallès, v. Sanctus Cucuphas ad locum Octavianum. Sanctus Petrus non longe ab ecclesia Sancti Cucufatis.
- Sant Esteve del Monestir (cantó de Perpinyà), v. Cussana.
- Sant Esteve de la Costa del Montseny, v. Sanctus Stephanus [in Monte Signo], Tordaria.
- Sant Esteve d'En Bas, v. Sanctus Stephanus in valle Basse.
- Sant Esteve de Palautordera, v. Bitamenia.
- Sant Feliu de Boada, v. Boada.
- Sant Feliu de Cadins, v. Cadinus.
- Sant Feliu de Calmelles, v. Calmicella.
- Sant Feliu de Codines, v. Codes, Sanctus Felix ad ipsum Fallium.
- Sant Feliu de Girona, v. Gerunda.
- Sant Feliu de Guixols, v. Sanctus Felix in Iecsalis.
- Sant Feliu de Milanys, v. Villa de Milans.
- Sant Feliu del Recó, v. Valrano.
- Sant Fruitós de Taurinyà, v. Tauriniano.
- Sant Fruitós de la Vall de Santa Creu, v. Sanctus Fructuosus in pago Petrelatensi.
- Sant Genís, coll de, v. Sanctus Genesius [in comitatu Petralatensi].
- Sant Genís dels Agudells, v. Acutellos.
- Sant Genís les Fonts, v. Sanctus Genesius quod appellatur Fontanas.
- Sant Genís de Pi, v. Pino.
- Sant Gregori (com. Gironès), 9, 4.
- Sant Jaume dels Domenys, v. Domenio.
- Sant Julià de Bossac, v. Sanctus Julianus super Buciacum.
- Sant Iscle de Montserrat, v. Sanctus Aciscles in cacumine Montis Serati.
- Sant Jaume dels Domenys, v. Domenio.
- Sant Joan de les Abadesses, v. Sanctus Johannes Baptista in pago Ausonensi.
- Sant Joan la Cel·la, v. Sanctus Johannes Evangelista juxta villam Balnelonis.
- Sant Joan ses Closes, v. Sanctus Johannes in pago Petrelatensi.
- Sant Joan de Mollet, v. Molletus.
- Sant Joan de Mundarn, v. Sanctus Johannes in Cardona.

- Sant Julià del Mont, monestir, v. Sanctus Julianus in pago Bisuldunensi.
- Sant Julià Sassorba (mun. Gurb, com. Osona), 375, 22.
- Sant Julià (Vilanova de la Ràhó), v. Sanctus Julianus in comitatu Rossilionensi.
- Sant Llorenç del Mont, v. Sanctus Laurentius in monte Sancti Laurentii in comitatu Bisuldunense.
- Sant Llorenç del Munt, v. Sanctus Laurentius in monte Sancti Laurentii; Sanctus Laurentius, *mons*.
- Sant Llorenç de la Salanca, v. Sanctus Laurentius, villa.
- Sant Marçal, v. Mansaldi.
- Sant Martí d'Armàncies, v. Animancias.
- Sant Martí de Campmajor, v. Sanctus Martinus in pago Bisuldunensi.
- Sant Martí de Canyà, v. Caniano.
- Sant Martí del Congost, v. Sanctus Martinus in valle Congusto.
- Sant Martí d'Empúries, v. Empurias.
- Sant Martí de Les Escaules, monestir, v. Sanctus Martinus juxta rivo Sambuga.
- Sant Martí de Montbran, v. Sanctus Martinus in pago Helenense.
- Sant Martí Ses Serres, v. Sanctus Martinus in comitatu Bisuldunense.
- Sant Martí de Terradelles, v. Terratellas.
- Sant Martí de Tous, v. Tovo.
- Sant Martí de Vinyoles, v. Vineolis.
- Sant Martí de Viure, v. Beneviver.
- Sant Medir, v. Sanctus Emeterius.
- Sant Medir (vall a Sant Cugat), v. Gausac.
- Sant Medir de Romanyà, v. Romagnano.
- Sant Miquel de Banat, v. Exeduce.
- Sant Miquel de la Cirera, v. Ceresius.
- Sant Miquel de Cuixà, v. Sanctus Germanus et Sanctus Michael in Coxiano.
- Sant Miquel del Fai, v. Fallium.
- Sant Miquel de Llotes, v. Lotas.
- Sant Miquel de Pineda, v. Pineta.
- Sant Miquel de Solans, v. Solanes.
- Sant Patllari, v. Spelio.
- Sant Pau del Camp (Barcelona), viii.
- Sant Pau de Fontclara, v. Fonsclara.
- Sant Pau de Segúries, v. Segurillas.
- Sant Pere d'Ambigats, v. Sanctus Petrus Ambigats.
- Sant Pere de Besalú (com. Garrotxa), 384, 6; 467; 470.
- Sant Pere de Camprodon, monestir, v. Campus Rotundus.
- Sant Pere, església en el terme de Castelltallat, v. Sanctus Petrus in Cantiq.
- Sant Pere Desvim, v. Sanctus Petrus qui dicunt Vim.
- Sant Pere dels Forcats, v. Infurcatis.
- Sant Pere dels Forquets, v. Sanctus Petrus juxta villam Argelariam.
- Sant Pere del Montgrony, v. Mochoronio.
- Sant Pere Octavià, v. Sanctus Petrus non longe ab ecclesia Sancti Cucufatis.
- Sant Pere d'Osseja, v. Olcegia.
- Sant Pere de Passà, v. Sanctus Petrus in comitatu Russilionensi.
- Sant Pere Pescador, v. Militiano.
- Sant Pere de les Puelles, monestir, v. Sanctus Petrus puellarum.
- Sant Pere de Riuferrer, v. Sanctus Petrus in Arulas.
- Sant Pere de Ripoll, v. Sanctus Petrus [in Riopullo].
- Sant Pere de Riuferrer, v. Sanctus Petrus in Arulas, Palatiolum in pago Russilionensi.
- Sant Pere de Rodes, v. Sanctus Petrus in monte Rotas.
- Sant Pere Sacama, v. Cama.
- Sant Pol de Mar, v. Sanctus Paulus in Maritima.
- Sant Policarp de Rasés, v. Sanctus Policarpus.
- Sant Quirze de Besora, v. Bisaura; Sanctus Cirichus in castrum Bisaura.
- Sant Quirze de Colera, v. Sanctus Quiricus.
- Sant Romà de Casamor, v. Casa Mauri.
- Sant Sadurní de Rotgés, v. Palatium Rodgarium.
- Sant Sadurní de Sobelles (mun. Les Llores, com. Ripollès), 162, 5.
- Sant Sadurní de Tavernoles, v. Sanctus Saturninus [in Origello].
- Sant Sadurní de Tolosa, v. Sanctus Saturninus prope Tholosam.
- Sant Sadurní del Vernet, v. Vernedum.
- Sant Salvador de Llec, v. Sanctus Salvator in valle Leco.
- Sant Salvador de la Vedella, v. Sanctus Salvator in villa Tineosi.
- Sant Silvestre de Cervelló, v. Sanctus Silvester.
- Sant Tomàs de Pení, v. Sanctus Thomas in monte Pinni.
- Sant Vicenç de Camós, v. Sanctus Vincentius in pago Gerundensi.
- Sant Vicenç de Maçanós, v. Macanoso.
- Sant Vicenç d'Obiols, v. Albiols.
- Sant Vicenç d'Oveix, v. Sanctus Vincentius de Ovece.
- Sant Vicenç de Puigmal, v. Pojomalo.
- Sant Vicenç de Sallent, v. Sancta Pax.
- Sant Vicenç del Vernet (església al SE. del Vernet, sobre la riera de Sant Vicenç avui desapareguda), 95, 11. V. Vernedum.
- Santa Cecília de Cos, v. Cotsio.
- Santa Cecília d'Elins, v. Sancta Cecilia in valle Eunte.
- Santa Cecília de Montserrat, v. Sancta Cecilia in Monserrato.
- Santa Coloma (Rosselló), v. Sancta Columba in Conjuncta.
- Santa Coloma de Farners, v. Sancta Columba in comitatu Gerundense.
- Santa Creu d'Olorde, v. Olorda.
- Santa Creu de Vira, v. Sancta Crux in pago Fonolietense.
- Santa Eugènia de Tresmals, v. Tresmalos.
- Santa Eulàlia, camp de, v. Sancta Eulalia prope civitatem Barchinonam.
- Santa Eulàlia de Tapioles, v. Tapiolas.
- Santa Llúcia de Puigmal, v. Pogium Malum.
- Santa Margarida, estany, v. Sanguinarium.

Santa Margarida, capella, mun. Roses, v. Sancta Margarita.

Santa Maria d'Àneu, v. Santa Deodata.

Santa Maria dels Arcs, v. Sancta Maria in Riudeazar.

Santa Maria de Camós, v. Sancta Maria in pago Gerundensi.

Santa Maria en el terme de Castelltallat, v. Sancta Maria in Cantiq.

Santa Maria de l'Estany, 436.

Santa Maria de Lio (església desapareguda, existia prop de Can Murgat mun. Banyoles, com Girònes), 55, 19; 455.

Santa Maria de Marlès, v. Merles.

Santa Maria dels Masos, v. Carcer.

Santa Maria de Palautordera, v. Bitamenia.

Santa Maria dels Prats, 256, 15.

Santa Maria de la Romania o de la Romeria, v. Romzentila.

Santa Maria de la Seu d'Urgell, v. Orihel.

Santa Maria de Toudell, v. Toldello.

Santa Maria de Vilert, v. Sistrarianus.

Santa Oliva, v. Sancta Oliva.

Santa Pau, v. Sancta Pax.

Santa Reparada, v. Sancta Reparata.

Santenys, v. Centullo.

SANXA, muller de Ramon Berenguer, v. SANCIA.

Saragossa, expedició de Carlemany, x; 116, 5; 313, 17; 405.

Sarraceni, 184, 17; 290, 12, 20; 310, 26; 401; 404; 412; 415; 416; 417; 420; 423.

Sarroca, ribera de, v. Bosegia.

Sardaniensis, v. Ceridania.

Saucosa (límit de Clariana, com. Anoia), *comba de*, 200, n. 42; 466.

Sauleda, v. Elzedà.

Saurra (958), *villa*, 96, 18. || Sahorre (cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 95, 11.

Sautó, v. Saltone.

Savarto in stagnum de Castilione (953), *insula* (avui desapareguda), 233, 1, 22.

SAVILA (927), 384.

Scales, Escalles, ipsas [in pago Fò-

nellitense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 3.

Scariz, v. Ascarice.

SCILA (834), *judex*, 442; 444.

SCLIVINA, v. SCLUVA.

SCLUA, bisbe d'Urgell, 292, 20; 295, 21.

SCLUVA, SCLIVINA (958), 97, 12.

scriptum, scripta, precellentie [regiae], 177, 22. — *venerabilium patrum*, 388, 11.

scriptura, scripturae, 42, 5; 73, 9; 96, 8; 97, 12, 19; 164, 23; 200, 10; 215, 28; 388, 6, 12. — *combustae*, 198, 12. — *commutationis*, 98, 12. — *donationis*, 98, 12; 121, 28; 199, 16; 325, 21; 452. — *emptiois*, 98, 12. — *falsa*, 73, 11. — *largitionis*, 200, n. 42. — *perditiae*, 73, 16, 27. — *venditionis*, 375, 24.

securitas, 12, 35; 15, 39; 19, 9.

Seddonis [in pago Gerundense] (922), *villare*, 149, 32.

Sedret (Cerdanya), 325, 20.

Segarra, v. Sagarra.

Segre, riu, v. Segure.

Segure, Segre (952), *flumen*, 97, 15; 167, 20, 22. || Riu Segre (afluent de l'Ebre), 283, 26.

Segúries, v. Segurilias.

Segurilias in comitatu Bisuldunense (925), *collus* (coll de Sant Pau, mun. Sant Pau de Segúries), 470. — *vallis*, 470. || Sant Pau de Segúries (com. Ripollès), 75, 7.

Selva de Mar, v. Sanctus Stephanus infra terminos Sancti Petri.

Semala in pago Bisildunensi (844) (Semala, masia de Mieres, com. Garrotxa), *villa*, 128, n. 85.

Senaria (958) (Seners, prop d'Estóher, cantó de Vinçà, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 96, 13.

Sendare, Sennare in valle Riopullo in comitatu Ausonensi (885), *villare*, 215, 25; 217, 7. || Sagnari (mun. Ribes de Freser, com. Ripollès), 215, 25.

SENDEREDUS (990), *advocatus vel elemosinarius*, 197, 5, 22.

SENDERID, monjo, 80, n. e.

Seners, v. Senaria.

SENIOFRED, comte de Cerdanya-Besalú, v. SENIOFREDUS, comes.

SENIOFREDUS, SONIEFREDUS, SU-

NIEFREDUS, 169, 10. — *comes*, 96, 8, 24; 75, 19; 392, 7. — *marcbio*, 227, 6. || Seniofred, comte de Cerdanya-Besalú, fill de Miró i Ava, 84, 26; 86, n. d; 87, n. d; 91, 25; 167, 11; 169, 2, 7, 25; 170, 5; 223, 19; 224, 22; 226, 4; 239, 2; 388, 8; 389, 6; 391-392; 460.

SENIOFREDUS (952), *abbas*, 170, 9. || Seniofred, abat de Ripoll, 166, 3.

Sennare, v. Sendare.

Senterada, v. Sancta Grata.

SENTIMIRUS, *vir religiosus*, 206, 21. || Sentimir (fundador del monestir de Sant Genís les Fonts), 205, 3.

Septimania, 316, 12; 15; 319, 9; 328, 8; 344, n. 16; 404; 406; 412; 417; 423; 432. — *ecclesiae in*, 268, n. e; 288, 10. — *episcopi*, 426. — *monasteria infra*, 261, 2; 268, 7, 11; 269, 10. — *regnum*, 339, 2; 360, 9; 370, 1. || Septimània, vi; 313, 14; 316, 4; 359, 4; 368, 9; 400; 405; 411; 417; 426.

sepulturas, 471.

Ser, riu, v. Riudeazar.

Serra in pago Bergitano (982), 174, 1.

Serram Longam (889), *strata discurrens per* (carretera de Moyà a Calders per dalt la serra, com. Bages), 297, 14-15; 298, 26.

Serras (844) (com. Pallars Jussà), *villa*, 264, 12.

servitium, servitium, 140, 22; 146, 28, 29; 161, 20; 163, 14; 297, 21; 299, 4; 333, 15, 32; 364, 20; 370, 1, 3; 413; 418; 420; 472.

servus, servi, 83, 13; 364, 20. — *fiscalis*, 333, 14. V. *homines servi*.

SERVUS DEI (891), *episcopus Gerundensis*, 122, 2; 142, 3; 145, 19; 365, 18. || Servus Dei, bisbe de Girona, 40, n. b; 55, 18; 75, 5; 118, 1-11; 132, n. o; 141, 3; 144, 3; 365, 3; 367, 3, 16, 18; 460.

SESENAND (874), mandatari del comte Miró I de Cerdanya, 333, 12, 17.

SESENANDUS, 168, 12, 15; 362, 3. || Sesenand, 362.

SESGUTUS (1031), 185, 28.

Set, 463.

Seu d'Urgell, v. Orihel.

Sicco in comitatu Petralatense (982), *villare*, 243, 4.

SICFRIDUS, *fideles* [Karoli], v. SUNIEFRIDUS.

- SICKEL, T. von. xxxiii; xxxviii.
 Sinto, v. Cinto.
 SICOMARES (889), 216, 18.
 Sidinolas, Lindinolas [in pago Fone-
 lietense] (958) (límit de l'alou de
 Santa Creu), 98, 5.
 SIGEBODUS (878), *episcopus et Nar-
 bonensis metropolitanus*, 291, 14,
 20; 437. || Sigebod, arquebisbe de
 Narbona, 292, 9; 436.
silvaticum, 79, 8; 93, 6; 252, 18.
 SILVESTRE II, papa. Butlla al bisbe
 de Girona (1002), 152, 8; 395, 6.
 V. GERBERT.
 Similiare, Samliare in comitatu Au-
 sona (982), 172, 14.
 SIMPLICIO (812), *Ispanus*, 313, 35.
 SIMSON, B. von., 102, n. n; 177,
 n. 3.
 SINDAREDUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
 SINDILA (889), *frater [Wifredi]*, 364,
 2. || Sindila, 363-364.
 SINTREMUNDUS (844), *praepositus*,
 181, 16, 31; 182, 2. || Sintremund,
 preposit del monestir de Sant Cl-
 ment de Reglella, xxii; 180, 3.
 Sirac, Sant Climent de, v. Sanctus
 Clemens in comitatu Confluenta.
 Sirisidum in Valle Asperi (814),
 —*ecclesia Sancti Petri*, 319, 14.
 —*villa*, 316, 12; 319, 9. || Ceret
 (dép. Pyrénées-Orientales), xxvi;
 316, 5; 318, 5.
 SIRMOND, J., 430; 436.
 SISEBUTUS (835), *antistes, episcopus
 Orgellitane ecclesie*, 283, 29; 284,
 7, 23. || Sisegut, bisbe d'Urgell,
 277, 21, n. 8; 278, 10-25; 279, 7,
 10; 280, 3; 282, 3; 283, 20, 21.
 SISEGUDUS, 367, 9. || Sisegud, 367.
 SISEGUTUS (823), *abbas*, 268, 30, 32;
 271, 15; 274, 17. || Sisegut, abat
 de Sant Andreu de Sureda, 266, 7;
 267, 4.
 SISENANDUS (991), *sacerdos*, 73, 21.
 SISTERIANUS (866), *domus Sanctae
 Mariae*, 56, 14; 60, 16; 63, 13. ||
 Cel·la de Sancta Maria de Vilert
 (mun. Esponellà, com. Gironès),
 40, n. a; 52, 25; 55, 19; 454; 455.
 Siurana, v. Siverana.
 Siverana, Fuierana in comitatu Im-
 puritano (982) (Siurana, com. Alt
 Empordà), *villa*, 243, 11.
 Sobelles, v. Sant Sadurni de So-
 belles.
 Sobre-Roca, v. Super Roccam.
 Solana, La, v. Fasulani.
 Solanes [in comitatu Petralatensi]
 (948) (Sant Miquel de Solans,
 parròquia desapareguda on hi ha
 la capella de Santa Llúcia, mun.
 La Junquera, com. Alt Empordà),
*alodis cum ecclesia Sancti Mi-
 cbaelis juxta castrum Bertini*,
 231, 11.
 Solius, v. Olivos.
 SOLOMO (812), *presbiter, Ispanus*,
 313, 35.
 Somponiu (Somponiu, en el terme
 de Roni, mun. Rialp, com. Pallars
 Sobirà), 471.
 SONIARI (922), *salas*, 150, 3.
 SONIARIUS (968), *abbas*, 203, 6, 17. ||
 Sunyer, abat del monestir de
 Sant Feliu de Guixols i de Sant Pol
 de Mar, ix; 202, 4.
 SONIEFREDUS, *comes*, vide SENIO-
 FREDUS.
 SONIEFREDUS, *pater [Winedildis]*,
 vide SUNIEFREDUS.
 SONIEFREDUS, *sacerdos*, 388, 5. || So-
 nifred, germà d'Adalbert, 387, 17;
 388, 20; 389, 2, 4.
 SONIFRED (922), arxipreste i bisbe
 de Girona, 379, 4-9. V. SONIFRE-
 DUS.
 SONIFRED, *prevere*, v. SONIEFREDUS,
sacerdos.
 SONIFREDUS (922), *archidiaconus
 Gerundensis*, 379, 17. || Sonifred,
 archipreste de Girona? xx; 118,
 18; 378-380.
 SONIOFREDUS, *frater Wifredi [I] co-
 mitis*, 215, 24.
 Sorba, v. Suburbano.
 Sorbeirolo de Sancto Genesio, v.
 Sanctus Genesius in comitatu Pe-
 tralatensi.
 Sorbeiolus, v. Sorberollus.
 Sorberelus, v. Sorberollus.
 Sorberollus, Sorberelus, Sorbeiolus
 (974) (límit de Sant Pere de Rodes),
 236, 34; 241, 27. V. Sanctus Gene-
 sius [in comitatu Petralatensi].
 Sous (mun. Bassegoda, com. Gar-
 rotxa), 175, 5.
 Spada, Spata, ipsa (938) (espadats
 en el Ter prop de C. Espadaler,
 mun. Montesquiú, com. Ripollès),
 163, 16; 171, 6.
 SPANI, HISPANI, ISPANI, YSPANI,
 140, 22; 146, 29; 177, 17; 313, 29;
 314, 13, 14; 317, 10; 326, 1; 329, 8;
 330, 9; 331, 14; 336, 12, 21, 28;
 358, 14; 361, 13; 366, 8; 370, 4;
 384, 11; 400; 405; 407; 413; 415;
 417; 418; 420; 423; 424. —*bomi-
 nes*, 66, 17; 67, 7; 71, 12. —*vel
 bostolenses*, 110, 27. || Hispana,
 x-xiv; 270, 20; 308-314; 316, 17-21;
 317; 329; 330; 331; 335-337; 365, 6;
 399-425.
 Spanitate (968) (alou del monestir de
 Sant Feliu de Guixols entre Tossa,
 Caldes, Romanya i el mar, com.
 Baix Empordà), 204, 2.
spata india cum tecba de argento,
 310, 29.
 Sparagaria in monte Sancti Lauren-
 tii in comitatu Visuldunense (871),
villare et fons (mas Esparraguera i
 font dels Monjos, a Sous, mun.
 Bassegoda, com. Garrotxa), 177,
 15.
 Specularias [in pago Bisuldinensi]
 (893) (prop de Bàscara, com. Alt
 Empordà), *villare*, 121, 31.
 Spedolia in comitatu Petralatense
 (982), 243, 8. || Espolla (com. Alt
 Empordà), 241, 1.
 Spedula in comitatu Rossilionensi
 (836), 105, n. 19; 108, 8; 110, 14.
 Spedulas, Spodilio in comitatu Bi-
 suldinense (834) (mas Espolla,
 mun. Bàscara, com. Alt Empordà),
villa, 121, 31. —*villare*, 123, 5;
 128, 15; 136, 27; 140, 11; 146, 19;
 150, 1.
 Spelio in alaudi Sancti Stephani [in
 Baniolas] (968) (muntanya de Sant
 Patllari, mun. Porqueres, com.
 Gironès), *castellum in monte*,
 388, 28.
 Spilio [in pago Rosolionensi] (981)
 (puig pròxim al coll de l'Espill,
 frontera Empúries-Roselló, dép.
 Pyrénées-Orientales), *pogium*, 394,
 15.
 SPERANDEO (926), fill de Tassi,
 223, 7.
 SPERANDEO (850), mandatari del
 bisbe Gondemar, 126, 16.
 SPERAINDEUS (1031), 185, 30.
 Speria, v. Vallis Asperi.
 Spicellos (986) (Espells, mun. Sant
 Sadurni d'Anoia, com. Alt. Pene-
 dè), 199, 23.
 Spinosa in balle Bucuranense in pago
 Cerdaniae (889), *villare*, 216, 11.

- villula*, 217, 10. || Espinosa (mun. Brocà, com. Berguedà), 216, 7-16.
- Spodilio, v. Spedulias.
- Spugiola in comitatu Bergitanensi (958) (Espunyola, com. Berguedà), *ecclesia Sancti Clementis*, 98, 6.
- Stagneolum in comitatu Petralatense (982) (Estanyol, mun. Pau, com. Alt Empordà), 243, 2.
- Stagno et Stagnolo (922) (Estanyol, mun. Sant Feliu de Pallers, com. Garrotxa), *villa*, 149, 28.
- Stamarez, v. Tamarice.
- Stavellus (958) (Estabell, muntanya del Barbet en el Canigó, dona naixement a l'Estabell, afluent del Llec, dép. Pyrénées-Orientales), *mons*, 96, 11.
- Stela [in comitatu Confluentis] (958) (Puig de l'Estela en el Canigó?, límit de Sant Salvador de Llec), 96, 11.
- STEPHANUS (834), 444.
- STEPHANUS (899), *fideles* [Karoli], 373, 5; 374, 13, 15. || Esteve, xx; 371-374.
- STEPHANUS (812), *Ispanus*, 313, 30.
- STEPHANUS (812), *Ispanus*, 313, 32.
- STEPHANUS (834), *vicedominus*, 442. || Esteve, vescomte de Narbona, 309, 29; 371, 23; 442-444.
- Sterria, Esterria (844), *fluvius* (Esterria, Terri, afluent del Ter, nascut a l'estany de Banyoles, com. Gironès), 12, 17; 15, 19. —*domus* [Sancti Andreae] *super fluvium*, v. Sanctus Andreas *super fluvium Sterriam*.
- stipendia clericorum*, 142, 1.
- Stiula, v. Stivola.
- Stivola, Estiulla, Estivola, Stiula, Stivula (938), 161, 20, 21; 163, 15. —*maiore*, 171, 4. || Estiula (mun. Viladonja, com. Ripollès), 161, 18.
- STRADARIO (990), *advocatus vel elemosinarius*, 197, 5, 22.
- strata, ad flumen Adaron*, 366, 2. —[in valle Bucuranense], 216, 13. —*de Cruciliis usque ad Sanctam Mariam*, 366, 3. —*Francisca*, 96, 5. —*de Gerunda ad Barcinonam*, 67, 10; 71, 15. —*in Monte Signis*, 67, 9; 71, 15. —*publica prope villam Pinellos*, 70, 30. —*in comitatu Sardaniense*, 97, 21. —*per Serra Longa*, 297, 15; 298, 26.
- STRATARIUS (897), 168, 26.
- STREMIUS (881), *presbiter*, 361, 11. || Stremir, arxipreste, mandatari del biabe Teutari de Girona, 126, 23; 131, 23; 361, 7.
- Stullo (899), 217, 11.
- STURMIO, STURMINIO, *comes* [Narbonensis], 308, 9, 11, 16; 309, 39; 339, 9; 443. || Sturmio, comte de Narbona, 309, 2.
- Suanis in comitatu Confluentis (981) (Suanyes, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 34.
- Suanyes, v. Suanis.
- SUBIELDUS (889), 216, 9.
- Subiradis (917), *castrum*, 195, 30; 199, 26. || Castell de Subirats (com. Alt Penedès), 195, 25-196, 14.
- Subiratellos, Supurtellos (878) (Can Subiradell, mun. Maçanet de Cabrenys, com. Alt Empordà), 35, 5; 38, 27.
- Subirats (com. Alt Empordà), v. Subiratos.
- Subirats (com. Alt Penedès), v. Subiradis.
- Subiridellos (974), *serra super ipsos*, 237, 25. —*wadellus de*, 237, 20.
- Suburbano in pago Bergitano (982) (Sorba, mun. Montmajor, com. Berguedà), 172, 2.
- SULAIMAN-IBN-YAKZAN L'ARABÍ, v. IBN-AL-ARABÍ.
- SUMILA, *servus*, 326, 2.
- SUMNOLDUS (854), *fidelis* [Karoli], *Gotus*, 348, 10, 20. || Sumnold, 347-348.
- Sunereda (981) (Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 21. V. Sanctus Andreas *super fluvium Tacidum*.
- SUNIARIUS, *clericus frater Gotfredi comitis*, 199, 17. || Sunyer, germà del comte Gauzfred d'Empúries?, 239, 29.
- SUNIARIUS, *comes*, 98, 8.
- SUNIARIUS [I], SONIARIUS (842), *comes*, 121, 13; 272, 21; 331, 15; 336, 26; 355, 24; 356, 19; 357, 25; 357, 31. || Sunyer, comte d'Empúries-Peralada i del Rosselló, 66, 14, 20, 23; 67, 1; 117, 11; 239, 17, n. v; 266, 12; 270, 7, 16-22; 331, 21, 23; 335, 10; 336, 4; 355-358; 458.
- SUNIARIUS [II] (878), *comes*, 43, 15. ||
- Sunye II, comte d'Empúries, 42, 24; 121, 19; 239, 20; 294, 26; 357, 14, 17, 18; 361, 7; 365, 13; 454.
- SUNIARIUS, *comes* [Barcinonensis], 198, 17; 230, 11; 300, 23. || Sunyer, comte de Barcelona, Girona i Ausona, fill de Wifred el Pilós, 11; 72, 5; 86, n. d; 157, 12; 161, 33-162, 13; 167, 31-168, 4; 169, 1; 223, 28; 224, 5, 22; 239, 2; 253, 14, 15; 254, 3; 256, 13-17; 376, 5, 23; 379, 8; 391, 26. V. SUNIARIUS. *comes*.
- SUNIARIUS [1010] (Sunyer, comte de Pallars), *comes*, 471.
- SUNIARIUS (950), *monachus*, 92, 13. || Sunyer, monjo de Cuixà, xxii; 87, n. d; 91, 3, 27; 392, 9.
- SUNIARIUS GUIFREDUS (1031), 185, 30.
- SUNIEFREDUS (comte de Cerdanya), v. SENIOFREDUS.
- SUNIEFRED (889), abat de La Grassa, 112, 16, n. c.
- SUNIEFRED, comte d'Urgell, v. SUNIEFRIDUS.
- SUNIEFRED, fill del comte Suniefred d'Urgell, 333, 21.
- SUNIEFREDUS (881), *abbas*, 38, 2. || Suniefred, abat de Santa Maria d'Arles, 37, 4.
- SUNIEFREDUS, *comes*, v. SUNIEFRIDUS.
- SUNIEFREDUS, SONIEFREDUS (829), *fidelis* [Hludowici], 315, 7; 324, 16, 21. —*pater* [Winedildis], 216, 3; 324, 2. || Suniefred, fill de Borrell, pare de Winidilda, xx; xxiv; xxx; 315, 4; 315, 6; 323-324.
- SUNIEFREDUS (812), *Ispanus*, 313, 34.
- SUNIEFRIDUS, SICFRIDUS, SUNIEFREDUS (843), *comes*, 333, 9, 15, 16. —*fidelis* [Karoli], 333, 31. —*marcbio*, 336, 26. || Suniefred, comte d'Urgell-Cerdanya, comte de Barcelona?, pare de Wifred el Pilós, 323, 21; 324, 4; 332-334; 335, 9; 336, 4; 356, 27, 31; 357, 2, 6; 372, 16.
- SUNIFRED (972), jutge, 205, 14.
- SUNIFREDUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
- SUNVILDUS, *genitor* [Hadejonsi], 348, 15. || Sunvild, 340, 22; 347, 7.
- SUNYER, abat de Sant Feliu de Guixols, v. SONIARIUS.
- SUNYER (968), bisbe d'Elna, 205, 9; 232, 18; 235, 19; 470.

- SUNYER, comte de Barcelona, v. SUNIARIUS, comes [*Barcinonensis*].
- SUNYER I, comte d'Empúries-Peralada i del Rosselló, v. SUNIARIUS [I].
- SUNYER II, comte d'Empúries, v. SUNIARIUS [II].
- SUNYER, comte de Pallars, v. SUNIARIUS.
- SUNYER, monjo de Cuixà, v. SUNIARIUS, monachus.
- SUNYER, subdiaca, 224, n. 1.
- Super Roccam in comitatu Gerundensi (922) (Sobre-Roca o La Barroca, mun. Sant Aniol de Fines-tres, com. Garrotxa), *silva*, 150, 21.
- Supiratos in pago Bisildunensi (844), *villare*, 155, 12. || Subirats (mun. Terrades, com. Alt Empordà), 152, 10, 12.
- Sureda, v. Sunereda. —monestir de Sant Andreu de, v. Sanctus Andreas super fluvium Tacidum.
- Suverello [in pago Rosolionensi] (981) (limit de Colliure-Banyuls, dép. Pyrénées-Orientales), 394, 18.
- T**
- Tabernoles, v. Sanctus Saturninus, monasterium [in Orgello].
- Tacera, Tether, Tezer (844), *fluvius*, 12, 19; 15, 21; 19, 2; 161, 10, 13; 163, 7, 8, 17; 170, 21, 22; 171, 1, 6. || Riu Ter, 289, 23.
- Tacidus, Tacius (823), *fluvius* (Riera de Taixó, avui de Sant Andreu, desaigua al S. del Tec, dép. Pyrénées-Orientales), 268, 27; 271, 12.
- Tacio subterior (981) (Taixó d'Avall, commune de Sant Andreu de Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 25.
- Tacio superior (981) (Taixó d'Amunt, commune de Sant Andreu de Sureda, cantó d'Argelers, Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 24. V. Sanctus Vincentius in pago Helenense.
- Tagnano in pago Ausonensi (899), 217, 7.
- Taixó, riera de, v. Tacidus.
- Taixó d'Amunt, v. Tacio superior, Sanctus Vincentius in pago Helenense.
- Taixó d'Avall, v. Tacio subterior.
- Talairan, v. Colusiano.
- Talaixà, v. Talexano.
- Talau, v. Talazo.
- Talazo (958), 97, 3. || Talau (cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 95, 18.
- Talexano in comitatu Visuldunense (871) (Talaixà, mun. Oix, com. Garrotxa), *cella*, 177, 11.
- Taliata, v. Fonte Taliata.
- Talló, v. Tellone.
- Talló, mont, v. Allonem.
- Tamarice, Stamarez, Stamarice, Stamarize, Tamarize (938) (Estamariu, masia, mun. Ripoll, com. Ripollès), 167, 9. —*serra super*, 161, 9; 153, 12. —*torrens qui discurrit per*, 163, 6; 170, 20. —*villa*, 171, 1.
- Tamarit, Tamarix, ipsa (974) (estribació en la muntanya de Roda, conserva el nom en la cala Tamaritua, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 236, 22, 23; 241, 23.
- Tamarix, v. Tamarit.
- TAMAYO SALAZAR, J., XXVIII.
- Tamianus (981) (Tanyà, commune Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *via quae venit de*, 211, 18. —*villa*, 212, 21.
- Tamianus, *rius* (981) (Tanyari, affluent de la dreta del Tec), 211, 18.
- TAMUNNUS [*filius Christanti*], 308, 28; 443.
- TANGE, M., XXXIV.
- Tanyà, v. Tamianus, Sanctus Julianus in comitatu Rossilionensi.
- Tanyari, riu, v. Tamianus, *rius*.
- Tapias (981) (lloc pròxim a Passà, entre aquest poble i Forques, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 212, 23.
- Tapiolas (986) (Santa Eulàlia de Tapioles, mun. Vallgorguina, com. Vallès Oriental), *ecclesia Sanctae Eulaliae et Sancti Genesii in alodo*, 199, 19-20.
- Tapiolas in comitatu Bisuldunensi (898) (Tapioles, veïnat d'Argelaguer, com. Garrotxa), 369, 22.
- Tapioles, v. Tapiolas.
- Tarasago in valle Confluenti (952) (Tarerac, cantó de Surnià, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 96, 17.
- Tardello, riu, v. Tordello.
- Tardiu, mas, v. Darnago.
- Tarerac, v. Tarasago.
- Tarnadela (979) (al N. de Ripoll, en la mateixa vall, com. Ripollès), 167, 9.
- Tartaria in comitatu Sardaniese (958) (Tartera, mun. Das, com. Cerdanya), *ecclesia* [*Sancti Juliani*], 97, 11.
- Tartera, v. Tartaria.
- TASSIUS (944), *quisdam ex prioribus* [*Sancti Petri in monte Rotas*], 227, 5. —*gerens habitum et actum sacrae religionis*, 230, 5. —*venerabilis vir*, 230, 17. || Tassi, prior de Sant Pere de Rodes, fill d'Hildegund i Levegode), 11; 223-224; 225, 6; 226, 3; 229, 4.
- Taulat, 75, 6.
- Tauriniano (871), 89, 2. —*ecclesia Sancti Fructuosi*, 92, 23; 96, 1. —*villa*, 92, 23. || Taurinyà i església de Sant Fruitós (arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 81, 16, 25; 88, 2; 95, 5.
- Taurinyà, v. Tauriniano.
- Taverna, monestir de, 278, 22.
- Tavernoles, v. Sanctus Saturninus, monasterium [in Orgello].
- Tecanella, v. Recanello.
- Tecus, Techus (878) (Tec, riu del Vallespir, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 15, 27; 38, 12, 22.
- Teda, Tede, Tedo, Tete (844), *fluvius*, 80, 9; 81, 6; 88, 21; 96, 27; 169, 18; 181, 8, 23; 212, 26. || Riu Tet (dép. Pyrénées-Orientales), 80, 10; 82, 22.
- Tellone, Tollone in Cerdania (835) (Talló, mun. Bellver, com. Cerdanya), 97, 9; 247, 25.
- teloneum, ibeloneum, iboloneum, tolloneum*, 15, 33; 61, 5; 64, 4; 69, 5; 71, 16; 79, 8; 93, 6; 108, 10; 110, 23; 114, 21; 121, 9, 11, 14; 123, 1, 2, 7; 128, 20; 136, 12, 14, 28; 140, 18; 142, 26; 150, 10; 163, 18; 217, 23; 297, 18, 24; 299, 1, 6; 364, 16; 370, 13; 423. —*mercatus*, 287, 12; 288, 11; 291, 1. —*negociatorium*, 228, 13. || Teloneu, xvii; xviii; xix.
- Tendas (890) (Tenes o Sant Bernabeu de Tenes, mun. La Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), 161, 28.
- Tenes, v. Tendas. —riu, v. Tenesi.

Tenesi (878) (Riu Tenes, affluent del Besòs, com. Vallès Oriental), *ri-vus*, 71, 2.

Tenrarios (982) (Tenres, mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès), *vallis de*, 171, 4.

Tenres, v. Tenrarios.

TEODALDUS (812), *Ispanus*, 313, 32.

TEODARDUS (885), *archiepiscopus* [*Narbonensis*], 298, 17; 299, 15. — *pontifex Narbonae*, 291, 22. || Teodard, arquebisbe de Narbona, 100, 8; 292, 9; 294, 21-32; 295, 17-33; 298, 7.

TEODEMUNDO, *petra de*, in comitatu *Bisuldunense*, 473. V. TEUEMUNDUS, DIOSCOLUS.

TEODFRED, v. THEUDEFREDUS.

Teodonis, Theudonis (835), *palatium regium in villa*, 248, 17; 285, 25. || Thionville (dép. Moselle), 246, 2; 278, 11; 282, 2; 283, 21.

TEODOSI, abat d'Amer, v. THEODOSIUS.

TEODOSI, fidel de Carles el Ximble, v. THEODOSIUS.

TEODFREDUS, *vassus* [*Karoli*], v. THEUDEFREDUS.

TEODULF, bisbe d'Orléans, x, 406.

TEOTARIUS, *episcopus*, v. THEOTHARIUS.

Ter, v. Tacera.

Terbiensis, Tirbiensis (835), *pagus*, 279, 24; 288, 6. — *parrochia*, 279, 16; 285, 4 || Tirvia (com Pallars Sobirà), 279, 5; 281, 6; 282, 7; 286, 6.

terra fiscalis, 150, 17; 252, 4; 269, 7; 274, 19.

Terracia (986), 198, n. 5; 199, 9. — *Terracium castellum* (844), 400; 415; 423. — *Terracinense castellum*, 432. || Terrassa (com. Vallès Occidental), xiv; 399; 400; 403; 410; 415-416; 430.

Terracium, v. Terracia.

Terradelas, v. Terratellas.

Terradelles, v. Terratellas.

Terrario (974) *collus* (coll del Perer?, mun. Vilajuïga, com. Alt Empordà), 238, 16, 17; 242, 15.

Terrassa, v. Terracia.

Terratellas, Terradelas (844), *villare*, 126, 34, 36; 128, 17; 140, 12; 146, 20. — *villa*, 121, 30. || Terradelles

(mun. Vilademuls, com. Gironès), 126, 32-37.

Terrates in pago Ausonensi (889) (Terrades, masia del mun. Parròquia de Ripoll, com. Ripollès?), *villa*, 217, 6.

Terralias, Turrilias in comitatu Rossilionense (981) (Torrelles, cantó Rivesaltes, dép. Pyrénées-Orientales), *ecclesia Sancti Petri*, 243, 27. — *villa*, 212, 26.

Terri, v. Sterria.

Tertrium, Tertium in comitatu Rossilionense (832) (pròxim a Pollestres, cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 369, 18. — *villa*, 328, 11.

TESSIER, G., xviii; xxxi; xxxiv; 341, n. a, c; 345, 19; 347, 21; 353, n. f. g; 422; 423, n. b; 458.

testamentum, 197, 10; 199, 17. — *auctoritatis* [*regiae*], 297, 26; 299, 11.

testimonia, 73, 16, 18.

Tet, riu, v. Teda.

Tete, *fluvius*, v. Teda.

Tether, *fluvius*, v. Tacera.

TETMUNDUS, v. TEUTMUNDUS.

TEUCHMUNDUS, v. TEUTHMUNDUS.

TEUEMUNDUS, TEODEMUNDUS, 473. || Teudemund, rep un precepte de Carles el Ximble, 473.

Teuda (974) (límit de St. Pere de Rodes), *via usque collum de*, 237, 12.

TEUDERIC, bisbe de Barcelona (904), 183, 8.

TEUESIE (878), *mansio qui fuit*, 34, 24; 38, 19.

Teudilane in comitatu Gerundense (922), *rigus de*, 382, 20. — *terminio*, 382, 19.

TEUDOSIUS, *abba*, v. THEODOSIUS, *abba*.

TEUEFREDUS, v. THEUDEFREDUS.

Teulicius in pago Rossilionensi (853), 346, 5. || Taulis (cantó d'Arles del Tec, département Pyrénées-Orientales), 345, 4.

TEUTARI, bisbe, v. THEOTARIUS.

TEUTHMUNDUS, TETMUNDUS, TEUCHMUNDUS (853), *fidelis* [*Karoli*], 346, 1; 4, 10. || Teutmund, 345-346.

Tezà, v. Tezanum.

Tezanum in comitatu Russilionensi (832) (Tezà, cantó de Perpinyà,

dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 328, 10; 373, 31. — *ecclesia Sancti Petri*, 374, 2.

Tezer, *fluvius*, v. Tacera.

ibeloneum, v. teloneum.

THEODARD, arquebisbe de Narbona, v. TEODARDUS.

THEODERICUS (878), *camerarius* [*Ludovici II*], 69, 19.

THEODOSIND, monjo d'Arles, 21, 10.

THEODOSIUS (834), 444.

THEODOSIUS, TEUDOSIUS (860), *abba*, 15, 7, 13; 453. || Teodosi, abat del monestir d'Amer, 14, 3.

THEODOSIUS (898), *fideles* [*Karoli*], 369, 13; 370, 3, 5, 18, 19. || Teodosi, x; 368-370.

THEOTHARIUS, TEOTARIUS, TEUTHARIUS (878), *episcopus*, 43, 10; 122, 2, 7; 136, 6; 139, 6; 146, 5. || Teotari, bisbe de Girona, xxi; 41, n. e; 42, 21-23, 30; 43, 20; 117, 21-30; 118, 1; 121, 18; 126, 2; 131, 3; 132, 5-7; 135, 3; 138, 3; 145, 18; 361, 6; 365, 12; 436.

THEOTO (834), canceller, 105, 9.

THEUDEFREDUS, TEODEFREDUS, TEODTFREDUS, TEOFREDUS, TEUEFREDUS (834), 308, 12, 309, 33; 442; 443; 444. — *fidelis* [*Karoli*], 339, 18; 343, 23; 344, 5, 10. — *vassus* [*Karoli*], 339, 3. || Teodfred, fill de l'hispa Joan, xv; xvi; xxii; xxx; 308, 7; 309, 29, 31; 310, 9; 338-339; 343-344; 442-444.

Theudonis, v. Teodonis.

Thionville, v. Teodonis.

iboloneum, v. teloneum.

Tholosa, Tolosa (844), 29, 7; 130, 5; 336, 15; 337, 15; 339, 29. — *civitas*, 13, 5. — *monasterium*, v. Sanctus Saturninus prope Tholosam. || Tolosa (dép. Haute-Garonne), xxii; xxiv; xxix; 8, 13; 11, 2; 40, 16; 117, 14; 265, 16; 395, 17; 411.

THROANUS, ENROANUS, TROANNUS (889), *notarius*, 115, 2; 143, 15; 364, 28; 366, 18.

Thuès, v. Exalada.

Thuès-entre-Valls, v. Tresvalles.

Thusi (arr. Toul, dép. Meurthe-et-Moselle), 278, 28; 286, 4.

Timinii, villa, v. Villa Timinii.

Tineosi (835) (lloc on està situat Sant Salvador de la Vedella, mun.

- Serçs, com. Berguedà), *villa*, 247, 9.
- Tirbiensis, v. Terbiensis.
- TIRS, v. TYRSUS.
- Tírvia, v. Terbiensis.
- titulació perduda, aplicació de la Llei visigoda*, 73, 16-27; 84, 7.
- TODALNUS (834), 444.
- Todella in comitatu Gerundense (922), *mons*, 382, 22.
- Toledo, v. Toletanum.
- Toletanum, *concilium*, 427; 432.
- Toliano [in pago Fonclietense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 2.
- Tollone, v. Tellone.
- Toldello (986) (Santa Maria de Toudell, església al costat de Can Trias, mun. Terrassa, com. Vallès Occidental), *alodis de*, 199, 10.
- Tolone in comitatu Petralatense (934) (en el terme de Castelló d'Empúries o Perelada, com. Alt Empordà), *castrum*, 223, n. k.
- toloneum*, v. *teloneum*.
- Tolosa, v. Tholosa.
- Tomavi, v. Domabuis.
- Torcó, carrer de, v. Torcona.
- Torcona (889), *montes super villa* (Serrat dels Frares sobre Carrer de Torcó, mun. Artés, com. Bages), 297, 14; 298, 25.
- Tordaria, Dordaria (862) (riu Tordera), *fluvius, rivus, vallis*, 67, 7; 71, 12; 199, 13; 357, 29.
- Tordaria (982), *praedium*, 243, 17. || Predi del Tordera (Sant Esteve, església de la Costa del Montseny, mun. Fogars de Montclús, com. Vallès Oriental), 239, 4; 240, 20; 355, 6. V. Sanctus Stephanus [in Monte Signo].
- Tordarias in comitatu Russilionense (899) (Torderes, cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), *villa*, 373, 21. — *ecclesia Sancti Martini*, 373, 23.
- Tordel, Retordello, Tordell (938), *in rio* (riera de Tordell, afluent de l'esquerra del Cardener, subafluent del Llobregat, com. Bages), 164, 17. V. Tordello.
- Tordell, riera de, v. Tordel.
- Tordello, Tardello, Retordello (938) (límit de Sant Cugat del Recó, com. Bages), *in rio*, 164, 15. V. Tordel.
- Tordera, v. Tordaria.
- Torderes, v. Tordarias.
- Torecella in comitatu Gerundense (922) (Torroella de Fluvià, com. Alt Empordà)?, *Armentaria quem vocant*, 382, 22.
- Tornadus in valle Confluente (957), *mons* (Mont Cornat, al N. d'Evol, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 169, 17.
- Torosa (981) (dép. Pyrénées-Orientales), 213, 2.
- Torrelles, v. Terrelías.
- Torrente in comitatu Confluenti (958), *villa*, 96, 16. || Torrent (commune Sahorre, cantó Oleta, dép. Pyrénées-Orientales), 95, 9.
- Torrente, Torrentis in comitatu Rosilionensi (834), *villa*, 102, 19; 211, 13; 212, 16. — *villa et alio vocabulo Alamannis*, 105, n. 19; 108, 8; 110, 14. V. Alamannis. — *villa superiore* (runes de la Vila Vella i de l'església de Sant Llorenç prop La Roca d'Albera, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *vel subteriore* (al costat de la Roca d'Albera, entre aquesta vila i Vilallonga), 212, 20.
- TORRES AMAT, F., xxvi.
- Torrezella, Turricella, in comitatu Petralatense (953) (Torroelles, mun. Palau Saverdera, com. Alt Empordà), 233, 24; 243, 2.
- Torroella de Fluvià, v. Torecella.
- Torroelles, v. Torrizella.
- Tortaria (881), *villa*, 250, n. b; 252, 25. || Les Tortarières-Rhône? (commune de Charbonnières, cantó de Vaugneray, dép. Rhône), 250, 2, n. b.
- Tortarières-Rhône, Les, v. Tortaria.
- Tortosa (com. Baix Ebre), 315, 15.
- Tortuguer, torrent, v. Riosicco.
- Totzo, v. Cotsio.
- Toudell, v. Toldello.
- Tours-sur-Marne, v. Turno.
- TRASULPHUS, TRASULFUS, TRESULPHUS, *monachus Sanctae Mariae in Valle Asperia*, 35, 8; 38, 29.
- Toul (dép. Meurthe-et-Moselle), 65, 12; 100, 7; 278, 28; 286, 4.
- Tours (dép. Indre-et-Loire), 58, 21.
- Tours-sur-Marne, v. Turnum.
- Tous, v. Tovps.
- Tovos (Sant Martí de Tous, com. Anoia), *castrum*, 200, n. 42. Vide Sanctus Petrus de Tovos.
- TRAGGIA, J., 325, n. c.
- TRAGÓ, P., 283, 36, n. p.
- Transbadoni, Transvadoni (938) (límit de l'alou de Matamala, com. Ripollès), *potium*, 163, 23; 164, 2; 171, 13, 17.
- Transculos, v. Transvolos.
- TRANSIMIRI (871), *filii*, 177, 17.
- Transvolos, Transculos in comitatu Bisuldunensi (982), 173, 11.
- TRASOAD, germà de Wigila, 388, 23.
- TRASOARIUS et super Pipinus qui alio nomine vocatur, 121, 35.
- TRASOVAD (908), jutge, 239, 21, 30; 240, 5; 357, 18.
- Trebur, v. Triburini.
- Trecas, Tricassinum (878), *civitas*, 36, 10; 61, 12; 71, 33. — *concilium*, 436. — *urbs*, 437. || Troyes (dép. Aube), 33, 2, 58, 2, 19; 68, 2. — *concili de*, xxi; 42, 28, 32; 58, 18; 65, 20; 69, 13; 132, 6; 436.
- Trederici de Vinea Vetula, v. Vinea Vetula.
- TREMIRUS (812), *testimonium*, 309, 9; 444.
- Tremolosa, Gremolosa (938) (Tremolosa, masia, mun. les Lloces, com. Ripollès), 163, 36; 171, 15.
- Tres Frares, v. Tres Fratres.
- Tres Fratres (974) (punta dels Tres Frares, mun. Port de la Selva, com. Alt Empordà), 236, 18, 19; 241, 21.
- Tresmalos, Tresmals [in territorio Elnense] (858), *villa*, 212, 25; 331, 12. || Tresmals (runes de l'església de Santa Eugènia de Tresmals, prop del Mas Calmetes, vora esquerra del Tec, entre Elna i Taixó d'Avall, dép. Pyrénées-Orientales), 331, 4, 9.
- TRESULPHUS, v. TRASULPHUS.
- Tresvalles, Intervalles (871), 88, 27; 97, 1. || Entrevalls (commune de Thuès, arr. Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 88, 6; 95, 14.
- Treu, forat del, v. Treum.
- Treum, in, Vitreum in comitatu Visuldunense (871) (forat del Treu,

prop de Guitarriu, mun. Sales de Llierca, com. Garrotxa), 177, 8; 466.
 Tribio [in pago Foneliense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 4.
 Tribur, v. Triburini.
 Triburini (829), palatium regium, 324, 24. || Trebur (Hessen, Alemanya), 323, 2.
 tributum, 70, 13; 111, 3; 139, 15; 145, 27; 160, 17, 19, 26; 163, 21; 164, 4, 22; 171, 10, 19, 22, 24; 172, 1; 199, 15; 364, 20; 413, 418.
 Tricassinum, v. Trecas.
 TRIECI (927), 384.
 TROANNUS, v. THROANNUS.
 Troyes, v. Trecas.
 TRUCTERUS, 231, 17.
 TRUCTIMARUS, 364, 14.
 TRUCULF (840), monjo de Sant Andreu d'Eixalada, 80, 13.
 TRUITARIUS (991), testes, 73, 22.
 Truliars [in Monte Signo] (862), 358, 7.
 Trullars (cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 372, 25.
 Tudelini, villare, v. Villare Tudelini.
 TUDILA, servus, 326, 2.
 TUDIRA (889), uxor Donni, 216, 9.
 TUDULFUS (878), monachus de Sancto Policarpo, 42, 22; 43, 13.
 tuitio, tuicio, 310, 22. —defensionis [imperatoris], [regiae], 7, 14; 247, 18. —ditionis [regiae], 230, 31. —immunitatis [imperialis], [regiae], 12, 7; 15, 2; 32, 9; 35, 23; 39, 8; 46, 24; 56, 20; 60, 25; 66, 9; 70, 5; 90, 17; 92, 15; 127, 15, 22; 139, 9; 145, 20; 155, 1, 17; 220, 17; 227, 14, 31; 230, 1; 247, 18; 274, 8, 27; 416. —[imperialis], [regia], 25, 23; 28, 11; 88, 12; 105, 26; 114, 4; 123, 11; 136, 32; 181, 25; 251, 20, 27; 260, 26; 261, 15; 264, 25; 265, 1, 5; 269, 9; 439. —propter infestationem malivolorum hominum, 123, 8; 136, 30. V. deffensio, mundebrudus, munimen.
 Tulle (dép. Corrèze), xxix.
 Turnum, Hturnum (899), 374, 25; 380, 5. —villa, 111, 20; 147, 6; 440. || Tours-sur-Marne (cantó d'Ay, dép. Marne), 18, 2; 19, 19; 109, 2; 144, 2; 145, 10; 148, 2; 369, 5; 371, 2; 378, 2; 440.

Turricella, v. Torrizella.
 Turrillas, v. Terrelías.
 Tusiace, capitulare, 41, 11-15, n. f.
 TYRSUS, presbyter Cordubensis (874), 430-433.

U

UDINA MARTORELL, F., 466.
 UBIMIA (889), 216, 9.
 UDALARD (917), 195, 25-196, 14.
 UDALGARDA, muller de Bernat, filla del comte-marquès de Tolosa, 395, 16.
 UDALRICUS, comes, v. ODALRICUS.
 Uduagro in stagno de Castilione (953), insula (avui desapareguda), 232, 25; 233, 22.
 Ugo, canceller, v. Hugo.
 Ugo (990) (Hug Capet, rei de França), rex, 197, 21.
 ULDEBOLDUS (866), notarius, 221, 4.
 Ulianus, v. Olianus.
 Uliastre in comitatu Impuritanense (899) (Ullastret, com. Baix Empordà), villa, 374, 5. —ecclesia Sancti Petri, 374, 6.
 Ullà, v. Olianus.
 Ullastre, v. Oleastrum.
 Ullestret, v. Uliastreto.
 Ulmis in comitatu Russilionensi (899) (Oms, cantó de Ceret, dép. Pyrénées-Orientales), villa, 373, 23.
 UMFREDUS, HUNIFREDUS, WIFREDUS, filius Guifredi, 169, 13; 391, 10. —vicecomes, 391, 14. —vicecomes quem vocaverunt Falcetius, 391, 18. || Unifred, vescomte culpable de traïció, 391-392.
 UMFREDUS, filius Sanlani, 200, n. 42.
 UNDITA (834), 444.
 UNFRIEDUS, UNRUOCUS (860), comes, 16, 12; 453.
 UNIANUS, presbyter, 169, 19.
 UNIFRED, vescomte, v. UMFREDUS.
 UNISCLUS, JURISDUS (878), 35, 3; 38, 26.
 UNRUOCUS, comes, v. Unfriedus.
 Ur, v. Uri.
 Urcea, v. Vallis Urcea.
 Urdina, v. Ordina.
 Urgell, v. Orihel.
 Urgellitanensis, v. Orihel.

Uri (958), villa (Ur, cantó de Sallagosa, dép. Pyrénées-Orientales), 97, 22. —rivulus qui decurrit de villa (Raur, affluent del Segre, com. Cerdanya), 97, 21-22.
 Uristizano, Uristidano in comitatu Ausona (982), alodis in, 172, 16. || Oristà (com. Osona), 168, 29; 169, 3-4.
 URSIUS SAJO (834), testes, 442.
 Ursionis in pago Rossilionensi (878), mansio, 34, 21; 38, 17.
 Uscias, Ussias, Uscias (878) (en el Vallespir), 34, 29; 38, 23.
 Usson, v. Uzo.
 USUARD (858), monjo de Saint Germain-des-Prés, 65, 10.
 usurpatio, 285, 10.
 Uzo in comitatu Arvernensi (982) (Usson, cantó de Sauxillanges, dép. Puy-de-Dôme), castrum, 174, 20.

V

Vacaricas, v. Vachericias.
 Vachericias, Vacaricas (951) (Vacarisses, com. Vallès Occidental), 170, 3. —ecclesia Sanctae Caeciliae, 257, 10. —ecclesia Sancti Firmini, 257, 10.
 Vacarisses, v. Vachericias.
 Vadello, ipsum [in pago Narbonense] (834), 308, 21; 443.
 VAISSETE, dom J., xxx.
 VALARICUS (897), 168, 26.
 Val de Bastons (límit oriental de Vila de Milans, existeix el molí de Bassons, mun. Rubí, com. Vallès Occidental), serra, 198, n. 6.
 Valdria (cantó de Sigean), v. Ederas.
 Valemaria trans montem Dou (951) (Vallmanya i el seu castell, mun. Pinós, com. Solsonès), ecclesia et castrum, 257, 5.
 Vall de Bianya, v. Vallis de Biania.
 Vall de Santa Creu, v. Sancta Crux.
 Valldoreix, v. Agualonga.
 Valles, Vales, Vallensis (968) (comarca del Vallès), 197, 8; 446. —comitatus, 172, 11; 204, 2.
 Vallensis, v. Vales.
 Vallespir, v. Vallis Asperi.
 Valleta, v. Vallis Mala, Fontanetius.

- Valle Vetere, in, in comitatu Ceritanensi (982), *ecclesia Sancti Martini* (Girult, mun. Meranges ?) et *Sancti Saturnini* (Meranges, com. Cerdanya ?) in locum, 173, 22-23.
- Vallgorguina, v. Vallis Gregoria.
- Vallis Alta in comitatu Bisuldunensi (982) (Vall de Lligordà, mun. Beuda, com. Garrotxa), 173, 12.
- Vallis Anglensis in pago Gerondense (860) (Vall d'Angles en l'aigüa-barreig del Ter i la riera d'Osor, com. La Selva), 15, 23.
- Vallis Asperi, Vallis Asperia, Vallis Aspirana in pago Rusilionensi (814) (Vallespir, Pyrénées-Orientales), 21, 5; 25, 3, 16; 28, 8; 31, 11, 27; 34, 3, 18, 26; 38, 2, 15, 21; 78, 20; 92, 26; 98, 10; 174, 5; 211, 12, 27; 243, 28; 316, 13; 319, 10. — *monasterium*, v. Arulas. — *via*, 211, 12, 27.
- Vallis Budica, v. Budiga.
- Vallis de Biania in comitatu Bisuldunense (925), *serra* (Serra de Vall de Bianya, mun. Vall de Bianya, com. Garrotxa), 473.
- Vallis Gregoria (986) (Vallgorguina, com. Vallès Oriental), 199, 18.
- Vallis Lubrica (968) (Vall-llobrega, com. Baix Empordà), 204, 1.
- Vallis Magna in comitatu Confluentis (952), 212, 35. — *alodes cum ecclesia* [*Sancti Vincentii*], 92, 22; 97, 4. || Vallmanya (cantó de Vinçà, dép. Pyrénées-Orient.), 95, 20.
- Vallis Mala in comitatu Gerundensi (982), 173, 17.
- Vallis Mala in comitatu Petralatense (878) (Valleta, mun. Llançà, com. Alt Empordà), *cella Sancti Martini* (església que depenia de Sant Silvestre de Valleta) et *cella Sancti Silvestris* (Sant Silvestre de Valleta), 60, 19-20; 63, 15-16; 457.
- Vallis Urcea in comitatu Gerundense (886) (riera de Vallors, affluent de l'esquerra de la riera de Santa Coloma de Farners, mun. Sant Miquel dels Cladells, com. La Selva), *riolus*, 140, 6; 146, 14.
- Vall-llobrega, v. Vallis Lubrica.
- Vallmanya (Conflent), v. Vallis Magna.
- Vallmanya (Solsonès), v. Valemària.
- Vallors, riera, v. Vallis Urcea.
- VALLS-TABERNER, F., xxxi, xxxix; 196, n. e; 239, 28 n. x, y, z; 240, 17, n. a; 283, 11; 325, n. a; 355, 22; 357, n. g; 376, 12, 15, 31, n. i; 385, 23; 386, n. b, d; 395, n. b; 462; 463, 464, 471.
- Valltarga, v. Baltarga.
- Valrano (986) (Sant Feliu del Recó, mun. Castellar, com. Vallès Occidental), *ecclesia Sancti Felicis* in, 199, 21.
- vasallus, 316, 9; 319, 5.
- vascula argentea, 353, 19.
- vassaticum, 413; 418.
- vassus, 339, 3; 360, 5, 8; 421.
- Vellosos, Velloso in pago Empuritano (834) (com. Baix Empordà), *castellum cum castellare*, 139, 25. — *villa nova*, 136, 10. — *villare cum castellare*, 146, 2. — *villula nova cum castello*, 122, 26; 128, 8. — *Velloso*, *Castellare*, 374, 5.
- Ventaiola in comitatu Sardanienso (958) (Ventajola, mur. Puigcerdà, com. Cerdanya), *ecclesia* [*Sancti Thomae*], 97, 17.
- Ventolà, v. Ventolano.
- Ventinaco in pago Gerundensi (922) (prop de Fonteta, com. Baix Empordà), 149, 20.
- Ventolano in valle Petrariense (982) (Ventolà, mun. Ribes de Freser, com. Ripollès), 173, 6.
- Ventós, mas, v. Rocha Ventosa.
- Ventosa, rocha, v. Rocha Ventosa.
- Ver, v. Vern.
- Verdera, castell, v. Virdària.
- veredi, 339, 23; 413; 416; 418.
- Vergellia, v. Verzellia.
- Vern (820), *palatium*, 26, 15. || Ver (cantó Nanteuil-le-Handouin, dép. Oise), 24, 2.
- Vernadell, v. Vernatensis.
- Vernatensis in valle Asperia, *serra* (serra de Vernadell, commune de Prats de Molló, dép. Pyrénées-Orientales), 34, 27; 38, 21.
- Vernedum in valle Conflente (952), 96, 19. || El Vernet (cantó de Prades, dép. Pyrénées-Orientales), 333, 12; 359, 23; 371, 20. V. Sant Vicenç del Vernet.
- Vernet (Conflent), v. Vernedum.
- Vernet (Rosselló), v. Verneto.
- Verneto in comitatu Russilionensi (899) (Vernet, commune de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orientales), *villa et ecclesia Sancti Christophori*, 373, 19.
- Verzellia, Vergellia [in pago Foneletense] (958) (limit de l'alou de Santa Creu), 98, 4.
- vestitura, 309, 24; 314, 4.
- via, v. Brulianus, Clusas, Colusiano, Crucem, Elena, Fontes, Lena, Petramala, Sanctus Genesius quod appellatur Fontanas, Tamianus, Teuda, Vallis Asperi, Villalonga in comitatu Rossilionense, Villa Mulaca.
- viaticum, 15, 32; 79, 7; 93, 5.
- Vibram, v. Vibranus.
- Vibrans (898) (Vibram, església arruïnada, cantó de Fanjeaux, dép. Aude), 369, 15.
- Vic, v. Vicus.
- vicarius, 321, 13; 382, 29; 438.
- VICENÇ PISÀ, cartoral de, 458-459.
- VICTOR (871), *sacerdos liberi genere ex parrochia Oribel*, 81, 2; 88, 16. || Victor, prevere, 81, 12.
- Vicus (889), *domus, ecclesia Sancti Petri*, 296, 1; 297, 7; 298, 20; 300, 9, 25; 375, 15. — *villa*, 296, n. r; 297, 9; 300, 24; 375, 12, 14. || Vic (com. Osona), vii; xviii; xix; 289-301; 375, 10. V. Ausona.
- Vidabona, v. Vitabona.
- Vidamenia, v. Bidamenia.
- Vienna (898), 108, 30. — *villa*, 370, 29. || Vienne-la-Ville (cantó de Ville-sur-Tourbe, dép. Marne), 107, 2; 368, 2; 369, 5.
- Vienne-la-Ville, v. Vienna.
- Vigia [in comitatu Rossilionense] (981) (prop d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), *pogium*, 212, 1.
- Vila de Milans, v. Villa de Milans.
- Vilademuls, v. Villa de Mullis.
- Viladonja, v. Villalonga.
- Vilaforgars, v. Filgariis.
- Vilajuiga, v. Villa Judaica.
- Vilallonga dels Monts, v. Villalonga in comitatu Rossilionense.
- Vilallonga de la Salanca, v. Villalonga super flumen Tede.
- Vilamacolum, v. Villa Mocrona.
- Vilamalla, v. Dalmala.
- Vilamelich (mun. Monistrol de Montserrat, com. Bages), 162, 2, 5.

- Vilamolaca, v. Villa Mulaca.
 Vilamonta, v. Villa Montana.
 Vilamorell, v. Villa Morelli.
 Vilanova de la Muga, v. Villanova in comitatu Petralatense.
 Vilanova de la Rahó, v. Villanova in Rossilione.
 Vilarasa, v. Villa Rara.
 Vilardell, v. Villarcellum.
 Vilartoli, v. Villare Tudelini.
 Vila-sacra, v. Villa Saccari.
 Vilatenim, v. Villa Timinii.
 Vilaüt, v. Villa Aguti.
 Vilella, v. Villela.
 Vilert, v. Sisterianus.
 Vilioles, [Juljoles], in valle Confluente (957) [Jujols, cantó d'Oleta, dép. Pyrénées-Orientales], 169, 18.
 Villa Aguti, Villa Acuti in comitatu Petralatense (953), 233, 23; 243, 2. || Vilaüt (mun. Pau, com. Alt Empordà), 240, 22.
 Villa Matabanis (889) (Can Vila, que té prop Matabanis, mun. Artés, com. Bages?), 297, 16; 298, 27. V. Matabanis.
 Villa de Milans (986) (Vila de Milans, Sant Feliu de Milanys, mun. Sant Quirze de Terrassa, com. Vallès Occidental), *ecclesia Sancti Felicis*, 198, 21.
 Villa de Mullis (922), 150, 3. || Vilademuls (com. Gironès), 388, 18.
 Villa Judaica in comitatu Petralatense (982), 243, 4. || Vilajuiga (com. Alt Empordà), 241, 1.
 Villalonga, Vilalonga (938) (Viladonja, com. Ripollès), *portella de*, 164, 1; 171, 6.
 Villalonga [in comitatu Rossilionense] (981) (Vilalonga dels Monts, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 22. — *rius qui venit de* (riera de Vilalonga, affluent del Tanyari), 211, 23. — *via quae vadit de* — *ad coenobium Sancti Genesii*, 211, 26.
 Villalonga super flumen Tede (981) (Vilalonga de la Salanca, cantó de Perpinyà, Pyrénées-Orientales), 212, 25.
 Villamala [in pago Gerundense] (922), 149, 29.
 Villa Mocronu in comitatu Impuritano (982) (Vilamacolum, com. Alt Empordà), 243, 11.
 Villa Montana (981) (Vilamonta, lloc desaparegut, commune de Torrelles, cantó de Rives Altas, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 27.
 Villa Morelli in comitatu Bisuldunense (982) (Vilamorell, mun. Borrassà, com. Alt Empordà), 243, 13.
 Villa Mulaca (981) (Vilamolaca, cantó Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 11, 23. — *via quae vadit de Bruliano ad*, 212, 10. — *via publica quae venit de*, 212, 12.
 Villanova in comitatu Petralatense (982) (Vilanova de la Muga, com. Alt Empordà), 243, 5.
 Villanova in comitatu Rossilionensi (854) (nom desaparegut, barri de Montesquiú al volt de l'església parroquial, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 212, 22; 347, 6; 348, 13.
 Villanova in Rossilione (832), 348, 13. — *villa[quam Rado] construxit*, 316, 15; 328, 9. || Vilanova de la Rahó (cantó de Thuir, dép. Pyrénées-Orientales), 316, 5; 327, 5.
 Villa Novas (mun. Garriguella), v. Novas.
 VILLANUEVA, J., XIX; XXVI; XXVII; XXX; XXXI; 9, n. b; 14, n. j; 17, 11, 20, n. k; 40, 8, n. b, c; 41, n. c; 43, n. i; 44, 4; 59, 9, 11; 75, n. a; 80, n. d; 117, n. e, n. f, n. b, n. i; 118, n. j, n. l, n. m; 121, n. d; 131, n. d; 132, n. o; 157, n. a; 158, 4; 175, n. a; 183, 5; 188, 8, 11, n. r; 201, n. a; 222, n. a, d, f; 223, n. b, i; 224, n. r; 225, n. x, c; 226, n. f; 238, n. p; 239, n. r, u; 245, n. a; 249, n. a; 256, n. i; 258, n. a; 264, n. 11; 276, n. a; 277, 12, n. f; 278, n. b, i, j, k; 283, 11, n. n; 291, n. b; 292, n. k, l; 301, n. u; 356, n. c; 363, n. x; 365, n. a; 279, n. a, b, c; 382, n. a; 384, 5; 388, n. f; 436; 472.
 Villa Rara in pago Rossilionense (981) (Vilarasa, entre Alenyà i Sant Cebrià, cantó de Perpinyà, dép. Pyrénées-Orient.), 212, 27.
 Villarcellum (982) (Vilardell, mun. Les Llocces, com. Ripollès), 170, 24. — *pogium super*, 170, 23.
 Villare Tudelini in comitatu Petralatense (982) (Vilartoli, mun. Sant Climent Sesceves, com. Alt Empordà), 243, 8.
 Villar vetus [in valle Basse] (898) (límit de la vall de Joanetes, com. Garrotxa), 369, 27.
 Villa Saccari in comitatu Petralatense (982) (Vila-sacra, com. Alt Empordà), 243, 6.
 Villaseca (832), *villa*, 328, 11.
 Villa Timinii in comitatu Petralatense (982), 243, 17. || Vilatenim (com. Alt Empordà), 241, 1.
 Villela in valle Confluente (982), 243, 22. || Vilella (lloc avui desaparegut sota el castell de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 224, n. 5; 229, 2.
 Villebersas, v. Berizani.
 Vim vel Sancti Petri, *rius* (riera de Copons, affluent de l'esquerra de l'Anoia a Jorba, com. Anoia), 200, n. 42. — *cella*, v. Sanctus Petrus qui dicunt Vim.
 Vinça (dép. Pyrénées-Orientales), 224, n. 1.
 VINCENTIUS (812), *judex*, 309, 7; 443.
 Vineale [in pago Russilionense] (844) (límit de Sant Climent de Reglella, commune Illa del Tet, cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 181, 23.
 Vineae Vetula (974) *collus de* (coll de la Vinya Vella, mun. Roses i Port de la Selva, com. Alt Empordà), 236, 40. — *collus Trederici, Rederiz, de*, 236, 40; 242, 1.
 VINEDARIUS, WENEDURIUS, *episcopus*, 99, 12, 19. || Vineduri, bisbe d'Elna, 99, 10, 18; 102, 9.
 VINEDURI, bisbe, v. VINEDARIUS.
 Vineolis, Vineolas (938), *parrocchia de*, 160, 20; 164, 4; 171, 18. — *serra de* (entre la riera de les Llocces i la de Sorà), 163, 25; 171, 14. || Sant Martí de Vinyoles (mun. Les Llocces, com. Ripollès), 161, 32.
 Vinya Vella, coll de la, v. Vineae Vetula.
 Vinyoles, v. Vineolis.
 Vira, v. Sancta Crux in pago Fonclietense.
 Viridaria, Viridaria (974), *castrum*, 242, 26. — *silva subius castrum*, 237, 38; 242, 8. || Castell de Verdara o de Sant Salvador (mun.

Palau Saverdera, com. Alt Empordà), 224, n. s.
 VIRGÍLIA (941), filla del comte Deila de Girona, 169, 23.
 Viridaria, castrum, v. Viridaria.
 VIRUS, v. HAUTVIRAS.
 VISANDUS, 168, 25.
 Visuldunensis, v. Bisuldinensis.
 Vitabona, Vidabona (890), *villa*, 161, 26; 167, 9. || Vidabona (mun. Ogassa, com. Ripollès), 167, 7.
 VITALUS (991), *sacerdos*, 73, 20.
 Vitdaminia, v. Bitamenia.
 Vitreum, v. Treum.
 Viure, v. Beneviver.
 VIVANUS PONCIUS (1031), *frater Attonis*, 185, 28.
 Vivario (938) (Viver, com. Berguedà), 164, 18.
 VIVAS (991), *antistes*, 73, 4. || Vives, bisbe de Barcelona, 72, 16.
 Viver, v. Vivario.
 VIVES, bisbe de Barcelona, v. VIVAS.
volumina librorum, 72, 23.
 Volvir, Bolvir in comitatu Sardanienso (958) (Bolvir, com. Cerdanya), *ecclesia Sanctae Ceciliae*, 97, 14.
 VUILIALDUS (834), 444.
 VULLFARDUS (878), *notarius*, 39, 19; 71, 31; 137, 7; 252, 23.
 Vultrarium (981) (Oltrera, runes, commune de Sureda, cantó d'Argelers, dép. Pyrénées-Orientales), 211, 13.
 VUNTERDUS, 199, 10.

W

wactae, guaitae, 364, 19; 416; 418; 423.
 WADAMIR (957), bisbe de Vic, 255, 26; 292, 29; 300, 18.
 WADAMIRUS [*Ispanus*], 331, 13, 18. || Wadamir, 331.
 WAILLY, N. de, xxxiii.
 WALARIC, bisbe de Girona, 116, 23-117, 5; 122, 13.
 WALDA (812), *Ispanus*, 313, 35.
 Wardia Maurisca, Moresca (974) (la Guàrdia, muntanya entre Garriguella i Rabós, com. Alt Empordà), 238, 23; 242, 17.

Wardiola, ipsa, ad ipso Maliolo de caenobio Sancti Petri [Rotensis] (974), 237, 27.
 Wardiola, Juvardiola [in pago Fernelietense] (958) (límit de l'alou de Santa Creu), 98, 1.
 WARENGAUD, 356, 8.
 Warnario, v. Garnaria.
 WASCO (812), *Ispanus*, 313, 33.
 Wascones in pago Gerundense (922), 149, 21.
 WENEDURIUS, v. VINEDARIUS.
 WIDISCLE, abat de Ripoll, 157, 17-19.
 WIFRED, comte de Cerdanya-Besalú, v. WIFREDUS, comes.
 WIFRED (942), monjo de Santa Cecília de Montserrat, 253, 10.
 WIFRED, oncle de Matresinda (Wifred-Borrell, comte de Barcelona?), 239, 7, 10; 240, 9. V. WIFRED-BORRELL.
 WIFRED, prevere, v. WIFREDUS, presbiter.
 WIFRED-BORRELL, comte de Barcelona, v. WIFREDUS [II], WIFREDUS, comes.
 WIFRED EL PILÓS, v. WIFREDUS [I].
 WIFREDUS [I], GUIFREDUS, comes, 160, 10; 172, 4; 215, 24; 216, 10; 296, 1; 422; 463. —*princeps*, 291, 9. || Wifred el Pilós, comte de Barcelona, 10, 18; 17, 18; 21, 23; 157, 5; 167, 14, 16; 168, 6, 9, 18; 214; 215, 16; 292, 3; 295, 13-296, 3; 323, 21, 25; 333, 21; 362, 6; 372, 17; 376, 4-30; 462-465. —suposada gesta dels alous de Ripoll de 888, v. Sancta Maria in Riopullo, inventari.
 WIFREDUS [II], comes, 375, 18. —*qui vocabulum fuit Borrellus*, 375, 8-9. —*Borrelus comes* [nuncupatus Wifredus], 422. || Wifred-Borrell, comte de Barcelona, fill de Wifred el Pilós, viii; xix; 183, 8; 196, 25, 27; 239, 22, 31, 32; 240, 5; 300, 4, 21; 301, 6, n. v.; 357, 18; 375-377. V. WIFRED, oncle de Matresinda, WIFREDUS, comes.
 WIFREDUS, WILFREDUS, comes, 75, 21; 78, 3, 13, 19; 230, 11; 392, 8. —*princeps*, 387, 23. || Wifred, comte de Cerdanya-Besalú, fill de Miró i Ava, 75-76; 77, 3; 167,

11; 224, 6; 387, 19-388, 19; 388, 33-35; 391-392.
 WIFREDUS (889), *presbiter*, 264, 2. || Wifred, xxii; 363-364.
 WIFREDUS *vicecomes*, 391, 18. Mala lectura d'«Unifredus», v. UM-FREDUS.
 WIGFREDUS, comes (Wifred-Borrell, comte de Barcelona?), 149, 26. V. WIFREDUS [II].
 WIGILA, prevere, 388, 23.
 WIGO, GUIGO, GUIDO (922), *episcopus, pontifex, presul Gerundensis ecclesiae*, 18, 7; 149, 13, 27; 150, 11; 379, 14; 382, 14; 472. || Wigo, bisbe de Girona, 18, 4; 118, 20; 148, 3; 378, 3, 26; 379, 4-7; 381, 3; 382, 2, 7; 472; 473.
 WIJUVABI (834), 444.
 WILARA (944), bisbe de Barcelona, 72, 4; 223, 28; 224, n. s; 254, n. e.
 WILARA (945), monjo de Santa Cecília de Montserrat, 253, 22.
 WILERA (844), *abba*, 11, 23; 12, 9, 14, 33. || Wilera, abat del monestir d'Amer, xxii; 10, 11; 11, 3.
 WILEMUND (826), fill del comte Bera de Barcelona, 290, 6.
 WILIMIRUS, *avunculus* [Teodefreds], 339, 20. || Wilimir, germà de l'hispa Joan, 310, 8.
 WIMAR, GIMAR, HWIMAR, WIMER (834), *episcopus Gerundensis*, 121, 6, 11; 122, 10; 127, 12. || Wimer, bisbe de Girona, 117, 6-11; 119, 5, 11; 120, 3; 356, 16.
 WIMAR (814), *vassalus* [Ludovici], [Lotarii], 316, 9; 319, 5; 328, 6. || Wimar, 316, 3, 8, 20; 318-319; 327-328.
 WIMER, bisbe, v. WIMAR.
 WINEDILDES, WINEDILLES (885), *comitiissa*, 215, 29; 323, 28; 463. —*uxor Wifredi comitis*, 216, 10. || Winidilda, muller del comte Wifred el Pilós, 168, 10, 18; 214, 4; 215, 16; 324, 7; 362, 6; 376, 5, 7; 463.
 WINIDILDA, v. WINEDILDES.
 WINNIDILDES (925), *devota femina*, 473.
 WISADUS, v. GUISADUS.
 WISIFIDUS (812), *Ispanus*, 313, 33.
 WISIND (919), prebòit de Sant Pere de Rodes, 222, 19.

WISLA (966), muller d'Egofred, 170, 1.

WISMODA (871), 82, n. i.

WITARDUS (991), *sacerdos*, 73, 20.

WITERICUS (812), *Ispanus*, 313, 33.

WITIGISUS [*Ispanus*], 311, 13, 16. || Witigis, 331; 357, 5.

WITISCLE, descendent d'Asnar Galindó, 325, 21.

WITIZA (871), *sacerdos liberi genere ex parocchia Oribel*, 81, 2; 88, 16. || Witiza d'Urgell, abat de Sant Andreu d'Eixalada, 81, 27, n. b; 85, 3; 88, 4, 5.

Witizane in pago Bisuldunense (899), *collo* (coll Golitzà, entre Mieres i Santa Pau, com. Garrotxa), 217, 12,

X

XHRISTIANUS (991), *testes*, 73, 22.

Y

YEPES, A. de, xxviii.

Yla, Insula in pago Russilionense (844), 181, 22. — *villa*, 369, 19. || Illa del Tet (cantó de Vinça, dép. Pyrénées-Orientales), 179, 4.

ymago [*regis*], 390, 6.

YROGIUS (869), *notarius*, 32, 25.

YSPANI, v. SPANI.

Yspania, v. Ispania.

Z

ZAMENON (945), monjo de Santa Cecília de Montserrat, 253, 10, 22.

ZATE (812), *militis*, *Ispanus*, 313, 34.

ZEUMER, K., 105, 17.

ZOLEIMAN (812), *Ispanus*, 313, 32.

TAULA GENERAL

	<u>Pàgines</u>
INTRODUCCIÓ.....	I
Contingut dels preceptes.....	III
La immunitat.....	V
El règim dels hispans.....	X
La cessió de drets fiscals.....	XVI
Notificació dels preceptes.....	XXI
Recaptació dels preceptes.....	XXI
La tradició manuscrita.....	XXIII
La tradició editorial.....	XXVIII
La nostra publicació.....	XXXVI
 TEXTOS.....	 I
Preceptes per a Esglésies catedrals i Monestirs.....	3
Albanyà. Monestir de Sant Pere.....	5
Addicions.....	452
Amer. Monestir de Sant Medir i de Sant Genís.....	9
Addicions.....	452
Arles. Monestir de Santa Maria.....	20
Addicions.....	453
Banyoles. Monestir de Sant Esteve.....	40
Addicions.....	454
Barcelona. Església catedral de la Santa Creu.....	65
Addicions.....	458

	<u>Pàgines</u>
Barcelona. Monestir de Sant Pere de les Puelles.....	72
Addicions.....	458
Camprodon. Monestir de Sant Pere.....	75
Addicions.....	458
Cuixà. Monestir de Sant Andreu d'Eixalada, després de Sant Germà i de Sant Miquel de Cuixà.....	80
Addicions.....	458
Elna. Església catedral de Santa Eulàlia.....	99
Addicions.....	459
Fontclara. Monestir de Sant Pau.....	112
Addicions.....	459
Girona. Església catedral de Santa Maria.....	116
Addicions.....	460
Les Escaules. Monestir de Sant Martí.....	152
Addicions.....	461
Ripoll. Monestir de Santa Maria.....	157
Addicions.....	461
Sant Aniol d'Aguges. Monestir de Sant Aniol i Sant Llorenç.....	175
Addicions.....	466
Sant Climent de Reglella. Monestir de Sant Climent.....	179
Sant Cugat del Vallès. Monestir de Sant Cugat.....	183
Addicions.....	466
Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol de Mar. Monestirs de Sant Feliu i de Sant Pau.....	201
Addicions.....	466
Sant Genís lès Fonts. Monestir de Sant Genís.....	205
Addicions.....	467
Sant Joan de les Abadesses. Monestir de Sant Joan.....	214
Addicions.....	467

	<u>Pàgines</u>
Sant Julià del Munt. Monestir de Sant Julià i de Sant Vicenç.	218
Addicions.....	467
Sant Pere de Rodes. Monestir de Sant Pere, Sant Andreu i Sant Pau.....	222
Addicions.....	467
Sant Salvador de la Vedella. Monestir de Sant Salvador..	245
Addicions.....	468
Santa Cecília d'Elins. Monestir de Santa Cecília.....	249
Addicions.....	468
Santa Cecília de Montserrat. Monestir de Santa Cecília, Sant Pere i Santa Maria	253
Addicions.....	468
Santa Grata o Senterada. Monestir de Santa Maria.....	258
Addicions.....	469
Sureda. Monestir de Sant Andreu de Sureda.....	266
Addicions.....	469
Urgell. Església catedral de Santa Maria.....	276
Vic. Església catedral de Sant Pere	289
Preceptes per a particulars	305
Addicions.....	470
Apèndixs.....	397
ADDICIONS I CORRECCIONS	449
Introducció.....	451
Preceptes per a Esglésies catedrals i Monestirs.....	452
Preceptes per a particulars	470
Altres preceptes	471
Oveix. Monestir de Sant Vicenç.....	471
Colera. Monestir de Sant Quirze	472
Particular XLIII.....	473

	<u>Pàgines</u>
MAPES	475
INDEXS	507
Taula cronològica dels documents.....	509
Bibliografia.....	519
Index alfabètic de noms.....	527

ACABAT D'IMPRIMIR A BARCELONA, EL DIA
22 D'ABRIL, VIGÍLIA DE SANT JORDI, DE
L'ANY 1952, A LA IMPRENTA-ESCOLA DE LA
CASA DE CARITAT ◇ ELS MAPES, AMB
GRAVATS DE LA CASA CLIXÉS ROLDAN,
HAN ESTAT TIRATS ALS TALLERS SADAG.

IECentany 19072007

ISBN 978-84-7283-936-6

9 788472 839366